SLOVENSKÝ KRAS

1981
ROČNÍK XIX

ZBORNÍK MÚZEA SLOVENSKÉHO KRASU

SLOVENSKÝ KRAS

XIX

ZBORNÍK
MÚZEA SLOVENSKÉHO KRASU
V LIPTOVSKOM MIKULÁŠI

vydaný pri príležitosti
50. výročia založenia
Múzea slovenského krasu

1981

VYDALO MÚZEUM SLOVENSKÉHO KRASU V LIPTOVSKOM MIKULÁŠI VO VYDAVATEĽSTVE OSVETA, N. P., MARTIN

SMOPaJ Lipt. Mikuláš
49505A03208

SLOVENSKÉ MÚZEUM OCHRANY PRÍRODY A JASKYNIARSTVA
LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ
Prír.č. 2118
Pôvod Ad. 18.—
MDT 551.44/082

Knižnica MSK
Lipt. Mikuláš
1068 551.44

Redakčná rada

PhDr. Juraj Bárta, CSc., † prof. Leonard Blaha, Ing. Mikuláš Erdős, doc. RNDr. Ján Gulička, CSc., P. g. Jozef Klinda, akademik Emil Mazúr, DrSc., doc. RNDr. Ján Otruba, CSc., RNDr. Anton Porubský, CSc., doc. RNDr. Michal Zaťko, CSc.

Zostavovateľ a odborný redaktor RNDr. Jozef Jakál, CSc.
Výkonný redaktor Alfonz Chovan

Adresy autorov príspevkov

Ing. Marcel Lalkovič — Múzeum slovenského krasu, Školská 4, 031 01 Liptovský Mikuláš
Mária Karcolová — Katarína Orviská — Múzeum slovenského krasu, Školská 4, 031 01 Liptovský Mikuláš
Alfonz Chovan — Múzeum slovenského krasu, Školská 4, 031 01 Liptovský Mikuláš
P. b. Viera Červeňová — Múzeum slovenského krasu, Školská 4, 031 01 Liptovský Mikuláš
RNDr. Jozef Jakál, CSc. — Geografický ústav SAV, Obrancov mieru 49, 886 25 Bratislava

Adresy recenzentov

prom. hist. Vladimír Varinský — Ministerstvo kultúry SSR, Suvorovova 16, 800 00 Bratislava
Ing. Marcel Lalkovič — Múzeum slovenského krasu, Školská 4, 031 01 Liptovský Mikuláš
RNDr. Jozef Jakál — Geografický ústav SAV, Obrancov mieru 49, 886 25 Bratislava
P. g. Jozef Klinda — Ministerstvo kultúry SSR,, odbor pamiatok a ochrany prírody Suvorovova 16, 800 00 Bratislava
Alfonz Chovan — Múzeum slovenského krasu, školská 4, 031 01 Liptovský Mikuláš

Na obale budova Múzea slovenského krasu, foto Bohuš Šrol

© Múzeum slovenského krasu, Liptovský Mikuláš 1981

PREDSLOV

Múzeum slovenského krasu sa v priebehu svojej 50-ročnej činnosti stalo významným pracoviskom s prioritným postavením v rámci slovenskej speleológie. Dnes patrí k našim popredným múzeám s celoslovenskou pôsobnosťou a v jeho náplni je výskum, dokumentácia a ochrana krasu a jaskýň.

Múzeum prešlo pomerne zložitým vývojom až dospelo do dnešnej formy celoslovenskej múzejnej inštitúcie. Jeho spoločenský význam, postavenie a uplatnenie sa upevnilo najmä v rámci socialistického múzejníctva. Starostlivosť našej socialistickej spoločnosti o kultúrne a prírodné hodnoty nášho národa sa prejavila aj v Múzeu slovenského krasu. Múzeum je od roku 1970 organickou súčasťou Správy slovenských jaskýň, má však postavenie ako iné centrálne riadené múzeá. Z tohto špecifického postavenia vyplýva aj rozmanitosť jeho úloh. Zabezpečuje nielen úlohy čisto múzejného charakteru, ako je dokumentácia krasu a jaskýň, zber a spracovanie materiálu, expozičná činnosť, ale rieši aj úlohy základného a aplikovaného prírodovedného výskumu v krase a jaskyniach. Múzeum sa aktívne podieľa na plnení programu štátneho plánu základného výskumu. Ďalej rieši problémy ochrany krasu a jaskýň a vyjadruje sa k ekonomickým zámerom v krase. Zabezpečuje tiež riešenie odborných problémov, ktoré sa vyskytujú v súvislosti s prevádzkou turisticky sprístupnených jaskýň. Na vedeckom poli múzeum spolupracuje s niektorými ústavmi Slovenskej akadémie vied a vysokých škôl.

Múzeum je dnes schopné prezentovať výsledky svojej práce nielen v expozícii múzea, ale má aj viacero vlastných publikácií. Náš zborník *Slovenský kras,* ktorý začal vychádzať roku 1958 ako dvojročník, vychádza od roku 1970 každoročne. Múzeum vydáva pre členov Slovenskej speleologickej spoločnosti *Spravodaj SSS,* ktorého odborná i polygrafická úroveň stúpa. Vydávajú sa aj neperiodické knižné publikácie.

Múzeum slovenského krasu nezostáva odtrhnuté ani od ostatného

sveta. Postupne sa stalo inštitúciou, ktorá má dobré meno vo svetovej speleológii. Toto postavenie si získalo najmä počas 6. Medzinárodného speleologického kongresu, ktorý sa konal roku 1973 v Československu. Popri Univerzite Palackého v Olomouci bola Správa slovenských jaskýň hlavným usporiadateľom a ťažisko prác na Slovensku v rámci exkurzií pripadlo na múzeum. K dobrej povesti prispeli aj ďalšie medzinárodné podujatia organizované MSK, ako aj bohatá výmena literatúry predovšetkým s inštitúciami zo socialistických štátov.

Vývoj Múzea slovenského krasu je tesne spojený s rozvojom dobrovoľného jaskyniarstva na Slovensku. Táto úzka spojitosť sa prejavila najmä po oslobodení našej vlasti sovietskou armádou. Už roku 1949 vznikla Slovenská speleologická spoločnosť, ktorá najväčší rozmach zaznamenala za posledných 10 rokov. Amatérski jaskyniari organizovaní v Slovenskej speleologickej spoločnosti našli v múzeu podporu a pevnú bázu pre svoju činnosť, ktorú múzeum odborne usmerňuje a materiálne podporuje.

Múzeum slovenského krasu si vydobylo pevné miesto v našej spoločnosti. Výsledky jeho práce sú dobrým predpokladom na ďalšiu činnosť múzea na poli nových objavov jaskýň, výskumu, dokumentácie a kultúrno-výchovného využitia krasu a jaskýň. Výsledky činnosti múzea sú obohatením našej socialistickej vedy a kultúry.

Redakčná rada

ПРЕДИСЛОВИЕ

Музей словацких карстов в течение своей 50-летней истории стал крупным центром с доминирующим положением в словацкой спелеологии. Сегодня он относится к нашим лучшим музеям со сферой деятельности, охватывающей всю Словакию, основными целями работы которого являются исследования, документация и охрана карстов и пещер.

Музей прошел довольно сложные этапы развития до сегодняшнего подобия музейной организации всесловацкого значения. Его общественное место, роль и значение определились прежде всего в рамках социалистического музейного дела. Забота нашего социалистического общества о культурных и природных ценностях нашего народа отражается и в Музее словацких карстов. С 1970 года музей является органической составной частью Управления словацких пещер, но относится к категории музеев с центральным управлением. Такое специфическое положение определяет и широкий диапазон его целей. Он выполняет не только задания чисто музейного характера, например, документация карстов и пещер, собирание и обработка материала, выставочная деятельность, но и решает задания естественнонаучного исследования карстов и пещер с основным и прикладным характером. Музей активно участвует в решении заданий государственного плана основных исследований. Далее он решает вопросы охраны карстов и пещер и вопросы экономической направленности по отношению к карстам. Организация также обеспечивает рассмотрение специальных проблем, которые возникают в связи с эксплуатацией открытых для туристов пещер. В научной сфере музей сотрудничает с некоторыми институтами Словацкой академиии наук и с некоторыми вузами.

Сегодня музей способен представить результаты своей работы не только в экспозиции музея, он имеет несколько собственных периодических изданий. Наш сборник **Словацкий крас**, который начал издаваться в 1958 году раз в два года, с 1970 года выходит каждый год. Для членов Словацкого спелеологического общества музей издает **Вестник ССО**, спе-

циальный и полиграфический уровень которого неустанно повышается. Издаются и непериодические публикации.

Музей словацких карстов не отрезан от остального света. Постепенно он превратился в институт, который имеет хорошее имя в мировой спелеологии. Это место музей занял прежде всего во время 6-го Международного спелеологического конгресса, который проходил в 1973 году в Чехословакии. Вместе с университетом им. Палацкого в Оломоуце Управление словацких пещер было главным организатором, а основную часть экскурсий для членов конгресса взял на себя музей. К хорошей репутации приблизил музей и обмен литературой, организованный конгрессом. В этом мероприятии участвовали прежде всего организации из социалистических стран.

Развитие Музея словацких карстов тесно связано с развитием пещерного дела в Словакии на общественных началах. Эта тесная связь особенно заметно проявилась после освобождения нашей родины Советской Армией. Уже в 1949 году возникло Словацкое спелеологическое общество, расцвет деятельности которого приходится на последнее десятилетие. Общественные спелеологи, объединенные в Словацком спелеологическом обществе, находят в музее поддержку и прочную основу для своей деятельности, направляемой и материально поддерживаемой музеем.

Музей словацких карстов нашел прочное место в нашем обществе. Результаты его труда являются залогом будущих успехов музея в области новых открытий пещер, исследования, документирования и культурно-воспитательного использования карстов и пещер. Результаты работы музея обогащают нашу социалистическую культуру и науку.

Редколлегия

VORWORT

Im Laufe seines 50jährigen Bestehens entwickelte sich das Museum des Slowakischen Karstes zu einer bedeutenden wissenschaftlichen Arbeitsstätte, die im Rahmen der slowakischen Speläologie eine hervorragende Stellung einnimmt. Heute gehört das Museum zu den Museen mit einer gesamtslowakischen Kompetenz. Sein Aufgabenbereich umfaßt die Erforschung, die Dokumentation und den Naturschutz des Karstes und der Höhlen in der Slowakei.

Das Museum des Slowakischen Karstes machte eine komplizierte Entwicklung durch, bis es zu seiner heutigen Form als gesammtslowakische museale Institution gelang. Seine Bedeutung, gesellschaftliche Position und Geltung festigten sich besonders in den Jahren des Aufbaus unseres sozialistischen Museenwesens. Die Fürsorge unserer sozialistischen Gesellschaft um die kulturellen Güter und natürlichen Werte unseres Volkes kam auch dem Museum des Slowakischen Karstes zugute. Von 1970 an ist das Museum ein organischer Bestandteil der Wirtschaftsorganisation Správa slovenských jaskýň (Verwaltung der slowakischen Höhlen), im übrigen hat es jedoch den gleichen Status wie die anderen zentral geleiteten Museen. Dieser spezifischen Stellung entspringt auch die Mannigfalt seiner Aufgaben. Das Museum hat nich nur Aufgaben rein musealen Charakters zu erfüllen, wie die Dokumentation des Karstes und der Höhlen, das Sammeln und wissenschaftliche Bearbeiten des einschlägigen Materials und die Veranstaltung von Expositionen, sondern es betreibt auch die grundlegende und applizierte naturwissenschaftlichen Erforschung des Karstes und der Höhlen. Es beteiligt sich aktiv an der Erfüllung des Programms des Staatsplanes in der Grundforschung. Unser Museum gewährleistet außerdem den Naturschutz der Höhlen und des Karstes und begutachtet auch ökonomische Vorhaben in den Karstgebieten. Es befaßt sich auch mit der Erforschung und Lösung von Fachproblemen, die beim Betrieb der touristisch erschlossenen Höhlen auftauchen. Auf wissenschaftlichem Gebiet arbeitet das Museum mit mehreren Instituten der Slowakischen Akademie der Wissenschaften und der slowakischen Hochschulen zusammen.

Heute präsentiert das Museum die Resultate seiner Tätigkeit nicht nur in seiner Exposition, sondern es gibt auch mehrere eigene Publikationen heraus. Unser Sammelband **Slovenský kras**, der 1958 als zweijähriges Periodikum zu erscheinen begann,

erscheint heute seit 1970 alljährlich. Für die Mitglieder der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft gibt das Museum die Zeitschrift **Spravodaj Slovenskej speleologickej spoločnosti (Nachrichtenblatt der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft)** heraus. Das fachliche und polygraphische Niveau dieser Zeitschrift steigt von Jahr zu Jahr. Außer diesen Zeitschriften gibt das Museum auch unperiodische Publikationen heraus.

Das Museum des Slowakischen Karstes ist auch von der übrigen Welt nicht isoliert. Es entwickelte sich mit der Zeit zu einer Institution, deren Namen auch in der Speläologie der Welt einen guten Klang hat. Dieses Ansehen erwarb sich das Museum besonders während des 6. Internationalen Speläologischen Kongresses, der 1973 in der Tschechoslowakei abgehalten wurde. Zusammen mit der Palacký-Universität in Olomouc war die Správa slovenských jaskýň der Hauptveranstalter des Kongresses und der Schwerpunkt der Arbeit in der Slowakei, besonders bei der Veranstaltung von Exkursionen, fiel dem Museum des Slowakischen Karstes zu. Zum guten Ruf des Museums trugen auch weitere internationale, vom Museum organisierte Veranstaltungen bei, ebenso auch sein reger Literaturaustausch vor allem mit verschiedenen Institutionen in den sozialistischen Ländern.

Die Entwicklung des Museums des Slowakischen Karstes ist auf das engste mit dem Zusammenarbeit festigte sich besonders nach der Befreiung unserer Heimat durch die Zusammenarbeit festigte sich besonders nach der Befreiung unserer Heimat durch die sowjetische Armee. Schon 1949 wurde die Slowakische Speläologische Gesellschaft gegründet, ihren größten Aufschwung konnte sie in den letzten zehn Jahren verzeichnen. Die in der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft organisierten Amateurspeläologen haben im Museum eine sichere Stütze und feste Basis für ihre Tätigkeit, die vom Museum fachlich geleitet und materiell unterstützt wird.

Das Museum des Slowakischen Karstes hat sich in unserer Gesellschaft einen festen Platz erworben. Die Ergebnisse seines Wirkens bilden eine gute Grundlage für die weitere Betätigung des Museums beim Entdecken neuer Höhlen, bei der Erforschung, der Dokumentation und der kulturell-pädagogischen Nutzung des Karstes und der Höhlen in der Slowakei. Das Museum trägt damit zur Bereicherung unserer sozialistischen Wissenschaft und Kultur bei.

Der Redaktionsrat

PRÉFACE

Le Musée du Karst Slovaque devint, au cours de 50 ans de ces activités, un important lieu de travail ayant la position prioritaire dans le domaine de la spéléologie Slovaque. A présent, il se trouve parmi les plus importants musées dont les activités concernent toute la Slovaquie. Il a dans ses devoirs les travaux de recherches, la documentation et la protection du Karst et des grottes.

L'evolution du Musée était assez compliquée, à la forme actuelle du Musée dont le champ d'activité s'étend niveau national. Son importance sociale, sa position et sa mise en valeur s'affermissaient notamment dans le cadre des musées socialistes. Les soins prêtés par notre société socialiste aux valeurs culturelles et naturelles de la Nation se sont réflètés favorablement même au Musée du Karst Slovaque. Depuis 1970, le M.K.S. fait une partie organique de l'Administration des grottes slovaques. Néanmoins, sa position ne diffère pas de celle des autres musées gérés de manière centrale. De cette position spécifique on voit s'ensuivre la diversité de ses devoirs. Il assume non seulement les tâches dont le caractère est purement celui d'un musée — telles que la documentation du Karst et des grottes, l'acquisition et le traitement du matériel, les expositions — mais il se livre également à la solution des tâches de la recherche fondamentale et appliquée dans le domaine des sciences naturelles et concernant le Karst et les grottes. Ainsi, le Musée patricipe de manière active à la solution du programme du Plan national des recherches fondamentales. En outre, il s'occupe des problèmes de la sauvegarde et de la protection du Karst

et des grottes et donne ses avis aux projects économiques au Karst. Egalement, il assaure le solution des problèmes professionels qui présentent au cours de l'exploitation turistique des grottes ouvertes au public. Dans le domaine scientifique le Musée collabore avec certains instituts de l'Académie Slovaque des Sciences et des écoles supérieures.

A présent, le Musée est capable de présenter les résultats de ses travaux non seulement dans son exposition, mais également à l'aide de ses publications. Notre reccueil **SLOVENSKÝ KRAS (le Karst Slovaque)**, publié depuis 1958 une fois dans deux ans, paraît depuis 1970 tous les ans. Pour les membres de la Société Spéléologique Slovaque le Musée édite le **BULLETIN de la S.S.S. (Spravodaj SSS)** dont le niveau professionnel et polygraphique ne cesse pas d'augmenter. Le M.K.S. édite aussi les livres non périodiques.

Le Musée du Karst Slovaque ne reste pas isolé du reste du monde. Graduellement, il est devenu l'institution qui jouisse d'une bonne renommée dans la spéléologie mondiale. Il s'est vu atteindre cette position notamment au cours du 6e Congrès Spéléologique International tenu en 1973 en Tchécoslovaquie. L'Université Palacký siégante à Olomouc et l'Administration des grottes slovaques en étaient les deux organisateurs principaux. Le M.K.S. réalisait les excursions en Slovaquie. Il existait également d'autres réunions internationales organisées par le M.K.S. qui, avec riches échanges de la littérature réalisées notamment entre les partenaires dans les pays socialistes, ont contribué à la bonne rénommée du Musée.

Le développement du M. K. S. est étroitement lié au développement de la spéléologie volontaire en Slovaquie. Cette étroite liason se manifestait notamment après la libération de notre pays par l'Armée soviétique. La Société Spéléologique Slovaque fut fondée déjà en 1949 — néanmoins ce n'est qu'au cours des derniers dix ans qu'elle atteint son le plus grand essor. Les spéléologues—amateurs organisés dans la S.S.S. ont trouvé au Musée un bon soutien est une base solide pour leurs activités, professionnellement guidées et matériellement soutenues par le M.K.S.

Le Musée du Karst Slovaque s'est fait une place solide dans notre société. Les résultats de son travail créent de bonnes présuppositions pour ses activités futures dans le domaine des nouvelles découvertes des grottes, de la recherche scientifique, de la documentation et de l'exploitation culturelle et éducative du Karst et des grottes. Les résultats des activités du Musée représentent l'enrichissement de notre science et de notre Culture socialistes.

Le Conseil de rédaction

PREFACE

The Slovak karst museum became during its 50 years' activity a significant working place with a priority position in the frame of Slovak speleology. Today it belongs to our prominent musea with all-Slovakian activity and in its contents there is the research, the documentation and protection of the karst and the caves.

The museum had relative complicated development to the up-today form of all-Slovakian museum institutions. Its social significance, position and usefulness had been confirmed especially in the frame of socialistic museum activity. The carefulness of our socialistic society about culture and nature values of our nation had manifested also in Slovak karst museum. From the year 1970 the museum is an organic part of the Správa slovenských jaskýň (Administration of the Slovak caves) but has a position like other centrally directed musea. From this specific position arise also the variety of its tasks. It secures often not only the tasks of museum charakter, io. the documentation of karst and caves, collection and administration of the material, exposition activity, but also solves tasks of the basic and application nature-science research in the karst and caves. The museum takes active part on the fulfillment of the state plan of basic research program. Further, solves the problems of karst and caves protection and expresses itself to the economic intentions in the karst. It secures also

the solving of special problems which occur in the connection with the operation with the touristic accessible caves. On the scientific field the museum cooperates with some institutes of Slovenská akadémia vied (Slovak academy of sciences) and higher educational institutions.

Today the museum is able to present the results of its work not only in the expositions of the museum, but has also a number of its own publications. Our memorial volume **Slovenský kras (Slovak karst)** which began to be issue in the year 1958 as an every two-years periodical, from the year 1970 is issue every year. The museum issues for the members of the Slovenská speleologická spoločnosť (Slovak speleological society) **Spravodaj SSS (SSS reporter)**, whose special and polygraphic level goes up. Also non-periodical book publications are issued.

The Slovak karst museum do not lag behind the other world. Successively it became an institution which has a good name in the world speleology. This position has been obtained mainly during the 6th International speleological congress which was held in the year 1973 in Czechoslovakia. Besides the Palacky's university school at Olomouc the Administration of Slovak caves was the chief organizer and the centre of the work in the frame of the excursions in Slovakia came on the museum. To a good fame contributed also further international actions organized by the MSK, as well as the rich change of literature especially with the institutions of the socialistic states.

The development of the Slovak karst museum is closely connected with the advancement of the voluntary speleological activity in Slovakia. This close connection maniiested itself especially after the liberation of our country by the Soviet army. As early as in the year 1949 arose the Slovak speleogical society which recorded the greatest expansion in the last 10 years. Amateur speleologists organized in the Slovak speleological society a found in the museum support and firm base for their activity which the museum professionals regulate and materially support.

The Slovak karst museum obtained a firm position in our society. The results of its work are a good presupposition for the further activity of the museum in the field of new discoveries of caves, research, documentation and culture-education utilization of the karst and the caves. The results of the museum activity are an enrichment of our socialistic science and culture.

Editorial council

MÚZEUM SLOVENSKÉHO KRASU V PREHĽADE JEHO 50-ROČNEJ HISTÓRIE

MARCEL LALKOVIČ

Vznik Múzea slovenského krasu zakončil dovtedy neúspešné muzeálne úsilia a pokusy, ktoré môžeme v Liptovskom Mikuláši postupne identifikovať prakticky už od začiatku tohto storočia. Aj keď sa Liptovská zbierka[1] zatiaľ pokladá za začiatok týchto pokusov, môžeme sa oprávnene domnievať, že muzeálne tendencie existovali ešte pred jej oficiálnym ustanovením. Už pred Liptovskou zbierkou sa v určitých kruhoch študentov vtedajšieho mikulášskeho gymnázia vyskytovali podobné tendencie, aké neskoršie v Ružomberku vyústili v založení Liptovského múzea.[2] K takémuto záveru nás oprávňuje existencia doteraz nepublikovaných prameňov, bližšie objasňujúcich charakter a sféru, v ktorej môžeme tieto muzeálne tendencie identifikovať. V budúcnosti budú cenným materiálom pre historika pri komplexnom posudzovaní všetkých muzeálnych pokusov, ktoré existovali už oveľa skôr, ako vzniklo Múzeum slovenského krasu.

V doterajších prácach Benického (1956, 1959), zaoberajúcich sa históriou múzea, čiastočne aj u Petráša (1970), ako aj v staršej literatúre[3] sa stretávame s názorom, podľa ktorého sa dáva do určitej súvislosti vznik múzea s existenciou Liptovskej zbierky. Domnievame sa, že ak by sme mali pripustiť túto súvislosť, treba vychádzať z toho, že sa zakladá výlučne na osobe prof. J. Volku-Starohorského, ktorý je paralelou medzi Liptovskou zbierkou a novovznikajúcim múzeom. Avšak paralelou len v tom zmysle, že práve on sa najviac pričinil a postaral o uchovanie určitého množstva predmetov bývalej Liptovskej zbierky,

---

[1] Pozri prácu PETRÁŠ, M.: Najstaršie múzeum v Liptove jubilovalo, Vlastivedný zborník Liptov, 3, Martin 1975.

[2] Ide o podobnú tendenciu ako v prípade ružomberských rodákov A. a J. Kürtiovcov, ktorí začali zbierať etnografický a mineralogický materiál a ten sprístupnili širšej verejnosti ako súkromné múzeum.

[3] Slovenské múzeá, ich vznik a prehľad zbierok, s. 88—91, Múzeum slovenského krasu v Lipt. Mikuláši, Bratislava 1945.

ktoré sa neskoršie, doplnené o nové zbierky, dostali do novozaloženého múzea.

So zreteľom na všeobecné kritériá, charakterizujúce predovšetkým inštitucionálnu formu múzejnej existencie, považujeme za nesprávnu akúkoľvek interpretáciu, podľa ktorej sa pojmy „múzeum" a „Liptovská zbierka" kladú na jednu úroveň.[4] V duchu takejto interpretácie sa napríklad práve na pôde Múzea slovenského krasu stalo, že 50. výročie Liptovskej zbierky sa zároveň pokladá i za 50. výročie existencie múzea.[5] Za oveľa správnejšie pokladáme, ak v prípade vzniku Múzea slovenského krasu ostaneme len u prof. Jána Volku-Starohorského, pre ktorého snáď bola ani nie tak bývalá existencia Liptovskej zbierky, ako skôr bližšie neurčená časť ním uchovaných geologických zbierok impulzom, ktorý ho viedol založiť múzeum. V takom prípade je možné Liptovskú zbierku chápať ako jeden z muzeálnych pokusov, ktorý sa neujal len preto, že pod vplyvom rôznych okolností nenadobudol dostatočné dimenzie na to, aby sa mohol pretvoriť na samostatné múzeum.

V záujme objasnenia podstaty existencie Múzea slovenského krasu pokladáme za potrebné tieto skutočnosti uviesť. Značný nesúlad, s ktorým sa stretávame v literatúre ak ide o otázku významu Liptovskej zbierky, vyvolal nesúlad i v interpretácii jej vzťahu voči vznikajúcemu múzeu. Podľa nášho názoru zatiaľ ešte chýba práca takého charakteru, ktorá by skutočne komplexným spôsobom zhodnotila obdobie od prvých muzeálnych pokusov v Liptovskom Mikuláši až po význam a funkciu Liptovskej zbierky, ako i jej prípadnú nadväznosť na existenciu Múzea slovenského krasu.[6]

História múzea, aj keď je to časovo a historicky pomerne krátky úsek, reprezentuje okrem prípravného štádia niekoľko výrazných období. V nich postupne dozrieval charakter múzea a jeho odborné zameranie, až sa nakoniec dotvoril do foriem, ktoré charakterizujú jeho existenciu v súčasnom období. Prípravné obdobie (1928—1930) zahŕňa v sebe všetky predpráce, ktoré sa skončili zvolaním ustanovujúceho valného zhromaždenia a založením múzea. Obdobie kuratória MSK (1930—

[4] Domnievame sa, že je nesprávne používať termín múzeum pre Liptovskú zbierku, pretože na základe dostupných prameňov nie je možné identifikovať v jej prípade znaky, ktoré charakterizujú múzejnú inštitúciu.

[5] Dňa 29. marca 1955 uskutočnilo múzeum kultúrny večer z príležitosti 50 rokov Múzea slovenského krasu. Táto nesprávna interpretácia vznikla pravdepodobne preto, že sa nedocenil skutočný význam Liptovskej zbierky a prisúdilo sa jej postavenie, ktoré je s prihliadnutím na skutočný vznik a históriu Múzea slovenského krasu prinajmenšom diskutabilné.

[6] Dejiny múzeí v Liptovskom Mikuláši do určitej miery načrtáva práca M. Petráša vo Vlastivednom zborníku Liptov, 1, 1970, s. 277—288, lenže v tom prípade chýba skutočne komplexné hodnotenie všetkých muzeálnych pokusov, ktoré je možné v Liptovskom Mikuláši identifikovať. Bez takéhoto pokusu nie je totiž možné v súčasnosti uvedené obdobie pokladať za dostatočne preskúmané, a preto ani vyvodzovať tie vzťahy, v ktorých sa posudzuje význam a funkcia Liptovskej zbierky vo vzťahu k Múzeu slovenského krasu.

1949) sa viaže na formu múzea, ktorá vychádzala z existencie vtedajšieho spolkového zákona a skončila sa prevzatím múzea Slovenskou speleologickou spoločnosťou. Obdobie rokov 1949—1969 sa začalo prevzatím múzea Slovenskou speleologickou spoločnosťou a charakterizuje ho poštátnenie múzea a jeho výlučná orientácia na kras a jaskyne. Posledné obdobie sa začalo roku 1970, keď sa múzeum stalo súčasťou centrálnej organizácie slovenského jaskyniarstva, aby ako jeho súčasť i naďalej plnilo svoje špecifické poslanie.

PRÍPRAVNÉ OBDOBIE A VZNIK MÚZEA (1928—1930)

O prípravnom období, keďže sa už spracovalo v samostatnom príspevku,[7] nebudeme hovoriť podrobne, obmedzíme sa iba na stručné objasnenie základných faktov, charakterizujúcich činnosť, v dôsledku ktorej vzniklo múzeum.

Úsilie založiť múzeum sa začalo 24. mája 1928 na schôdzke, ktorá sa uskutočnila v Liptovskom Mikuláši v hostinci u Trnovských. V ten deň sa tam na popud prof. Jána Volku-Starohorského zišli Ivan Stodola, Oldřich Lúžny a Alois Lutonský, aby sa poradili o možnosti založiť v Liptovskom Mikuláši múzeum.[8] Jej výsledkom bolo, že sa prítomní dohodli „informovať obecenstvo o význame podobného podniku pre Mikuláš, aby sa o myšlienku zaujímali vplyvné osoby, ktoré by k existencii tohto podniku prispeli".[9] Po úvahe sa dohodli i na tom, „že podľa danej iniciatívy schôdzky budú pokračovať a pokúsia sa priviesť otázku múzea do nového oživeného štádia".[10]

Na predporadách 8. novembra a 23. novembra 1929, ktoré sa konali za účasti širšieho okruhu prizvaných osôb, prerokovali sa niektoré ďalšie otázky súvisiace so založením múzea. Zároveň sa už vopred podali žiadosti na Krajinský úrad v Bratislave, aby sa uvoľnila pre potreby múzea budova starej nemocnice v Palúdzke a na Okresný súd v Liptovskom Mikuláši, aby im uvoľnil potrebné miestnosti v budove bývalého župného domu.[11] Prípravný výbor vznikol na tretej predporade 23. novembra 1929. Za predsedu prípravného výboru zvolili Ing. J. Martinku a za ďalších členov dr. Laučíka a A. Lutonského. Definitívne sa zjednotil i názor na špecializáciu múzea a rozhodlo sa budovať múzeum podľa spolkového zákona.[12]

Otázka vlastníka sa ustálila na poslednej schôdzi prípravného výboru 18. januára 1930. Na návrh O. Šťastného sa prijalo uznesenie, že „ma-

---

[7] Pozri: Ako vznikalo Múzeum slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, LALKOVIČ, M.: Slovenský kras, 17, 1979, s. 139—144.

[8] Zápisy Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, I, s. 1.

[9] Tamže.

[10] Tamže.

[11] Tamže, s. 4.

[12] Tamže, s. 8.

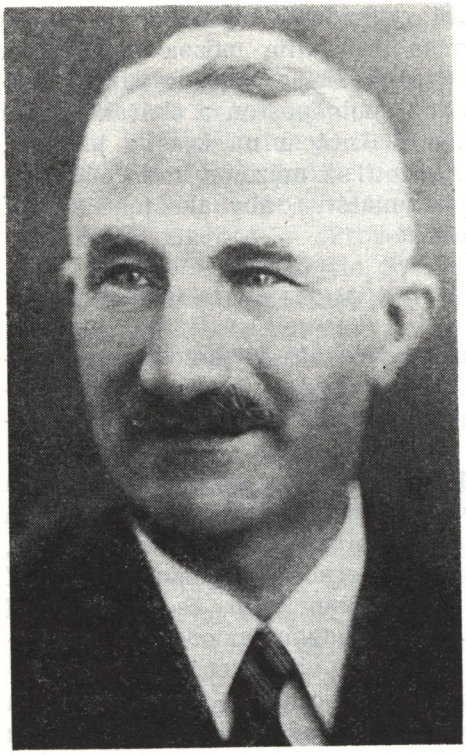

1. Prof. Ján Volko-Starohorský, reprodukcia, Fotoarchív MSK
1. Профессор Ян Волько-Старогорский, репродукция, фотоархив МСК
1. Profesor Ján Volko-Starohorský, reproduction, MSK photoarchives

2. Alois Lutonský, reprodukcia, Fotoarchív MSK
2. Алойз Лутонский, репродукция, фотоархив МСК
2. Alois Lutonský, reproduction, MSK photoarchives

3. Ivan Stodola, reprodukcia, Fotoarchív MSK
3. Иван Стодола, репродукция, фотоаркхив МСК
3. Ivan Stodola, reproduction, MSK photoarchives

jiteľom múzea bude kuratórium a sídlom múzea Liptovský Mikuláš".[13] Prípravný výbor zároveň vymenoval prvé kuratórium s právom kooptovať nových členov. Otakar Šťastný sa podujal vypracovať stanovy kuratória a predložiť ich na prvú riadnu schôdzku kuratória.[14] Celkove sa uskutočnili štyri schôdzky v období od 24. februára do 24. mája 1930. Na nich sa postupne prerokoval návrh stanov múzea, názov múzea a jeho umiestenie v budove okresného domu a ďalšie otázky, ktoré súviseli s prevzatím miestností, zariaďovaním múzea, prerokovaním a podpísaním nájomnej zmluvy na muzeálne miestnosti a pod. Zároveň sa zaregistrovala i prvá podpora, ktorú vo výške 3000 Kčs pre potreby múzea poskytol Okresný úrad v Liptovskom Mikuláši.

Valné zhromaždenie, ktoré sa zvolalo osobnými pozvánkami a natlačenými verejnými oznámeniami, sa uskutočnilo 2. júla 1930 v miestnosti „u Krompecherov" v Liptovskom Mikuláši. Po menších doplnkoch a zmenách schválilo stanovy múzea,[15] podľa ktorých cieľom spolku je:

„a) založiť v Liptovskom Mikuláši zbierky muzeálne, tieto v dobrom stave zachovávať, rozmnožovať a urobiť ich prístupnými obecenstvu. Muzeálne zbierky budú sa rozlišovať dľa odborov na zbierky: 1. speleologické, 2. geologické a mineralogické, 3. biologické, 4. geografické, 5. archeologické, 6. etnografické, 7. historické, 8. obrazové, 9. všeobecné, aby poskytovali dľa možnosti najúplnejší obraz minulosti i prítomnosti najbližšieho okolia Liptovského Mikuláša a tiež i celého krasu Slovenska.

b) založiť knižnicu a archív

c) usporiadávať vedecké prednášky, prírodovedecké a iné kultúrne vychádzky, kultúrne výstavy

d) vydávať odborné publikácie."

Podľa § 4 stanov členovia spolku Múzea slovenského krasu môžu byť zakladajúci, prispievajúci alebo čestní. Pritom za zakladajúceho alebo čestného člena mohol byť vymenovaný aj ten, kto do muzeálnych zbierok daroval predmet mimoriadnej ceny a po návrhu kuratória ho valné zhromaždenie zvolilo.[16]

V zmysle stanov správu spolku vykonáva valné zhromaždenie, kuratórium a predseda. Valné zhromaždenie rozhoduje o všetkých záležitostiach spolkových, ak nespadajú do činnosti kuratória. Predseda zastupuje spolok v styku s úradmi a inými osobami. Kuratórium sa skladá zo 16 členov a tvorí vedeckú komisiu, ktorá je činným orgánom valného zhromaždenia.

Pokiaľ ide o rozchod spolku, ten upravovali stanovy tak, že k nemu mohlo dôjsť iba ak by počet členov klesol na 10 a z nich by 7 hlaso-

---

[13] Tamže, s. 11.

[14] Tamže, s. 12.

[15] Tamže, s. 22.

[16] Stanovy Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, schválené Krajinským úradom v Bratislave 18. júla 1932.

4. Prvé kuratórium MSK, reprodukcia, Fotoarchív MSK
4. Первый опекунский совет МСК, репродукция, фотоархив МСК
4. The first MSK curatorium, reproduction, MSK photoarchives

valo za rozchod spolku na valnom zhromaždení na ten účel zvolanom. V takom prípade mal majetok múzea a zbierky pripadnúť veľkoobci Liptovský Mikuláš. Súhlas s takýmto znením § 15 stanov múzea vyslovil vo forme uznesenia č. 23 z 23. augusta 1930 svojho zastupiteľského zboru múzeu potvrdil Obecný úrad v Liptovskom Mikuláši 10. septembra 1930. Ustanovujúce valné zhromaždenie múzea v súlade s prijatými stanovami zvolilo predsedníctvo a kuratórium múzea. Podľa návrhu komisie schválilo valné zhromaždenie voľbu predsedníctva a kuratória takto:[17]

Za predsedu bol zvolený Jozef Stuckner a správcom zbierok sa stal prof. Ján Volko-Starohorský.

Členovia kuratória:

1. Bohuslav Čančík
2. František Havránek
3. Miloš Janoška
4. František Klimeš
5. Karol Klonga
6. Alois Král

[17] Zápisy Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, I, s. 23.

7. Dr. Vladimír Krivoss
8. Jaroslav Ksandr
9. Alois Lutonský
10. Oldřich Lúžny
11. Ing. Juraj Martinka
12. Bohuslav Procházka
13. Eduard Rück
14. MUDr. Ivan Stodola
15. Otakar Šťastný
16. Ing. Bohuslav Záheský

Revízori:
Ján Kuska, Karol Zákora a Ing. Pavol Žuffa.

OBDOBIE KURATÓRIA (1930—1949)

Jednou z prvých úloh kuratória bolo prevziať miestnosti, ktoré pre potreby múzea poskytol Okresný úrad v Liptovskom Mikuláši. Pôvodne sa mali odovzdať k dispozícii doplňujúcemu veliteľstvu na odvody a podarilo sa ich zachrániť doslova v poslednej chvíli, i to s nemalými ťažkosťami.[18] Po odstránení všetkých prekážok, zástupcovia kuratória prof. Ján Volko a Ing. Bohuslav Záheský prevzali 10. júna 1930 od technického oddelenia Okresného úradu v Liptovskom Mikuláši do prenájmu tri miestnosti. Múzeum tak získalo na neurčité obdobie v severnej časti prízemia budovy Okresného domu priestory s celkovou pôdorysnou plochou 80,85 m² (M. Petráš, 1970).

Aby sa miestnosti prispôsobili potrebám múzea, vykonali sa v nich rôzne adaptačné práce a úpravy. Pozostávali zväčša z nevyhnutných stavebných prác, vymaľovania miestností, doriešenia ich vykurovania a zavedenia elektrického prúdu do všetkých miestností. Od firmy Koreň a Ilavský — stoláreň v Liptovskom Mikuláši — sa objednalo podľa návrhu F. Havránka 12 kusov skriňových a nástenných vitrín, ktoré mali byť hotové do konca roku 1930. Vzhľadom na to, že sa zo skromných členských príspevkov nemohli uhradiť všetky adaptácie a zariadenie múzea, „kuratórium po dôkladnom uvážení pristupuje k vyzdvihnutiu pôžičky 20 000 Kčs z Roľníckej vzájomnej pokladnice a povoľuje upísanie členského podielu menovanému ústavu".[19] Pôžička sa kryla zmenkou, ktorú podpísali členovia kuratória. Žiaci mikulášskeho gymnázia pomohli preniesť zbierky prof. Jána Volku, pretože z kabinetu Hodžovho gymnázia, kde boli dovtedy uložené, ich bolo treba okamžite previezť.

Na zasadnutí kuratória 13. septembra 1930 sa prerokoval oznam „Slovenskej verejnosti" o utvorení múzea, ktorý zostavil O. Šťastný.[20] Tento

[18] Tamže, s. 34.
[19] Tamže, s. 30.
[20] „Slovenskej verejnosti: Láska k rodnej zemi sa neprejavuje prázdnymi slovami, ale skôr činmi, pomocou a pevnou vôľou zachovať to, čo je národu drahé ako neporušiteľné

5. Budova bývalého župného domu, v ktorom múzeum získalo svoje prvé prevádzkové priestory, reprodukcia, Fotoarchív Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši
5. Здание бывшего Жупного дома, где находились первые выставочные помещения музея, репродукция, фотоархив музея Янка Краля в Липтовски-Микулаше
5. Building of the former Župný dom in which the museum acquired their first business spaces, reproduction, photoarchives of Janko Kráľ museum at Liptovský Mikuláš

oznam kuratórium schválilo a „ujednalo, aby sa tento vhodným spôsobom rozmnožil a rozoslal po okolí Tatranskom".[21]

O existencii múzea písomnou formou upovedomili ústredie KČST v Prahe, Správu Belianskych jaskýň a Mestský úrad v Dobšinej. Družstvo Demänovských jaskýň prisľúbilo pomôcť pri zostavovaní zbierok múzea a kuratórium ho požiadalo o príspevok v podobe mapového, foto-

---

dedičstvo budúcim pokoleniam. Ide tu o všetko, čo má pre národ a otčinu význam, nech sa to týka krásy rodného kraja, ľudových zvykov, bohatstva ľudového umenia, krojov, piesní, obyčajov, folklóru atď. V tom všetkom sú skryté poklady národa.

Aby tieto vzácne poklady mohli byť pozberané, uložené, roztriedené a budúcim vekom zachované, ako aj širšiemu obecenstvu prístupné, bolo v Liptovskom Mikuláši založené MÚZEUM SLOVENSKÉHO KRASU. Jeho kuratórium si vzalo za cieľ zachovať všetko, čo svedčí o rázovitosti našej domoviny a čo by mohlo byť dôstojnou pamiatkou pre všetku budúcnosť. Opatrilo vhodné miestnosti, dalo počiatok muzeálnym zbierkam a zhromaždilo prvých interesentov ku pokračovaniu v tomto sľubnom diele... voláme ku všetkým synom a dcéram nášho národa. Staňte sa členmi Múzea slovenského krasu a podporte tak najšľachetnejšie ciele nášho národného dejstvovania..." Archív MSK, inv. č. 683.

[21] Zápisy Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, I, s. 26.

2118

grafického a iného materiálu, ktorý by v múzeu propagoval slovenské jaskyne. Takú pomoc prisľúbila i Važecká jaskyňa, ktorej objaviteľ F. Havránek „sa od prvopočiatku o myšlienku múzea so sídlom v Liptovskom Mikuláši vrele zaujímal".[22] O spoluprácu, zameranú na propagáciu novozaloženého múzea, požiadali správnu radu Družstva Demänovských jaskýň.

Stanovy múzea schválil Krajinský úrad v Bratislave pod číslom 125 300/1932 8a. Definitívne boli schválené až 18. júla 1932, pretože Krajinský úrad ustanovujúcim valným zhromaždením prijaté stanovy kuratóriu niekoľkokrát vrátil, aby v nich odstránili vecné a formálne nedostatky a prepracovali niektoré jazykovo nesprávne a chybne napísané časti.[23] Preto sa ani návrh na zmenu názvu spolku prednesený na druhom valnom zhromaždení MSK 14. marca 1931 F. Havránkom nerealizoval.[24]

S tým pravdepodobne súvisia aj úsilia kuratória zamerané na „premiestenie, poťažne založenie **Tatranského múzea** v Liptovskom Mikuláši".[25] Aktivitu kuratória v tom smere podnietili informácie, podľa ktorých sa na Krajinskom úrade v Bratislave rokovalo o založení Tatranského múzea, „na ktoré vraj môže poskytnúť značné i státisícové investície".[26] S prihliadnutím na blízkosť Demänovských jaskýň ako hlavného strediska cudzineckého ruchu sa kuratórium po dlhšom uvažovaní uznieslo predostrieť Krajinskému úradu žiadosť v tom zmysle, „aby mienené založenie Tatranského múzea, poťažne rozšírenie nášho novozaloženého Múzea slovenského krasu bolo udelené mestu Liptovský Mikuláš".[27]

Postupne sa inštalovali aj zbierky múzea. Už na konci roka 1930 kuratórium objednáva 1000 škatúľ, „ktoré by slúžili k vykladaniu rôznych mineralogických útvarov vo vitrínach".[28] Zasadanie kuratória 24. februára 1931 ešte konštatovalo: „poneváč úprava a usporiadanie zbierok v muzejných miestnostiach zaberie dosť dlhú dobu, nemôže sa zatiaľ uvažovať o tom, kedy bude múzeum verejnosti sprístupnené".[29] Kustód zbierok na schôdzke kuratória 6. mája 1931 však už uviedol: „majú k nám zavítať hostia, prírodovedeckí povereníci z Prahy pod vedením dr. Pruta, v septembri podobne máme dostať hostí, geológov **Karpatskej asociácie** pod vedením prof. dr. Kettnera".[30] Dnes sa už nedá zistiť, odkedy boli zbierky múzea prístupné verejnosti. Na základe uvedeného kustódovho konštatovania sa však môžeme domnievať, že si vopred

---

22 Tamže, s. 36.
23 List Krajinského úradu v Bratislave č. 97 639/8a/1932 z 2. júla 1932, Archív MSK.
24 Zápisy Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, I, s. 48.
25 Tamže, s. 41.
26 Tamže.
27 Tamže.
28 Tamže, s. 36.
29 Tamže, s. 42.
30 Tamže, s. 51.

Knižnica Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva
031 01 Lipt. Mikuláš

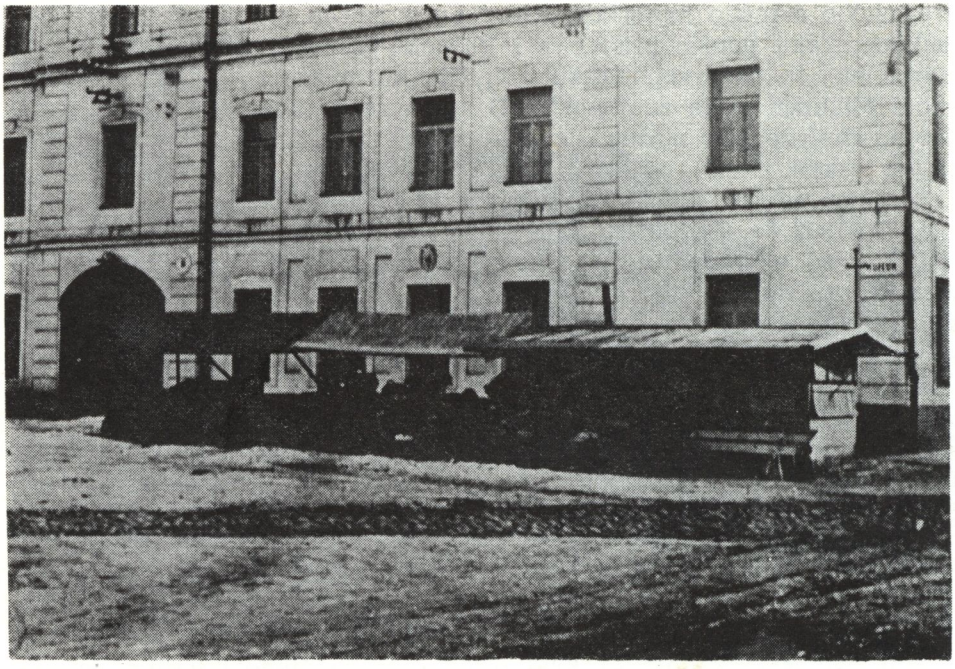

6. Severná časť budovy bývalého župného domu, v ktorej boli prevádzkové miestnosti múzea, reprodukcia, Fotoarchív MSK
6. Северная часть здания бывшего Жупного дома, где находились первые выставочные помещения музея, репродукция, фотоархив МСК
6. The northern part of the building of the former Župný dom, in which first bussiness rooms of the museum were, reproduction MSK photoarchives

ohlásené návštevy mohli zbierky múzea prehliadnuť už v druhej polovici roku 1931. Tak boli zbierky múzea verejnosti pravdepodobne prístupné i v ďalšom období, pretože už od 12. januára 1932 sa stretávame s prvou evidenciou návštevníkov.

Až roku 1936 uvažuje kuratórium o presnom termíne, „kedy budú zbierky môcť byť navštevované širšou verejnosťou, poneváč muzejné miestnosti boli otvárané len na vopred oznámené, poťažne ohlásené osoby".[31] Kuratórium nakoniec prijalo návrh prof. Jána Volku, ktorý navrhol „sobotu, kedy by mohol on sám osobne byť v múzeu prítomný od druhej do štvrtej hodiny popoludní a venovať sa návštevníkom múzea".[32] Nemožno zistiť, ako sa tento návrh v praxi realizoval, pretože aj v neskoršom období bolo múzeum prístupné kedykoľvek po predbežnom ohlásení sa u správcu múzea.[33]

Dňa 21. mája 1932 si zbierky múzea pozreli členovia kuratória. Už

[31] Tamže, s. 97.
[32] Tamže, s. 97.
[33] Pozri: Slovenské múzeá, ich vznik a prehľad zbierok, s. 91, Bratislava 1945.

vtedy sa po prvý raz konštatovalo, „že sú všetky tri prenajaté miestnosti naplnené, ba možno povedať až preplnené, takže sa vyžaduje aspoň ešte jedna miestnosť, aby mohli byť zbierky vkusne uložené a usporiadané".[34] Na zlepšenie pomerov mala pomôcť žiadosť predložená prostredníctvom predsedu na okresnom úrade „o prepustení aspoň ešte dvoch ďalších, poprípade aspoň jednej miestnosti, čím by múzeum nadobudlo aspoň pre začiatok dosť značný rozsah a možnosti zriadiť špecializačné zbierky jaskynné z celého krasu Slovenska".[35]

Roku 1932 vznikol pri múzeu Prírodovedecký zbor. Dňa 17. augusta 1932 sa uskutočnilo jeho ustanovujúce valné zhromaždenie. Podľa „Domáceho poriadku", ktorý vypracoval prof. Ján Volko-Starohorský, cieľom zboru bolo „pestovanie prírodných vied, neživej i živej prírody, geológie, mineralógie, paleontológie, speleológie, zoológie, botaniky, chémie, fyziky a geografie slovom, písmom a skutkom".[36] Z organizačnej stránky sa zbor členil na niekoľko odborov. Z pôvodne zamýšľaných 18 odborov vyvíjali značnú činnosť organizovaním rôznych vychádzok, výletov, usporadúvaním prednášok a iných osvetových podujatí či vydávaním rôznych brožúr a plagátov iba zbory okrašľovací a ochraňovací, krasový, prírodovedecký, geologický a čiastočne i pedagogický a zdravotnícky.

Činnosť uvedených odborov neskoršie spôsobila, že sa na návrh kustóda múzea doplnili stanovy spolku. Štvrté riadne valné zhromaždenie múzea, ktoré sa uskutočnilo 29. mája 1934, schválilo doplnenie § 2 spolkových stanov. Podľa tohto doplnku cieľom spolku v bode c. stanov bolo: „usporiadávať vedecké prednášky, prírodovedecké zbory a odbory",[37] čím sa právne zakotvila ich doterajšia existencia. Takto doplnené spolkové stanovy sa odoslali na schválenie Krajinskému úradu v Bratislave.

Roku 1936 sa Múzeum slovenského krasu stalo členom Zväzu československých múzeí. Za svojho člena ho prijala Muzeálna rada Zväzu na svojej schôdzi 17. mája 1936.

Nevyhovujúci stav v prenajatých miestnostiach okresného úradu znemožňoval propagovanie múzea a blokoval jeho prirodzený vývoj. Miestnosti múzea boli natoľko zapratané a zaplnené zbierkami,[38] že neumožňovali návštevu hromadným väčším alebo menším výpravám. Celá činnosť spolku sa preto odrážala v znamení starostí o získanie vhodnejších miestností na usporiadanie a uloženie zbierok. Z podnetu Ivana Stodolu vzišiel návrh zadovážiť si budovu pre múzeum. Podľa tohto návrhu „mohlo by sa mikulášske múzeum zmeniť na múzeum jaskyniarske s význa-

---

[34] Zápisy Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, I, s. 54.

[35] Tamže, s. 54.

[36] Domáci poriadok Prírodovedeckého zboru Múzea slovenského krasu, § 3, Archív MSK.

[37] Zápisy Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, I, s. 89.

[38] Správa tajomníkova za rok 1935 z 18. júna 1936, Archív MSK.

7. Pálkovská vila, ktorú sa múzeum usilovalo kúpiť v rokoch 1936—1938, foto M. Eliáš, Archív MSK

7. Палковская вилла, которую музей стремился приобрести в 1936—1938 гг., фото М. Элиаш, архив МСК

7. Pálkovská villa which the museum endeavoured buy in the years 1936—1938, M. Eliáš photo, MSK archives

mom celoslovenským, tedy na múzeum, ktoré by bolo určené pre jaskyniarske zbierky celého Slovenska".[39] Na ten cieľ navrhoval kúpiť „Pálkovskú vilu" od Tatra banky s tým, že potrebné finančné prostriedky by sa získali vo forme subvencií od štátu.

Kuratórium návrh prijalo, podobne i návrh na usporiadanie jaskyniarskej výstavy, „kde by boli vystavované predmety jaskyniarske a propagovali by sa všetky jaskyne Slovenska",[40] ktorý predložil na schôdzke kuratória 25. mája 1936 František Havránek. „Bolo preto uznesené, že sa Tatra banka požiada, či by nebola ochotná bezplatne prenajať miestnosti v Pálkovskej vile na dobu 2 mesiacov a zatiaľ kým by výstava bola uskutočňovaná, napísali by sa potrebné žiadosti o subvencie na kúpu tejto vily, pre jaskyniarske múzeum celého Slovenska".[41]

Na prerokovanie tohto návrhu zvolalo kuratórium 3. septembra 1936 schôdzku niekoľkých svojich členov a zástupcov rôznych kultúrnych spolkov v Liptovskom Mikuláši. Na popud veľmi agilnej Marienky Lackovej-Jurkovej sa už začiatkom mesiaca júla predložila žiadosť Ministerskej rade Republiky československej. Na schôdzke sa zvolil prípravný výbor na zadováženie muzeálnej budovy, ktorý mal za úlohu k odoslanej žiadosti pripojiť rozpočet, a tak ho podoprieť „svojím menom aj po morálnej stránke, aby bolo zaručené, že subvencie bude použité k žiadanému účelu".[42]

Napriek tomu, že Tatra banka s prenajatím „Pálkovskej vily" súhlasila a vyzvala múzeum, aby začalo sondovať vo veci zmluvy, myšlienka jaskyniarskej výstavy sa nerealizovala. Budovu pre múzeum sa tiež nepodarilo získať. Aj napriek sľubným intervenciám múzeum nezískalo potrebné subvencie, a tak sa návrh na vybudovanie jaskyniarskeho múzea s celoslovenskou pôsobnosťou neuskutočnil. Neúspešné boli i pokusy získať ďalšie priestory v budove okresného úradu. V odpovedi na žiadosť múzea Krajinský úrad v Bratislave 25. októbra 1937 konštatoval, že „prepustenie ďalších miestností v budove Okresného úradu v Liptovskom Mikuláši pre muzeálne zbierky nemôže byť vyhovené, nakoľko t. č. sú všetky miestnosti v budove plne využité".[43]

Až roku 1938 ako výsledok dlhoročného úsilia múzeum získalo v poradí štvrtú miestnosť v severnej časti prízemia budovy okresného úradu. Presťahovanie obecnej knižnice a tým uvoľnenie potrebnej miestnosti však bolo viazané na zabezpečenie vchodu do knižnice cez miestnosť okresného úradu, čo mala vybaviť správa múzea.[44] Deponovaním zbierok z Domice roku 1938 a obohatením zbierok múzea o Alexyovskú zbierku bolo opäť kuratórium postavené pred požiadavku čím skôr zís-

---

[39] Zápisy MSK v Liptovskom Mikuláši, I, s. 97.
[40] Tamže, s. 96.
[41] Tamže, s. 97.
[42] Tamže, s. 103.
[43] List Krajinského úradu v Bratislave č. 338 505/20 ai. 1937 z 25. októbra 1937, Archív MSK.

kať nevyhnutné priestory. V závere roka 1939 sa „po dlhotrvajúcom boji podarilo získať ďalšie miestnosti pre inštalovanie zbierok“[45] v západnom krídle prízemia budovy.

Roku 1943 do ďalšieho vývoja múzea nepriaznivo zasiahlo úsilie, aby múzeum uvoľnilo dovtedy používané miestnosti pre potreby niektorých úradov. Ministerstvu dopravy a verejných prác v Bratislave sa predložil návrh, aby po dohode s Ministerstvom školstva a národnej osvety dalo výpoveď správe Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši. Vyskytol sa dokonca aj návrh na vysťahovanie múzea do budovy Okresného súdu v Liptovskom Hrádku. Ministerstvo školstva a národnej osvety sa postavilo proti takémuto riešeniu, pretože v Liptovskom Hrádku „nie sú pracovné a zberateľské možnosti“.[46] Pre prípad, že by štátna správa potrebovala všetky miestnosti budovy, navrhovalo nájsť pre zbierky vhodné miestnosti v inej budove na území Liptovského Mikuláša. Do celého prípadu sa zaangažoval aj Zväz slovenských múzeí. Vo svojej odpovedi Ministerstvu školstva a národnej osvety v Bratislave 22. novembra 1943 konštatoval, že „múzeum bolo riadne zriadené, miestnosti má prenajaté zmluvne, takže nemôže byť vyhodené z obce len preto, že ich potrebujú pre skladište na uhlie, s kultúrnou ustanovizňou nemôže sa tak zachádzať“.[47] Ministerstvo dopravy a verejných prác nakoniec pochopilo význam múzea a na jeho ponechanie na pôvodnom mieste vydalo príslušné pokyny. Podľa rozhodnutia komisionálnej obhliadky predmetných miestností (uskutočnenej 1. decembra 1943 za účasti všetkých zainteresovaných) múzeum nielenže ostalo na svojom pôvodnom mieste, ale získalo aj ďalšie potrebné miestnosti. Dostalo k dispozícii celé západné krídlo prízemia budovy. S pôvodne prenajatými malo spolu 9 miestností, v ktorých postupne inštalovalo svoje zbierky.

Ďalší vývoj a existenciu múzea v povojnovom období poznačili viaceré okolnosti. Rozhodnutím Muzeálnej rady Zväzu slovenských múzeí z 19. marca 1943 sa za obvod zberateľskej činnosti múzea, vzhľadom na jeho celkový špeciálny charakter, určilo „horstvo Slovenského krasu (jaskyne)“.[48] Preto sa Zväz slovenských múzeí i naďalej usiloval, „že toto múzeum bude ako špeciálne (odborné) pre slovenské jaskyne, a preto správa musí sa venovať výlučne len tomuto odboru“.[49]

Jaskyniarsky zbor KSTL, ktorý vznikol 15. apríla 1944, vo svojom rokovacom poriadku zakotvil požiadavku vybudovať Múzeum slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši. Preto bola táto požiadavka neraz

---

[44] List Obecného úradu v Lipt. Mikuláši č. 4633/1938 z 18. júna 1938, Archív MSK.

[45] Zápisy Múzea slovenského krasu, I, s. 115.

[46] List Prezídia Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave č. 18 697/43 — prez. osv. zo 16. novembra 1943, Archív MSK.

[47] List Zväzu slovenských múzeí v Turčianskom Martine č. 237/43 z 22. novembra 1943, Archív MSK.

[48] Obežník Zväzu slovenských múzeí v Turčianskom Martine č. 62/44 z 18. februára 1944, Archív MSK.

[49] List Zväzu slovenských múzeí v Martine č. 83/47 zo 7. 5. 1947, Archív MSK.

predmetom rokovania predsedníctva, ktoré sa ju usilovalo v praxi čím skôr realizovať.

Potrebu oživiť múzeum si uvedomovalo aj jeho kuratórium. Preto sa rozoslalo 419 členských prihlášok a na ich základe sa rady múzea rozšírili o 38 členov. Pokusy získať ďalšie potrebné miestnosti boli neúspešné. Miestny národný výbor v Liptovskom Mikuláši na rokovaní svojho užšieho výboru 30. októbra 1945 konštatoval, „že nemá žiadne miestnosti, ktoré by mohol dať k dispozícii Múzeu slovenského krasu".[50]

Z podnetu Slovakotouru, miestneho zboru pre cestovný ruch, uskutočnila sa 15. februára 1946[51] v Liptovskom Mikuláši porada, ktorej cieľom bolo oživiť „spolkovú činnosť nášho cennými pamiatkami preplneného múzea, keďže v minulých rokoch spolková činnosť následkom vojnového času ochabla".[52] Zároveň sa do najbližšieho valného zhromaždenia ako dočasní funkcionári múzea zvolili:
Predseda: Ing. František Páv
Správca zbierok: prof. Ján Volko
Tajomník: Božena Kováčová
Pokladník: Ján Kuska
Za členov výboru boli zvolení: Jaroslav Ksandr, Alojz Lutonský, Adam Benko, Ing. Otto Macko, Miloš Janoška, Mikuláš Štalmach a František Devečka.

Aj porada zástupcov rozličných spolkov 18. mája 1946 mala orientačný ráz. Ustálilo sa na nej, že „Múzeum slovenského krasu ostane podľa stanov samostatnou vedeckou ustanovizňou".[53] Objasnila sa aj otázka vzájomného pomeru a spolupráce múzea a Jaskyniarskeho zboru KSTL. Valné zhromaždenie múzea sa zišlo 11. júna 1946. Okrem toho, že načrtlo ďalší program múzea, v ktorom popredné miesto zaujímala výstavba novej budovy, schválilo zmenu stanov múzea. Podľa nich sa múzeum stalo vedeckým ústavom.[54] Program sa začal realizovať.

Z podnetu Zväzu slovenských múzeí uskutočnila sa 10. októbra 1947 v Liptovskom Mikuláši mimoriadna porada, zameraná na možnosti založiť celoslovenské jaskyniarske múzeum. Na porade sa načrtli základné myšlienky okolo vytvorenia dvoch samostatných múzeí, a to okresného **kultúrno-historického**, do ktorého by sa umiestila väčšia časť doterajších zbierok Múzea slovenského krasu[55] a **špeciálneho celoslovenského jaskyniarskeho múzea**. Kuratórium dalo vypracovať architektovi Vojtechovi Bízovi zo Svitu projekt budovy múzea a situačné plány na jeho zariadenie. Išlo o dvojposchodovú budovu s terasou s pôdorysnou plo-

---

[50] Uznesenie č. 614 Miestneho národného výboru v Liptovskom Mikuláši z 30. októbra 1945, Archív MSK.
[51] Zápisy Múzea slovenského krasu v Lipt. Mikuláši, I, s. 119.
[52] Tamže.
[53] Tamže, s. 123.
[54] Tamže, s. 135.
[55] Zápisy Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, II, s. 26.

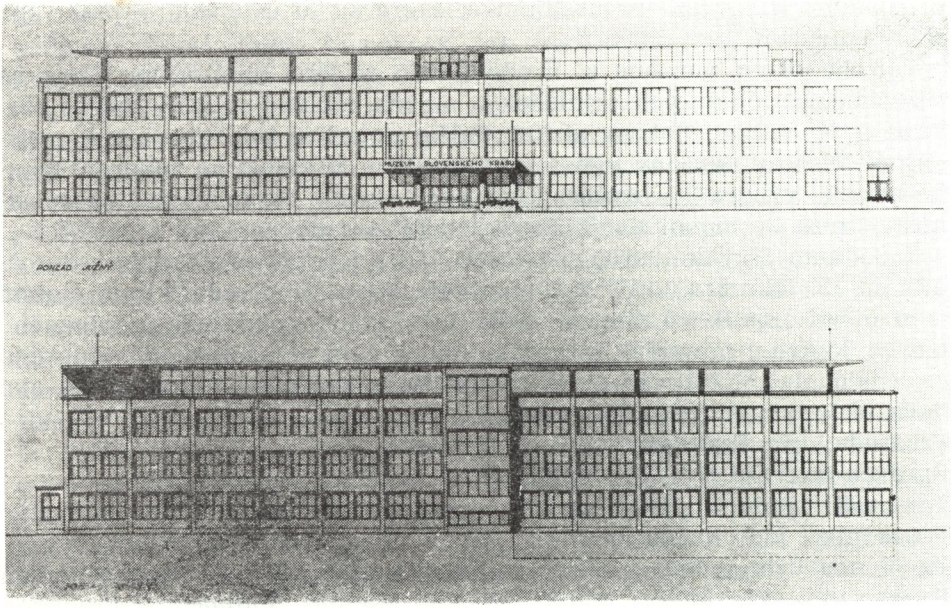

8. Časť projektu budovy Múzea slovenského krasu, ktorý roku 1947 na žiadosť kuratória múzea vypracoval architekt Vojtech Bíza, Fotoarchív MSK

8. Часть проекта здания Музея словацкого карста, разработанного в 1947 году по заказу опекунского совета музея архитектом Войтехом Бизом, репродукция, фотоархив МСК

8. A part of the project of the Slovak karst museum which was in the year 1947 at a request of curatorium elaborated by architect Vojtech Bíza, reproduction, MSK photoarchives

chou 92 X 19 m. Projekt, ktorý uvažoval s umiestením budovy v blízkosti Demänovskej jaskyne Slobody, počítal okrem skutočne komplexného vybavenia múzea i s možnosťou ubytovania a stravovania návštevníkov, „aby múzeum nebolo odkázané len na podpory, peňažné dary, ale aby umožnenou vysokou návštevou splnilo svoje poslanie nielen po stránke výchovnej a vedeckej, ale aj po stránke finančnej".[56] Výstavba budovy múzea podľa uvedeného projektu sa však napriek podanému návrhu do päťročnice, ktorá mala iné zameranie, nedostala, a ani neskoršie sa pre zmenené okolnosti nerealizovala.

Sprístupnenie zbierok múzea verejnosti v letnej sezóne 1947 narážalo na ťažkosti pri získavaní priestorov, do ktorých „by sa odniesli zbytočné veci, alebo veci, pre ktoré nateraz niet miesta a na uvoľnenom mieste, aby sa zbierky vhodne upravili tak, aby múzeum mohlo byť sprístupnené".[57] Do uvedeného obdobia spadá aj otázka deponátov z Domice, o vrátenie ktorých požiadalo Ústredie KSTL 27. januára 1947. Zbierky

[56] Dôvodová správa výstavby budovy Múzea slovenského krasu, V. Bíza, 1947, Archív MSK.

[57] Zápisy Múzea slovenského krasu v Lipt. Mikuláši, II, s. 28.

z Domice sa po počiatočných nedorozumeniach vrátili pôvodnému majiteľovi, avšak ich vrátenie sa skončilo rezignáciou prof. Jána Volku na funkciu správcu zbierok.[58]

Situáciu okolo sprístupnenia zbierok okrem rezignácie ich správcu značne skomplikovala aj požiadavka Dočasnej okresnej správnej komisie „o vyprázdnenie tých miestností Múzea slovenského krasu, ktoré má toto bez povolenia ONV, poťažne bez povolenia Štátneho stavebného úradu".[59]

Kuratórium múzea stálo pred neľahkou úlohou. Rokovanie so správcom budovy okresného súdu o poskytnutie „aspoň dvoch miestností na uloženie menej dôležitých vecí"[60] neprinieslo želateľný výsledok. Nepodarilo sa realizovať ani alternatívu provizórnej múzejnej budovy, prostredníctvom ktorej by sa boli vyriešili vzniknuté priestorové ťažkosti. Ani zákrok predsedu Zväzu slovenských múzeí Jána Geryka, ktorý z poverenia Povereníctva školstva navštívil 5. novembra 1948 múzeum, „aby zistil stav muzeálnych miestností, zbierok aj kuratória",[61] nebol úspešný, Východisko z danej situácie sa hľadalo i v tom, „že z predmetov nespadajúcich do odboru krasového utvorilo by sa okresné múzeum".[62] Predpokladalo sa, že potom „okres svoje vlastné múzeum nebude chcieť vyložiť, ale naopak, sám sa postará o jeho vzorné umiestenie".[63] Aby sa otázka obidvoch múzeí mohla primerane doriešiť, Múzeum slovenského krasu podalo žiadosti na Povereníctvo spravodlivosti a Povereníctvo financií, aby sa okresný súd presťahoval do budovy finančného riaditeľstva a miestnosti súdu ako pre súd nevhodné sa prepustili pre potreby obidvoch múzeí. Okrem toho predsedníctvu dočasnej okresnej správnej komisie múzeum predložilo návrh, ako postupovať vo veci založenia „okresného múzea".

Z nedostatku iných možností kuratórium 12. decembra 1948 prijalo nakoniec rozhodnutie, podľa ktorého sa historicko-kultúrne zbierky z 5 miestností a priľahlej chodby premiestili do bývalého Mikovského domu. Ostatné 3 miestnosti za pomoci zamestnancov Družstva Demänovských jaskýň prijateľným spôsobom upravil dočasný správca zbierok M.

---

[58] Dňa 23. 3. 1948 sa vtedajší kustód múzea prof. Ján Volko písomne vzdal funkcie správcu zbierok a kľúče od múzea odovzdal tajomníčke B. Kováčovej.

Situáciu okolo vrátenia Domickej zbierky nakoniec neschválilo ani Povereníctvo školstva a osvety. Vo svojom liste zo 7. júla 1948 kuratóriu MSK medziiným konštatovalo: „Povereníctvo školstva a osvety k veci pripomína, že si treba vopred vyžiadať náš súhlas a predložiť soznam predmetov, o ktoré ide. Treba prizerať na to, aby vrátenie deponovaných zbierok domických nebolo na úkor Múzea slovenského krasu, ktoré má sbierať a sústreďovať objekty z celého územia Slovenska."

[59] List Dočasnej okresnej správnej komisie č. 818/1948 prez. zo 4. 6. 1948 adresovaný predsedníctvu kuratória „Slovenského krasu" o vyprázdnení miestností pre úrad ONV, Archív MSK.

[60] Zápisy MSK v Liptovskom Mikuláši, II, s. 36.

[61] Tamže, s. 48.

[62] Tamže, s. 50.

[63] Tamže.

9. Budova Mikovského domu, v ktorom bola umiestená vlastivedná zbierka kuratória MSK, reprodukcia, Archív MSK
9. Здание Миковского дома, в котором располагалась краеведческая экспозиция опекунского совета МСК, репродукция, архив МСК
9. Mikovský house building in which there was located the national country collection of MSK curatorium, reproduction, MSK archives

Janoška [64] tak, že v nich umiestené krasové zbierky boli verejnosti sprístupnené od 1. 6. 1949.

Ďalšie osudy múzea sú spojené s úsilím vybudovať z Múzea slovenského krasu špeciálne krasové múzeum, pretože s prihliadnutím na pripravovaný muzeálny zákon mali „jestvovať len okresné, krajské, celonárodné, celoštátne a špeciálne odborné múzeá".[65] Na porade všetkých zainteresovaných zložiek 18. júna 1949 v Liptovskom Mikuláši sa rozhodlo budovať múzeum „ako špeciálne venované krasovým oblastiam Slovenska a jeho jaskyniam, teda ako centrálne krasové múzeum, okolo ktorého sa bude sústreďovať pracovné úsilie všetkých jestvujúcich jaskyniarskych zložiek a v ktorom sa budú inštalovať výsledky ich práce".[66] Túto tendenciu podporovalo predovšetkým vedenie Jaskyniarskeho

[64] Tamže, s. 64.
[65] Tamže, s. 68.
[66] Tamže, s. 72.

zboru KSTL, pretože „členovia jaskyniarskeho zboru mapujú, fotografujú, zbierajú horniny, pamiatky, živočíšstvo atď., len výsledky svojej práce nemajú kde zhromažďovať a umiestňovať".[67] Preto do múzea prijali za správcu a zároveň za tajomníka od 1. augusta 1949 Vojtecha Benického, náčelníka Jaskyniarskeho zboru KSTL.

Uzavretím dohody na ÚAV SNF (dňa 6. augusta 1949) s čelnými funkcionármi KSTL bol Jaskyniarsky zbor postavený pred problém svojej ďalšej existencie. Keďže zo začlenenia do JTO Sokol — ako zložka výskumná a vedecká — vypadol, vznikla potreba vytvoriť takú samostatnú organizačnú formu, ktorá by mu umožnila pokračovať v dovtedajšej jaskyniarskej činnosti. Preto malo jeho vedenie „eminentný záujem na tom, aby vznikla z Múzea slovenského krasu a Jaskyniarskeho zboru pevná jednotná speleologická organizácia, ktorá by prevzala úlohy obidvoch spolkov",[68] a stala sa tak ich prirodzenou pokračovateľkou. Valné zhromaždenie múzea 10. septembra 1949 však návrh na pretvorenie múzea na Slovenskú speleologickú spoločnosť neschválilo s odôvodnením, „že dnes ešte nemožno kombinovať našu existenciu s SSS, pretože nejestvuje a bude jestvovať len vtedy, keď bude mať úradne schválené stanovy".[69] Preto odporúčalo i naďalej vychádzať zo stanov múzea, v ktorých však o. i. zakotvilo i to, že „cieľom spolku je založiť, udržovať, zveľaďovať a propagovať Múzeum slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, ako celoslovenské odborné jaskyniarske múzeum".[70]

V ten istý deň sa v rámci III. zjazdu Jaskyniarskeho zboru uskutočnilo zakladajúce valné zhromaždenie Slovenskej speleologickej spoločnosti. Novovznikajúca speleologická organizácia v duchu predošlých rokovaní vo svojich stanovách zakotvila i otázku múzea. Podľa nich sa múzeum spolu so zbierkami a vnútorným zariadením stalo vlastníctvom SSS s tým, že odbornú prácu múzea vedie jeho správca.

Vznikom Slovenskej speleologickej spoločnosti sa v podstate uzatvára obdobie kuratória MSK, na čele ktorého postupne stáli: Jozef Stuckner (1930), Ervín Smatek (1931—1933), František Klimeš (1934—1935), Miloš Janoška (1936—1939), dr. Ján Beňovský (1940—1945), Ing. František Páv (1946—1948) a Vladimír Böhmer (1949). Otázka ďalšej existencie Múzea slovenského krasu vstúpila tak do štádia, keď zodpovednosť za jeho osudy preberá nová celoslovenská speleologická organizácia, na adresu ktorej posledné valné zhromaždenie múzea vyhlasuje: „budeme SSS všemožne podporovať, aby tento nový právny útvar mohol vykonávať celú činnosť, ktorá nám je za dnešných pomerov nie možná".[71]

---

[67] Tamže, s. 67.
[68] Tamže, s. 90.
[69] Tamže, s. 82.
[70] Tamže, s. 83.
[71] Tamže, s. 88.

MÚZEUM SLOVENSKÉHO KRASU AKO SÚČASŤ SSS A JEHO ČINNOSŤ PO POŠTÁTNENÍ (1949—1955)

Jednou z prvoradých úloh, ktorých doriešenie vzala na seba Slovenská speleologická spoločnosť po svojom oficiálnom ustanovení, bolo získať vhodné miestnosti potrebné pre ďalšiu činnosť Múzea slovenského krasu. Zakrátko za spolupráce s ONV v Liptovskom Mikuláši Poverenictvo spravodlivosti rozhodnutím 30. novembra 1949 vyslovilo súhlas s prenajatím miestností, ktoré uvoľnil okresný súd vo svojej budove na vtedajšej Hviezdoslavovej ulici. Týmto rozhodnutím sa podarilo uzavrieť problém, o doriešenie ktorého usilovalo kuratórium múzea prakticky od samého začiatku svojej existencie. Pre potreby múzea získala spoločnosť na poschodí budovy spolu 15 miestností a začala ich postupne zariaďovať. Aby prenajaté priestory čo najlepšie vyhovovali potrebám múzea, adaptovali ich.

Prírodovedné zbierky kuratória v dôsledku výpovede z priestorov ONV sa roku 1950 preniesli a uskladnili v prenajatých priestoroch. Podobne sa, po vydaní obývacieho povolenia na miestnosti Mikovského domu, vyriešilo umiestenie vlastivedných zbierok kuratória. Aj tie sa postupne preniesli do budovy okresného súdu a uložili v priestoroch jeho archívu. Zabránilo sa tak ich ďalšiemu poškodzovaniu a prípadným krádežiam, pretože miestnosti, v ktorých boli zbierky v Mikovskom dome umiestené, neboli riadne uzamknuté a umožňovali vstup nepovolaným osobám.[71a] Tým, že si spoločnosť stanovila za cieľ vybudovať celoslovenské jaskyniarske múzeum, o schválenie čoho už v závere roku 1949 požiadala Poverenictvo školstva, vied a umenia v Bratislave, stála pred niekoľkými problémami, vyžadujúcimi si urýchlené riešenie. Budovanie múzea na novom základe si vyžadovalo nielen získať nové vitríny a ostatné zariadenie, ale získať aj rôzny dokumentárny a iný materiál, ktorý by vytvoril „základný rámec novej inštalácie múzea".[72] Prostredníctvom technicko-strojného oddelenia Slovakotouru v Liptovskom Mikuláši objednalo múzeum potrebné množstvo pultových a skriňových vitrín. Ich dodávka začiatkom roku 1952 umožnila otvoriť múzeum pre verejnosť vo forme výstavy 22. júla 1951. Jej základom sa stal materiál tvoriaci obsahovú náplň bývalej jaskyniarskej výstavy uskutočnenej Jaskyniarskym zborom KSTL roku 1946 v Slovenskom národnom múzeu v Martine. Tomu však predchádzala činnosť zameraná na vypracovanie a posúdenie rámcového programu výstavných zbierok a sústavného zberu

---

[71a] V januári 1950 bezpečnostný referát ONV v Liptovskom Mikuláši vyšetroval vlámanie do skladu múzea v Mikovskom dome vo Vrbici. Na základe vyšetrovania sa zistilo, že dvere do miestnosti, kde sú umiestené zbierky kuratória, nie sú uzamknuté a je preto potrebné, aby sa zodpovedná osoba zo správy múzea postarala o jej riadne uzamknutie.

[72] Správa o činnosti Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši za rok 1950, Archív MSK.

10. Budova bývalého okresného súdu, predtým jezuitského kláštora, ktorú získala Slovenská speleologická spoločnosť pre potreby Múzea slovenského krasu, reprodukcia, Fotoarchív Liptovského múzea v Ružomberku

10. Здание бывшего районного суда, ранее иезуитский монастырь, полученное Словацким спелеологическим обществом для нужд МСК, репродукция, фотоархив Липтовского музея в Ружомберке

10. The building of the former District Court, before this an Jesuit monastry which gained the Slovakian speleological society for the needs of the Slovak karst museum, reproduction, photoarchives of Liptov museum at Ružomberok

Múzea slovenského krasu, dokumentu, ktorý sa stal základom ďalšej odbornej práce múzea.

S prihliadnutím na existenciu nového spolkového zákona a celoslovenský charakter a špeciálne poslanie múzea Slovenská speleologická spoločnosť, v záujme záruky ďalšieho zdarného rozvoja Múzea slovenského krasu, podala návrh na jeho zoštátnenie. Rada ONV v Liptovskom Mikuláši uznesením č. 646 z 25. júna 1951 preto navrhla, aby bolo múzeum „poštátnené a zaradené vzhľadom na jeho poslanie a charakter do ústredne plánovaného štátneho hospodárstva".[73] Na základe uvedeného uznesenia a rozhodnutia Povereníctva školstva, vied a umenia od 1. januára 1952 múzeum prevzal Krajský národný výbor v Žiline. Začlenili ho do organizačnej sústavy ako krajské zariadenie a rozpočtom ho

[73] Uznesenie č. 646/1951 rady Okresného národného výboru v Liptovskom Mikuláši z 27. júna 1951, adresované plánovaciemu referátu ONV, Archív MSK.

dotovalo KNV, čím sa v podstate vyriešila zainteresovanosť štátu na prevode múzea.

Slovenská speleologická spoločnosť sa však neuspokojila s takým riešením a pokúsila sa o zoštátnenie múzea zákonnou normou SNR, podobne ako v prípade Slovenského národného múzea v Martine a Slovenského múzea v Bratislave. Aj keď spoločnosť vypracovala návrh osnovy zákona a ten spolu s dôvodovou správou odstúpila SNR, poštátnenie múzea vo forme zákona SNR sa neuskutočnilo. Kancelária SNR poštátnenie MSK 24. marca 1953 uzavrela tým, „že otázka jestvovania múzea bola vyhovujúcim spôsobom upravená administratívnym opatrením, pričom jeho celoslovenské zameranie ostáva nedotknuté, preto odpadla potreba vyslovovať poštátnenie múzea formou zákona SNR"[74]

Odovzdaním archívu, inventára, celého majetku a hotovosti na bežnom účte Múzea slovenského krasu spoločnosť uzavrela ďalšiu etapu existencie múzea, pretože ako štátny ústav mohlo najlepšie plniť ciele a úlohy SSS, ktorej ďalšia činnosť ako spolku sa v dôsledku nových pomerov stala veľmi obmedzenou.

Ďalšie obdobie existencie Múzea slovenského krasu súvisí so vznikom Povereníctva kultúry roku 1953 a ustanovením Vládnej muzeálnej komisie na celoštátne riešenie otázok ochrany pamiatok, prírody a otázok múzejníctva. Povereníctvo ako orgán „zodpovedný za ochranu prírody a múzejníctvo oboznamuje sa s problematikou Múzea slovenského krasu a jaskýň a začína uplatňovať právo riadiť, usmerňovať a kontrolovať vedeckú činnosť v oblasti jaskyniarstva".[75] Úsilie o prevzatie múzea Slovenskou akadémiou vied sa nakoniec nerealizovalo, a tak Povereníctvo kultúry potvrdilo špeciálny charakter múzea a v intenciách uznesenia Muzeálnej rady Zväzu slovenských múzeí zaradilo múzeum od 1. apríla 1954 medzi celoslovenské, ústredne spravované múzeá.

Podľa rozhodnutia Ministerstva spravodlivosti v Prahe, Povereníctva kultúry a rady ONV v Liptovskom Mikuláši prešla budova bývalého okresného súdu od 1. 9. 1954 do vlastníctva štátu, operatívnej správy Povereníctva kultúry, ako muzeálna budova. Dňa 4. januára 1955 sa uskutočnil prevod správy majetku, na základe ktorého sa Múzeum slovenského krasu stalo vlastníkom budovy spolu s jej priľahlým okolím a začalo ich prispôsobovať svojim potrebám. Vzhľadom na celkový charakter budovy, ktorá patrí medzi najstaršie stavebné pamiatky v Liptovskom Mikuláši, sa generálna oprava budovy rozvrhla do niekoľkých etáp. V prvej sa roku 1955 uskutočnili v budove nevyhnutné opravy pozostávajúce zo stavebných úprav, elektrifikácie adaptovaných priestorov, zavedenia vodovodu a položenia parkiet do všetkých miestností na poschodí a čiastočne v prízemí budovy. Zároveň sa realizovali aj niektoré prípravné prá-

[74] List kancelárie Slovenskej národnej rady č. 240/prez./1953 z 24. marca 1953 vo veci poštátnenia Múzea slovenského krasu, Archív MSK.

[75] BENICKÝ, V.: Z dejín Múzea slovenského krasu, 1954, Archív MSK, nepublikovaný materiál.

ce na zriadenie záhrady krasových drevín a kvetín v úsilí skrášliť okolitý priestor múzea. Aj napriek sľubne prebiehajúcim adaptačným prácam sa nepodarilo doriešiť niektoré otázky, ktoré súviseli s pôvodným užívateľom budovy. Navyše poskytnutím časti adaptovaných priestorov roku 1955 múzeum uľahčilo zriadenie oddelenia pre výskum jaskýň Zemepisného ústavu SAV, do ktorého pracovne prešiel vtedajší kustód múzea.

MÚZEUM SLOVENSKÉHO KRASU AKO VEDECKÉ PRACOVISKO SLOVENSKÉHO MÚZEA V BRATISLAVE (1956—1960)

Významnou udalosťou v ďalšej existencii múzea sa stala skutočnosť, že od 1. januára 1956 bolo včlenené do Slovenského múzea v Bratislave ako jeho pobočka s charakterom vedeckého pracoviska. Múzeum v mene Slovenského múzea zápisnične prevzal 24. apríla 1956 jeho riaditeľ dr. Ján Hanušin. V tom istom roku sa ako poradný orgán riaditeľa v múzeu utvorila vedecká rada, ktorá začala usmerňovať program vedeckovýskumnej činnosti múzea.

V ďalších etapách sa dokončila generálna oprava budovy múzea. Okrem skutočne nevyhnutnej opravy strechy a spevnenia jej krovu sa upravila fasáda budovy a začali sa adaptovať ďalšie priestory v prízemí. Tak vznikla veľká výstavná sieň múzea pre príležitostné výstavy. Aj v okolí budovy múzea sa urobili určité úpravy. Na základe rozhodnutia Povereníctva kultúry zo 17. decembra 1956 sa časť muzeálnej záhrady uvoľnila pre priemyselnú školu stavebnú na prístavbu budovy. Odbor výstavby rady ONV v Liptovskom Mikuláši zároveň nariadil zbúrať hospodársku budovu múzea a na jej mieste postavili telocvičňu a napojili ju na už existujúce priestory priemyselnej školy. Speleologický domec v Demänovskej doline, ktorý získalo múzeum roku 1952 ako majetok Spoločnosti, dňa 31. mája 1959 prevzal do prenájmu Turista, podnik cestovného ruchu.

Do tohto obdobia spadajú i niektoré ďalšie náležitosti charakterizujúce existenciu a vývoj múzea. Dňa 19. júna 1956 vznikol Poradný zbor pre otázky jaskyniarstva a krasových javov pri Povereníctve školstva a kultúry, v ktorom malo svoje zastúpenie i múzeum. Na pôde poradného zboru sa postupne prerokovávali mnohé koncepčné otázky, ktoré svojím obsahom súviseli s činnosťou múzea. Adaptáciou chaty pri jaskyni Domica sa zrušila Domická zbierka a v záujme záchrany a ďalšieho využívania ju odovzdali roku 1958 Múzeu slovenského krasu. Roku 1958 začalo múzeum vydávať zborník *Slovenský kras,* ktorý svojím obsahovým zameraním zaujal zakrátko pevné miesto v oblasti popularizácie výsledkov úspešne sa rozvíjajúcej slovenskej speleológie. Organizačný štatút múzea prerokovala a schválila vedecká rada múzea na zasadnutí 3. marca 1959. V tom období vlastivednú zbierku kuratória prevzali a uložili v archíve okresného súdu. Zbierka sa ako celok roztriedila, čiastočne

zaevidovala a inštalovala v miestnostiach na prízemí ako vlastivedný depozitár.

Značné úsilie v tom období venovalo múzeum aj dobrovoľným jaskyniarom. Roku 1958 sa z podnetu múzea uskutočnil aktív dobrovoľných speleologických pracovníkov, na ktorom sa prediskutovala otázka ich možnej existencie pri Múzeu slovenského krasu. Celkové zhodnotenie aktívu spolu s návrhom stanov sa postúpilo Povereníctvu školstva a kultúry na ďalšie riešenie.

DELIMITÁCIA MÚZEA A ZMENA ORGANIZAČNÉHO USPORIADANIA A RIADENIA JASKÝŇ NA SLOVENSKU (1960—1969)

V záujme ďalej rozšíriť právomoc a zodpovednosť národných výborov sa v zmysle rozhodnutia Povereníctva školstva a kultúry z 15. júna 1960 vyčlenilo Múzeum slovenského krasu z pôsobnosti Slovenského múzea v Bratislave. Dňa 1. júla 1960 Múzeum slovenského krasu prevzal MsNV v Liptovskom Mikuláši s tým, že sa v štatúte múzea zakotví „jeho celoslovenská pôsobnosť vzhľadom na zbernú oblasť a obsahovú náplň jeho činnosti".[76] V tom duchu vypracovaný organizačný poriadok múzea prerokoval Poradný zbor SNR pre veci jaskýň a krasových javov 8. marca 1961. Rada MsNV v Liptovskom Mikuláši organizačný poriadok múzea schválila 18. októbra 1961.

Roku 1961 sa uskutočnilo vyčlenenie vlastivednej zbierky kuratória MSK. Podľa rozhodnutia školskej a kultúrnej komisie ONV v Liptovskom Mikuláši sa 27. júna 1961 zbierka komisionálne obhliadla a po dohode so zainteresovanými zložkami sa vypracoval návrh na jej rozdelenie. Rada MsNV v Liptovskom Mikuláši uznesením z 8. júla 1961 schválila návrh komisie, aby sa zbierka podľa povahy predmetov delimitovala Literárnohistorickému múzeu Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši, Liptovskému múzeu v Ružomberku, Národopisnému múzeu v Liptovskom Hrádku, Obrazárni P. M. Bohúňa a Okresnému archívu v Liptovskom Mikuláši, Matici slovenskej v Martine, časť predmetov prevzal aj okresný konzervátor Mikuláš Štalmach.[77] Iba nepatrná časť zbierky ostala v ďalšom užívaní Múzea slovenského krasu.

V tom istom roku múzeum stratilo výstavné priestory v prízemí budovy, ktoré z rozhodnutia mestských územných orgánov zaujal okresný archív. Mestský národný výbor v Liptovskom Mikuláši 29. júla 1963 zrušil osobnú dohodu o používaní speleodomca v Demänovskej doline na rekreačné účely zamestnancov MsNV a odovzdal ho do správy Múzea slovenského krasu, aby slúžil cieľom, pre ktoré bol pôvodne postavený.

---

[76] Rozhodnutie Povereníctva školstva a kultúry č. 14 189/60 — C z 15. júna 1960, Archív MSK.

[77] Zápisnica napísaná v Múzeu slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši 27. 6. 1961 o rozdelení vlastivedných materiálov MSK, Archív MSK.

V rokoch 1965—1967 sa uskutočnila ďalšia adaptácia budovy múzea. Okrem toho, že sa realizovala úprava vstupných priestorov na prízemí, bolo v dôsledku havarijnej situácie múzeum nútené vykonať potrebné zabezpečovacie práce na budove, výsledkom ktorých bolo spevnenie strešnej väzby budovy podľa vypracovaného projektu.

Uznesením Predsedníctva SNR z 24. 6. 1965 prešlo riadenie, ochrana a prevádzka jaskýň na Slovensku z pôsobnosti Ministerstva vnútorného obchodu do pôsobnosti Povereníctva SNR pre školstvo a kultúru. Stredoslovenský krajský národný výbor v Banskej Bystrici uznesením svojej školskej a kultúrnej komisie poveril dňa 10. novembra 1965 Múzeum slovenského krasu vykonávaním organizačných prác s cieľom prevziať a spravovať jaskyne v Stredoslovenskom kraji. Delimitácia jaskýň sa podľa stanoveného harmonogramu uskutočnila k 1. januáru 1966. Múzeum slovenského krasu tak prevzalo do svojej pôsobnosti Harmaneckú jaskyňu, Važeckú jaskyňu, Demänovskú ľadovú jaskyňu a Demänovskú jaskyňu Slobody spolu s personálnym obsadením, spolu 19 pracovníkov. Súčasne bola delimitovaná aj investičná úloha na sprístupnenie Demänovskej jaskyne Mieru spolu s finančnými prostriedkami s tým, že rozdiel nákladov podľa investičnej úlohy mal zabezpečiť preberajúci rezort.

Rada Stredoslovenského krajského národného výboru svojím uznesením 25. januára 1966 schválila návrh na začlenenie jaskýň Stredoslovenského kraja do Múzea slovenského krasu. Súbežne s tým sa uskutočnilo aj vyčlenenie Múzea slovenského krasu z pôsobnosti MsNV v Liptovskom Mikuláši. Začlenenie múzea do správy SKNV schválilo plénum SKNV uznesením z 29. 3. 1966. Na tomto základe komisia školstva a kultúry SKNV s platnosťou od 23. 8. 1966 schválila nový organizačný štatút múzea. Múzeum slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši sa v zhode s jednotnou sieťou múzeí na Slovensku stalo špecializovaným múzeom s celoslovenskou pôsobnosťou, ktorého poslaním je rozmnožovať zbierky a ústrednú dokumentáciu o krasových územiach na Slovensku, sústredený materiál vedecky spracovávať, zbierky verejne vystavovať a starať sa o kultúrno-osvetové a ekonomické využitie najvýznamnejších jaskýň a iných krasových javov v zhode so zákonom o ochrane prírody č. 1/1955 a uznesením SNR č. 101/1965.[78]

Do tohto obdobia spadá aj reinštalácia vtedajšej expozície, ktorú uskutočnilo múzeum v rokoch 1967—1969. Vypracovaním rámcového plánu novej expozície Múzea slovenského krasu roku 1967 sa položili základy na prezentovanie tematickej štruktúry speleologického múzea, ktorá z regionálneho aspektu pristupovala k stvárneniu krasového fenoménu všeobecne i špeciálne na území slovenských Karpát. Libreto realizoval kolektív scenáristov, ktorý vychádzal z jestvujúceho zbierkového fondu Múzea slovenského krasu. V inštalačnom pláne sa musel rešpektovať

---

[78] Organizačný štatút MSK v Liptovskom Mikuláši z 23. 8. 1966, Archív MSK.

starší muzeálny nábytok, ktorý vnucoval spôsob podania tej-ktorej problematiky vo vitrínach. Museli sa rešpektovať existujúce výtvarné práce (diorámy) stabilne inštalované vo výstavných miestnostiach. Tento faktor jednoznačne určil spôsob cirkulácie prehliadky speleologickej expozície. Sprístupnenie takto vytvorenej expozície širokej verejnosti sa uskutočnilo 5. 5. 1969.

MÚZEUM SLOVENSKÉHO KRASU A CENTRALIZÁCIA SLOVENSKÉHO JASKYNIARSTVA

Uznesením vlády Slovenskej socialistickej republiky z 23. mája 1969 o delimitácii činnosti a úloh v súvislosti so zrušením KNV vláda prijala opatrenie, podľa ktorého sa starostlivosť o jaskyne v komplexnej podobe mala sústrediť do jednej organizácie riadenej priamo Ministerstvom kultúry SSR. Na základe tohto uznesenia sa k 1. januáru 1970 delimitovali sprístupnené jaskyne na Slovensku. Uskutočnením delimitácie bolo poverené Múzeum slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši. Súbežne s delimitáciou jednotlivých jaskýň koncom roku 1969 správa múzeí, pamiatok a ochrany prírody Ministerstva kultúry SSR pripravila na rokovanie kolégia ministra kultúry návrh na organizačné usporiadanie a riadenie jaskyniarstva na Slovensku od 1. 1. 1970. Tento návrh sa v kolégiu prerokoval 1. 12. 1969 a schválil. Na jeho základe sa od 1. januára 1970 zriadila Správa slovenských jaskýň so sídlom v Liptovskom Mikuláši. Múzeum slovenského krasu sa stalo jej organickou súčasťou ako výskumné a dokumentačné stredisko pre otázky jaskýň a krasových javov.

Začlenením múzea do jednotnej organizácie slovenského jaskyniarstva sa vytvoril ďalší priestor na jeho existenciu a celkové pôsobenie vo sfére jaskýň a krasových javov. V počiatočnom období existencie Správy slovenských jaskýň bolo potrebné prekonávať priestorové ťažkosti, ktoré vznikli tým, že vtedajšie priestory múzea nestačili dostatočne pokryť potreby novovzniknutej organizácie. Výrazné zlepšenie nastalo roku 1973 po skončení rekonštrukcie budovy Správy na ulici 1. mája. Múzeum tak získalo všetky miestnosti v budove múzea okrem tých, ktoré od roku 1961 používa Okresný archív v Liptovskom Mikuláši.

V rokoch 1973—1974 sa robili ďalšie rekonštrukčné práce na budove múzea. Okrem nevyhnutných stavebných úprav, v dôsledku ktorých sa zriadili prírodovedný depozitár, fotokomory, fotoarchív a zlepšili niektoré prevádzkové problémy, uskutočnila sa rekonštrukcia strechy, maľovanie a oprava fasády spojená s výmenou okien na budove múzea. Neskoršie k tomu pristúpili ďalšie úpravy v suteréne budovy, cieľom ktorých je vytvoriť potrebné skladové priestory a postupne zriadiť prednáškovú miestnosť múzea.

V dôsledku začlenenia do celku Správy slovenských jaskýň múzeum

prebralo časť úloh zakotvených vo svojom predošlom štatúte, pribudli k nim však aj nové úlohy vyplývajúce z existencie jednotnej organizácie slovenského jaskyniarstva. Po utvorení Správy slovenských jaskýň sa uskutočnila delimitácia speleolaboratória pri Gombaseckej jaskyni a pracoviska v Košiciach, ktoré sa stali súčasťou Múzea slovenského krasu. Uvedené zariadenia boli súčasťou Speleologickej sekcie Východoslovenského múzea v Košiciach v čase, keď zabezpečovalo prevádzku jaskýň vo Východoslovenskom kraji. Od 1. januára 1976 získalo vysunuté pracovisko v Košiciach nové priestory na Sverdlovovej ulici a posilnilo sa o jedného pracovníka.

Súčasťou novej organizácie jaskyniarstva sa stáva aj aktív dobrovoľných jaskyniarov združených v Slovenskej speleologickej spoločnosti. Spoločnosť organizovaná pri Múzeu slovenského krasu má za cieľ pomáhať pri plnení úloh a šíriť myšlienku jaskyniarstva a ochrany jaskýň. Činnosť spoločnosti múzeum materiálne a finančne podporuje.

ZÁVER

Existencia Múzea slovenského krasu, ktorou sa zavŕšili dovtedy neúspešné múzejné snahy v Liptovskom Mikuláši, predstavuje vo svojej 50-ročnej histórii inštitúciu, ktorej vývoj neprebiehal vždy priamočiaro. Napriek tomu sa spočiatku nesmelá myšlienka spojená s priekopníckymi úsiliami jej zakladateľa dotvorila do formy, aká v súčasnom období zodpovedá postaveniu jaskyniarstva a úrovni speleológie na Slovensku. Je prirodzené, že na všetky otázky spojené s jej postupným vývojom nemôže dať táto práca úplnú odpoveď. Niektoré myšlienky hádam len načrtáva alebo v základných údajoch sumarizuje chronológiu existencie múzea v tých dimenziách, ktoré sú podstatné na charakterizovanie jeho celkového vývoja. Nebolo možné ani vyčerpať na úrovni všetky otázky poskytujúce komplexný pohľad na jednotlivé diania, v ktorých sa odzrkadľuje postavenie a existencia múzea. Toto konštatovanie sa do určitej miery dotýka novšej histórie múzea, kde bude v budúcnosti treba zhodnotiť predovšetkým to úsilie, ktorého prirodzeným súčasníkom bolo aj múzeum, ale to sa predsa len odohrávalo mimo jeho existencie, vo sfére zjednocovacích snáh o celkové usporiadanie slovenského jaskyniarstva. Domnievame sa však, že ide o otázky, ktoré v takomto chápaní by boli nad rámec tejto práce a v ďalšom vývoji múzea budú zaiste predmetom podrobnejšieho hodnotenia, tak, ako to bolo v tomto prípade, keď išlo predovšetkým o vystihnutie celkovej atmosféry a koloritu, v ktorom sa dotvárala myšlienka špecializovaného krasového múzea.

LITERATÚRA

1. BENICKÝ, V.: Múzeum slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, Pamiatky a múzeá, 5, Martin 1956.
2. BENICKÝ, V.: Z činnosti Múzea slovenského krasu, Slovenský kras, 1, 1958.

3. BENICKÝ, V.: Z dejín Múzea slovenského krasu, Slovenský kras, 2, 1959.
4. BENICKÝ, V.: Zpráva o činnosti Múzea slovenského krasu za roky 1961—1962, Slovenský kras, 4, 1963.
5. HOMZA, Š. — JAKÁL, J.: Perspektívy rozvoja speleológie na Slovensku, Slovenský kras, 10, 1972.
6. LALKOVIČ, M.: Ako vznikalo Múzeum slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, Slovenský kras, 17, 1979.
7. LALKOVIČ, M. — KARCOLOVÁ, M.: Príspevok k 30. výročiu vzniku SSS, Slovenský kras, 18, Martin 1980.
8. Múzeum slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, 1945, Slovenské múzeá, ich vznik a prehľad zbierok, Bratislava.
9. PETRÁŠ, M.: Najstaršie múzeum v Liptove jubilovalo, Liptov, 3, Vlastivedný zborník Liptovského múzea v Ružomberku, 1975.
10. PETRÁŠ, M.: Z dejín múzeí v Liptovskom Mikuláši, Liptov, 1, Vlastivedný zborník Liptovského múzea v Ružomberku, 1970.
11. SCHMIDT, Z.: Geologické expozície špecializovaných ústredných slovenských múzeí, GÚDŠ, Bratislava 1972.

МУЗЕЙ СЛОВАЦКОГО КАРСТА. ОБЗОР ПОЛУВЕКОВОЙ ИСТОРИИ

Марцел Лалкович

Резюме

Возникновение музея словацкого карста завершает все безуспешные попытки и стремления создать музей, которые имели место в Липтовски-Микулаше уже в начале нашего века. Его историю характеризует несколько выделяющихся этапов, от постепенного формирования характера музея вплоть до того, когда он достиг сегодняшний облик и содержание. Стремление создать музей датируется собранием проходившем 24 мая 1928 года в Липтовски-Микулаше в трактире „У Трновских". В этот день по инициативе профессора Волько-Старогорского сошлись Иван Стодола, Олдржих Лужный, Алойз Лутонски, чтобы посоветоваться и определить возможности основания музея в Липтовски-Микулаше. В результате их усилий 23 ноября 1929 года был образован подготовительный комитет, который избрал первый опекунский совет, 2 июля 1930 года сошлось всеобщее учредительное собрание, утвердившее устав музея и в соответствии с принятым уставом избравшее президиум и опекунсий совет. Одной из первых задач после образования музея был вопрос подобрания соответствующих помещений, выделенных администрацией города для потребностей музея. Для его экспонатов были выделены три помещения в северной части первого этажа Районного дома, которые постепенно были оборудованы для музейных потребностей. Впоследствие выставлялись и экспонаты. На первом этапе существования музея его экспонаты были в основном представлены собраниями профессора Яна Волька, которые до этого были размещены в кабинете гимназии имени Годжи.

Для предварительного заказа экскурсий экспонаты музея были вероятно открыты во второй половине 1931 года. Лишь в 1936 году опекунский совет принял решение, на основании которого собрания музея были открыты для общественности каждую субботу от двух до четырех часов. В 1932 году при музее было образованно Естественнонаучное общество, которое развернуло деятельность в области украшения и охраны окружающей среды, карстовых образований, геологии и отчасти и педагогики и здравоохранения. Организация лекций и других просветительских мероприятий означали большую работу. В 1936 году музей стал членом Союза чехословацких музеев. Неудовлетворительное состояние арендованных помещений в здании районной администрации тормозило естественное развитие музея. По инициативе Ивана Стодолы было предложено заполучить для музея отдельное здание. Намеченная продажа Палковской виллы несмотря на многообещающие шаги не состоялась.

В 1938—1943 гг. получили 9 помещений в западном крыле первого этажа здания районной администрации, в которых были постепенно выставлены экспонаты. Здесь музей устоял перед выселением и перестрадал военные времена.

На развитие и работу музея в послевоенные годы повлияло несколько обстоятельств. В качестве области собирательской деятельности музея была на основании его специализации определена горная область Словацкого карста. Общество по делам пещер, возникшее 15 апреля 1944 года, внесло на повестку дня своих совещаний и вопрос о создании Музея словацкого карста. По инициативе общества „Словакотур" 15 февраля 1946 года в Липтовски-Микулаше состоялось совещание, целью которого явилось возобновление деятельности общества при музее, приостановленной во время войны.

Общее собрание музея состоялось 11 июня 1946 года. Была определена новая программа музея, которая началась реализоваться. Многообещающие мероприятия, направленные на создание национального музея пещер, в определенной мере осложнялись обстоятельствами, согласно которым музей необходимо било выселить из занимаемых им помещений в здании бывшей районной администрации. Собрания музея были разделены и часть из них размещена в Миковском доме.

Следующее направление означало выход из создавшейся ситуации, определение тенденций, поддерживаемых руководством общества по делам пещер Словацкого общества туризма и лыжного спорта. Когда было общество поставленно перед опасность прекращения своего дальнейшего существования, его руководство стало добиваться соединения музея и общества по делам пещер, и тем самым образовать единую спелеологическую организацию. На III. сьезде общества по делам пещер, который перерос в общее учредительное собрание Словацкого спелеологического общества (ССО), в уставе организации нашлось место и для вопроса о музее. Музей вместе с собраниями стал собственностью ССО. Так был завершен период опекунства над музеем и вопрос дальнейшего существования музея в последующее время решался положительно.

Словацкое спелеологическое общество вскорее после своего образования и официального открытия арендовало в здании бывшего районного суда необходимые помещения и приступило к оборудованию музея. 22 июля 1951 года музей был открыт для посетителей в виде выставки. В интересах дальнейшего развития музея был предложен проект национализации музея и 1 января 1952 года музей перешел в распоряжение областного комитета народной власти в городе Жилина. 1 апреля 1954 года КПШК включил музей в структуру музеев общенародного значения с центральным управлением. В этом же году музей стал владеть зданием, которое было переоборудовано для его нужд. На основе систематизации научных учреждений 1 января 1956 года музей был включен в структуру Словацкого музея в Братиславе в качестве филиала последнего с характером научной организации. В этот период было завершено переоборудование здания и оформление окресностей музея. В 1958 году начал выходить сборник музея — „Словацкий карст".

В интересах дальнейшего расширения прав и обязанностей национальных комитетов с 1 июля 1960 года Музей словацкого карста был передан городскому комитету в Липтовски-Микулаше. В 1960 году было выделено краеведческое собрание опекунского совета МСК. В этом же году музей лишился выставочных помещений, которые перешли в руки районного архива. На основании решения Словацкого национального совета от 24 июля 1965 года музей провел делимитацию пещер в среднесловацкой области, и взял их под свое попечительство. Музей был включен в сферу управления областного комитета народной власти в Банска-Быстрице и 23. августа 1966 года был утвержден новый организационный устав музея. В этот же период была утверждена переустановка экспозиций музея. На основе нового организационного порядка управления пещерами в Словакии с 1 января 1970 года музей стал органической частью Управления словацких пещер в качестве научного и документального центра.

THE SLOVAK KARST MUSEUM AND THE SURVEY OF ITS 50 YEAR HISTORY

By Marcel Lalkovič

Summary

The origin of the Slovak karst forms, up to that time the unsuccessful museums endeavour and experiments which we might at Liptovský Mikuláš successively identify from the beginning of our century. Its history is represented by some expressive periods in which the museum character successively ripened, until finally it forms itself into shapes which characterize its existence at the present time.

The endeavour to found the museum commenced on the 24th May, 1928 with a meeting which materialized at Liptovský Mikuláš in a restaurant „At Trnovský". On that day on the initiative of professor Ján Volko-Starohorský met Ivan Stodola, Oldřich Lužný and Alojz Lutonský to consult the possibility of how to found in Liptovský Mikuláš a museum. The result of their endeavour was that on the 23rd November 1929 there arose a preparatory body which nominated the first curatorium. On the 2nd July 1930 met the constituent general meeting, which confirmed the statutes of the museum and in harmony with the accepted statutes elected the presidium and curatorium of the museum. One of the first tasks after the establishment of the museum was the question of taking over the premises which for the needs of the museum granted the District office in Liptovský Mikuláš. So acquired the museum in lease 3 premises in the northern part of the ground floor of the District house which it successively accommodated for their needs. Successively were installed the collections as well. In the first period of the museum's existence they consisted in great part from the professor Ján Volko's collections, which were up to that time placed in the cabinet of Hodža's college.

For the visitors who were already announced the collections were accessible probably in the second half of the year 1931. As late as to the year 1936 the curatorium of the museum accepted the suggestion according to which the collections were accessible to the public every Saturday in the time from 2 o'clock to 4 o'clock in the afternoon. In the year 1932 arose within the museum a Natural science group. Its parts were the following ones: the embellishment and protective, the karst, the natural science, the geological and partly also the pedagogic and health ones which in arranging lectures and other educational undertakings were developing great activities. In the year 1936 the museum joined members of Zväz československých múzeí (The Union of Czechoslovak museums). The unsatisfactory conditions in the leased premises from the District office retarded the natural development of the museum. On the impulse of Ivan Stodola there was submitted a suggestion to provide the museum with a building. The suggested negotiations about the Pálkovská villa owing to promissed interventions were not realized. In the years 1938—1943 the museum gained 9 premises in the west wing of the groundfloor of the District office in which successively installed its collections. In this way it attempted the trials of the moving away and survice the war-time.

The further development and existence of the museum marked some circumstances after the war-time. For the region of the collection activities of the museum, owing to its special character were determined mountain ranges of the Slovak karst. The cave group, which arose on the 15th April 1944 in their discussing order anchored the question of erecting the Museum of Slovak karst. On the impulse of Slovakotour a meeting was realized on the 15th February 1946 at Liptovský Mikuláš, the aim of which was to revive the association activities of the museum, which slackened during the war-time.

The general meeting of the Museum met on the 11th June 1946. It sketched the further program of the museum, which began to be realized. It promisingly developed the activity directed to the creation of the all-Slovak speleological museum which

was complicated to some extent by the reality that the museum was forced to vacate the premises used up to that time in the building of the former District office. The collections of the Museum were divided and a part of them deposited in Mikovsky house.

A further direction in the way of exit from the given situation sketched out the tendencies supported by the leadership of the KSTL speleal group. When the speleal group has been placed before the problem of their further existence its leadership was complicated to some extent by the reality that the museum was forced to vacate created a firm, unique speleological organization. On the III. meeting of the Speleal group which was changed into the general meeting of the SSS got ancher in their statutes also the question of the museum. The Museum together with their collections became the property of SSS. In this way was finished the period of curatorium of the museum and the question of the museum existence entered into a further stadium.

The Slovak speleological group shortly after their official establishment leased building of the former District Court the necessary premises and started to arrange the museum. On the 22nd June 1951 made it public in the form of an exhibition. In the interest of the further successful development of the museum it suggested its nationalization and on the 1st January 1952 KNV at Žilina took it over. The Entrusted office of the culture ranged it from the 1st April 1954 within the all-Slovak centrally administered musea. In the year 1954 the museum became the owner of the building which began to adapt it to its needs. On the basis of the systematisation of scientific working places the museum was from the 1st January 1956 included in the Slovak museum in Bratislava as its branch with the character of scientific working places. At that time was finished the adaptation of the building and the adjustment of the environment of the museum. In the year 1958 started to appear the journal of the museum — Slovak karst.

In the interest of further to extend the authority and responsibility of the national committees since 1st January 1960 the Museum of the Slovak karst took over MsNV at Liptovský Mikuláš. In the year 1961 was delimited the national country collection of the MSK curatorium. In the same year the museum lost the exhibition localities, which took over the District archives. On the base decision of the SNR presidium from the 24th June 1965 the museum effected the delimitation of the caves in the Central Slovakian Country which overtook their action. The museum was incorporated into the KNV administration in Banská Bystrica and on the 23rd August 1966 was approved a new organization statutes of the museum. In that period was effected also the reinstallation exposition of the museum of that time. On base of the new organization arrangement and management of the caves in Slovakia the museum became organic part of the Administration of Slovak caves from 1st January 1970 as their research and documentation centre.

ZBIERKY MÚZEA A ZBIERKOTVORNÁ ČINNOSŤ

MARCEL LALKOVIČ

Po doriešení inštitucionálnej formy múzea ako múzejného spolku a po získaní nevyhnutných prevádzkových priestorov sa do popredia pozornosti kuratória roku 1930 začala dostávať otázka súvisiaca s vytváraním zbierok múzea. Už v prípravnom období vzniku múzea prevládal názor, že „múzeum má byť venované výlučne krasovým a jaskynným zjavom, aby ako také mohlo dokonale vyvolať a vzbudiť záujem verejnosti na celom Slovensku".[1] Tento názor okrem toho, že načrtáva charakter budúceho múzea, je vo veľkej miere určujúcim i pre program jeho zbierkotvornej činnosti, pretože jedine tá v konečnom dôsledku konkrétnou formou dokladá odborný profil a zameranie múzea. Blízkosť Demänovských jaskýň a jaskynných oblastí nepodmieňuje preto len existenciu múzea. Je zároveň začiatkom zložitej cesty, vo sfére ktorej, ako sa postupne kryštalizoval charakter múzea, dotváral sa i charakter zbierkotvornej činnosti, ktorá v podmienkach krasu a jaskýň ešte aj dnes predstavuje veľmi citlivý mechanizmus.

Proklamovaním názvu múzea, ba ani schválením jeho stanov ešte nenastal moment, ktorý by v múzejnej sfére celkom jednoznačne nastolil prvok známy dnes ako „špecializované krasové múzeum". Postupné presadzovanie takéhoto pojmu závisí predovšetkým od toho, ako sa rozvíja činnosť, ktorá je základom pre sféru múzeí. V podmienkach Múzea slovenského krasu ju reprezentuje zložitý proces, v ktorom len veľmi pomaly dozrieva skutočná obsahová stránka uvedeného pojmu. Preto charakter zbierok a zbierkotvorná činnosť predstavuje v existencii múzea výrazné etapy, v ktorých tým, že odborne dozrieva, mení sa i profil jeho zbierok, forma prístupu v otázke ich nadobúdania a v neposlednej miere i spôsob ich odborného spracovávania a vyhodnocovania.

---

[1] Zápisnica z tretej predporady o utvorení Múzea slovenského krasu z 23. 11. 1929 Zápisy Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, Archív MSK.

Z hľadiska vývoja je to otázka prirodzená. Ak sa nakoniec uplatnil termín špecializované krasové múzeum, dokazuje to zároveň správnosť cesty, ktorou sa múzeum počas doterajšej existencie uberalo. Okrem toho je dôkazom, že sféra, v ktorej kryštalizovalo odborné zameranie múzea, je schopná v podobe autentických nositeľov hodnôt poskytnúť všetko, čo sa v širokom zábere múzea stáva predmetom jeho pôsobenia, a tým aj podstatou jeho existencie a špecializácie.

ZBIERKY KURATÓRIA

Vytváranie zbierok múzea v prvom období jeho existencie do značnej miery súvisí s tým, čo sa konštatovalo v čase, keď sa rozhodovalo o možnej existencii múzea. Vtedy sa na predporadách v rokoch 1928—1929 konštatovalo, „že je už nazhromaždená látka pre tento odbor najmä v zbierkach prof. Jána Volku, akademického maliara Františka Havránka z Važca a Družstvom Demänovských jaskýň".[2] Tento priaznivý moment umožnil kuratóriu múzea nadviazať na dovtedy nazhromaždený materiál a pokračovať v tom, čo v podobe „Liptovskej zbierky" v minulosti pod vplyvom zhubných okolností času zaniklo. Zároveň však spôsobil, že hneď v začiatkoch nastal určitý odklon od pôvodného zámeru zakotveného v stanovách múzea, podľa ktorého cieľom spolku bolo založiť také múzejné zbierky, „aby poskytovali dľa možnosti najúplnejší obraz minulosti i prítomnosti najbližšieho okolia Liptovského Mikuláša a tiež i celého krasu Slovenska".[3]

Takto koncipovaný zámer sledoval veľmi odlišné ciele ako kedysi Liptovská zbierka, ktorej časť tým, že ju prof. Ján Volko zachoval, sa nakoniec dostala do novovznikajúceho múzea. Onedlho po zariadení múzea ju premiestnili, keďže bola dovtedy uchovávaná v prírodopisnom kabinete štátneho reálneho gymnázia (V. Benický, 1959). Už kuratórium múzea na svojom zasadnutí 16. 1. 1931 prostredníctvom kustóda konštatovalo: „Materiál, ktorý som so žiakmi v dobe školských prázdnin v štátnom gymnáziu pečlive zabalil, bolo treba už len odviesť. Ponevač prevoz na malom vozíčku šiel pomaly, pričinením starostu mesta dostali sme mestský autobus, ktorým sme ešte zbývajúce debny hornín a minerálov previezli do múzea. Materiál bol predbežne vypakovaný a v miestnostiach uložený."[4]

Jej existencia však zavinila, že sa v múzeu uskutočnila čiastočná zmena orientácie zberateľskej činnosti. Tá sa predovšetkým niesla v rovine vlastivedného chápania, v dôsledku čoho práve vlastivedné zbierky dostali v múzeu veľký priestor. Na druhej strane však táto zbierka aspoň

---

[2] Tamže.

[3] Stanovy Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, schválené Krajinským úradom v Bratislave pod číslom 125 300/8a—1932, Archív MSK.

[4] Zápisnica zo schôdzky kuratória MSK zo 16. 1. 1931, Zápisy MSK v Liptovskom Mikuláši, Archív MSK.

v začiatku pomerne priaznivo ovplyvňovala podstatu existencie múzea. V čase, keď sa prejavoval akútny nedostatok finančných prostriedkov, resp. ich potreba na nevyhnutnú adaptáciu priestorov a zariadenie múzea, bolo kuratórium nútené obmedziť „prijímanie, poprípade kupovanie cenných predmetov pre múzeum zvlášť významných"[5] len na skutočne nevyhnutné prípady. Avšak aj tu nabáda kustóda, „aby sa pokiaľ to je možné, bránil kupovaniu drahých predmetov, zatiaľ, kým finančné prostriedky múzea budú zlepšené."[6] Pritom však existencia zbierky umožňovala pokračovať v múzejnej práci ďalej a postupne ju rozvíjať do foriem, ktoré by neskoršie umožnili aj zverejnenie zbierok existujúcich v múzeu.

Spomínané tendencie zo strany kuratória nachádzajú preto svoj odraz i v celkovom prístupe k zberateľskej činnosti a vytváraniu múzejných zbierok. Múzeum popri žiadostiach adresovaných Klubu československých turistov, Mestskému úradu v Dobšinej, Družstvu Demänovských jaskýň v Liptovskom Mikuláši, ako aj výzve slovenskej verejnosti,[7] rozvíja svoju zberateľskú činnosť predovšetkým v rovine príležitostných darov z radov miestneho obyvateľstva, rozličných korporácií a členov kuratória. Napriek tomu možno konštatovať, že sa za pomerne krátky čas podarilo v múzeu sústrediť značné množstvo materiálu, ktorým sa postupne naplnili všetky miestnosti. To neskoršie vyvolávalo veľký tlak na získanie ďalších nevyhnutných priestorov. Táto myšlienka sa však len veľmi pomaly a so značnými ťažkosťami prebúdzala k životu.

Skladba zbierok, keďže nevychádzala z pevne koncipovaného programu, bola rôznorodá. Ak aj existovala určitá platforma, v rámci ktorej sa v zberateľskej činnosti pristupovalo k akejsi selekcii získaného materiálu, množstvo oddelení, podľa ktorých sa v zmysle stanov mali rozdeľovať zbierky múzea, skôr rozbíjalo, ako sústreďovalo úsilie na konkrétne presadzovanie a praktické naplňovanie cieľov múzea a jeho zberateľského programu. Nie je preto výnimočné, že sa popri vyše sedemdesiatkusovej kolekcii ukážok sintrovej výzdoby z Demänovských jaskýň, petrifikovaných nálezoch kostí z jaskyne Okno, prípadne reklamných obrazoch propagujúcich Demänovské jaskyne, až príliš často stretávame so zbierkami, ktorých charakter nesúvisí s proklamovanými cieľmi múzea, jeho zbernou oblasťou, ba ani úsilím, pod vplyvom ktorého múzeum vzniklo.

Toto konštatovanie najlepšie dokladajú snahy rôznych darcov, pričinením ktorých možno v zbierkach múzea identifikovať napr. staré ma-

---

[5] Zápisnica zo schôdzky kuratória z 24. 2. 1931. Zápisy MSK v Liptovskom Mikuláši, Archív MSK.

[6] Tamže.

[7] „Slovenskej verejnosti", výzva kuratória MSK, v ktorej sa okrem iného hovorí: „Týmto prejavom sa teraz obracia k najširšej verejnosti s výzvou, aby túto činnosť podporovalo predovšetkým pristupovaním za členov tejto ustanovizne, podporami hmotnými i rozmnožovaním zbierok". Archív MSK.

ďarské bankovky, Slovenské noviny z roku 1883, obrazy Hollého a Sládkoviča, sošku Hviezdoslava, rôzne mapy, obrazy Vysokých Tatier, staré knihy, listiny, kroje a pod. Kuriozitou vtedajšieho obdobia je i to, že kuratórium po začiatočných obavách súhlasilo so získaním jedného ľudského embrya, ktoré múzeu daroval okresný lekár, hoci zdôrazňovalo, „že nemožno zatiaľ získavať podobné zbierky, keďže sa vymykajú nejako z poslania a z opravdového oboru, pre ktorý bolo Múzeum slovenského krasu založené".[8] Popri tom prevládalo veľké množstvo národopisného materiálu, ktorý sa zväčša viazal na oblasť Liptova. Nemalú časť tvorili zbierky hornín a minerálov, ktoré okrem iného bližšie dokladajú geologický vývoj Liptova. Takto pozvoľna síce kryštalizovali jednotlivé oddelenia, ale heslo, „že čo príjmeme, všetko umiestnime, to umiestnenie ale potom viac nemôže byť umelecké a viac sa podobá skladu",[9] začalo nadobúdať skutočnú podobu.

Preto charakterizovať zbierky kuratória a zbierkotvornú činnosť múzea je veľmi zložité. Na jednej strane si treba ceniť úsilie, vďaka ktorému sa v múzeu sústreďujú i keď rôznorodé, predsa len rozsiahle zbierkové kolekcie.[10] Pomerne veľkým nedostatkom je to, že smelá a priebojná myšlienka celoslovenského krasového múzea sa dôsledne neuplatnila, pretože zberateľská práca kuratória múzea nadobúda čím ďalej tým viac všeobecný prírodovedecký a vlastivedný charakter (V. Benický, 1956). Oveľa vážnejšia sa však ukazuje skutočnosť, ktorá súvisí s odborným spracovávaním zbierok múzea, pretože práve v tejto rovine je možné na zodpovednej úrovni hodnotiť nielen charakter zbierok, ale predovšetkým aj význam a prínos takto zameranej zberateľskej činnosti.

Zhromažďovanie zbierok zakrátko nastolilo aj nevyhnutnú potrebu ich evidovať. Na to múzeum objednalo z Martina hárky múzejného inventára. Aby sa zbierky mohli prehľadne umiestiť, od kartonážnej továrne „Tekla" objednalo múzeum výrobu 1000 ks čiernych škatuliek,[4] do ktorých neskôr umiestňovalo geologicko-paleontologický materiál. Pri opisných prácach vypomáhali niektorí členovia múzea, ako aj žiaci mikulášskeho gymnázia. Uvedená činnosť však bola diktovaná iba úsilím sprístupniť zhromaždené zbierky širokej verejnosti. Podobne sa orientovalo aj úsilie kustóda, ktorým sa domáhal získať okrem malej pracovne i „skladištnú miestnosť", pretože zbierky múzea v prenajatých miestnostiach pôsobia „preplneným" dojmom. Potreba zbierky evidovať ostala preto iba želaním, ktoré sa nerealizovalo ani potom, keď sa kuratórium múzea zaoberalo poistením múzejných zbierok proti krádežiam a požiarom. Návrh predsedu kuratória M. Janošku „založiť katalóg zbierok a previesť

---

[8] Zápisnica zo schôdzky kuratória MSK zo 14. marca 1933, Zápisy MSK, Archív MSK.

[9] Referát o činnosti múzea od posledného zasadania kuratória, ktorý predniesol kustód múzea na schôdzke kuratória 31. 5. 1937, Archív MSK.

[10] Bližšie pozri kapitolu: Múzeum slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, Slovenské múzeá, ich vznik a prehľad zbierok, Bratislava 1945.

súpis všetkých predmetov nachádzajúcich sa v múzeu"[11] ostal nepovšimnutý. Podobný osud mala aj výzva Zväzu československých múzeí roku 1937, ktorý poskytnutie podpory vo výške 400 Kčs viazal na účely inštalácie a katalogizácie múzejných zbierok.[12]

Tento závažný nedostatok v múzejnej práci vyplýva pravdepodobne z toho, že múzeum bolo jedným z troch celoslovenských múzeí, ktoré existovali bez jedinej odbornej platenej sily (V. Benický, 1954). Aj keď nemožno uprieť úsilie o celkové povznesenie a zveľadenie múzea kustódovi prof. Jánovi Volkovi-Starohorskému, predsa len v tejto rovine neprejavil dostatok zmyslu a pochopenia pre činnosť, ktorá je základom akejkoľvek múzejnej práce. Preto je pochopiteľné, že sa popri múzejne cenných predmetoch do zbierok dostávali i predmety veľmi nízkej hodnoty. Orientovanie zbierkotvornej činnosti skoro výlučne na príležitostných darcov často spôsobovalo, že sa múzejne hodnotnejšie predmety neraz dostávali do inštitúcií, pre ktoré zbierkotvorná činnosť bola predovšetkým otázkou systému, a teda i účelne vynaloženou investíciou. Zlepšenie spomínaného stavu nenastalo ani potom, čo múzeum úspešne odolalo pokusom vysťahovať ho z bývalého župného domu a získalo celé západné krídlo aj s chodbou na prízemí budovy. Práve naopak, múzeum naďalej rozširovalo vlastivedné zbierky bez ich evidovania a aspoň čiastočného odborného spracovania.

V povojnovom období počas valného zhromaždenia MSK 11. júna 1946 sa znova nastolila potreba inventarizovať a skatalogizovať zbierky múzea. Realizáciu tohto návrhu dostalo na starosť nové kuratórium,[13] ktoré na svojom zasadnutí 29. januára 1947 prijalo uznesenie, „aby sa našli študenti, ktorí by za honorár pod vedením prof. Jána Volku túto prácu previedli".[14] Zároveň sa odporúčalo kustódovi, aby riadne viedol i prírastkový denník. Pokiaľ išlo o reštaurovanie a konzervovanie zbierok, prijalo sa zásadné rozhodnutie, „aby boli kuratóriu predložené všetky návrhy na reštaurovanie a toto jediné má právo rozhodnúť, či sa dotyčná vec má reštaurovať, konzervovať atď."[15] Môžeme povedať, že až vtedy kuratórium múzea prebralo do rúk iniciatívu, ktorá jeho pôsobenie v oblasti vytvárania zbierok už dávno mala charakterizovať. Dôkazom toho sú i nové úpravy, ktoré sa dotýkajú ďalšieho získavania zbierok, ich inventarizovania, konzervovania a vhodného uloženia. V neposlednej miere za rozhodný možno označiť i postoj kuratória vo veci rezignácie

---

[11] Zápisnica zo schôdzky kuratória MSK z 20. 12. 1937. Zápisy MSK v Liptovskom Mikuláši, Archív MSK.

[12] List Zväzu československých múzeí číslo 265/37 z 22. 3. 1937 o poskytnutí štátnej podpory, ktorú na činnosť múzea udelilo Ministerstvo školstva a národnej osvety.

[13] Zápisnica o valnom zhromaždení MSK z 11. 6. 1946, Zápisky MSK v Liptovskom Mikuláši, Archív MSK.

[14] Zápisnica o riadnej schôdzke kuratória MSK z 29. 1. 1947. Zápisy MSK v Liptovskom Mikuláši, Archív MSK.

[15] Tamže.

kustóda zbierok.[16] Rezignáciu prijalo až potom, keď sa vyriešili sporné otázky, ktoré sčasti z nedorozumenia a sčasti z nepochopenia vznikli preto, že múzeum istý čas uchovávalo zbierku bývalého Múzea Slovenského krasu pri jaskyni Domica.

Zdá sa však, že spomínaná iniciatíva kuratória prišla trochu neskoro. Tým, že múzeum muselo postupne uvoľňovať prenajaté miestnosti, evidencia a katalogizácia zbierok sa stáva neaktuálnou. Ukázalo sa, čo sa nedocenilo, ba zameškalo. Ostávalo preto iba hľadať možnosti, ako uchovať a pre ďalšie obdobie zachrániť zbierky múzea, ktoré získalo kuratórium počas svojej dovtedajšej existencie. Riešenie, i keď nie optimálne, ukázala obhliadka muzeálnych miestností, ktorú vykonali funkcionári múzea 8. novembra 1948. Po uvážení sa konštatovalo, „že je možné usporiadať veci tak, že geologicko-jaskyniarskym predmetom vyhradia sa miestnosti v severozápadnom prízemí okresného domu a tie sa aj verejnosti sprístupnia tým spôsobom, že v tých miestnostiach uložené predmety, ktoré nespadajú do oboru Múzea slovenského krasu, teda ktoré nemajú geologicko-jaskynný charakter, prenesú do západného prízemia, kde sa uvolnil priestor odvezením zbierok z Domice".[17] Aj toto riešenie sa však ukázalo sčasti nevyhovujúcim. Potreba uvoľniť ďalšie miestnosti múzea spôsobila, že historicko-kultúrne zbierky boli umiestené v Mikovskom dome.[18] V posledných troch miestnostiach ostali krasové zbierky a Alexyovská zbierka. Tak sa zbierky kuratória rozdelili na dve časti: vlastivednú, umiestenú v Mikovskom dome, a krasovú, ktorú neskoršie premiestili do prenajatých priestorov v budove bývalého okresného súdu. Nedocenenie odbornej práce vo sfére zbierok múzea nakoniec spôsobilo, že sa so zbierkami začalo manipulovať bez akéhokoľvek aspoň orientačného súpisu predmetov, z ktorých sa zbierky múzea skladali. Tento moment neskoršie viedol ku snahám, ktoré dnes môžeme pokladať za diskutabilné, keďže sa neuskutočňovali v intenciách, v akých kryštalizovali v čase, keď sa hľadala vhodná forma na uchovanie a celkovú záchranu zbierok múzea.

Ďalší osud zbierok kuratória spečatili udalosti, ktoré súviseli s vytvorením Slovenskej speleologickej spoločnosti a s úsilím zlúčiť múzeum so Spoločnosťou. Valné zhromaždenie múzea 9. septembra 1949 sa nepostavilo záporne proti myšlienke včleniť múzeum do Slovenskej speleologickej spoločnosti. Vzhľadom na dovtedy neschválené stanovy Spoločnosti uznalo za vhodné neprijať zmenu svojich stanov, a tak vlastne z formálnych dôvodov sa zlúčenie múzea so Spoločnosťou neuskutoč-

---

[16] Zápisnica o riadnej schôdzi kuratória MSK z 23. apríla 1948. Zápisy MSK v Liptovskom Mikuláši, Archív MSK.

[17] Zápisnica o pracovnej pochôdzke funkcionárov MSK do muzeálnych miestností z 18. 11. 1948, Zápisy MSK v Liptovskom Mikuláši, Archív MSK.

[18] Zápisnica o riadnej schôdzi kuratória MSK zo 17. januára 1949. Zápisy MSK v Liptovskom Mikuláši, Archív MSK.

nilo.[19] Práve naopak, konštatovalo, že „včlenenie nášho spolku sa môže stať až po založení a schválení jestvovania Slovenskej speleologickej spoločnosti a aj vtedy tento bod musí byť na poradí valného zhromaždenia".[20] Pretože sa tak ani neskoršie nestalo, Spoločnosť, ktorá vzala na svoje bedrá ďalšie budovanie múzea, nemohla v zmysle stanov disponovať zbierkami, ktoré počas svojej existencie zhromaždilo kuratórium. Tak sa zbierky predstavujúce zhruba 20-ročné účinkovanie múzea a jeho kuratória dostali na periféria záujmov. Odrazu nebolo toho, kto by si vzal na starosť ich skutočné odborné múzejné existovanie. Aj keď svojím obsahom predstavovali veľké hodnoty, chýbal záchytný bod, ktorý by umožnil, aby sa ich ďalší osud vyvíjal tak, ako to zodpovedalo múzejným potrebám. Rezignácia kustóda, priestorové ťažkosti, vytváranie Slovenskej speleologickej spoločnosti a najmä zásadné nedostatky v oblasti ich evidencie a odborného spracovania spôsobili, že sa narušili vzájomné vzťahy, a tým rozsiahle zbierky prestali plniť svoju funkciu a odrazu boli iba materiálom, pre ktorý sa hľadalo len vhodné uskladnenie.

DELIMITÁCIA ZBIEROK KURATÓRIA A ICH CELKOVÉ USPORIADANIE

Rozdelením zbierok kuratória a ich umiestením v Mikovskom dome a budove bývalého okresného súdu sa ich osud neskončil. Po vydaní obývacieho povolenia na priestory v Mikovskom dome vlastivednú časť zbierky premiestili do budovy bývalého okresného súdu a uložili v archíve okresného ľudového súdu.[21] Keď sa múzeum stalo štátnym ústavom a kuratórium prestalo existovať, nebolo jasné, kto je vlastník zbierok. Za týchto okolností „s ohľadom na premiestňovanie vlastivedných zbierok a odčlenenie od zbierok prírodovedných nebolo nikoho, kto by zbierky prevzal".[22] Kým Poverenictvo kultúry zastávalo názor, aby vlastivedná časť zbierky kuratória (okrem obrazov umelcov 19. storočia) ostala v depozite múzea,[23] referát osvetového oddelenia ONV v Liptovskom Mikuláši sa usiloval vlastivednú časť zbierok zachovať pre mesto. Keďže o zbierky prejavilo záujem aj Liptovské múzeum v Ružomberku, rada ONV v Liptovskom Mikuláši sa postavila proti takémuto riešeniu a nastolila požiadavku zriadiť Literárno-historické múzeum Janka Kráľa so sídlom v Liptovskom Mikuláši, ktoré by historické zbierky prevzalo. Naproti tomu Slovenské múzeum v Bratislave v období spravovania Mú-

---

[19] Zápisnica o riadnom valnom zhromaždení MSK v Liptovskom Mikuláši z 10. 9. 1949, Archív MSK.

[20] Tamže.

[21] Zápisnica napísaná v MSK 15. 12. 1959 o súpise Liptovskej zbierky, Archív MSK.

[22] List Poverenictva kultúry číslo 218/1954 z 22. 4. 1954 o vyčlenení zbierok Múzea slovenského krasu, Archív MSK.

[23] List Poverenictva kultúry číslo 6283/54—HSO z 9. 4. 1954 o vyčlenení zbierok Múzea slovenského krasu, Archív MSK.

zea slovenského krasu vo forme svojho vedeckého pracoviska sa zas kategoricky postavilo proti akémukoľvek vyčleňovaniu historických zbierok kuratória.[24]

Preto vlastivednú časť zbierok po dokončení adaptačných prác na svojej budove múzeum prevzalo, evidovalo a uložilo v depozitári, aj v tejto činnosti sa však prejavil určitý nedostatok. Evidenčne zodpovedajúcim spôsobom sa podchytila iba národopisná časť zbierky a zbierka fotografií historických pamiatok Liptova. Ostatné časti sa spracovali iba vo forme súhrnných súpisov, a aj to značne neúplným spôsobom. Preto dnes už nemožno zodpovedne posúdiť jej obsahovú stránku a úroveň, akú v skutočnosti reprezentovala. Úroveň jej evidencie nám umožňuje utvoriť si aspoň približnú predstavu o jej rozsahu, aj keď so zreteľom na existujúcu dokumentáciu musíme niektoré údaje pre ich neúplnosť brať so značnou rezervou.

Po rozšírení právomoci a zodpovednosti národných výborov, keď bolo múzeum vyčlenené z pôsobnosti Slovenského múzea v Bratislave a zaradené do pôsobnosti MsNV v Liptovskom Mikuláši, otázka vlastivednej zbierky kuratória sa dostala do záverečného štádia. V zmysle rozhodnutia školskej a kultúrnej komisie ONV v Liptovskom Mikuláši uskutočnilo sa komisionálne rozdelenie a odovzdanie vlastivednej zbierky MSK zainteresovaným organizáciám. Podľa uznesenia č. 113/1961 z 8. júla 1961 rady MsNV v Liptovskom Mikuláši sa jednotlivé časti vlastivednej zbierky podľa povahy rozdelili a odovzdali Literárno-historickému múzeu Janka Kráľa, Obrazárni P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši, Liptovskému múzeu v Ružomberku, Národopisnému múzeu v Liptovskom Hrádku, Okresnému archívu v Liptovskom Mikuláši a Matici slovenskej v Martine. Časť predmetov odovzdali okresnému konzervátorovi pamiatok M. Štalmachovi.[25] Iba nepatrná časť zbierky ostala v ďalšom užívaní Múzea slovenského krasu.

Pokiaľ ide o krasovú, resp. prírodovednú časť zbierok kuratória, tá v podstate nikoho nezaujímala. Konštatovanie, že „prevzaté zbierky boli takej povahy, že pre moderné špeciálne krasové múzeum nebolo ich možné použiť",[26] je dosť tendenčné a jediné, s akým sa môžeme (z hľadiska záujmu o krasové zbierky kuratória) v tom období stretnúť. Krasové zbierky označované za „muzeologicky bezcenné" boli roku 1958 po vytváraní speleo-archeologického oddelenia umiestené v podkroví mú-

---

[24] Dňa 11. 9. 1956 riaditeľ Slovenského múzea dr. J. Hanušin reagoval na vyčlenenie historických zbierok MSK listom, v ktorom konštatuje, že „po dohovore so zástupcom PŠK historické zbierky MSK má si múzeum ponechať vo svojej správe. Novému múzeu majú byť odovzdané po jeho zriadení len so súhlasom Slovenského múzea v Bratislave".

[25] Správa o činnosti MSK za rok 1950, Archív MSK.

[26] Bližšie pozri zápisnicu o rozdelení vlastivedných materiálov MSK z 27. 6. 1961, Archív MSK.

Tabuľka 1. Skladba vlastivednej zbierky kuratória MSK

1.	Obrazy vlastivedného charakteru fotografie, kresby, reprodukcie a pod.	271 ks
2.	Depozit Janka Alexyho (fotografie, reprodukcie, kresby, výstrižky, zväzok erbov lipt. zemanov, rôzne návrhy a pod.)	1230 ks
3.	Zbierka mincí zo 17 štátov	928 ks
4.	Zbierka rôznych papierových bankoviek a platidiel	332 ks
5.	Rôzne plakety, odznaky a pod.	109 ks
6.	Zbierka programových a propagačných plagátov	200 ks
7.	Rôzne staré verejnoprávne listiny	67 ks
8.	Korešpondencia starých liptovských rodín súkromného charakteru	51 ks
9.	Rozličné veľké a malé obrazy, maľby	20 ks
10.	Zbierka fotografií umeleckých pamiatok Liptova	494 ks
11.	Zbierka rôznych politických a fyzických máp, vyobrazení a plagátov	123 ks
12.	Národopisná zbierka	487 ks
13.	Staré úradné pečiatky a razítka	2 škatule
14.	Archeologická zbierka J. Volku z Rohačky	2 vitríny
15.	Zbierka rôznych starých cirkevných kníh	cca 40 zväzkov
16.	Rôzne archiválie (Hybský archív, rozličné protokoly, daňové záznamy, úradné spisy z Liptova)	
17.	Zbierka plastík vyradených pri renovácii rím.-kat. kostola	

zea s tým, že sa „postupne prezrú a bezcenné veci z nich vyradia".[27] Neskoršie bez triedenia a vyradenia putovali jednoducho do suterénnych priestorov múzea.

Na konci šesťdesiatych rokov v spolupráci s bývalým kustódom prof. Jánom Volkom-Starohorským urobil sa pokus o ich vytriedenie, avšak toto úsilie pracovníkov múzea neprinieslo želateľné výsledky. Situácia okolo krasových zbierok kuratória sa výrazne zlepšila až v období 6. 5RP. Krasová zbierka sa ako celok stala predmetom odborného zhodnotenia. Vďaka cieľavedomému prístupu roku 1977 sa uskutočnilo identifikovanie značného množstva predmetov petrografickej, mineralogickej, paleontologickej a inej povahy. Tie sa postupne odborne opísali a pripravili na prvotné, t. j. evidenčné spracovanie, aby ako pôvodný materiál múzea obohatili a podľa zásluhy rozšírili jeho zbierkový fond. Žiaľ, zub času i tu vykonal svoje. V dôsledku prerušenia vzťahových súvislostí, pre častú manipuláciu, ako aj nevhodné uloženie zbierok, pomerne značná časť z nich bola už v takom stave, že nebolo možné zabezpečiť ich odborný opis a identifikáciu pre celkové znehodnotenie. Preto sa nevyhnutne muselo skartovať s tým, že sa časť tých zachovalejších vyčlenila pre potreby základných a stredných škôl.

Tabuľka 2. Skladba krasovej zbierky kuratória MSK

Ukážky hornín a minerálov, petrografické vzorky a rôzne predmety archeologickej povahy	Odborne opísané a zaradené do zbierkového fondu	1224 ks
	Určené pre potreby základných a stredných škôl	1253 ks
	Vyradené	500 ks

DOMICKÁ ZBIERKA

Predstavuje osobitnú kapitolu vo sfére vytvárania zbierok múzea. V čase, keď KČST začal stavať chatu pri jaskyni Domica (roku 1933), pamätal aj na zriadenie malého miestneho múzea. Krasová komisia KČST, vytvorená na vedecký výskum krasových terénov a jaskýň, si za prvoradú úlohu vytýčila vybudovať domické múzeum, ktoré podľa vzoru vtedajších múzeí amerických národných parkov malo za cieľ stručne informovať návštevníkov o krase, vzniku jaskyne, jej zvláštnostiach a najbližšom okolí. Pričinením vtedajších špičkových odborníkov vznikla zbierka, ktorá po prvý raz v histórii československej speleológie kom-

[27] Zápisnica napísaná dňa 28. 5. 1958 v MSK o vyradení starých vitrín bývalého kuratória MSK, Archív MSK.

plexne demonštrovala problematiku krasu stvárnenú špecifickými múzejnými výrazovými prostriedkami.[28]

Roku 1938 bola Domická zbierka na prechodný čas uložená v Múzeu slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši. Označili ju ako „veľkolepé krasové zbierky z Domice".[29] Po získaní ďalších priestorov v bývalom župnom dome dostala tri miestnosti a bola sprístupnená verejnosti. V povojnovom období KSTL, ktorý prevzal majetok bývalého KČST na Slovensku, roku 1947 požiadal o vrátenie Domickej zbierky s cieľom umiestiť ju na pôvodnom mieste. Po nezhodách, ktoré sa nakoniec skončili rezignáciou kustóda múzea, prof. Jána Volku, Domickú zbierku roku 1948 vrátili majiteľovi a neskôr bola i umiestená na svojom pôvodnom mieste v areáli jaskyne Domica.

Poradný zbor pre veci jaskýň Povereníctva školstva a kultúry zaoberal sa roku 1958 otázkou ďalšej existencie krasového múzea pri Domici. Predmetom bolo doriešenie jeho právnej existencie, správy, údržby a preinštalovanie dovtedajšej zbierky. Vtedajší majiteľ Domice Turista, n. p., sa o múzeum nestaral, zbierka pustla a bola veľmi málo navštevovaná. Príslušné návrhy prerokovala Muzeálna rada Zväzu slovenských múzeí a predsedníctvo Slovenskej speleologickej spoločnosti a rozhodlo sa odovzdať Domickú zbierku Múzeu slovenského krasu v záujme jej záchrany a ďalšieho využitia, čo sa uskutočnilo 23. 5. 1958. Tak sa Domická zbierka dostala opäť do múzea, teraz však ako jeho trvalá súčasť, významnou mierou obohacujúca jeho dovtedajší zbierkový fond. Múzeum prevažnú časť predmetov zaevidovalo v odbornom inventári, ba dokonca značné množstvo predmetov archeologickej povahy našlo svoje uplatnenie i pri tvorbe expozície múzea roku 1969. Napriek tomuto konštatovaniu vyskytli sa počas odborného spracovania zbierky určité nedostatky. Nedocenením významu jej niektorých predmetov, nevyhotovil sa taký súpis, ktorý by verne odzrkadľoval to, z čoho sa Domická zbierka skladala. Predmety a ostatný materiál sa vzájomne od seba oddelili a dostatočne evidenčne nepodchytili, čo aj v tomto prípade narušilo vzťahové situácie a tým aj celkové znehodnotenie zbierky.

Pretože sa presný súpis zbierky z obdobia, keď ju vrátili pôvodnému majiteľovi, nezachoval,[30] z dostupnej dokumentácie môžeme dnes rekon-

---

[28] S veľmi podrobným opisom zbierky domického múzea sa môžeme stretnúť v článku R. KETTNERA: Museum Slovenského krasu při jeskyni Domici, jeskyni KČST, Časopis turistů, č. 3, s. 62—64.

[29] Pozri: Slovenské múzeá, ich vznik a prehľad zbierok, Bratislava 1945, s. 89.

[30] Roku 1947 sa do otázky vrátenia zbierok z Domice zaangažovalo aj Povereníctvo školstva a osvety v Bratislave. Okrem iného prípisom č. 193 802/1947—B/II—3 požadovalo od Múzea slovenského krasu predloženie „presného zoznamu vecí zbierok z Domice". Na druhej strane je zaujímavý i názor Povereníctva školstva, vied a umení tlmočený múzeu listom č. 213 657/48—VII/2 zo 16. 12. 1948, v ktorom sa okrem iného uvádza: „Vo veci súhlasu pre vydanie zbierok z Domice oznamujem, že súhlas bol potrebný preto, lebo zbierky boli vo vašom múzeu deponované, mali byť vedené ako depozity a v tom prípade majiteľ nemôže s nimi voľne nakladať. Je to muzeálna zvyklosť, ktorú každé múzeum dodržuje."

Tabuľka 3. Skladba Domickej zbierky

1.	Rôzne kamenné a kostené nástroje, zdobené črepy, tenkostenné nádoby s rytou ornamentikou a pod.	102 ks
2.	Fotozábery jaskyne Domica a Slovenského krasu, väčšinou vo veľkosti 30×40 cm	73 ks
3.	Zbierka mäkkýšov Slovenského krasu v trubičkách	30 ks
4.	Priečne a pozdĺžne rezané úlomky sintrov cibuľovitého tvaru, cibuľkovité stalaktity	16 ks
5.	Ukážky rôznych hornín Slovenského krasu	15 ks
6.	Ukážky škráp, vápencov a rôznych nátekov	5 ks
7.	Jaskynná fauna	4 ks
8.	Preparované lebky srny a ovce	2 ks
9.	Bližšie neurčené množstvo preparovaných kostí jaskynného medveďa	
10.	Rôzne úlomky sintrovej výzdoby jaskyne Domica	
11.	Bližšie neurčená zbierka topografických máp z územia Slovenského krasu	
12.	Mapy jaskyne Domica od E. Paloncyho, fotokópie starých máp jaskyne Baradla	
13.	Blokdiagramy a rôzne schematické nákresy, bližšie neurčené množstvo	

štruovať len jej časť. Celková rekonštrukcia, ktorá je i napriek predošlému konštatovaniu ešte možná, si vyžiada čas a nezaobíde sa bez štúdia príslušných prameňov. Zatiaľ sa okrem pomerne presných údajov jej doteraz rekonštruovanej časti musíme uspokojiť iba s vyčlenením tých základných skupín predmetov a rôznych dokumentov, ktoré jej obsahovú stránku ako celok dotvárali.

Domická zbierka nie je významná len tým, že po čase obohatila zbierkový fond múzea. V období, keď Slovenská speleologická spoločnosť prebrala ďalšie osudy múzea, stala sa Domická zbierka i určitým inšpirátorom pre rámcový program výstavných zbierok a sústavného zberu Múzea slovenského krasu. Pri podrobnom štúdiu uvedených dokumen-

tov[31] nachádzame totiž veľa spoločného s tým, čo chcela Domická zbierka svojím obsahovým zameraním návštevníkovi povedať. Je pochopiteľné, že treba prihliadať na to, že Domická zbierka bola ohraničená tým, že sa tematicky viazala len na oblasť Slovenského krasu, kým Múzeum slovenského krasu v oblasti svojho zbierkotvorného programu i v rovine prezentačnej vychádzalo z podmienok celoslovenského zamerania.

Uvedené konštatovanie vyplýva pravdepodobne z toho, že v čase vzniku domického múzea bol správcom jaskyne Domica Vojtech Benický, ktorý sa stal roku 1949 kustódom múzea, neskôr tajomníkom SSS a po zoštátnení múzea roku 1952 i jeho prvým riaditeľom. Okrem toho by ho mohla doložiť i skutočnosť, že v čase, keď sa začala uplatňovať jednoznačná orientácia múzea na kras a jaskyne, bola existencia Múzea slovenského krasu pri jaskyni Domica prakticky jediné, o čo sa bolo možné v múzejnej sfére opierať.

ZBIERKOTVORNÁ ČINNOSŤ MÚZEA PO VZNIKU SSS

Zbierkotvornú činnosť múzea v čase, keď do jeho ďalšej existencie výrazným spôsobom zasiahla Slovenská speleologická spoločnosť, poznačilo predovšetkým to, „že spoločnosť bola postavená pred problém vybudovania Múzea slovenského krasu ako celoslovenského špeciálneho jaskyniarskeho múzea".[32] V dôsledku toho jednou z prvých úloh „správy múzea bolo získať mapy, fotografie zo všetkých slovenských jaskýň a krasových javov vôbec, rozličné diagramy a iný inštruktívny dokumentárny materiál, ako základ novej inštalácie múzea.[33] Okrem toho Slovenská speleologická spoločnosť vypracovala pre potreby múzea *Rámcový program výstavných zbierok* a *Rámcový program sústavného zberu,* dokumenty, ktoré mali za cieľ konkrétnou formou napĺňať program novej orientácie múzea.

Tak začal do zberateľskej činnosti a vytvárania zbierok múzea prenikať nový prvok. Rámcový program sústavného zberu vytvára totiž priestor, aby sa zberateľská činnosť múzea mohla stať otázkou systému a odstránila sa tak náhodnosť vo výbere materiálu, čo sa vo forme zbierok dostáva postupne do múzea. Proti predošlým tendenciám je tento prístup pozitívny aj v tom, že formu príležitostných darov a značne obmedzených nákupov nahradzuje forma, vychádzajúca z aktívneho po-

---

[31] Slovenská speleologická spoločnosť pre potreby Múzea slovenského krasu vypracovala rámcový program výstavných zbierok a sústavného zberu, ktorý prerokovalo i jej predsedníctvo. Na tomto základe sa uvedený program predložil na pripomienky a doplnky význačným čs. odborníkom, neskoršie sa stal základom cieľavedomej činnosti špecializujúceho sa múzea.

[32] Rámcový program sústavného zberu Múzea slovenského krasu, Archív MSK.

[33] Správa o činnosti MSK za rok 1950, Archív MSK.

stoja, ktorý rátal s tým, že „uvedený program Múzea slovenského krasu vykonajú zamestnanci, externí pracovníci a členovia SSS.[34]

Rámcový program sústavného zberu múzea, ktorý sa zameriaval na oblasť všeobecnej geológie, krasovej geomorfológie, speleofauny, speleoflóry, speleometeorológie, speleoarcheológie, speleologického výskumu a prevádzky a ochrany jaskýň,[35] je výrazom podstatne inej kvality, než to, čo zbierkotvornú činnosť múzea charakterizovalo v čase existencie kuratória. Jeho praktickým dôsledkom je, že sféru zbierok čoskoro charakterizoval kvalitatívne odlišný materiál dokladajúci predovšetkým úroveň a vtedajší rozvoj mladej slovenskej speleológie. Múzeum tým, že sa stalo aktívnym činiteľom vo sfére vytvárania svojich zbierok, prehĺbilo a obohatilo podstatu svojej špecializácie o tie momenty, ktoré sa neskoršie stali trvalým základom jeho múzejnej práce, a teda i základom na vytváranie zbierok a ďalšieho rozvíjania zbierkotvornej činnosti.

V dôsledku prehlbovania špecializácie múzea vo sfére zberateľskej činnosti vzniká vydeľovanie jednotlivých aktivít. Tie, ako odraz jeho potrieb vyplývajúcich z momentu špecializácie, postupne dokresľujú nielen oblasť pôsobenia múzea, ale ako celok vytvárajú názornú predstavu o jednotlivých formách zbierkotvornej činnosti múzea. V tých formách, ktoré majú za úlohu do múzejnej roviny transformovať všetko, čo je oblasť krasu a jaskýň ako jedna zo sfér múzejného záujmu vôbec schopná poskytnúť. V takom prípade to už nie je otázka náhodnosti, s akou sme sa mohli stretnúť v období existencie kuratória. Je to systém, ktorý sa stáva dokonalejším podľa toho, ako sa prehlbuje oblasť zberateľského záujmu v jednotlivých postupne sa vydeľujúcich aktivitách. Navyše tento systém oproti minulosti začína získavať výhodu predovšetkým v tom, že v takto chápanom zbierkotvornom prístupe už nejde iba o jednoduché nakopenie niekedy vzájomne nesúvisiacich predmetov. Niekedy oveľa menšie množstvo trojrozmerných predmetov vzájomne dopĺňajú a bližšie osvetľujú také formy zberateľskej činnosti, ktorých výsledkom nemôže byť ich trojrozmerné vyjadrenie, a predsa ich výpovedná hodnota je natoľko jednoznačná, že sa stávajú nezastupiteľným prvkom v systéme takto chápaného zbierkotvorného prístupu. Keďže však ide o obdobie, v ktorom múzeum, resp. jeho správca — Slovenská speleologická spoločnosť — začínala prakticky z ničoho, zhruba načrtnutý systém vo sfére zbierkotvornej činnosti múzea nevznikol odrazu. Dotváral sa postupne podľa toho, ako múzeum získavalo zbierkový materiál, nie však pasívnym spôsobom. Znamená to teda, že otázka zbierok a ich vytvárania súvisí predovšetkým s tým, do akej miery múzeum aktívnou formou rozvíja tie sféry svojej činnosti, ktorých konkrétne výsledky sú i odrazom jeho rozvíjajúcej sa zbierkotvornej činnosti. Aktívnym rozvíjaním výskumnej a dokumentačnej činnosti začali sa kvan-

---

[34] Pozri pozn. 32.

[35] Tamže.

titatívne rozvíjať všetky tie zložky, ktoré sú odrazom jeho konkrétneho zbierkotvorného programu. Teda programu, ktorý do určitej miery v niečom odlišnou formou zachytáva a dokladá stupeň ľudského poznania v takej špecifickej miere, akou problematika krasu a jaskýň v rovine múzeí v skutočnosti je.

1. Odliatok bronzovej nádoby z Jaskyne pod Pupačkou (jaskyňa na Iliavskej rovni), foto M. Eliáš, Archív MSK

1. Отливка бронзового сосуда из пещеры под Пупачкой (пещера на Илиавской ровне). Фото М. Элиаш, архив МСК

1. A cast of a bronze vessel from the cave Jaskyňa pod Pupačkou (a cave on the Ilava flatland). M. Eliáš photo, MSK archives

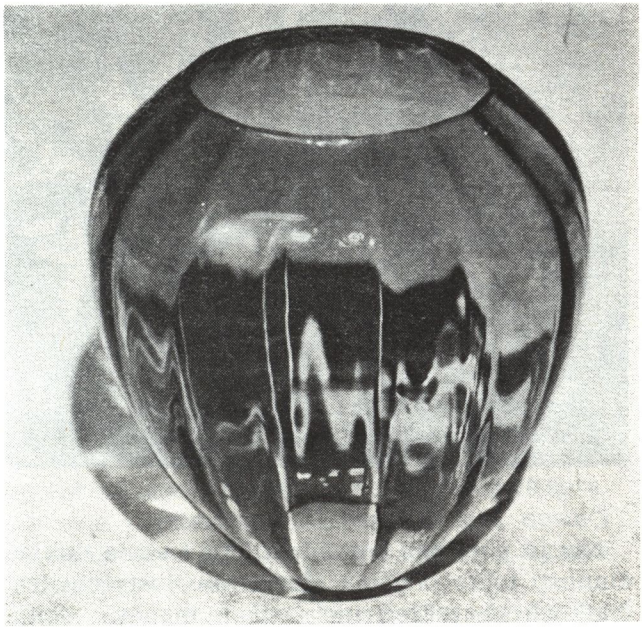

2. Sklenený kryt z pôvodného osvetlenia Dobšinskej ľadovej jaskyne, ev. č. 616, foto M. Eliáš, Archív MSK

2. Стеклянная крышка первоначального освещения Добшинской ледяной пещеры, инв. 4. 616. Фото М. Элиаш, архив МСК

2. The glass cover from the origin ilumination of Dobšinská ice cave, ev. 4 616. M. Eliáš photo, MSK archives

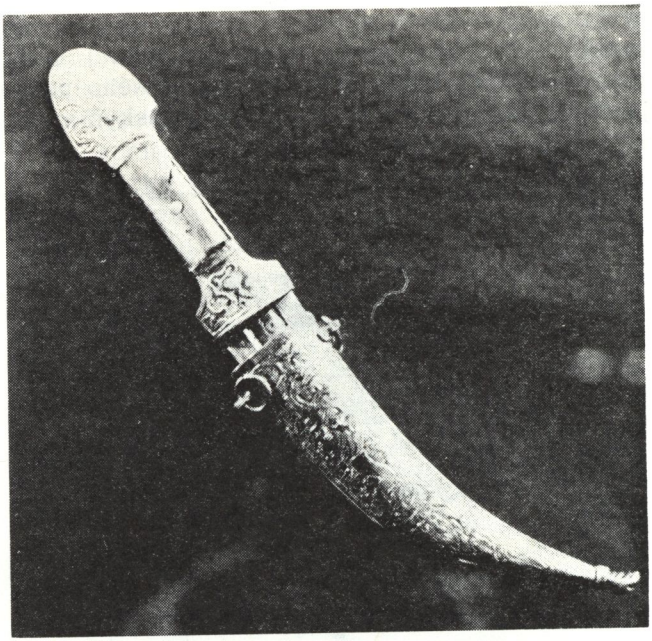

3. Turecká dýka zo 17. storočia, nález z Jasovskej jaskyne, ev. č. 324, foto M. Eliáš, Archív MSK

3. Турецкий кинжал XVII века, находка из Ясовской пещеры, инв. 234. Фото М. Элиаш, архив МСК

3. A Turkish dagger from the 17th century, a find in Jasovská cave, ev. No. 324. M. Eliáš photo, MSK archives

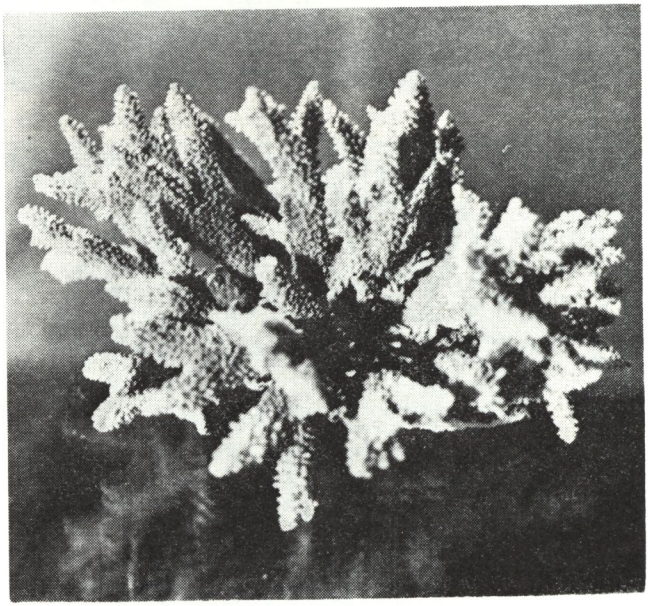

4. Koralový trs kríčkovitého tvaru získaný expedíciou India 77, foto M. Eliáš, Archív MSK

4. Коралловый пучек кустарниковой формы, приобретенный во время экспедиции Индия—77. Фото М. Элиаш, архив МСК

4. A coral tuft of a bush shape, gained by the India 77 expedition. M. Eliáš photo, MSK archives

Nie je potrebné rozvádzať, čím možno dokladať výsledky zberateľskej činnosti tohto obdobia. Aspoň na ilustráciu treba spomenúť, že ju v počiatkoch charakterizuje značná mapová dokumentácia, zachytávajúca

5. Kultová maska, nález z Majda Hraškovej jaskyne, ev. č. 223, foto V. Benický, Archív MSK
5. Ритуальная маска, находка из Майда-Грашковой пещеры, инв. 223. Фото В. Беницки, архив МСК
5. Cult mask, a find from Majda Hraškova cave, Evid. No. 223. V. Benický photo, MSK archives

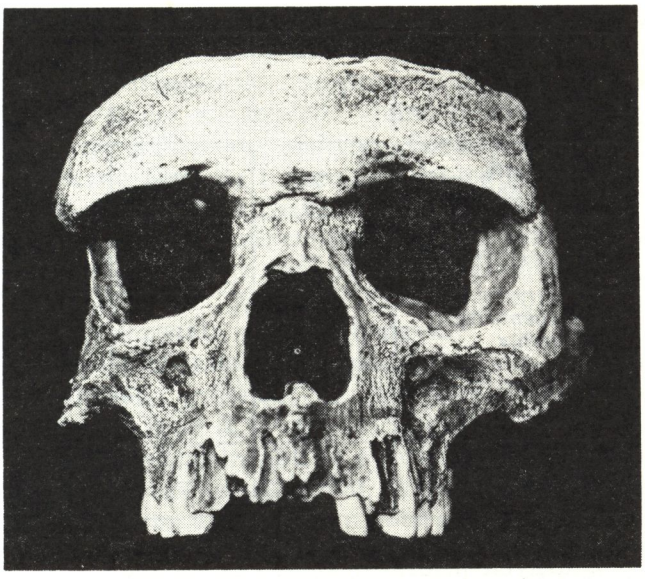

vtedajší stav a rozsah jaskynných priestorov jednotlivých krasových lokalít. Ďalej je to aj veľmi rozsiahla fotodokumentácia znázorňujúca výzdobu jaskýň z hľadiska jej rozsahu a vtedajšieho stavu. Časť fotodokumentácie sa viaže aj na výsledky speleologických prieskumov a výskumov vtedajších čias, ale i prieskumov realizovaných v minulosti. Hojne sú zastúpené i rôzne písomné a iné pamiatky, dokladajúce záujem človeka nielen o prieskum jaskýň, ale i o ich sprístupňovanie širokej verejnosti. V nemalej miere sú zastúpené aj hmotné doklady paleolitického a neolitického osídlenia jaskýň, ktoré múzeum okrem iného získalo ako štátny depozit prostredníctvom Štátneho archeologického ústavu z jeho výskumov. Aj flóra krasových oblastí je pomerne dobre zastúpená, podobne ako ukážky rôznej sintrovej výzdoby či zbierka krasovejúcich hornín a pod.

Aby sa neopakovali zásadné nedostatky predchodcov, roku 1953 sa zaviedla evidencia zbierok. V nej sa na úrovni odborného inventára postupne zachytávajú všetky položky, ktoré sú výsledkom zberateľskej činnosti múzea. Roku 1956 sa k tomu pridružila samostatná evidencia negatívov a dokumentačný archív, t. j. evidenčné podchytenie sprievodnej a druhotnej dokumentácie v oblasti katastru jaskýň a krasových javov — hlavného nositeľa špecializácie múzea. V závere šesťdesiatych rokov sa ako samostatný celok vyčlenila evidencia fotografií a filmov. V oblasti zbierkových predmetov sa uskutočňuje ich druhostupňové spracovanie, tu však už nedostatočné personálne obsadenie múzea nestačí na to, aby sa zodpovedne zvládli všetky úlohy, ktoré takouto formou orientovaná zbierkotvorná činnosť múzea nastoľuje.

V celom dovtedajšom období však problematickou ostáva otázka de-

Tabuľka 4. Stav a skladba zbierok múzea v období rokov 1953—1969

Druh zberateľskej aktivity	1953	1956	1960	1965	1969
Odborný inventár	96	816	1611	824[36]	1065
Fotoarchív	—	551	1232	1428	1450
Dokumentačný archív	—	1419	4108	6026	8089
Archív fotografií	—	—	—	—	2976
Filmotéka	—	—	—	—	18

pozitárnych priestorov. Ich častým menením sa zbytočne manipulovalo so zbierkami, čo sa do určitej miery odrazilo aj na ich celkovom stave. Nakoniec sa z nedostatku vhodných priestorov depozitárne priestory zužujú až natoľko, že uloženie zbierok je nevhodné, neprehľadné a manipulácia s nimi je veľmi ťažká. Aj to zanecháva určité stopy na zbierkach zhromažďovaných múzeom, v dôsledku čoho ich využitie v čase realizovania poslednej expozície múzea bolo niekedy skutočne problematické.

ZBIERKY A ZBIERKOTVORNÁ ČINNOSŤ MÚZEA PO JEHO SPLYNUTÍ SO SPRÁVOU SLOVENSKÝCH JASKÝŇ

Podobným spôsobom sa rozvíja zbierkotvorná činnosť múzea i v čase, keď sa včlenilo do novovznikajúcej centrálnej organizácie slovenského jaskyniarstva — Správy slovenských jaskýň. V celkovom prístupe k zberateľskej činnosti vytvorila značne priaznivú situáciu aj skutočnosť, že sa obnovila Slovenská speleologická spoločnosť. Práve vďaka nej dostala zberateľská činnosť múzea niekedy aj podstatne iné dimenzie.

Organizovaním tematicky rôzne orientovaných študijných ciest či expedícií dostáva sa do zbierok múzea i značná časť materiálu, ktorý sa viaže na krasové lokality v zahraničí. Zbierky oceanického krasu, krasových lokalít Bulharska, Talianska, Francúzska, Rumunska, Maďarska a pod. predstavujú v múzeu významné prírastky. Nezaostáva však ani zbierkotvorná činnosť, ktorá sa viaže na domácu zbernú oblasť. Za cen-

[36] Roku 1965 sa vyradilo 442 kusov fotografií, ktoré boli vedené v odbornom inventári múzea, v dôsledku čoho sa stav položiek zbierkového fondu múzea ustálil na čísle 824. Neskoršie sa založila samostatná evidencia fotografií.

né v tomto prípade možno pokladať predovšetkým systematické získavanie takého originálneho materiálu, ktorý bližším spôsobom objasňuje úlohu a poslanie človeka v procese sprístupňovania jaskýň, ako aj ich ďalšieho prieskumu. V tomto smere sú obzvlášť cenné prírastky dokumentujúce pôvodné osvetlenie Belianskej jaskyne, Dobšinskej ľadovej jaskyne a Demänovskej jaskyne Slobody i rozvoj speleologického prieskumu na Slovensku v čase po objavení Demänovskej jaskyne Slobody a pod. Nemenej významná je i tá sféra zberateľskej činnosti múzea, ktorá svojím obsahom dokresľuje a rozširuje naše doterajšie poznanie krasových lokalít Slovenska z hľadiska ich genézy a ďalšieho vývoja i z hľadiska ich celkovej existencie a poznania súčasného stavu.

Ako sa bližšie dotvára oblasť zberateľského záujmu múzea, nastáva ďalšie prehlbovanie jej celkového systému, čo sa odráža nakoniec i v spôsobe evidencie a správy zbierok. V evidenčnej rovine sa ďalej dotvára sféra jednotlivých zberateľských aktivít s prihliadnutím na povahu a dôležitosť múzeom získavaného materiálu. Prichádza i obdobie, keď sa treba zbaviť tých omylov minulosti, ktoré zbierkotvornú činnosť múzea v oblasti jej evidencie sťažovali a robili ju veľmi neprehľadnou. V dôsledku tematicko-inštruktážnej previerky správy zbierok vykonanej v novembri 1976 začínajú sa evidenčne zachytávať a odborne spracovávať všetky zbierkové predmety múzea, t. j. aj také, ktoré sa ako zvyšok zbierok kuratória podarilo zachrániť, alebo z rôznych dôvodov neboli doteraz evidenčne podchytené. Až teraz vzniká komplexná predstava o veľkosti a skladbe zbierkového fondu múzea i v tých súvislostiach, v ktorých je jeho funkcia a úloha ničím nezastupiteľná.

S prihliadnutím na ciele stanovené zámermi tematicko-inštruktážnej previerky a doterajšie výsledky môžeme povedať, že sa zbierkotvorná činnosť v podmienkach múzea v súčasnom období chápe ako permanentný proces, ktorý sa začína kdesi v zbernej oblasti a postupne prechádza všetkými svojimi stupňami tak, aby sa skončil v špeciálnych priestoroch

Tabuľka 5. Súčasný stav a skladba zbierok múzea

Prírodné vedy	4274*	Spoločenské vedy	951*
Zbierka negatívov	12 190	Zbierka diapozitívov	3004
Zbierka dokumentov	271	Zbierka máp	1134
Zbierka písomností	4501	Zbierka fotografií	1115
Filmotéka	24	Fonotéka	24

* Stav zbierkových predmetov vyjadrený počtom kusov

múzea — depozitároch v podobe autentického nositeľa hodnôt z javovej totality zámerne selektovaného preto, aby nám sprostredkoval poznanie, ktorého je skutočným nositeľom. Preto je jeho nevyhnutným doplnkom i tá časť dokumentačnej činnosti, ktorá sa viaže nielen na otázky nevyhnutnej evidencie, ale v podmienkach špecializovaného krasového múzea predovšetkým i činnosť, prostredníctvom ktorej sa rozširuje naše poznanie nielen z hľadiska selektovaného predmetu, ale i prostredia, v ktorom sa selekcia vykonala v čo najširších a najkomplexnejších súvislostiach.

ZÁVER

Možno, že táto naša práca nedáva vyčerpávajúcu odpoveď na celú sféru zbierkotvornej činnosti múzea. Napokon to ani nebolo jej cieľom. Za oveľa dôležitejšie treba pokladať tie okolnosti, pod vplyvom ktorých v múzeu vznikla a dotvárala sa spomínaná činnosť do dnešnej podoby a existujúcich foriem. V doterajšej existencii múzea predstavuje dva výrazne odlišné prístupy. Prvý z nich najlepšie dokumentujú zbierky kuratória a Domická zbierka. Druhý sa postupne udomácňuje podľa toho, ako sa prehlbuje proces špecializácie múzea. Vzhľadom na mnohé dnes už značne nepriaznivé okolnosti, pokladali sme za potrebné charakterizovať otázku prvého prístupu. Len na základe jeho analýzy môžeme pochopiť veľa i zo súčasnej existencie a činnosti múzea. A to je v podstate to hlavné, na čo by mal dať tento príspevok primeranú odpoveď.

LITERATÚRA

1. BENICKÝ, V.: Múzeum slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, Pamiatky a múzeá, 5, Martin 1956.
2. BENICKÝ, V.: Z dejín a práce MSK, nepublikovaný rukopis, archív MSK, 1954.
3. BENICKÝ, V.: Z dejín Múzea slovenského krasu, Slovenský kras, 2, Martin 1959.
4. KETTNER, R.: Museum slovenského krasu při Domici, jeskyni Klubu čs. turistů, Časopis turistů, ročník 48/3, Praha 1936.
5. LALKOVIČ, M.: Analýza krasového múzea a jeho celkové postavenie, Muzeologické sešity, 7, Brno 1979.
6. Slovenské múzeá, ich vznik a prehľad zbierok, Bratislava 1945.
7. PETRÁŠ, M.: Z dejín múzeí v Liptovskom Mikuláši, Liptov, 1, Martin 1970.

Ako pramenný materiál sme použili správy o činnosti Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši za obdobie rokov 1950—1979.

СОБРАНИЯ МУЗЕЯ И СОБИРАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Марцел Лалкович

Резюме

Создание собраний музея в первый период его существования в значительной степени обусловленно тем, что во время организации музея имелись соответствующие материалы

в коллекции профессора Яна Волька, академического художника Франтишека Гавранка из Важца и Общества Деменовских пещер. Это обстоятельство позволило связать организацию музея с уже собранным материалом и продолжить возобновление Липтовской коллекции, которая постепенно исчезала в результате неблагоприятных обстоятельств. Существование этого материала скоре привело к тому, что в музее произошла переориентация собирательской деятельности. Последняя проходит прежде всего в направлении краеведческих интересов путем случайных подарков, так как сказывалась общая финансовая ситуация музея.

Несмотря на это удалось в относительно короткий период времени сосредоточить значительное количество материала, который постепенно занял все помещения. Материал был самый разнообразный. Кроме большого количества предметов этнографического характера он был представлен и коллекциями горных пород и минералов, предметами украшений из осадков, а также различными другими экспонатами, например книгами, картинами, рукописями, костюмами и т.п.

Рост собраний неизбежно приводит к необходимости учета. Хотя музей заказал бланки для музейного инвентаря, учет все равно не проводился. В послевоенный период снова возникла необходимость составлять инвентарий и каталоги. Инициатива опекунского совета, однако, не привела к желаемым результатом, так как она появилась со значительным опозданием. Музею пришлось освободить занятые помещения в бывшем жупном доме, и собрания опекунского совета были разделены на краеведческую и карстовую коллекцию и размещены в Миковском доме и в здании бывшего районного суда. Таким образом плоды почти 20-летнего коллекционирования в музее и в его опекунском совете оказались на периферии интересов. После разрешения поселить жильцов в помещения Миковсого дома и краеведческая часть собрания была переведена в здание бывшего Районного суда. Со временем музей получил краеведческую часть, произвел учет и положил экспонаты на хранение в депозитарий. После расширения прав и обязаностей комитетов народной власти Музей словацкого карста (далее МСК) перешел в распоряжение месткома в городе Липтовски-Микулаш. Краеведческая часть собраний была передана заинтересованным организациям.

Карстовая часть собраний никого не заинтересовала, и лишь в 6-ой пятилетке была произведена оценка материала коллекций. Благодаря целенаправленной работе сотрудников музея часть предметов петрографического, минералогического и палеонтологического характера обогатила фонды музея. Часть предметов была передана школам, остальные экспонаты были после общей оценки списаны.

Особую главу в собирательской деятельности музея составляет Домицкая коллекция. Она возникла по инициативе Карстовой комисии Комитета полномочных по делам школ и культуры (далее КПШК) в музее при пещере Домица. Собрания были предназначены для расширения информаций о красоте образований пещеры и о ее особенностях. В 1938 году собрания были временно размещены в МСК, где для него были выделены три помещения. В 1948 году коллекция возвратилась первоначальному владельцу. После ходатайства оргкомиссии по делам пещер Комитета полномочных по делам школ и культуры (далее КПШК) Домицкая коллекция в 1958 году окончательно соединилась с МСК. Она не только обогатила фонды собраний, но и помогла создать общую программу выставки коллекций и послужила тольчком к постоянной собирательской деятельности во время, когда будущей судьбой музея заботилось Словацкое спелеологическое общество (ССО).

После образования ССО, собирательская деятельность музея характеризовалась тем, что перед обществом стояла проблема создания специализированного музея пещер. После разработки общей программы регулярного собирательства в деятельность музея проникают новые элементы. Так, как музей стал активным носителем в области создания коллекций, углублялась и обогащалась его специализация. Углубление специализации привело к выделению отдельных областей собирательской деятельности.

Собирательская деятельность музея в этот период представлена различными видами документации: картографированием помещений пещер, фотодокументацией, различными письменными свидетельствами, материальными доказательствами палеолитического и неолитического заселения пещер, флорой карстовых областей, а также образцами горных пород и пещерных украшений. В 1953 году были взяты на учет собрания музея и к 1956

году начался учет негативов и архива с документами. Неразрешенным остается лишь вопрос депозитария.

В таком же духе развивалась собирательская деятельность музея и в период, когда он был включен в центральную организацию словацкой спелеологии — в Управление словацких пещер. Благодаря возобновлению деятельности ССО собирательская деятельность достигла высокого уровня. Кроме информации из карстовых областей нашей Родины в музей поступают и материалы из-за рубежа.

После окончательного оформления собирательских интересов музея определилась и область его собирателской деятельности, усовершенствовались формы учета и ухода за экспонатами. В результате тематическо-инструктажных проверок проводится учет и квалифицированная обработка собранных предметов, и тем самым возникает комплексное представление о размерах, составе и других характеристиках собраний музея.

COLLECTIONS OF THE MUSEUM AND THE COLLECTION ACTIVITY

By Marcel Lalkovič

Summary

The formation of the collections of the museum in first period of its existence is, in a great measure, connected with the fact, that already in the establishment of the museum there existed, the material for this branch in the collections of professor Ján Volko; the academic painter Francis Havránek from Važec and the Cooperative of Demänovské caves. This moment made it possible for the curatorium of the museum to join with at that time collected material and to continue in that what in the form „Liptov collections" under the influence of the pernicious circumstances of the time had perished. The existence of this material, however, shortly caused, that in the museum came to a partly change of the orientation of the collective activity. This is before all signed in the level of national-country grasped by means of occassionally gifts, because it is marked by the total financial situation of the museum.

Owing to that it happened in a relatively short time to concentrate an amount of material, with which successively were filled up all spaces. The material was different. Beside the great amount of objects of etnographic character, there constituted it collections of rocks and minerals, specimens of sintral ornamentation, but also a quantity of various material, as old books, pictures, documents, national dresses and etc.

The question of collection also makes the need of necessary evidence. Despite that the museum ordered sheets of museal inventory, the evidence of the collections was not executed. In the after war-time came again the need of inventarisation and catalogization of the collections. The belated iniciative of the curatorium, however, did not bring the desired results. The museum had to release least spaces in the former Župný house, and the collections of the curatorium divided into the national-country and the karst parts have been deposited in the Mikovský house, and in the building of the former District Court.

In this way the collections representing almost 20 year's activity of the museum and its curatorium got to the periphery of interests. After the making out of the location permit to the spaces in Mikovský house, also the national-country part collections of the curatorium was changed in the house of the former District Court. After a time the museum took over the national-country part of collection, made it evident and placed it in the depository. Through the widenning of the authority and responsibility of the national committees the MSK was incorporated into MsNV domain in Liptovský Mikuláš. In this period was efected on the base of the decree of MsNV council at Liptovský Mikuláš the transfer of the national-country collection of the curatorium to the interested organizations.

In the karst part of the collection nobody was interested. Only in the period of the 6th 5RP it was in the whole evaluated. Thanks to the tenacious access of the workmen of the museum a part of objects of petrographic, mineralogic and paleontologic nature enriched the collection fond of the museum. A part of objects destined for the school needs, and the rest owing to the total deterioration was deprecated.

A special chapter in the sphere of the collective activity of the museum represents the Domica collection. It erose through the effort of the Karst commission KČST in the museum at Domica cave. Its task was, briefly to inform the cave visitors about the karst, about the origin of the cave and its peculiarities. In the year 1938 it was, for a transitory period, deposited in MSK, where for it were delimited 3 premises. In the year 1948 came it back to the original proprietor. After the intervention of Advisory council for the cave matters, PŠK came the Domice collection permanently in the year 1958 into the Slovak karst museum. Beside that it enriched its collection fond is remarkable by the acting as inspiration by creation of frame program of exhibition collections and constant collection in time, when the further faith of the museum took over into its hands the Slovak speleological society.

After the establishment of the Slovak speleological was the collective activity of the museum was marked with that the society was put before the problem to create specialized speleological museum. By the elaboration of the frame program of permanent collection came into collective activity a new element. The museum in this way became an active actor in the sphere of creation of collections, deapened and enriched the substance of its specialization. The deapening of the specialization has the result in separating individual collection activities.

The collective activity of this period is represented by a different map documentation of cave spaces, photodocumentation of the cave spaces, various literary memorials, material documents of the paleolitic and neolitic habitation of the caves, flora of karst regions, as well as samples of rocks and sintre ornamentation. In the year 1953 was introduced the evidence of the collections, to which in the year 1956 accedes evidence of negatives and documentary archives. Problematic remains only the question of depositories.

Similarly developed the collection forming activity of the museum also at the time even when it was incorporated in central organization of Slovak speleology — the Administration of Slovak caves. Thanks to the renovation of the SSS activity the collection activity became also other dimensions. Beside the daily acrescents from the home collection region comes also to the museum collections material which is bound to karst localities from over seas.

Supplementation of collector's interest of the museum forms also the sphere of its collective activities, which finds its reflection even in the evidence level and administration of the collections. In results of the thematic-instructive check-up are ranged evidently and arranged and specially work up all the collection objects, by which arise a complex notion about its greatness, composition and other necessary continuities.

CHARAKTERISTIKA A FORMY KULTÚRNO-VÝCHOVNÉHO PÔSOBENIA MÚZEA

MÁRIA KARCOLOVÁ — KATARÍNA ORVISKÁ

ÚVOD

Múzeum ako vedecko-kultúrna inštitúcia špecializovaná na výskum krasu a jaskýň zhromažďuje a zhodnocuje prírodné a spoločenské objekty, ktoré sú vzhľadom na svoje hodnoty dôvodom ich ochrany a ďalšieho vedeckého a kultúrneho využitia (Stránsky, 1972). Poznávací proces, ktorý múzeum sprostredkováva, sa završuje múzejnou komunikáciou charakterizovanou špecifickými znakmi.

V našej práci sme sa pokúsili zachytiť tento dôležitý úsek činnosti múzea a poukázať na rozmanitosť foriem múzejnej komunikácie, v tomto prípade zrejmej a vyplývajúcej z jedinečného postavenia Múzea slovenského krasu v sieti slovenských múzeí.

V priebehu päťdesiatich rokov pozorujeme, ako sa v jeho činnosti odrážajú nielen objektívne skutočnosti, ktoré v značnej miere podmieňujú jeho vývoj, ale odráža sa tu aj proces formovania a pretvárania múzea vlastivedného charakteru na špecializované múzeum s celoslovenskou pôsobnosťou. Od vlastivedného chápania v prvých rokoch existencie múzea cez vyhranene speleologický prístup k stvárneniu krasovej problematiky v druhej expozícii až po geografické členenie, ktoré sa stalo základom realizácie tretej expozície, predstavujúcej vrchol doterajších úsilí pracovníkov múzea.

Uvedené skutočnosti sa odrážajú aj v ostatných sférach múzejnej dokumentácie a pozorujeme ich v každej z jej foriem.

EXPOZÍCIE A VÝSTAVY

Múzeum slovenského krasu sa za päťdesiat rokov svojej existencie prezentovalo troma expozíciami. Základom expozičnej činnosti sa stala Liptovská zbierka, ktorú múzeum prevzalo v podobe neroztriedeného a odborne nespracovaného materiálu.

Podľa dostupnej literatúry a nepublikovaného materiálu sa pokúsime

1. Muzeálne zbierky na začiatku štyridsiatych rokov
1. Die Sammlungen des Museums des Slowakischen Karstes zu Begin der vierziger Jahre
1. Les collections du Musée au début des années quarante

rekonštruovať zbierky tak, ako boli inštalované a verejnosti sprístupnené v bývalom župnom dome po získaní západného krídla v prízemí budovy.

V prvých troch miestnostiach boli geologické zbierky doplnené mapami Slovenska a Liptova. Okrem toho mal návštevník možnosť prezrieť si vzácne historické mapy z Vojenského historického ústavu vo Viedni, pamiatky národopisného charakteru, historické fotografie z požiaru v Liptovskom Mikuláši roku 1883, súpravu demontovanej zubačky zo Štrbského Plesa, rovnako ako ukážky krasovej výzdoby z Demänovskej jaskyne Slobody a portréty významných slovenských dejateľov.

Ďalšie tri miestnosti boli venované zbierkam z Domice a predstavovali ukážky sintrovej výzdoby z jaskyne, paleontologické a archeologické nálezy dokladajúce najstaršie osídlenie jaskyne človekom. Ďalej tam bolo možné nájsť literatúru, mapy, botanické zbierky vzťahujúce sa k Domici a jej blízkemu okoliu.

V posledných troch miestnostiach sa návštevník stretával s historickým materiálom: boli to zbrane z prvej svetovej vojny, liptovské cechové pamiatky, mapy, portréty liptovských zemanov od Janka Alexyho. Záver expozície tvorili pamiatky, ktoré múzeu daroval mikulášsky rodák Emil Alexy. Boli to obrazy, historické zbrane, numizmatické, petrografické a paleontologické zbierky.

Zbierky sa inštalovali bez vedecky vytriedeného materiálu. Preto z dnešného pohľadu na nás pôsobia neuceleným dojmom. Napriek tomu sú však odrazom svojej doby, celkového chápania a stupňa vedeckého poznania, ako aj výsledkom úsilí o zachovanie kultúrnych a prírodných hodnôt minulosti.

Múzeum malo vo svojich začiatkoch vlastivedný charakter, ale jaskyniarstvo a záujem o jaskyne vôbec, už vtedy získali v ňom pevné miesto. Zbierky v tom období predstavovali rôznorodý materiál reprezentujúci „zberateľskú" činnosť zainteresovaných osôb, teda materiál neroztriedený, odborne a múzejne nespracovaný. Pozorujeme však už i úsilie v maximálnej miere pôsobiť na návštevníka, v ktorom množstvo exponátov, ktoré si prezrel v preplnených miestnostiach, vyvolalo určite veľký dojem.

Sľubný rozvoj múzea prerušili vojnové roky. Problémy s priestorom brzdili jeho činnosť aj po oslobodení. Roku 1949 mohla byť prírodovedná časť zbierok (umiestená v prvých troch miestnostiach bývalého župného domu) zásluhou Miloša Janošku, vtedajšieho správcu zbierok, opäť sprístupnená verejnosti.

Koncom roka 1949 sa múzeum presťahovalo do budovy okresného súdu. V deviatich miestnostiach na ploche 653 m² 22. júla 1951 otvorili novú expozíciu pri príležitosti II. valného zhromaždenia SSS. Základom na jej vybudovanie sa stala prvá jaskyniarska výstava, ktorú roku 1946 inštaloval Jaskyniarsky zbor KSTL v Martine. Zariadenie pozostávalo zo

60 stolových a 12 skriňových vitrín. Nová expozícia bola vybudovaná na úplne nových základoch. Zbierky boli inštalované podľa krasových oblastí. V prvej miestnosti sa návštevník zoznamoval s krasovým bohatstvom Slovenska. V spolupráci so Slovenským ústredným geologickým ústavom sa pod vedením dr. M. Maheľa vypracoval atlas krasových oblastí Slovenska, podľa ktorého Slovenský zememeračský a kartografický ústav zhotovil plastickú mapu Slovenska s vyznačením významných krasových lokalít. Ďalšie miestnosti boli venované významným jaskyniam, predovšetkým Demänovským, vzhľadom na významné objavy uskutočnené v tom období. Značná časť expozície bola venovaná Liptovskému krasu, doplnená mapou pravekého osídlenia jaskýň v Liptove. Samostatné celky tvorili časti expozície venované jaskyniam Domici a Belianskej. V závere expozície sa návštevník zoznamoval s históriou jaskynných objavov, výskumov, sprístupňovacích prác a ochrany jaskýň. Okrem toho mal možnosť prezrieť si ukážky jaskyniarskeho výstroja.

V päťdesiatych rokoch expozíciu viackrát dopĺňali a upravovali. Išlo najmä o úpravy výtvarného charakteru. Výraznejší zásah sa uskutočnil roku 1955 v súvislosti s adaptačnými prácami na budove.

Vďaka vyhláseniu Múzea slovenského krasu za centrálny ústav pre dokumentáciu a popularizáciu slovenských jaskýň roku 1954, podarilo sa získať pre múzeum natrvalo budovu okresného súdu, a tak aspoň čiastočne vyriešiť priestorové problémy. Ako sme už spomenuli, v tom období sa čiastočne reinštalovala expozícia. Jednotlivé celky sa doplnili mapovým materiálom a ukážkami sintrovej výzdoby dokumentujúcej najcharakteristickejšie formy krasovej výzdoby v našich jaskyniach.

V rokoch 1957—1959 expozíciu doplnili diorámou Čertovej pece a Domice od akademického sochára Vojtecha Matušinca. Odborne s ním spolupracovali riaditeľ múzea Vojtech Benický, dr. Juraj Bárta a dr. Anton Droppa.

Ak sa pokúsime kriticky zhodnotiť druhú expozíciu Múzea slovenského krasu zo stránky odbornej i muzeálnej, musíme konštatovať, že jej realizácii nepredchádzalo vypracovanie libreta a scenára, a preto sa i v tomto prípade stretávame s niektorými nejasnosťami. Pozorujeme nedostatok materiálu prezentujúceho pracovné výsledky, dokladajúceho cieľavedomé zameranie činnosti zodpovedajúcej postaveniu múzea v celospoločenskom dianí. Musíme si však uvedomiť, že šlo o problematiku, ktorá nebola v slovenských múzeách dovtedy prezentovaná v takom veľkom rozsahu. Napriek tejto skutočnosti odrážala vtedajší múzejno-prezentačný trend a jej vzdelávaco-výchovne pôsobenie na návštevníka bolo nesporné.

V prvej polovici šesťdesiatych rokov sa čoraz naliehavejšou stávala potreba pripraviť novú expozíciu adekvátnu dosiahnutým výsledkom, stavu a úrovni poznania na poli výskumu a sprístupňovania jaskýň.

Pracovníci Kabinetu muzeálnej a vlastivednej práce sa pri revízii roku 1964 vyslovili za novú, moderne chápanú expozíciu, ktorá by v plnej

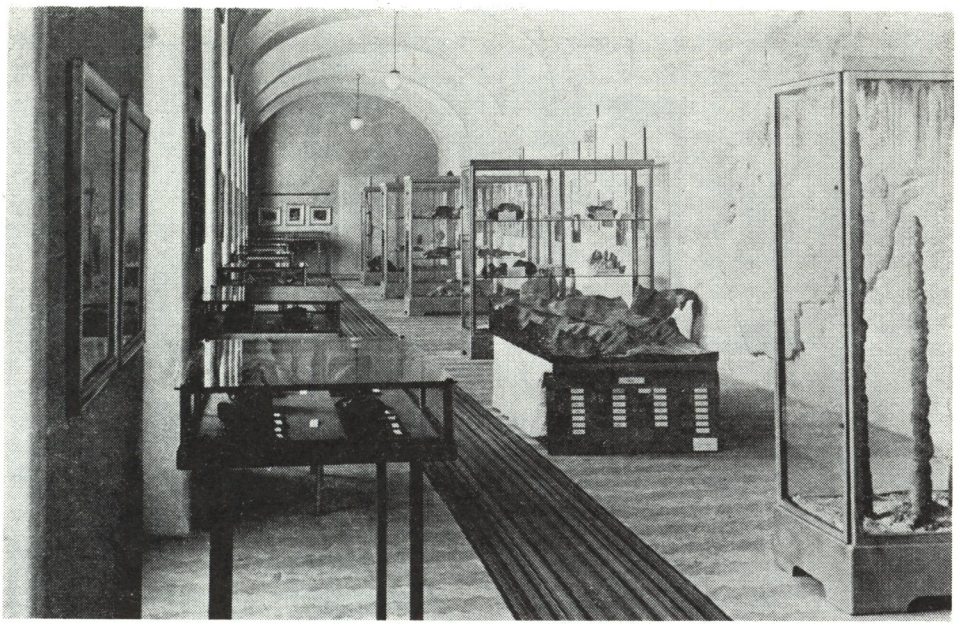

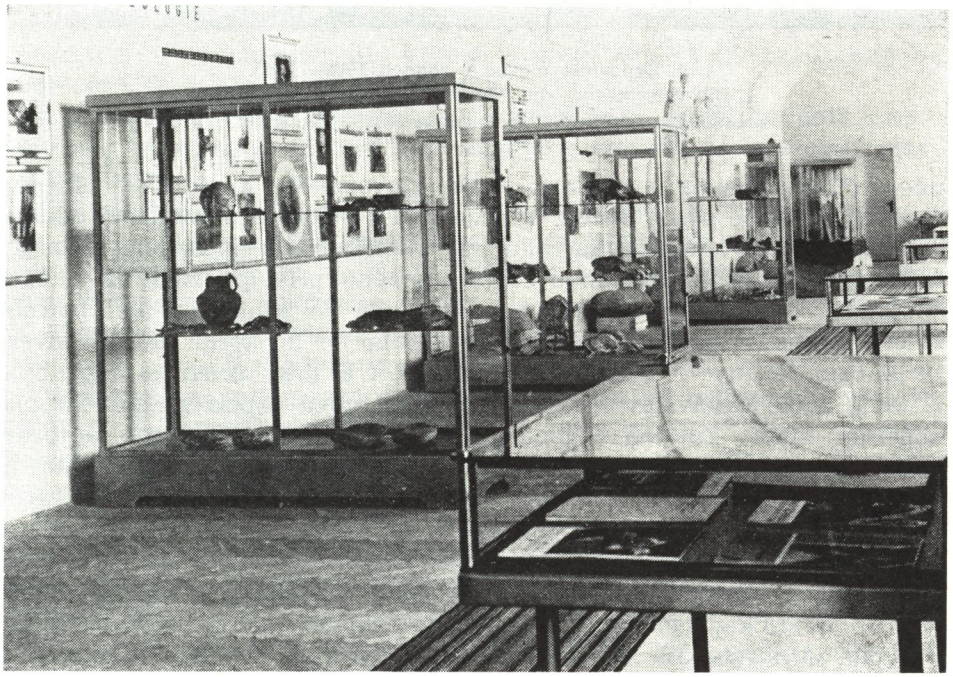

2—3. Expozícia múzea v rokoch 1951—1968
2.—3. Expositionen des Museums in den J. 1951—1968
2.—3. Les expositions du Musée dans les années 1951—1968

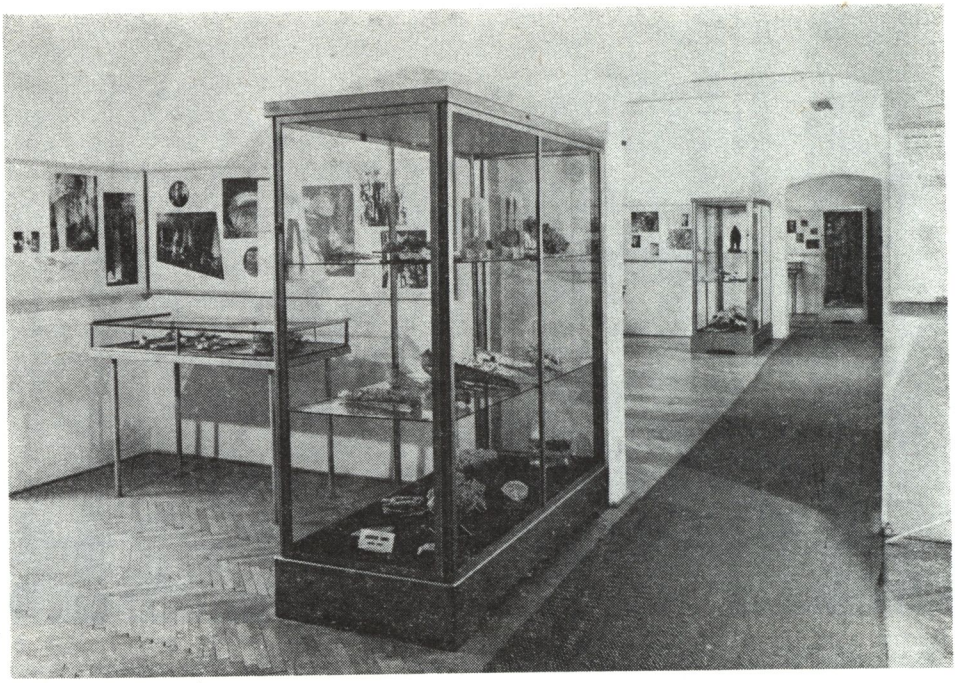

4. Expozícia múzea v rokoch 1969—1980
4. Die Ausstellung des Museums in den J. 1969—1980
4. Les expositions du Musée dans les années 1969—1980

miere odzrkadľovala postavenie Múzea slovenského krasu ako inštitúcie s celoslovenskou pôsobnosťou. V súvislosti s prípravami Medzinárodného speleologického kongresu sa roku 1968 reinštalovala expozícia. Táto skutočnosť sa odrazila zásluhou cieľavedomého prístupu riaditeľa múzea Vladimíra Nemca aj v plánoch práce, kde sa zohľadňovala potreba zbierať materiál pre novú expozíciu a odborne ho spracovať. V závere turistickej sezóny — v septembri 1968 boli zbierky uzavreté, ale už od 1. mája 1969 si návštevníci mohli prezrieť novú expozíciu. Scenár pod vedením RNDr. Zoltána Schmidta, CSc. vypracoval kolektív autorov: PhDr. Juraj Bárta, CSc., RNDr. Jozef Jakál, CSc., doc. RNDr. Emil Mazúr, DrSc. Za múzeum zabezpečoval jej realizovanie A. Chovan. Výtvarnú zložku spracoval J. Močiliak. Expozícia postavená na geografickom prístupe muzeálneho stvárnenia krasového fenoménu všeobecne i špeciálne na území slovenských Karpát objasňovala súvislosti krasových javov v ich dialektickej nadväznosti z hľadiska pomocných vedných disciplín. V úvode sa návštevník zoznamoval s pojmom kras, s jeho vznikom, podmienkami vývoja na Zemi i špeciálne na Slovensku, poznával vplyv geologických, klimatických, hydrologických podmienok, zvetralinového krytu a biosféry na vznik krasu v slovenských Karpatoch. Iste zaujímavá

a pre návštevníka príťažlivá bola časť Človek a jaskyne. Tento všeobecný úvod uzavierali ukážky primárnych a sekundárnych krasových javov. Ďalšia časť expozície bola venovaná histórii výskumu krasových javov a krasových oblastí na Slovensku od prvých písomných zmienok o jaskyniach, stupňovanie záujmu o prírodné vedy a vznik špeciálnych výskumov v speleológii až po problematiku ochrany jaskýň a prírody vôbec. Dominujúca časť celej expozície podávala prehľad krasových oblastí Západných Karpát podľa klasifikácie E. Mazúra a J. Jakála. Jednotlivé typy a podtypy krasu boli charakterizované a prezentované materiálom zo zbierkového fondu múzea, ktorý dokumentoval bohatstvo krasových foriem na Slovensku a biospeleologickú, speleoarcheologickú a ekonomickú hodnotu jaskýň.

Pri celkovom hodnotení tejto doteraz poslednej expozície Múzea slovenského krasu nemôžeme obísť závažnú skutočnosť. Cieľavedome a na vysokej odbornej úrovni pripravená expozícia— vyvrcholenie dlhoročného úsilia v tejto oblasti — bola inštalovaná v nevyhovujúcom, už vtedy zastaranom zariadení, ktoré už slúžilo takmer dvadsať rokov. To v značnej miere znehodnotilo ciele, s akými sa prikročilo k jej budovaniu. Krátkosť času vymedzeného na vlastnú realizáciu expozície spôsobila, že pri prezentácii jednotlivých tematických okruhov možno pozorovať nedostatok vhodného materiálu a jeho nahrádzanie pomocným materiálom predstavujúcim množstvo fotografií a grafických vyobrazení. Napriek uvedeným pripomienkam táto expozícia predstavuje vrchol múzejnej prezentácie v tejto oblasti na Slovensku.

V priebehu ďalšieho desaťročia sa expozícia viackrát dopĺňala a upravovala z výtvarného hľadiska. Z obsahovej stránky sa neurobili zásadnejšie zmeny.

V úsilí zhodnotiť päťdesiatročnú činnosť Múzea slovenského krasu na poli budovania expozícií dochádzame k poznaniu, že celé toto obdobie bolo poznačené stálym hľadaním miesta a poslania tohto, svojím spôsobom výnimočného, múzea v rámci slovenských múzeí. Napriek tomu však musíme oceniť úsilie vybudovať niečo nové, poučiť návštevníka, naučiť ho chápať silu prírody a poznať svoje miesto v nej.

Dôležitým doplnkom expozičnej činnosti každého múzea je výstavná činnosť. Dynamickosť výstav, pestrosť tematického výberu umožňuje komunikovať čiastkové výsledky a poznatky vyplývajúce z charakteru celkovej činnosti múzea.

Pôsobenie Múzea slovenského krasu na tomto úseku múzejnej komunikácie určovali objektívne skutočnosti, o ktorých sme sa už zmienili. Výstavnú činnosť môžeme sledovať pravidelne od roku 1955, keď múzeum získalo relatívne vhodné priestory na jej realizovanie. Celkove môžeme výstavy hodnotiť z niekoľkých hľadísk. Základ tvorili výstavy so speleologickou tematikou. Múzeum nimi reagovalo na významné výročia objavov jaskýň, prezentovalo výsledky dosiahnuté na poli prieskumu, výskumu, sprístupňovania a ochrany jaskýň. Osobitnú kapitolu v tejto

rovine tvorili výstavy prezentujúce úroveň slovenskej speleológie, približujúce výsledky študijných zahraničných ciest a expedícií. Skutočnosť, že múzeum nie je izolované od celospoločenského života, dokazujú usporiadané výstavy, prípadne prevzaté, ktoré reagovali na politicko-spoločenské dianie. Našu pozornosť si zaslúži aj účasť múzea na výstavách nielen v Československu, ale aj v zahraničí. Na tomto mieste treba spomenúť výstavu fotografií usporiadanú v rámci II. medzinárodného speleologického kongresu roku 1958 v Bari (Taliansko), na ktorom V. Benický získal I. cenu za sériu fotografií z Demänovských jaskýň. V. Benický a A. Droppa sa zúčastnili svojimi prácami roku 1960 na výstave fotoamatérskych prác, ktorú v Liptovskom Mikuláši inštaloval Okresný osvetový dom. Na záver uvádzame prehľad výstavnej činnosti Múzea slovenského krasu za sledované obdobie.

Tabuľka 1. Výstavy so speleologickou tematikou

roku 1961	
10. výročie objavenia Demänovskej jaskyne Mieru	
roku 1967	
Výstava fotozväčšenín z jaskýň a speleologických časopisov	august 1967
roku 1971	
Rozvoj jaskyniarstva v období budovania socializmu	10. 5.—31. 7. 1971
50. výročie objavenia Demänovskej jaskyne Slobody	6. 8.—1. 11. 1971
roku 1972	
Výskumy v priepasti Barazdaláš	25. 4.—31. 5. 1972
50. výročie objavenia Važeckej jaskyne	1. 7.—31. 12. 1972
40 rokov Harmaneckej jaskyne	1. 7.—31. 12. 1972
roku 1973	
Slovenská speleologická spoločnosť a expedícia Bulharsko	26. 2.—1. 8. 1973
roku 1974	
Slovenská speleologická spoločnosť	7. 7.—12. 7. 1974
roku 1975	
20 rokov Ochtinskej aragonitovej jaskyne	14. 4.—10. 5. 1975
roku 1976	
50. výročie jaskyne Bystrá	30. 4.—1. 9. 1976
50. výročie jaskyne Domica	8. 10. 1976—20. 2. 1977
roku 1977	
Demänovská jaskyňa Mieru vo fotografii	25. 2.—2. 12. 1977
Kras a jaskyne Gruzínskej SSR	7. 11.—20. 12. 1977
Kras Rumunska	21. 11. 1977—28. 2. 1978
roku 1978	
Objavené a sprístupnené jaskyne na Slovensku po februári 1948	3. 3.—23. 5. 1978
Študijné cesty a zahraničné expedície slovenských speleológov	26. 5.—1. 12. 1978
roku 1979	
50 rokov jaskyne Driny	27. 7.—1. 7. 1980

Výstavy zahrnuté v tejto tabuľke boli v budove MSK, okrem výstav:

Výstava fotozväčšenín z jaskýň a speleologickej literatúry — v budove MsNV v Liptovskom Mikuláši

Slovenská slepeologická spoločnosť — v Trenčianskych Tepliciach pri príležitosti jaskyniarskeho týždňa roku 1974

Činnosť SSS vo fotografii — na OV KSS v Liptovskom Mikuláši a v hoteli Esperanto v Pribyline

Tabuľka 2. Príležitostné výstavy

roku 1959	
Liptov v odboji a SNP	15. 10.—31. 10. 1959
Fotoamatérske práce	20. 12. 1959—6. 1. 1960
roku 1960	
S Turistom po Slovensku	4. 4.—30. 4. 1960
Vznik a vývoj života a človeka	17. 11.—30. 11. 1960
Spoluriešiteľ: SNM Bratislava	
roku 1961	
10 rokov priemyselnej školy stavebnej	1. 3.—24. 3. 1961
Spoluriešiteľ: PŠS	
roku 1963	
Po stopách Jánošíka	19. 5. 1963
roku 1967	
Výstavba mesta a okolia Liptovského Mikuláša	august 1967
ZSSR očami našich detí	21. 4.—18. 5. 1967
Spoluriešiteľ: OV ZČSSP Liptovský Mikuláš	

Tabuľka 3. Prevzaté výstavy

roku 1959	
Dorozumievacia technika v minulosti a dnes	15. 8.—20. 9. 1959
Prevzatá z Technického múzea v Košiciach	
roku 1961	
40 rokov KSČ	23. 4.—30. 4. 1961
Prevzatá z Liptovského múzea v Ružomberku	
40. výročie KSČ — knižnej produkcie	26. 5.—5. 6. 1961
Prevzatá z čs. nakladateľstiev a Slovenskej knihy, n. p., Žilina	
roku 1967	
Inturist ZSSR	6. 7. — 31. 7. 1967
Prevzatá z ÚV ZČSSP v Bratislave	
roku 1973	
Umelecká fotografia APN 71	9. 1.—19. 2. 1973
Prevzatá zo Slovenského ÚV ZČSSP	
roku 1974	
Ochrana prírody ZSSR	7. 11.—26. 11. 1974
Prevzatá zo SÚV ZČSSP	
roku 1976	
Výstava k voľbám do zastupiteľských zborov	3. 9.—7. 10. 1976
Prevzatá zo Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici	

EDIČNÁ ČINNOSŤ

Výsledky tvorivej práce a dlhoročného úsilia pracovníkov múzea, jeho priaznivcov a osôb, ktorým existencia a rozvoj tejto inštitúcie ležali na srdci, dostávajú konkrétnu podobu v edičnej činnosti ako jednej z foriem múzejnej komunikácie umožňujúcej prezentáciu dosiahnutých výsledkov a získaných poznatkov na vedeckej úrovni.

V priebehu päťdesiatich rokov existencie múzea môžeme v tejto oblasti rozlíšiť niekoľko etáp. Korene edičnej činnosti siahajú do prvých

rokov po vzniku múzea a sú úzko späté s prácou Jána Volku-Starohorského, ktorý publikovaním konkretizoval výsledky svojej bohatej činnosti na poli prírodovedných výskumov. Tituly s krasovou problematikou tvoria významnú časť jeho publikačnej činnosti. Spomedzi mnohých spomenieme prácu *Speleológia, či jaskyňoveda vzhľadom na Slovensko,* Lipt. Sv. Mikuláš 1935, ktorá mala slúžiť ako učebnica priaznivcom a záujemcom o rozvíjajúcu sa speleológiu. Propagácii múzea iste prospela práca *Kultúrne potreby Liptova, kultúrna činnosť Múzea slovenského krasu,* Lipt. Sv. Mikuláš 1939. Za roky 1931—1949 vyšlo nákladom Múzea slovenského krasu spolu 26 titulov z pera Jána Volku-Starohorského.

Rastúci záujem o krasové javy a krasovú problematiku vôbec podnietil po oslobodení založiť zborník *Slovenský kras.* Jeho zostavovateľom sa stal Vojtech Benický. Už prvé číslo zborníka, ktorý v začiatočnom období vychádzal ako dvojročenka, sa stretlo s priaznivým ohlasom verejnosti. Od roku 1970 (v súvislosti s vytvorením Správy slovenských jaskýň, ktorej organickou súčasťou sa stalo Múzeum slovenského krasu) vychádza zborník ako ročenka. Odborným redaktorom sa stal RNDr. Jozef Jakál, CSc., výkonným redaktorom Alfonz Chovan. Obsahom zborníka sú štúdie, vedecké práce so speleologickou problematikou, ďalej správy, jubileá, nekrológy, recenzie. Jednotlivé príspevky pracovníkov múzea, SSJ, ale aj pracovníkov iných inštitúcií, ktorých činnosť koreší ponduje so speleológiou, sa zaoberajú nielen problematikou jaskýň, ale riešia aj zásadné teoretické otázky krasu a speleológie. Roku 1971 vyšlo monotematické cudzojazyčné číslo zborníka s referátmi z vedeckej konferencie usporiadanej v rámci osláv 100. výročia objavenia Dobšinskej ľadovej jaskyne. Roku 1973 vyšlo opäť monotematické číslo venované VI. medzinárodnému kongresu, ktorý sa konal v Olomouci.

Okrem zborníka *Slovenský kras* vychádzali v tom období aj neperiodické publikácie: Š. Roda — L. Rajman — Klincko: *Možnosti speleoklimatickej terapie v Gombaseckej jaskyni,* 1971; J. Jakál: *Kras Silickej planiny,* 1975.

Vzhľadom na neustály rast členskej základne Slovenskej speleologickej spoločnosti vystupuje do popredia potreba informačného bulletinu. Od roku 1970 vydáva múzeum štyri razy do roka *Spravodaj SSS.* Na jeho stránkach dostávajú priestor organizačné otázky, správy o činnosti dobrovoľných jaskyniarov, informuje o dostupnej literatúre z oblasti speleológie.

Na rozdiel od zborníka, ktorý sa zaoberá v zásade vedeckými problémami, má *Spravodaj* charakter čisto informačný. Prináša aj výsledky prieskumných prác, ale podrobnejšie ich neanalyzuje.

Okrem uvedených prác stretávame sa s menami pracovníkov múzea v dennej i periodickej tlači, v odborných i populárno-vedeckých časopisoch. Spomedzi mnohých uvedieme aspoň niektoré: *Krásy Slovenska, Československý kras, Geografický časopis, Časopis slovenskej muzeálnej*

5. Z titulov, ktoré vyšli v rámci edičnej činnosti múzea
5. Publikationen, die im Rahmen der Editionstätigkeit des Museums erschienen sind
5. L'exemple des publications éditées par le Musée

spoločnosti, Pamiatky a múzeá, Múzeum, Muzeologické sešity, Osvetová práca, Panoráma, Lidé a země, Naša veda, Život a i.

V rámci edičnej činnosti vydáva múzeum na zvýšenie propagácie slovenských jaskýň a vlastnej rôzne propagačné materiály, akými sú rozličné skladačky, prospekty, sprievodcovia po jaskyniach a po múzeu, katalógy a ďalšie materiály.

OSTATNÉ FORMY PREZENTÁCIE

Okrem už spomenutých foriem múzejnej komunikácie, z ktorých predovšetkým expozičná a výstavná činnosť sa vyznačujú špecifickosťou, majú dôležitú úlohu ostatné formy prezentácie. V rámci nich zaujímajú osobitné miesto speleologické večery. Začiatkom päťdesiatych rokov, keď môžeme hovoriť o cieľavedome zameranej kultúrno-vzdelávacej činnosti múzea, začala sa stále vypuklejšie prejavovať nejednotnosť slovenského jaskyniarstva. V záujme udržať kontakty dobrovoľných jaskyniarov začalo múzeum organizovať speleologické večery. Ich program bol zameraný na popularizáciu dosiahnutých výsledkov na úseku slovenské-

ho jaskyniarstva. K najvýznamnejším podujatiam v tom období patril speleologický večer usporiadaný 23. 3. 1958, na ktorom sa 50 účastníkov vyslovilo za oživenie činnosti Slovenskej speleologickej spoločnosti. Vojtech Benický vo svojom príspevku *O problémoch slovenského jaskyniarstva* poukázal nielen na ťažkosti, s akými sa slovenské jaskyniarstvo muselo boriť, ale načrtol aj smer, ktorým by sa malo v budúcnosti uberať.

V tradíciách speleologických večerov sa pokračovalo aj začiatkom šesťdesiatych rokov. Veľká pozornosť sa venovala významným výročiam objavov našich jaskýň. K najaktívnejším prednášateľom na speleologických večeroch patrili: V. Benický — o problémoch slovenskej speleológie, A. Droppa — prednášky o poznatkoch zo zahraničných študijných ciest, P. Janáčik — popularizácia nových metód speleologického výskumu. Speleoarcheológii sa vo svojich prednáškach venoval J. Bárta.

Mimoriadnu pozornosť venovali pracovníci múzea spolupráci so školami. Vo forme besied a prednášok, či už v expozícii múzea alebo na školách, doplnených premietaním farebných diapozitívov sa usilovali pôsobiť na formovanie vzťahu mládeže k prírode a na jej ochranu. Tento výchovný moment pozorujeme nielen v prednáškovej činnosti, ale aj v expozičnej a výstavnej. Roku 1969 usporiadalo múzeum seminár o náplni múzea a jeho využití pre školy, určený učiteľom prírodopisu.

Významný podiel mali pracovníci múzea na popularizácii histórie objavov jaskýň. Svojimi prednáškami prispievali k dôstojným oslavám týchto výročí. Z najvýznamnejších uvedieme aspoň niektoré: 40 rokov jaskyne Slobody (1961), 100 rokov Dobšinskej ľadovej jaskyne (1970), 50. výročie objavenia jaskyne Slobody (1971), 90. výročie objavenia Belianskej jaskyne (1971), 50. výročie objavenia Bystrej (1976), 50. výročie objavenia Domice (1976), 50. výročie objavenia Drín (1979).

Svoje výchovné pôsobenie zameriavali pracovníci múzea nielen na širokú verejnosť, ale aj na okruh dobrovoľných jaskyniarov. Tu sa stretávame s ďalšou formou prezentácie múzea, ktorú predstavujú jaskyniarske týždne. Okrem toho, že sa pracovníci múzea podieľali na ich organizácii, prispievali k prehlbovaniu poznatkov o jaskyniarstve prednáškami o histórii jaskýň a speleológie na Slovensku. V šesťdesiatych rokoch, keď ochabovala činnosť Slovenskej speleologickej spoločnosti, ktorá stála pri zrode jaskyniarskych týždňov roku 1950, prebralo iniciatívu Múzeum slovenského krasu a v úsilí prekonať problémy slovenského jaskyniarstva, organizovalo v rokoch 1967—1969 stretnutia dobrovoľných jaskyniarov.

Od roku 1969, keď sa obnovila SSS, konajú sa jaskyniarske týždne pravidelne. Podľa skúseností nadobudnutých v prvých rokoch pri organizovaní týchto podujatí zmenila sa náplň jaskyniarskych stretnutí. Namiesto pracovno-prieskumného charakteru dostala sa do popredia teoretická príprava jaskyniarov doplnená praktickými ukážkami a výcvikom v teréne. Nové zameranie jaskyniarskych týždňov malo prispieť k tomu, aby účastníci získali nové teoretické poznatky zo speleovedných

disciplín a zdokonalili sa pod odborným vedením i v praktickej prieskumnej činnosti. Jaskyniarske týždne sa v tom období konali každý rok v inom krasovom území a prispievali tak k poznaniu krasového fenoménu Slovenska.

Od roku 1977 nadobúdajú jaskyniarske týždne charakter politicko-odborných školení členov SSS. Na ich priebehu sa opäť významnou mierou, nielen zo stránky organizačnej, zúčastňujú aj pracovníci múzea.

Na záver môžeme konštatovať, že jaskyniarske týždne predstavujú jednu zo špecifických foriem prezentačnej činosti Múzea slovenského krasu, ktorou sa pracovníci múzea zameriavajú na výchovno-vzdelávacie pôsobenie v okruhu jaskyniarov-amatérov.

NÁVŠTEVNOSŤ

Návštevnosť múzea sa začala sledovať od roku 1932, keď Ján Volko-Starohorský zaviedol prvú knihu návštevníkov. Podľa tejto evidencie doteraz vystavované zbierky múzea navštívilo:

Zbierky v Župnom dome	5 605 návštevníkov
I. speleologická expozícia	142 571 návštevníkov
II. expozícia múzea	184 901 návštevníkov

Prehľad návštevnosti zbierok MSK v rokoch 1932—1980

roku 1932	112	návštevníkov	roku 1957	15 019	návštevníkov
1933	86		1958	12 120	
1934	207		1959	19 325	
1935	466		1960	19 535	
1936	301		1961	10 036	
1937	623		1962	10 210	
1938	228		1963	8 860	
1939	93		1964	6 333	
1940	154		1965	1 012	
1941	222		1966	6 070	
1942	73		1967	5 756	
1943	228		1968	3 633	
1944	221		1969	10 135	
1945	5		1970	14 024	
1946	180		1971	14 137	
1947	38		1972	18 820	
1948	21		1973	16 206	

1949	1 175	1974	19 316
1950	8	1975	20 480
1951	440	1976	19 227
1952	7 737	1977	17 463
1953	6 596	1978	14 848
1954	8 003	1979	14 915
1955	2 639	1980	5 330
1956	14 020		

LITERATÚRA

1. BENICKÝ, V.: Múzeum slovenského krasu a jeho problematika, Múzeum, roč. 2, Bratislava 1953.
2. BENICKÝ, V.: Z dejín a práce Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši. Múzeum, roč. 2, Bratislava 1954.
3. BENICKÝ, V.: Správa o činnosti Múzea slovenského krasu za rok 1957. Československý kras, 11, 1958.
4. BENICKÝ, V.: Z činnosti Múzea slovenského krasu. Slovenský kras, 1, 1958.
5. CHOVAN, A.: Jaskyniarsky týždeň SSS roku 1970 pri Dobšinskej ľadovej jaskyni. Slovenský kras, 10, 1972.
6. LALKOVIČ, M.: Analýza vývoja krasového múzea a jeho postavenie v sieti múzeí (záverečná práca postgraduálneho štúdia muzeológie), 1977.
7. PETRÁŠ, M.: Z dejín múzeí v Liptovskom Mikuláši. Liptov, I, Martin 1970.
8. PETRÁŠ, M.: Najstaršie múzeum v Liptove jubilovalo. Liptov, III, Martin 1975.
9. STAROHORSKÝ, J. V.: Práca a dielo. Muzeálna knižnica, Lipt. Mikuláš 1944.
10. SCHMIDT, Z.: Geologické expozície špecializovaných slovenských múzeí, Bratislava 1973.
11. STRÁNSKY, Z. Z.: Úvod do muzeológie, 1972.
12. Slovenské múzeá, ich vznik a prehľad zbierok, 1945. Materiál z archívu MSK.

Pramene: Materiál z archívu MSK.

CHARAKTER UND FORMEN DES KULTURELL-PÄDAGOGISCHEN WIRKENS DES MUSEUMS DES SLOWAKISCHEN KARSTES

Mária Karcolová — Katarína Orviská

Zusammenfassung

Im Laufe seiner 50-jährigen Existenz war das kulturell-erzieherische Wirken des Museums des Slowakischen Karstes stets ein wichtiger Abschnitt seiner Tätigkeit. In diesem Wirken wird der Erkennugsprozeß vollendet und seine Resultate werden durch museale Kommunikation mittels spezifischer Formen der Öffentlichkeit vermittelt. Zu den grundsätzlichen Formen der musealen Kommunikation gehören die Expositionen des Museums, deren Anfänge auf der Liptover Sammlung aus dem J. 1904 zurückreichen. Zum erstenmal wurden die Sammlungen des Museums ders Öffentlichkeit im J. 1932 im Gebäude des ehemaligen Komitatshauses in Liptovský Mikuláš zugänglich gemacht. Zu dieser Zeit enthielten sie sehr verschiedenartiges Material aus dem Bereich der Natur- und Gesellschaftswissenschaften, das weder fachlich noch museologisch bearbeitet worden war. Die zweite Ausstellung wurde 1951 eröffnet. Von dieser rekonstruierten Exposition kann festgestellt werden, daß die Problematik des Karstes nach ausgesprochen speläologischen Gesichtspunkten dargestellt wurde.

Die dritte und bisher letzte Exposition wurde in den sechziger Jahren geschaffen. Charakteristisch ist für sie die geographischspeläologische Methode und damit waren die Bedingungen für eine Erläuterung der Zusammenhänge zwischen den Karstphänomen in dialektischer Einheit vom Aspekt mehrerer wissenschaftlicher Disziplinen gegeben (Z. Schmidt, 1973).

Die Ausstellung wurde zu einer wichtigen Ergänzung des kulturell-pädagogischen Wirkens des Museums. Die Basis dieser Aktivität sind Expositionen mit einer speläologischen Thematik, mit denen das Museum auf bedeutsame Gedenktage in der Geschichte der Entdeckung der slowakischen Höhlen hinweist. Gleichzeitig werden mit den Ausstellungen die Erfolge bei der Erforschung, bei der Erschließung und im Naturschutz der Höhlen propagiert, das Niveau der slowakischen Speläologie repräsentiert und die Besucher mit den Ergebnissen der Studienreisen und Expeditionen slowakischer Spaläologen im Ausland bekannt gemacht.

Ein wichtiges Mittel der musealen Kommunikation ist die Editionstätigkeit des Museums des Slowakischen Karstes. Das Museum knüpft dabei an die Grundlagen an, die Ján Volko-Starohorský mit seiner publizistischen Tätigkeit legte. In den Jahren 1931—1949 gab er im Verlag des Museums insgesamt 26 Arbeiten heraus, unter denen Studien über speläologische Themen einen besonderen Platz einnehmen. Im J. 1950 begann der Sammelband Slovenský kras (Slowakischer Karst) zu erscheinen, in dem Beiträge über grundsätzliche Fragen des Karstes und der Speläologie überhaupt veröffentlicht werden. Die stetig anwachsende Zahl der Mitglieder der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft machte die Herausgabe eines Informationsblattes erforderlich, das unter dem Titel Spravodaj Slovenskej speleologickej spoločnosti seit 1970 viermal im Jahr erscheint. Die Publikation bringt Tätigkeitsberichte, erläutert organisatorische Fragen, informiert ihre Leser über die erreichbare Literatur. Außer den genannten periodischen Druckschriften erschienen im J. 1971 die Publikationen von Š. Roda — L. Rajman-Klincko: Možnosti speleoklimatickej terapie v Gombaseckej jaskyni (Die Möglichkeiten der speläoklimatischen Therapie in der Höhle Gombasek) und von J. Jakál: Kras Silickej planiny (Der Karst des Plateaus von Silica).

Eine weitere Form der musealen Kommunikation stellen die speläologischen Abende dar, die in den fünfziger und sechziger Jahren veranstaltet wurden. Ihr Programm war die Popularisierung der von der slowakischen Speläologie erzielten Ergebnisse.

Ein spezielles Kapitel im Rahmen der kulturell-erzieherischen Tätigkeit des Museums des Slowakischen Karstes bilden die speläologischen Wochen, in deren Laufe die Mitarbeiter des Museums dem breiten Kreis der freiwilligen Speläologen theoretische Kenntnisse und praktische Anleitungen vermitteln.

LE CARACTÈRE ET LES FORMES DES ACTIVITÉS CULTURELLES ET ÉDUCATIVES DU MUSÉE

Mária Karcolová — Katarína Orviská

Résumé

Les activités culturelles et éducatives du Musée de Karst Slovaque représentent, au cours des 50 ans de son existence, un important secteur de son travail. C'est par ces activités que culmine le processus de reconnaissances. Celles-ci sont transmises au grand public par les formes spécifiques correspondantes aux possibilités d'un musée. Les expositions du musée représentent l'une des formes principales de ces activités. Leurs racines remontent jusqu'à la collection de Liptov 1904. Ce fut en 1932 que les collections du musée ont été présentées au public. Elles se trouvaient dans l'édifice de l'ancien comitat. A l'origine, il s'agissait des divers documents et objets du domaine des sciences naturelles et sociales qui n'étaient pas encore arrangés au point de vue professionel d'un musée. En 1951, on inaugura la deuxième exposition qui portait dèja les aspects spéléologique bien expressifs orientés vers les problèmes

du Karst. L'inaguration de la troisème exposition, existent jusuqu'à nos jours, eut lieu vers la fin des années soixante. Elle se caractérise par la conception géographico--spéléologique, qui facilite l'explication des connexités concernant les phénomènes karstiques, cela dans un ensemble dialectique, vu plusieurs disciplines scientifiques (Z. Schmidt, 1973).

Les activités complémentaires du Musée sont representées par les expositions thématiques. Il s'agit notamment des sujets spéléologiques orientés vers les jours commémoratifs concernant les découvertes des grottes. Egalement, le Musée a présenté les résultats atteints dans le domaine des explorations, de la recherche, des travaux qui aidaient à rendre les grottes accessibles et des travaux de protection des grottes. Ainsi, le Musée présente le niveau de la spéléologie slovaque et informe sur les résultats des voyages d'études et des expéditions à l'étranger.

Les activités d'édition représentent une importante forme des travaux du Musée. Le M. K. S. y prend pour point de départ les publications éditées par Ján Volko-Starohorský qui, dans les années 1931—1949 publia, sous l'égide du Musée, 26 ouvrages où la spéléologie occupait une place importante. Le recueil *Slovenský kras (Karst Slovaque)* paraît depuis 1950 et contient les oeuvres orientées vers la solution théoretique des problèmes de base du Karst et de la spéléologie. Vu le nombre croissant des adhérents de la S. S. S., celle-ci commença à publier, depuis 1970, le *Spravodaj SSS (Bulletin de la S. S. S.)* qui paraît quatre fois par an. Il contient des comptes-rendus, s'occupe des questions d'organisation et apporte les informations sur la littérature accessible. Outre les périodiques cités ci-dessus le Musée a édité en 1971 les publications suivante: Š. Roda — L. Rajman-Klincko: *Les possibilités de la thérapie spéléoclimatique dans la grote Gombasecká (Možnosti speleoklimatickej terapie v Gombaseckej jaskyni)* et J. Jakál: *Le Karst du plateau Silická (Kras Silickej planiny)*.

Parmi les autres firmes qui assurainet le contact du Musée avec les intéressés onpeut citer les Soirs spéléologiques qui avaient lieu dans les années soixante et soixante-dix. Leur programme portaid sur la popularistation des résultats acquis dans le domaine de la spéléologie slovaque.

Les Semaines spéléologiques représentent un chapitre particulier de cette activité. Les travailleurs du Musée s' y orientent vers la grande sphère des amateurs spéléologues auxquels ils servent de base éducative.

MÚZEUM SLOVENSKÉHO KRASU — ZÁKLADŇA DOBROVOĽNÉHO JASKYNIARSTVA NA SLOVENSKU

ALFONZ CHOVAN

VZNIK SSS A JEJ PODIEL NA ČINNOSTI MSK

Dňa 10. septembra 1949 vznikla nová samostatná organizácia jaskyniarstva na Slovensku. Vtedy členovia Jaskyniarskeho zboru KSTL zhromaždení na svojom III. zjazde v Demänovskej doline schválili návrh na založenie Slovenskej speleologickej spoločnosti. Následne, po malých doplnkoch, schválili aj predložený návrh stanov SSS, v zmysle ktorých sa Múzeum slovenského krasu stalo vlastníctvom novovytvorenej jaskyniarskej organizácie.

Za prvého predsedu SSS bol zvolený prof. dr. Vojtech Budinský-Krička. V zmysle schválených stanov SSS jej predseda alebo podpredseda spolu so správcom múzea a správcami zbierok jednotlivých odborov boli aj členmi správy, ktorá viedla odbornú prácu v múzeu.

Predsedníctvo Slovenskej speleologickej spoločnosti už na svojej prvej schôdzi 14. 10. 1949 okrem iného konštatovalo, že jednou z hlavných úloh SSS je budovať Múzeum slovenského krasu. V tejto súvislosti sa za významnej podpory ONV v Liptovskom Mikuláši kladne vybavila žiadosť o uvoľnenie budovy kláštora pre MSK. Na tom základe predsedníctvo SSS rozhodlo, aby sa po vybavení všetkých záležitostí súvisiacich s prenájmom budovy začali uskutočňovať potrebné adaptačné práce a aby sa premiestili prírodovedné zbierky z budovy ONV do novoprenajatej budovy. V rámci starostlivosti o zbierkový fond sa zaplatila poistka. S cieľom vytvoriť stálu expozíciu sa riešila otázka vyhotovenia kópií máp, diagramov a kresieb umiestených v krasovom múzeu pri Domici. Na práce súvisiace s vybavením MSK dostala SSS od Povereníctva priemyslu a obchodu subvenciu.

Práce pri zriaďovaní MSK postupovali veľmi rýchlo. Predsedníctvo SSS na svojej druhej schôdzi 17. 12. 1949 konštatovalo, že sa zbierky premiestili a že sa uskutočnili adaptačné práce v budove kláštora s cieľom vytvoriť podmienky na plynulú prevádzku expozície.

Otázky budovania MSK boli stále v strede záujmu predsedníctva SSS. Poverenictvo školstva, vied a umenia výnosom z 11. 1. 1950 schválilo menovanie Vojtecha Benického za správcu MSK. Pri tejto príležitosti zdôraznilo, že MSK má špeciálne úlohy, ktorým sa v minulosti nevenovala dostatočná pozornosť. Preto je žiadúce, aby sa múzeum budovalo na prírodovednom základe so špeciálnym zameraním na speleológiu. Pri napĺňaní tohto cieľa sa získaním 800 ks fotografií s rozmermi 13× 18 cm vytvoril základ na postupné budovanie fotoarchívu. Nezabudlo sa ani na založenie a postupné budovanie speleologickej knižnice.

Na schôdzi predsedníctva SSS 13. 5. 1950 sa schválil návrh správcu MSK objednať vitríny do pripravovanej expozície. Budovanie múzea podporil aj MNV v Liptovskom Mikuláši výnosom č. 6723 z 30. 5. 1950 poukázaním účelovo viazaného príspevku pre muzeálne potreby. Cieľavedomá a systematická práca SSS na tomto úseku umožnila už pri prerokovávaní pracovného programu na rok 1951 na prvom mieste schváliť otvorenie Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši ako celoslovenského krasového múzea. V tejto súvislosti predložil Vojtech Benický na schôdzi predsedníctva SSS 24. 2. 1951 na schválenie rámcový program Múzea slovenského krasu. Pred zostavením programu MSK sa konali porady so zainteresovanými odbornými pracovníkmi príslušných vedných odborov, v rámci ktorých sa zohľadňovali jednotlivé návrhy. Predsedníctvo SSS pri prerokovávaní programu konštatovalo, že ide o dlhodobý ideálny pracovný rámec, ktorý sa len postupne môže realizovať do úplnej šírky.

Vychádzajúc zo zhromaždeného zbierkového fondu prislúchajúceho jednotlivým vedným odborom, neprichádzalo v prvom štádiu do úvahy systematické usporiadanie zbierok v expozícii. Preto sa rozhodlo, že sa zbierky budú inštalovať podľa orografických celkov a k nim prislúchajúcich význačnejších jaskynných sústav. Na zasadnutí bol prítomný aj predseda Zväzu slovenských múzeí Ján Geryk, ktorý odporúčal prvú inštaláciu riešiť vo forme výstavy a až potom pristúpiť k definitívnemu riešeniu.

Snahu o čo najrýchlejšie sprístupnenie expozície múzea pre verejnosť komplikovala aj skutočnosť, že sa pri triedení materiálu zistilo, že z pôvodných zbierok múzea možno na výstavné účely použiť len nepatrnú časť. Preto sa úsilie sústredilo na zhromaždenie materiálov, ktoré boli inštalované na jaskyniarskej výstave v SNM v Martine roku 1946. K obohateniu zbierkového fondu významne prispeli aj členovia SSS poskytnutím archiválií a negatívov zo súkromných archívov. Z nich vyhotovili potrebné fotozväčšeniny odborní pracovníci Matice slovenskej a Slovenského národného múzea.

Vďaka aktívnej činnosti všetkých spolupracovníkov SSS bola aktuálna aj prezentácia výsledkov ich práce, najmä za obdobie od vzniku Jaskyniarskeho zboru KSTL a založenia SSS. Vzácne porozumenie a ochotu

prejavilo aj Tatranské múzeum postúpením viacerých originálov z Dobšinskej ľadovej jaskyne a z jaskyne Aggtelek.

Neoddeliteľnou súčasťou uvedenej činnosti bolo aj jej finančné zabezpečenie. Preto predsedníctvo SSS na svojej schôdzi 9. 6. 1951 rozhodlo, aby sa podstatná časť zo subvencie Povereníctva obchodu na prieskumné práce pri objavovaní a prieskume krasových útvarov v Demänovskej doline, Dobšinskej ľadovej jaskyni, na Dreveníku a na budovanie MSK použila predovšetkým na zariaďovanie a organizačné dobudovanie múzea.

Čo dokáže skutočné zanietenie za vec, dokumentuje skutočnosť, že 22. 7. 1951 pri príležitosti valného zhromaždenia SSS sa uskutočnilo oficiálne otvorenie Múzea slovenského krasu. SSS venovala jeho postupnému dobudovaniu sústavnú pozornosť aj vtedy, keď v súvislosti s uvedením (1. 10. 1951) do platnosti zákona č. 68/1951 Zbierky o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach musela riešiť základné otázky svojej ďalšej existencie. Pre potreby MSK zabezpečovala výrobu odliatku plastickej mapy Slovenska v mierke 1 : 75 000, plastickej mapy krasového územia Demänovskej doliny v mierke 1 : 1000 a plastickej mapy celej Demänovskej doliny v mierke 1 : 5000. Od Štátneho archeologického ústavu v Prahe znovu požadovala urýchlené odborné spracovanie archeologických nálezov z jaskyne Domica so zámerom umiestiť ich v expozícii. Riešila konečnú úpravu oceľových vitrín v súvislosti s ich zasklením a inštaláciou sklenených políc.

Keď 1. 1. 1952 prešlo MSK do správy štátu, mohli členovia SSS oprávnene konštatovať, že ich organizácia počas vyše dvojročnej existencie využila všetky možnosti na plnenie úloh vyplývajúcich z budovania Múzea slovenského krasu. V tejto súvislosti aj zamestnanci SSS: V. Benický, dr. A. Droppa, K. Obrcianová a M. Pappová vstúpili do služieb Školského referátu KNV v Žiline ako zamestnanci Múzea slovenského krasu.

Predsedníctvo SSS sa na svojom zasadnutí 10. 4. 1952 oboznámilo s obsahom listu Zväzu českých múzeí č. 275/52 z 2. 3. 1952, adresovaného Zväzu slovenských múzeí. Z obsahu listu bol jasný zámer zlikvidovať veľké muzeálne spoločnosti (Spoločnosť Národného múzea, Spoločnosť Technického múzea atď.). Ich činnosť mali nahradiť poradné zbory pri jednotlivých múzeách — s iniciatívnou funkciou — a odbory Spoločnosti pre šírenie kultúrnych a politických poznatkov — s funkciou popularizačnou a propagačnou. V liste sa uvádzalo, že takáto masová dobrovoľná organizácia sa má založiť v najbližšom čase.

Na základe tejto informácie sa predsedníctvo SSS jednomyseľne uznieslo, že všetok svoj majetok, písomnosti, archiválie, všetky práva a celú finančnú hotovosť vrátane pohľadávok a zálohových objednávok postúpi Múzeu slovenského krasu, ktoré pokladá za nositeľa úsilí slovenskej speleológie. Rozhodlo tiež, že hotovosť na bežnom účte v Okresnej sporiteľni v Liptovskom Mikuláši sa vyzdvihne a uloží na vkladnú

knižku ako speleologický fond MSK na výskum, organizáciu a spracovanie výskumných výsledkov, ako aj na úhradu platieb, ktoré vyplynú zo záväzkov Slovenskej speleologickej spoločnosti.

Spolupráca Múzea slovenského krasu so Slovenskou speleologickou spoločnosťou roku 1952 úspešne pokračovala, pretože vyplývala zo záujmov premietnutých do úzko spätého pracovného programu. Na práci SSS sa ďalej aktívne podieľal riaditeľ MSK V. Benický v čestnej funkcii tajomníka, ktorú vhodne uplatňoval pri udržiavaní čulého pracovného styku s celou členskou základňou. Výsledkom spolupráce bola príprava a realizácia III. valného zhromaždenia SSS. Konalo sa 13. 7. 1952 v Bratislave za účasti 50 jaskyniarov. Na III. valné zhromaždenie SSS nadväzoval III. jaskyniarsky týždeň zameraný na poznanie Moravského krasu a jeho jaskýň. Na tejto akcii orientovanej predovšetkým na ideovo-odborné školenie sa zúčastnilo 36 jaskyniarskych pracovníkov.

Pri SSS a MSK boli zriadené dve odborné komisie pre Demänovskú dolinu, a to názvoslovná a plánovacia a výtvarná. Ich cieľom bolo usmerňovať činnosť v areáloch a blízkom okolí Demänovských jaskýň tak, aby sa toto územie zachovalo pre budúce generácie len s najmenšími, nevyhnutnými zásahmi.

Pozitívne možno hodnotiť spoluprácu MSK a SSS roku 1952 aj pri výskume, prieskume a dokumentácii krasových území Slovenska. Medzi najväčšie objaviteľské úspechy roku 1952 sa zaraďuje objav Jaskyne Mieru v Demänovskej doline.

Popri úspechoch sa však stále vypuklejšie začala prejavovať neistota ďalšej existencie SSS. V podstatnej miere ho ovplyvnilo vytváranie profesionálnych skupín z najagilnejších členov SSS v rámci n. p. Cestovný ruch.

Pod vplyvom týchto okolností predsedníctvo SSS na svojej schôdzi 5. 1. 1953 konštatovalo, že krasovým výskumom sa má podľa najnovších perspektív intenzívnejšie zaoberať budúca SAV. Prieskumnú činnosť finančne zabezpečuje a prostredníctvom svojich členov aj uskutočňuje riaditeľstvo Cestovného ruchu. V tom zmysle SSS splnila svoje poslanie a na jej prácu nadviažu nové inštitúcie. Preto predsedníctvo SSS prijalo rozhodnutie, že ďalšia existencia SSS je možná pri MSK alebo priamo pri SAV. Tento názor tlmočila delegácia SSS (jej členom bol aj riaditeľ MSK V. Benický vo funkcii tajomníka) povereníkovi školstva s. Sýkorovi.

Nakoniec nepodarený pokus uskutočniť 4. jaskyniarsky týždeň v Muránsko-tisovskom krase sa skončil stagnáciou činnosti SSS.

VZŤAH MÚZEA K SSS PO PRERUŠENÍ JEJ ČINNOSTI

Zo správy o činnosti MSK za rok 1954 vyplýva, že múzeum udržiavalo písomný a osobný styk s členmi SSS, ktorých aj podnecovalo k ďalšej dobrovoľnej speleologickej činnosti. Členovia SSS výsledkami svojej

práce obohacovali zbierkový fond najmä dokumentačným materiálom získaným z prieskumu jaskýň. V MSK sa vžilo pre dobrovoľných spolupracovníkov pomenovanie — priateľ múzea, ktoré v podstate prislúchalo členskej základni SSS, podieľajúcej sa na akciách usporadúvaných MSK. K najaktívnejším sa zaraďovali dobrovoľné skupiny z Tisovca, Liptovského Mikuláša, Dolného Kubína a ďalšie, ktoré podľa konštatovania riaditeľa MSK V. Benického vykonali viacero záslužných akcií.

K upevňovaniu spolupráce prispievala aj účasť dobrovoľných spolupracovníkov na speleologických večeroch spestrených prednáškami a premietaním diapozitívov. Táto forma kultúrno-výchovnej práce začala v podmienkach MSK nachádzať svoje pravidelné uplatnenie.

V spolupráci s dobrovoľnými spolupracovníkmi zorganizovalo MSK v dňoch 19.—22. 8. 1955 výskum priepastí na Ohništi. Na tomto plodnom pracovnom stretnutí sa prediskutovalo aj veľa pracovných a organizačných problémov súvisiacich s ďalšou činnosťou dobrovoľných jaskyniarov. Uvedená téma bola aktuálna aj na ďalšom komplexnom výskume priepasti organizovanom MSK v dňoch 5.—9. 8. 1956. V. Benický v zborníku *Slovenský kras* I uvádza, že sa účastníci výskumu pri večernej vatre v rámci veľkej diskusie zhodli na tom, že prácou na úseku speleológie na Slovensku sa treba vážne zaoberať a že pre dobrovoľných pracovníkov treba vytvoriť priaznivejšie podmienky.

Preto sa na riešenie tejto otázky nezabudlo ani na zasadnutiach Poradného zboru Povereníctva školstva a kultúry pre otázky jaskyniarstva a krasových javov (založený 19. 6. 1956). Uskutočnenie požiadavky dobrovoľných jaskyniarov uplatňoval riaditeľ MSK V. Benický, ktorý sa stal externým členom poradného zboru a pravidelne sa zúčastňoval na jeho zasadnutiach.

Úzku spoluprácu MSK s dobrovoľnými spolupracovníkmi dokumentuje aj komplexný výskum Zvonivej priepasti na Plešivskej planine, ktorý sa pod vedením V. Benického uskutočnil v dňoch 3.—8. 8. 1957. Pracovné stretnutia v teréne a už spomínané speleologické večery znásobovali úsilie dobrovoľných speleológov o obnovenie činnosti v rámci SSS, ktorá sa tak úspešne rozvíjala do roku 1953.

Pod vplyvom týchto okolností usporiadalo MSK 22. 3. 1958 speleologický prednáškový večer, na ktorom sa zúčastnilo 47 speleológov z celého Slovenska. Speleologický večer bol zároveň aktívom, na ktorom sa po rozsiahlej diskusii rozhodlo návrh stanov a zhodnotenie aktívu postúpiť Povereníctvu školstva a kultúry na ďalšie riešenie. V návrhu sa odporúčalo, aby sa ďalšia existencia SSS zabezpečila štatútom MSK v rámci vykonávacích predpisov zákona o štátnej ochrane prírody, zákona o kultúrnych pamiatkach a pripravovaného zákona o múzeách. Túto požiadavku tlmočil zástupca MSK aj na valnom zhromaždení Zväzu slovenských múzeí 23. 8. 1958 v Banskej Bystrici, v diskusii o pripravovanom zákone o múzeách.

Úsilie MSK vytvoriť pevnú základňu pre dobrovoľných jaskyniarov

1. Výskum Zvonivej jamy na Plešivskej planine, organizovaný MSK roku 1957. Foto V. Benický, Archív MSK
1. Die Erforschung der Höhle Zvonivá jama im Plateau von Plešivec, organisiert vom Museum des Slowakischen Karstes im J. 1957. Foto V. Benický, Archiv des MSK
1. Les travaux de prospection dans la fosse Zvonivá jama au plateau Plešivská planina, organisés en 1957 par le M. K. S. Photo par V. Benický, archives du M. K. S.

bolo trvalou súčasťou jeho pracovného programu aj v rokoch 1959—1960. Najužšie kontakty sa udržiavali s jaskyniarskymi skupinami z Liptovského Mikuláša, Spišskej Belej, Tisovca, Žiliny, Brezna a Dolného Kubína. Osvedčeným spojivom ostali terénne akcie zamerané na komplexný výskum vytypovaných krasových javov, speleologické večery s prednáškami a vlastivedné vychádzky. Tieto formy spolupráce MSK s dobrovoľnými jaskyniarmi pretrvávajú do októbra 1960.

ZALOŽENIE SPELEOLOGICKEJ ODBOČKY SLOVENSKEJ ZEMEPISNEJ SPOLOČNOSTI

Dňa 10. 10. 1960 sa uskutočnilo v MSK zakladajúce valné zhromaždenie SO SZS za účasti 33 jaskyniarov z celého Slovenska, ktoré zvolilo výbor na čele s predsedom RNDr. A. Droppom, CSc. Tým sa zavŕšilo úsilie iniciatívnych jaskyniarskych pracovníkov a záujemcov založiť celonárodné speleologické združenie pri SAV. Na zakladajúcom valnom zhromaždení sa konštatovalo, že SO SZS nadväzuje na úspešnú činnosť SSS začatú roku 1949, ktorá po štvorročnej vysokej aktivite začala stagnovať. Činnosť v rámci SO SZS začalo rozvíjať 50 aktívnych speleologických pracovníkov so zámerom popularizovať poznatky o bohatstve krasových javov komplexným spôsobom, a to vo forme prednášok a organizovaním vedeckovýskumných exkurzií, v nadväznosti na popularizačnú činnosť MSK.

Pri napĺňaní tohto cieľa usporiadala SO SZS v spolupráci s MSK od 15. 10. 1960 do 9. 6. 1962 7 prednáškových večerov a 5 exkurzií. Udržiavala aj styk so zahraničnými speleológmi poskytovaním sprievodu po krasových územiach a jaskyniach SSR, ako aj odborných výkladov v stálej expozícii MSK.

Členovia SO SZS zase využívali možnosť zúčastniť sa na medzinárodných výpravách v zahraničí (BĽR a PĽR). Súčasťou činnosti bola aj bohatá exkurzná aktivita jednotlivých členov v krasových územiach nachádzajúcich sa v rajóne ich trvalého bydliska.

V uvedenej činnosti pokračovala SO SZS aj v rokoch 1963—1965. V úzkej spolupráci s MSK usporiadala v jeho miestnostiach 12 prednáškových večerov doplnených premietaním diapozitívov a filmov. Spoločnými akciami SO SZS a MSK boli aj dve pracovné exkurzie do Červených vrchov, zamerané na prieskum a dokumentáciu priepastí. Pokračovalo sa aj v spolupráci so zahraničím, a to prijímaním zahraničných návštev a uskutočňovaním ciest našich speleológov do zahraničných krasových území.

Výbor SO SZS pociťoval potrebu doplniť organizačný poriadok SO tak, aby sa okrem popularizačnej činnosti mohli usporiadať prieskumné akcie, vrátane ich finančného zabezpečenia. Preto sa na svojich zasadnutiach zaoberal aj riešením tejto otázky, očakávanú zmenu v zaužívanej činnosti však nedosiahol. Okrem toho sa ani SO SZS nevyhla v rokoch

1965—1969 čiastočnej stagnácii a koncepčným nezhodám vo vedení, preto sa mnohí jej priaznivci s ňou rozišli. Pre úplnosť treba však poznamenať, že najvytrvalejší členovia a ich nasledovníci vykonávajú činnosť v rámci SO SZS dodnes.

MÚZEUM A ZDRUŽENIE DOBROVOĽNÝCH JASKYNIAROV

V zmysle uznesenia Predsedníctva SNR č. 101 z roku 1965 bolo MSK poverené postarať sa o ústrednú evidenciu a dokumentáciu krasu na Slovensku a prevádzku sprístupnených jaskýň v Stredoslovenskom kraji. Hneď nato, uznesením pléna SKNV v Banskej Bystrici, č. 8/2 z roku 1966 komisia školstva a kultúry SKNV vydala pre MSK organizačný štatút. V § 8, bode 3 organizačného štatútu, je zakotvené Jaskyniarske združenie, ktoré predstavuje dobrovoľných pracovníkov združených pri MSK. Združenie dobrovoľných jaskyniarov má pomáhať MSK pri plnení jeho úloh.

V úsilí zapojiť do riešenia úloh MSK čo najširší okruh spolupracovníkov začalo MSK pod vedením vtedajšieho riaditeľa V. Nemca nadväzovať písomné kontakty so všetkými členmi pôvodnej SSS, vrátane tých, ktorí vyvíjali činnosť v rámci SO SZS. Po predbežnom prieskume a potvrdení záujmu o úzku spoluprácu s MSK v rámci Jaskyniarskeho združenia, zorganizovalo MSK v dňoch 28. a 29. 10. 1967 pracovné stretnutie dobrovoľných jaskyniarov v Prosieckej doline. Na stretnutí sa zúčastnilo 25 jaskyniarov z celého Slovenska, ktorí vyslovili presvedčenie, že pri určitej materiálnej podpore a pri správnom odbornom vedení môžu v spolupráci s MSK úspešne pokračovať.

S odstupom času môžeme s uspokojením konštatovať, že Jaskyniarske združenie pri MSK bolo impulzom na postupné obnovovanie činnosti dobrovoľných jaskyniarov na báze pôvodnej SSS. Okruh spolupracovníkov MSK dynamicky narastal a citeľne sa prejavoval najmä vo výskumno-zberateľskej činnosti. Popri zaužívanej činnosti jaskyniarskych skupín v blízkom okolí ich trvalého bydliska sa obnovila tradícia pôvodných jaskyniarskych týždňov ako forma praktickej speleologickej práce v teréne, spojená s praktickým výcvikom a zácvikom mladších jaskyniarov a súčasne ako odborné teoretické školenie. V tomto zmysle usporiadalo MSK v dňoch 20.—27. 7. 1968 Jaskyniarsky týždeň v Brestovej v katastri obce Zuberec, na severnom úpätí Západných Tatier. Zišlo sa 52 jaskyniarov, ktorí s uznaním kvitovali úsilie o spoluprácu pri speleologických prieskumných akciách.

Na spoločné úsilie pracovníkov MSK a dobrovoľných spolupracovníkov založiť jednotnú organizáciu dobrovoľných jaskyniarov na Slovensku pozitívne vplývala aj skutočnosť, že Ministerstvo kultúry SSR uznalo univerzálnu efektívnosť jednotnej organizácie Správy slovenských jaskýň vo svojom rezorte. Pretože MSK spolupracovalo so speleologickými amatérmi v rámci jaskyniarskeho združenia, ako najvyhovujúcejšia organi-

2. Príprava na potápačský prieskum Brestovskej jaskyne v Západných Tatrách. Foto J. Brodňanský, Archív MSK
2. Vorbereitungen zur Erforschung der Höhle Brestovská jaskyňa in der Westlichen Tatra durch Taucher. Foto J. Brodňanský, Archiv des MSK
2. Les travaux préparatoires des scaphandriers pour l'exploration de la grotte Brestovská jaskyňa située dans les Tatras Occidentales. Photo par J. Brodňanský, archives du M. K. S.

začná forma sa javila možnosť obnoviť pôvodné tradície Slovenskej speleologickej spoločnosti v úzkej súčinnosti s Múzeom slovenského krasu.

MSK A OBNOVENÁ SSS

Tak ako sa dobrovoľným jaskyniarom natrvalo vryl do pamäti 10. september 1949, významným medzníkom ich ďalšej činnosti v jednotnej organizácií dobrovoľných jaskyniarov na Slovensku sa stal aj 12. apríl 1969. Vtedy sa zišli v Liptovskom Mikuláši za podpory Ministerstva kultúry SSR a riaditeľa odboru múzeí, pamiatok a ochrany prírody s. M. Rybeckého zástupcovia dobrovoľných jaskyniarskych skupín z celého Slovenska. Ustanovujúcim valným zhromaždením založili novú jednotnú, zmodernizovanú organizáciu dobrovoľných jaskyniarov, pre ktorú zvolili historický názov Slovenská speleologická spoločnosť pri Múzeu slovenského krasu. Súčasne schválili návrh stanov a zvolili organizačný výbor na čele s predsedom dr. J. Jakálom.

Znovu sa vytvoril priestor na činnosť jednotného dobrovoľného turisticko-vlastivedného združenia amatérov i odborníkov všetkých speleologických disciplín, ktorí sa rozhodli rozvíjať činnosť v rámci odborne zameranej speleológie v súlade s potrebami ochrany prírody a rešpektovaním zásad jednotnej dokumentácie pre potreby MSK. Vychádzalo sa z už osvedčených skúseností, že náročné úlohy jaskyniarstva na Slovensku sa dajú optimálne riešiť len centrálnou organizáciou dobrovoľných jaskyniarov v súčinnosti s profesionálmi. Organizačný výbor a vedenie MSK začali od znovuoživenia SSS dôsledne uplatňovať v práci túto skúsenosť overenú praxou. Spoločným úsilím zorganizovali v dňoch 5.—11. 7. 1969 Jaskyniarsky týždeň v Bystrej. Jaskyniarsky týždeň začal definitívne vypĺňať medzeru, ktorá vznikla medzi dobrovoľnými jaskyniarmi a odborníkmi profesionálmi jeho dlhšou absenciou. Mal nové zameranie — poskytnúť účastníkom nové teoretické poznatky zo speleovedných disciplín a zdokonaliť ich pri praktickej prieskumnej činnosti.

Na stupňovanie celkového úsilia prispela aj skutočnosť, že rozhodnutím Ministerstva vnútra SSR boli 15. 12. 1969 (v zmysle zákona 68/1951) schválené stanovy SSS. Systematicky sa vyriešili zásadné organizačné otázky.

Dňa 11. 4. 1970 sa uskutočnilo v Liptovskom Mikuláši valné zhromaždenie, ktoré zvolilo 13-členné predsedníctvo a 3-člennú revíznu komisiu. Za predsedu SSS zvolili RNDr. Dušana Kubínyho.

Členská základňa sa rýchlo rozširovala a v prvom štádiu ju predsedníctvo SSS organizačne začlenilo do 20 oblastných skupín. Napĺňanie hlavného cieľa SSS — poznávať a objavovať krasové javy, spolupracovať pri ich ochrane, registrácii, výskume, sprístupňovaní a odbornom usmerňovaní záujemcov o speleológiu, sa nemohlo zaobísť bez materiálnej a finančnej podpory. Zriadená centrálna organizácia jaskyniarstva Správa slovenských jaskýň a Múzeum slovenského krasu si to veľmi dobre uvedomovali a činnosť dobrovoľných jaskyniarov v rámci svojich možností aj dotovali.

Na zvyšovanie úrovne práce začal od roku 1970 pozitívne vplývať aj *Spravodaj SSS,* ktorý sústavne vydáva MSK v rámci vnútroústavných informácií. Pravidelné zasadnutia predsedníctva SSS a pružné riešenie iniciatívnych návrhov oblastných skupín, zosúladených s plánom hlavných úloh Správy slovenských jaskýň, sa stali základom oživenia úspešnej činnosti SSS začatej roku 1949.

Trvalou súčasťou teoretickej prípravy a praktického výcviku jaskyniarov sa stali jaskyniarske týždne, ktoré MSK v spolupráci so SSS usporadúvali od roku 1969 pravidelne každý rok v rôznych krasových územiach SSR. Čiastočnou výnimkou bol len rok 1973, keď pri príležitosti VI. medzinárodného speleologického kongresu v ČSSR členovia SSS pomáhali zabezpečovať pokongresové exkurzie a medzinárodný tábor speleoalpinizmu a jaskyniarskej záchrannej služby. Organizácia a obsahová náplň jaskyniarskych týždňov sa sústavne prispôsobujú tomu,

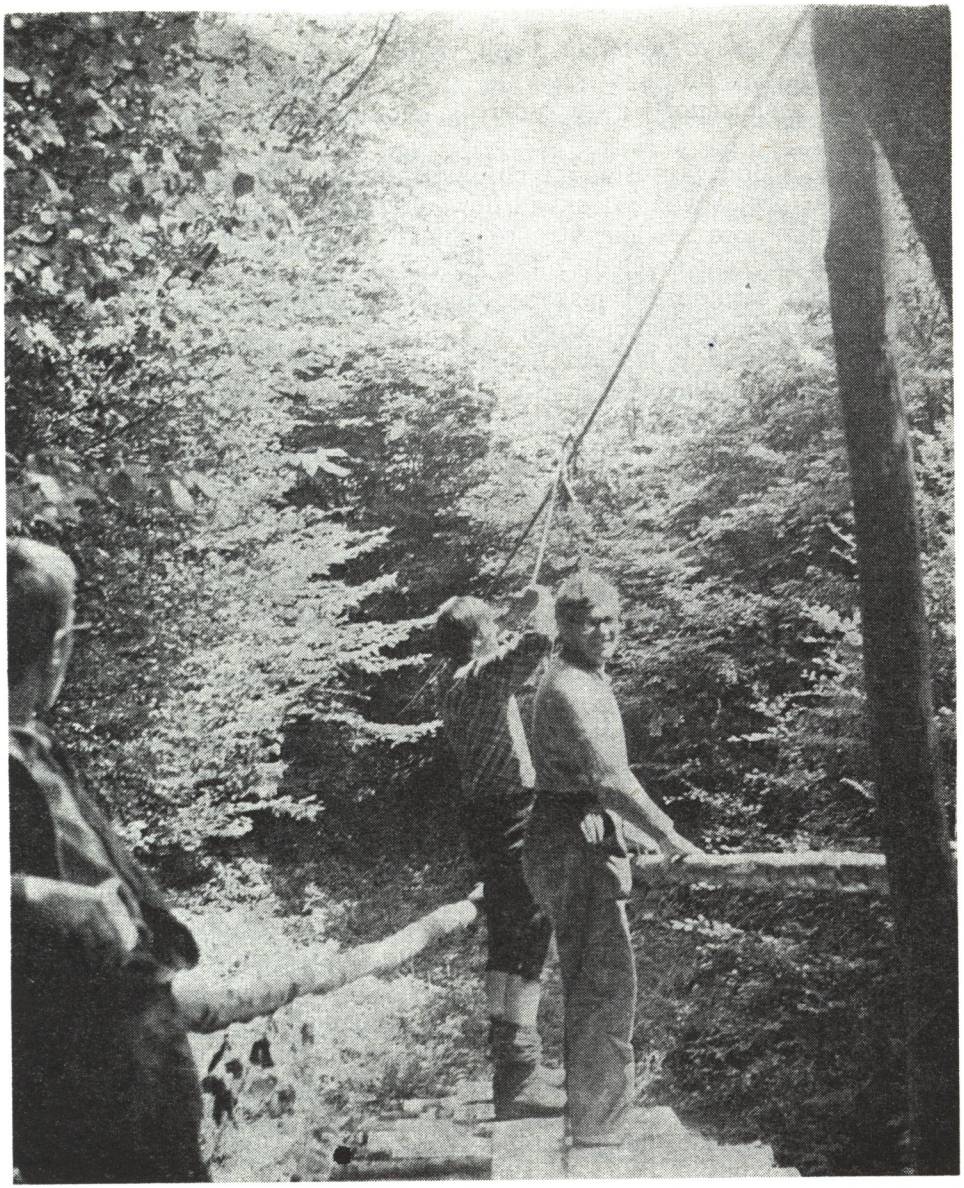

3. Inštalovanie kladky na nosné lano pri prieskume závrtu Janovčie na jaskyniarskom týždni SSS roku 1974. Foto Knapp, Archív MSK

3. Die Installierung einer Tragseilrolle bei der Erforschung der Höhle Janovčie während der speläologischen Woche der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft im J. 1974. Foto J. Knap, Archiv des MSK

3. La mise en place d'un galet-porteur du cable au cours de l'exploration de l'entonnoire Janovčie, semaine spéléologique de la S. S. S. en 1974. Photo par J. Knapp, archives du M. K. S.

aby popri získavaní teoretických a praktických poznatkov umožňovali dobrovoľným jaskyniarom poznávať všetky typy krasu v SSR. Každoročné osobné stretnutia prispievajú aj k utužovaniu kolektívu, výmene poznatkov a skúseností z výskumu a prieskumu krasu doma i v zahraničí.

Spoločné úsilie profesionálnych jaskyniarov a členov SSS sa zákonite začalo prejavovať pri skvalitňovaní všetkých úsekov činnosti. Najvýraznejšie o tom svedčia viaceré objaviteľské úspechy. Medzi najvýznamnejšie za posledných 10 rokov patria:

— objavenie Stratenskej jaskyne, dnes už najdlhšej v SSR, zásluhou jaskyniarov zo Spišskej Novej Vsi;
— prienik sifónmi v jaskyni Bobačka a vyvieračke Teplica zásluhou spoločného úsilia jaskyniarov z Tisovca a špecializovanej speleopotápačskej skupiny Aquaspel z Košíc;
— objavenie novej Stanišovskej jaskyne jaskyniarmi z Liptovského Mikuláša;
— objavenie jaskyne Javorinka jaskyniarskou skupinou zo Spišskej Belej;
— objavenie 5 km dlhého jaskynného systému s výškovým rozdielom — 284 m — Jaskyňa v Záskočí a prienik do hĺbky — 322 m v jaskyni Starý hrad jaskyniarmi zo Zvolena;
— objavenie Hrušovskej jaskyne pod Sorožkou skupinou jaskyniarov z Rožňavy;
— prekonanie sifónu a objavenie pokračovania Brestovskej jaskyne spoločným úsilím speleopotápačov z Trenčína a jaskyniarov z Dolného Kubína;
— objavenie ďalších priestorov v Čachtickej jaskyni miestnymi jaskyniarmi;
— objavy v ďalších nemenovaných jaskyniach na Slovensku, ktoré znamenajú čiastkové postupy menšieho i väčšieho rozsahu.

Okrem intenzívnej činnosti doma, uskutočňujú členovia SSS študijné cesty, exkurzie a expedície do zahraničia a privítali už celý rad zahraničných speleológov v našich krasových územiach. V tom smere sa za posledných 10 rokov dosiahlo viac, ako sa odvážil predpokladať pri napĺňaní snahy o znovuoživenie SSS najväčší optimista. Svedčí o tom študijná cesta členov SSS do krasových oblastí Bulharska roku 1972, Rumunska roku 1976, speleopotápačská expedícia India — Šrí Lanka 1977 a ďalšie študijné cesty a exkurzie do zahraničia, ktoré usporiadali jednotlivé oblastné skupiny.

Samostatnú kapitolu tvoria úspechy slovenských speleoalpinistov, ktorí sa v krátkom čase vypracovali na vysokú úroveň prezentovanú nebývalými výsledkami. Ich prvou významnejšou speleologickou akciou bol zostup do najhlbšej bulharskej jaskyne Rajčeva dupka (—372 m) v rámci študijnej cesty roku 1972. Roku 1973 pokračovali v zdolávaní hlbokých poľských jaskýň (Wielka Litworova, Snežná jaskyňa) a najhlbšej

maďarskej priepasti (Vecsembükki Zsomboly). Roku 1974 zostúpili do rumunskej priepasťovitej jaskyne Sesuri, priepasti Istvánlápa v MĽR, priepasti Grotta di Trebiciano, jaskyne Grota Nuova di Villanova a uskutočnili prechod podzemným systémom Piaggia Bella v Ligurských Alpách. Zopakovali zostup do Snežnej jaskyne v PĽR a tento svoj najväčší úspech roku 1974 zavŕšili prechodom celého sytému Snežnej jaskyne (—752 m). Roku 1976 pokračovali v zostupoch do hlbokých priepasťovitých jaskýň v Juhoslávii, do talianskej priepasti Abisso Michele Gortani a do gréckej vertikály Provatina. V úspešných zostupoch pokračovali roku 1978 najskôr zdolávaním najťažších trás rozsiahleho systému Dent de Crolles vo Francúzsku, dosiahnutím hĺbky 310 m v jaskyni Schnneeloch v Rakúsku a zavŕšili ich komplexným prechodom systému Gouffre Jean-Bernard, keď po zdolaní 1298 m vytvorili nový československý hĺbkový rekord. Následne uskutočnili aj prechod rakúskym systémom Lamprechtsofen. Roku 1979 uskutočnili najskôr zostup do jaskyne Bańdzioch Kominiarski v PĽR a úspešné účinkovanie v zahraničí zavŕšili zostupom do 1121 m hĺbky jaskyne Gouffre Berger vo Francúzsku. Na nesporných úspechoch slovenských speleoalpinistov je najcennejšie to, že zmyslom ich úsilia je vývoj a overovanie lezeckých pomôcok, ktoré sa úspešne uvádzajú do praxe oblastných skupín SSS v rámci výskumu, prieskumu, dokumentácie a objavných prác v najhlbších československých jaskyniach. Trvalou vysokou aktivitou sa zaradili k svetovej jaskyniarskej špičke a pre potreby MSK získavajú hodnotný dokumentačný materiál z ťažko dostupných hlbokých jaskynných systémov.

Úspešnú činnosť SSS v poslednom desaťročí znásobuje jej veľký podiel na budovaní zbierkového fondu MSK. Kvalita fotografickej dokumentácie jaskynných priestorov priniesla niektorým členom uznanie a vynikajúce umiestenie aj na medzinárodných súťažiach jaskyniarskej fotografie. Rovnako pozitívne možno hodnotiť aj stúpajúcu úroveň meračskej dokumentácie. K celkovému zvýšeniu dokumentačnej činnosti značne prispelo, že sa do praxe oblastných skupín zaviedol jednotný technický denník z prieskumných akcií. Tak sa získava ucelený prehľad o stave preskúmanosti a dokumentácie krasových javov na celom krasovom území SSR.

Prospešnosť veľmi úzkej spolupráce SSS a MSK sa stále viac prejavuje aj pri riešení problematiky ochrany krasových javov. Svedčí o tom veľké množstvo dômyselne zhotovených a zabudovaných uzáverov do otvorov nesprístupnených jaskýň. Ich pravidelné doplňovanie, kontrolu a údržbu nepochybne najviac ocenia budúce generácie.

Dobré výsledky dosahujú členovia SSS aj v oblasti vedeckého výskumu, využívajúc svoje profesionálne zameranie na geovedné disciplíny, pričom ich úspešne dopĺňajú aj špecialisti iných profesií. Súčasnú aktivitu slovenského jaskyniarstva dokumentuje aj rozsiahla publikačná činnosť v odborných publikáciách, ale aj v populárno-vedeckých časopisoch a ďalšej tlači. Niektoré výsledky sa popularizujú aj v rozhlase a televízii.

Za spomínanými výsledkami sa skrýva aj veľké množstvo náročnej organizátorskej práce, ktorá si vyžaduje početný štáb ľudí zanietených za vytváranie účinných podmienok pri skvalitňovaní úrovne slovenskej speleológie. Na tejto činnosti sa, počnúc riadiacim orgánom MK SSR, zúčastňujú profesionálni pracovníci Správy slovenských jaskýň (predovšetkým tí, ktorí sú organizačne začlenení v Múzeu slovenského krasu), i členovia SSS činní v jej riadiacich orgánoch (funkcie v predsedníctve SSS, odborných komisiách a výboroch oblastných skupín). V ich celkovej činnosti sa uplatňuje zásada kolektívneho rozhodovania a podriaďovania osobných záujmov potrebám celku. Základom úspechu pri udržiavaní nastúpeného trendu a stupňovaní aktivity je systematickosť a dôslednosť pri riešení všetkých úloh, obsiahnutých v perspektívnych plánoch slovenského jaskyniarstva.

S takýmto prístupom hodnotilo svoju 3-ročnú činnosť a schválilo rámcový program ďalšej činnosti valné zhromaždenie SSS 12. 5. 1973, ktoré zvolilo nové predsedníctvo na čele s predsedom z predchádzajúceho volebného obdobia, dr. Dušanom Kubínym. Odporúčalo aj zmeny a doplnky k stanovám SSS.

Dňa 2. 10. 1976 sa uskutočnilo v Rožňave pri príležitosti osláv 50. výročia objavenia jaskyne Domica III. valné zhromaždenie SSS. S uspokojením konštatovalo, že sa členovia SSS v podstatnej miere zúčastňujú na rozvoji jaskyniarstva na Slovensku. Schválilo zámery rozvoja činnosti pre budúce funkčné obdobie a za predsedu SSS zvolilo A. Chovana.

V záujme ďalšieho skvalitnenia sa činnosť SSS začala usmerňovať v podobnej štruktúre prostredníctvom odborných komisií, ako je to pri Medzinárodnej speleologickej únii. Súčasne sa s veľkým porozumením Správy slovenských jaskýň vytvoril ešte väčší priestor pre úspešnú činnosť SSS tým, že v rámci svojho plánu práce umožnila, aby Ing. J. Hlaváč vykonával funkciu profesionálneho tajomníka SSS. Toto opatrenie pomohlo podstatne skvalitniť celkové pôsobenie SSS vo vzťahu — Správa slovenských jaskýň — predsedníctvo SSS — oblastná skupina. Plynulejšie a oveľa pružnejšie sa začali vybavovať požiadavky oblastných skupín, vrátane ich materiálno-technického zabezpečenia. Na druhej strane sa do MSK zvýšil prísun dokumentačného materiálu, nielen z kvantitatívnej, ale aj z kvalitatívnej stránky.

V plnej aktivite a v plodnej spolupráci zastihol MSK a SSS aj rok 1979, keď si dobrovoľní jaskyniari pripomenuli 30. výročie vzniku svojej organizácie. Okrem iných akcií sa 15. 9. uskutočnilo IV. valné zhromaždenie, ktoré malo slávnostnú a pracovnú časť. V slávnostnej časti rokovania ocenilo vedenie Správy slovenských jaskýň za dlhoročnú jaskyniarsku prácu, významné úspechy a objavy 11 jednotlivcov a 5 kolektívov najvyšším vyznamenaním, plaketou Správy slovenských jaskýň. Plaketu dostali: Michal Bacúrik, PhDr. Juraj Bárta, CSc., Ján Brodňanský, prof. dr. Vojtech Budinský-Krička, Peter Droppa, Alfonz Chovan, RNDr.

4. Riaditeľ Správy slovenských jaskýň Ing. A. Lucinkiewicz počas príhovoru k účastníkom valného zhromaždenia SSS roku 1979. Foto M. Eliáš, Archív MSK
4. Der Direktor der Dachorganisation Správa slovenských jaskýň A. Lucinkiewicz bei einer Ansprache an die Teilnehmer der Vollversammlung der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft im J. 1979. Archiv des MSK
4. L'ingénieur A. Lucinkiewicz, directeur de l'Administration des grottes slovaques présente sa communication aux participants à l'Assemblée générale de la S. S. S. en 1979. Photo par M. Eliáš, archives du M. K. S.

Jozef Jakál, CSc., Ing. Svätopluk Kámen, RNDr. Dušan Kubíny, CSc., Vladimír Nemec, PhMr. Štefan Roda a oblastné skupiny SSS — Spišská Nová Ves, Zvolen, Rožňava, Rimavská Sobota a speleologická skupina Aquaspel. V pracovnej časti rokovania schválili delegáti valného zhromaždenia správu za uplynulé obdobie, správu o hospodárení, správu kontrolnej a revíznej komisie, zmeny a doplnky stanov a zámery rozvoja činnosti na obdobie rokov 1979—1982. Podľa ustanovenia zákona č. 68/1951 Zb. zvolili nové orgány SSS v tomto zložení:

predseda — Alfonz Chovan,
podpredsedovia — Ing. Arpád Abonyi a RNDr. Jozef Jakál, CSc.,
tajomník — Ing. Jozef Hlaváč,
členovia predsedníctva — Štefan Belička, RNDr. Dušan Kubíny, CSc., Ing. Marcel Lalkovič, RNDr. Milan Liška, RNDr. Pavol Mitter, PhMr. Štefan Roda a Ing. Ján Slančík,

náhradníci predsedníctva — Ing. Ivan Demovič a Ing. Peter Štefanča.

Kontrolná a revízna komisia:
predseda — JUDr. Peter Varga,
členovia — Štefan Daňko a Ing. Mikuláš Erdős,
náhradník — Július Obrcian.

SSS od obnovenia svojej činnosti roku 1969 dokázala, že je vďaka vysokej aktivite svojho členstva schopná dostatočne suplovať činnosť profesionálnych jaskyniarskych prieskumných skupín. Na základe dosiahnutých výsledkov sa rozhodla Správa slovenských jaskýň uvoľniť zo svojho plánu práce pre potreby SSS od roku 1980 aj administratívno-hospodársku pracovníčku. Toto rozhodnutie pri správnom usmerňovaní vytvára možnosť na ďalšie skvalitňovanie spolupráce dobrovoľných jaskyniarov s profesionálnymi. Názorne ju môže dokumentovať aj jaskyniarska záchranná služba, ktorá po predchádzajúcich prípravách vznikla roku 1980.

Pre úplnosť treba pripomenúť, že na uvedenej činnosti sa podieľal veľký okruh priaznivcov slovenského jaskyniarstva. Aj mená tých, ktorí pracovali alebo pracujú na rôznych miestach v rozličných funkciách, by si zaslúžili aspoň stručnú zmienku. Aj keď ich neuvádzame, patrí im hold a uznanie, pretože majú podstatný podiel na všetkom pozitívnom, čo sa v doterajšej existencii SSS v spolupráci s MSK uskutočnilo.

Počiatočné úspechy SSS z obdobia jej vzniku, obnovené v poslednom desaťročí všetkých zaväzujú, aby nepoľavili v úsilí, ale aby všetko pozitívne z doterajšej spolupráce MSK so SSS rozvíjali aj v budúcom období. Vhodným uplatňovaním súčasných možností a vďaka podpore, ktorú jaskyniari dostávajú od politických a štátnych orgánov, sa vytvoril priestor na uskutočnenie všetkých zámerov výplývajúcich z ďalšieho rozvoja jaskyniarstva na Slovensku.

LITERATÚRA

1. Archív MSK: Zápisnice zo zasadnutí predsedníctva SSS. Správy o činnosti SSS.
2. BÁRTA, J.: Dobrovoľní jaskyniari na Slovensku znova v Speleologickej spoločnosti. Krásy Slovenska, 46, 7/69, 1969, s. 268—269 a 273.
3. BÁRTA, J.: Slovenskí dobrovoľní jaskyniari opäť zjednotení v SSS, Slovenský kras, 8, Martin 1970.
4. BENICKÝ, V.: Z činnosti Múzea slovenského krasu. Slovenský kras, 1, Martin 1958.
5. BENICKÝ, V.: Slovenská speleologická spoločnosť. Slovenský kras, 2, Martin 1959.
6. BENICKÝ, V.: Založenie Speleologickej odbočky Slovenskej zemepisnej spoločnosti pri SAV. Slovenský kras, 3, Martin 1961.
7. BENICKÝ, V.: Správa o činnosti SO SZS za roky 1961—1962. Slovenský kras, 4, Martin 1953.
8. BENICKÝ, V.: Správa o činnosti SO SZS pri SAV za roky 1963—1965. Slovenský kras, 6, Martin 1968.

9. BENICKÝ, V.: Správa o činnosti SO SZS pri SAV za roky 1965—1969. Slovenský kras, 8, Martin 1970.
10. HIPMAN, P. — HOCHMUTH, Z. — SLANČÍK, J. — STIBRÁNYI, G.: Boj o podzemný Everest, Harmanec 1980.
11. HOMZA, Š. — JAKÁL, J.: Perspektívy rozvoja speleológie na Slovensku: Slovenský kras, 10, Martin 1972.
12. JAKÁL, J. — CHOVAN, A.: Jaskyniarsky týždeň v Bystrej. Slovenský kras, 8, Martin 1970.

DAS MUSEUM DES SLOWAKISCHEN KARSTES — DIE BASIS DER FREIWILLIGEN HÖHLENFORSCHER IN DER SLOWAKEI

Alfonz Chovan

Zusammenfassung

Am 19. September 1949 wurde die Slowakische Speläologische Gesellschaft gegründet. Im Laufe ihres über dreißigjährigen Bestehens machte sie eine komplizierte organisatorische Entwicklung durch. Gleich bei ihrer Entstehung wurde sie Besitzer des Museums des Slowakischen Karstes. Sie mietete für das Museum ein Klostergebäude und nach der Herrichtung der Räume wurde am 22. Juli 1951 eine ständige Exposition für die Öffentlichkeit eröffnet.

Am 1. Januar 1952 übernahm der tschechoslowakische Staat die Verwaltung des Museums und der Vorstand der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft übereignete dem neuen Verwalter das gesamte Vermögen, weil er im Staat den Träger aller Bestrebungen der slowakischen Speläologie erblickte. In den Jahren 1952—53 wurde die Zusammenarbeit zwischen der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft und dem Museum des Slowakischen Karstes erfolgreich fortgesetzt, doch alsbald begann die Tätigkeit der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft zu stagnieren.

Das Museum des Slowakischen Karstes war auch nach der Unterbrechung der Tätigkeit der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft bemüht, die Kontakte zu ihren Mitgliedern aufrecht zu erhalten. Es veranstalte für sie speläologische Abende mit Vorträgen und mit der Vorführung von Diapositiven. Die Mitglieder der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft wurden auch zur Teilnahme an der komplexen Erforschung schwieriger vertikaler Höhlensysteme herangezogen. Im Laufe der speläologischen Abende und bei den Feldforschungen informierte die Leitung des Museums des Slowakischen Karstes die freiwilligen Mitarbeiter darüber, auf welche Weise sie die weitere Mitarbeit mit ihnen zu entwickeln gedenkt. Diese Form der Zusammenarbeit zwischen dem Museum des Slowakischen Karstes und den freiwilligen Höhlenforschern dauerte bis zum J. 1960.

Am 10. Oktober 1960 fand im Museum des Slowakischen Karstes die Gründungsversammlung der Speläologischer Zweigstelle des Slowakischen Geographischen Gesellschaft statt. Ihre Tätigkeit besteht darin, wissenschaftliche Kenntnisse über die Karsterscheinungen in der Slowakei in komplexer Weise zu popularisieren. Dazu sollen hauptsächlich wissenschaftliche Vorträge und Exkursionen dienen, wobei man an die Popularisierungstätigkeit des Museums des Slowakischen Karstes anknüpfen will. In Zusammenarbeit mit der Slowakischen Geographischen Gesellschaft fuhr das Museum des Slowakischen Karstes fort, Vortragsabende und Exkursionen zu veranstalten. Auch die Kontakte mit ausländischen Speläologen wurden aufrechterhalten und weiter ausgebaut. Nach einiger Zeit mußte auch die Speläologische Zweigstelle der Slowakischen Geographischen Gesellschaft in den Jahren 1965—69 eine teilweise Stagnierung ihrer Tätigkeit verzeichnen, infolge welcher sich viele Mitglieder und Gönner von ihr trennten.

Durch einen Beschluß des Präsidiums des Slowakischen Nationalrates wurde das Museum des Slowakischen Karstes im J. 1965 mit der Führung einer zentralen Karst-

evidenz in der Slowakei und mit dem Betrieb der archlossenen Höhlen im Mittelslowakischen Bezirk betraut. Diese schwierige Aufgabe war nur in enger Zusammenarbeit mit den freiwilligen Speläologen zu bewältigen. Das Museum bemühte sich deshalb, die Tätigkeit seiner freiwilligen Mitarbeiter nach den Prinzipien der früheren Slowakischen Speläologischen Gesellschaft im Rahmen einer Höhlenforschervereinigung beim Museum des Slowakischen Karstes zu beleben. Nach vorangegangenen schriftlichen Kontakten begann man von 1967 an die Tradition der Höhlenforscherwochen, die sich schon früher gut bewährt hatten, zu erneuern.

Am 12. April 1969 versammelten sich auf Anregung des Ministeriums für Kultur der Slowakischen Sozialistischen Republik die Vertreter der freiwilligen Höhlenforschergruppen aus der ganzen Slowakei zu einer konstituierenden Vollversammlung und gründeten eine modernisierte Organisation der freiwilligen Speläologen, der sie den historischen Namen „Slowakische Speläologische Gesellschaft beim Museum des Slowakischen Karstes" gaben.

Am 1. November 1970 wurde für das Höhlenforscherwesen in der Slowakei eine zentrale Organisation geschaffen, die „Správa slovenských jaskýň" (Verwaltung der slowakischen Höhlen) mit dem Sitz in Liptovský Mikuláš. Das Museum des Slowakischen Karstes wurde ein integrierender Bestandteil dieser neuen Organisation und erhielt die Aufgabe, sich samt den Mitgliedern der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft an der Erfüllung der Aufgaben der slowakischen Speläologie zu beteiligen. Diese Aufgabe ist auch in den Statuten der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft verankert, die das Innenministerium der Slowakischen Sozialistischen Republik am 15. 12. 1969 billigte.

Die Tätigkeit der erneuerten Slowakischen Speläologischen Gesellschaft begann sich in enger Zusammenarbeit mit dem Museum des Slowakischen Karstes sehr erfolgreich zu entfalten. Ihre leitenden Organe arbeiten systematisch und zielbewußt, die Anzahl ihrer Mitglieder nimmt stetig zu. Die „Verwaltung der slowakischen Höhlen" unterstützt die Arbeit der freiwilligen Höhlenforscher materiell und finanziell. Seit 1970 wird im Rahmen der internen Informationen die Zeitschrift „Spravodaj Slovenskej speleologickej spoločnosti" (Nachrichtenblatt der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft) herausgegeben. Die alljährlich abgehaltenen speläologischen Wochen wurden zu einem konstanten Bestandteil der Tätigkeit der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft. Ihr Zweck besteht in der theoretischen Vorbereitung und praktischen Ausbildung der Teilnehmer im Karstgebiet.

Eine bis dahin noch nie verzeichnete Intensität entfaltete die Slowakische Speläologische Gesellschaft bei der Erforschung unbekannter Höhlen. Zu ihren wichtigsten Erfolgen auf diesem Gebiet zählt die Entdeckung der Höhle Stratenská jaskyňa, der Höhle Bobačka, einer Fortsetzung der Höhle Teplica, der Höhle Stanišovská jaskyňa, der Höhle Javorinka, der Höhle Starý hrad, mehrerer Fortsetzungen in den Höhlen Brestovská jaskyňa und Čachtická jaskyňa sowie weitere Teilentdeckungen in verschiedenen Karstgebieten der Slowakei.

In einem ungewöhnlichen Ausmaß und großer Anzahl werden auch Studienreisen, Exkursionen und Expeditionen ins Ausland unternommen. Die Mitglieder der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft besuchten Karstgebiete im Bulgarien, Rumänien, Ceylon, Ungarn, Polen, Österreich und Italien. Mit der Durchquerung des Höhlensystems Gouffre Jean-Bernard erzielten sie nach Überwindung eines Höhenunterschiedes von 1298 m einen tschechoslowakischen Rekord. Auf der anderen Seite hießen sie in den Karstgebieten der Slowakei viele ausländische Höhlenforscher willkommen.

In den verflossenen zehn Jahren wurden die Sammlungen des Museums des Slowakischen Karstes von den Mitgliedern der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft wesentlich bereichert. Sie beteiligten sich auch an der Lösung wissenschaftlicher Forschungsaufträge. Mit Hilfe von Fachkommissionen orientieren sie ihre Tätigkeit auf ähnliche Weise, wie dies bei der Internationalen Speläologischen Union der Fall ist.

Seit 1976 wurde eine Planstelle für einen hauptberuflichen Sekretär der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft und seit 1980 auch eine Stelle für eine administrativ-

ökonomische Kraft eingerichtet. Im gleichen Jahr wurde auch ein speläologischer Rettungsdienst mit gesamtslowakischer Kompetenz aufgebaut. In enger Zusammenarbeit mit dem Museum des Slowakischen Karstes vervielfachten die Mitglieder der Slowakischen Speläologischen Gesellschaft im vergangenen Jahrzehnt ihr erfolgreiches Wirken aus den Jahren 1949—1952 und schufen so die Vorbedingungen für eine weitere Intensivierung ihrer Tätigkeit nicht nur in der Slowakei, sondern auch im Ausland.

LE MUSÉE DU KARST SLOVAQUE — BASE DE LA SPÉLÉOLOGIE VOLONTAIRE EN SLOVAQUIE

Alfonz Chovan

Résumé

La Société Spéléologique Slovaque (S. S. S.) fut fondée le 10 septembre 1949. Pendant plus de 30 ans de son existence, elle subit une évolution compliquée en ce qui concerne son organisation. Depuis sa création elle est devenue le propriétaire du Musée du Karst Slovaque. A ce but, elle a loué l'édifice d'un monastère, et, après avoir fait restauré son intérieur, elle a inauguré le 22 juillet 1951 l'exposition permanente, ouverte au grand public.

Au 1er janvier 1951 le Musée du Karst Slovaque (M. K. S.) est devenu propriété d'Etat. Vu son caractère de porteur des idées spéleologiques slovaques, la présidence de la S. S. S. lui a cédé tous ses biens. La coopération entre le Musée du Karst Slovaque et la S. S. S. se poursuivait favorablement en 1952—1953. En 1954, les activités de la S. S. S. ont été marquées d'une stagnation.

Néanmoins, le M. K. S. s'efforçait, même après l'interruption des activités de la S. S. S., d'entretenir des contacts avec ses mebres. Il a organisé pour eux des soirées spéléologiques accompagnées de communications et de projections des diapositives. Il les invitait à participer à la prospection complexe des systèmes verticaux de grottes compliquées. Aussi, la direction du M. K. S. informait au cours des soirés spéléologiques et pendant les excursion pratiques les collaborateurs volontaires des tendences concernant la coopération mutuelle envisagée. Ces formes de coopération existaient jusqu' à 1960.

Le 10 octobre 1960 eut lieu au M. K. S. une assemblée constituante de la Section spéléologique de la Société Géographique Slovaque (S. G. S.). Le but des activités de cette section était de populariser de manière complexe les connaissances concernant des richesses en phénomènes karstiques, cela en forme de conférences et d'excursions scientifiques liées au travil du M. K. S. dans le domaine de vulgarisation. Ainsi, la section spéléologique de la S. G. S. continuait de concert avec le M. K. S. dans l'organisation des soirs de conférence et des excursions. Egalement, on entretenait la coopération avec les spéléologues étrangers. Malheureusement, même la Section spéléologique de la S. G. S. subit, dans les années 1965—1969 une certaine stagnation qui eut pour conséquence la perte de plusieurs collaborateurs volontaires.

Suivant la décision de la Présidence du Comité National Slovaque le M. K. S. fut chargé depuis 1965, d'assurer l'enregistrement et la documentation centrales du Karst en Slovaquie, y compris l'organisation des excursions dans les grottes ouvertes au public dans la région de la Slovaquie Centrale. Le Musée n'était capable de réaliser ces tâches qu'en coopération étroite avec les volontaires. Aussi, il s'efforçait, sur les principes de l'ancienne S. S. S., de ranimer leurs activités, cette fois-ci dans le cadre de l'association des spéleologues auprès du M. K. S. Après avoir réalisé des contacts par écrit, le Musée a commencé à ranimer la tradition des „semaines spéleologiques" qui, jadis, ont répondu à l'attente. Le 12 avril 1969 eut lieu, sous les auspices du Ministère de la Culture Slovaque, la réunion des représentants des groupes volontaires

des spéléologues de toute la Slovaquie qui, dans l'assemblée constituante a créé une nouvelle organisation modernisée des spéléologues volontaires. Pour son nom ils ont choisi le nom historique, celui de la Société Spéléologique Slovaque auprès du Musée du Karst Slovaque.

Le 1er novembre 1970 fut le jour de la fondation de l'organisation centrale des spéléologues en Slovaquie — Administration des grottes slovaques (A. G. S.) avec le siège à Liptovský Mikuláš. Le M. K. S. en devint une partie composante en ce qui concerne son organigramme. Il devait contribuer, avec les membres de la S. S. S., de manière décisive à l'accomplissement des tâches de la spéléologie slovaque, cela de concert avec les statuts de la S. S. S., approuvés le 15 décembre 1969 par le Ministère de l'Intérieur de la République Socialiste Slovaque.

En étroite coopération avec le M. K. S. les activités de la S. S. S. ont commencé à se développer de manière très satisfaisante. Ses organes chargés de gestion travaillent systématiquement et le nombre d'adhérants ne cesse pas d'augmenter. L' A. G. S. encourage les activités des spéléologues volontaires par le matériel, ainsi que par les finances. Depuis 1970, on publie régulierement dans le cadre des informations de l'Institut le *Bulletin de la S. S. S. (Spravodaj SSS)*. Parmi les activités typiques de la S. S. S. on trouve les semaines spéléologiques, orientées tous les ans à la théorie et à l'entrainement pratique dans les terrains karstiques.

On enregistre, en intensité croissante, même les découvertes, telles que p. ex. celles des Stratenská jaskyňa (Grotte Stratenská), de la Grotte Bobačka, des nouvelles parties de la Grotte Teplica, des grottes Stanišovská, Javorinka et Starý hrad, des nouvelles parties dans les grottes Brestovská et Čachtická, de même que d'autres découvertes dans diverses zones karstiques de la Slovaquie.

Aux allures vives se réalisent les voyages d'études, les excursions et les expéditions à l'étranger. Les membres de la S. S. S. ont visité les zones karstiques de Bulgarie, Roumanie, Iran, Srí Lanka, Hongrie, Pologne, Autriche et Italie. Par le passage du Gouffre Jean-Bernard, après avoir réalisé les 1298 m, nos spéléologues ont fait un record tchécoslovaque de profondeur. Egalement, ils ont accueilli dans les zones du Karst slovaque plusieurs spéléologues étrangers.

Au cours des dernières dix années, ils considérablement enrichi les collections du M. K. S. Ils participent également à la solution des tâches de recherches. Leurs activités sont coordinées par les commissions spécialisées, dont la structure corresponde à celle de l'Union Spéléologique Internationale.

Depuis 1976 la fonction du secrétaire professionnel de la S. S. S. se stabilisait et, depuis 1980, celui-ci a à son coté une secrétaire. En 1980, on a également fondé un poste de secours spéleologique dont la compétence s'étende au niveau de la ČSSR. Les membres de la S. S. S. en collaboration avec le M. K. S., ont multiplié au cours des derniers dix ans leurs activités, couronnées de succès dans les années 1949—1952, et ont ainsi créé l'espace pour leur développement future non seulement à l'intérieur du pays mais aussi par rapport à l'étranger.

MÚZEUM SLOVENSKÉHO KRASU A SPRÍSTUPNENÉ JASKYNE

ALFONZ CHOVAN

VZŤAH MÚZEA K SPRÍSTUPNENÝM JASKYNIAM

Činnosť Múzea slovenského krasu sa začala bezprostredne po jeho vzniku prejavovať aj vo vzťahu ku sprístupneným jaskyniam na Slovensku. Vyznačovala sa predovšetkým úsilím kuratória získať hmotné doklady od spravovateľov jaskýň. Svedčia o tom originály listov adresované Odboru klubu čs. turistov v Dobšinej i Správe Belianskych jaskýň v Tatranskej Kotline. Pri získavaní zbierkového fondu sa však najčulejšie kontakty udržiavali s Družstvom Demänovských jaskýň, ktoré navyše súhlasilo s inzerciou MSK vo svojich prospektoch a propagačných letákoch. Pod vplyvom tejto činnosti sa roku 1938 do múzea uložila aj zbierka krasového múzea z Domice. Hlavným znakom tohto úsilia bola zbierkotvorná činnosť, ktorá nemala podstatný vplyv na riešenie otázok súvisiacich so sprístupňovaním a následným zabezpečovaním prevádzky v jaskyniach na Slovensku.

Vzťah ku sprístupneným jaskyniam sa podstatne zmenil po roku 1949, keď sa múzeum stalo vlastníctvom Slovenskej speleologickej spoločnosti. Neúnavne sa začala presadzovať zásada, že jaskyne sú múzeami v prírode, a preto im treba venovať všestrannú starostlivosť, aby sa zachovali v neporušenom stave aj pre budúce generácie. V tejto súvislosti sa zriadili dve odborné komisie pre Demänovskú dolinu, a to názvoslovná a plánovacia a výtvarná. Ich cieľom bolo usmerňovať celkovú činnosť v Demänovskej doline, aby nepodľahla nežiadúcim vplyvom obchodnej exploatácie. Poznatky, ktoré získalo múzeum pri riešení problematiky ochrany jaskýň, poslúžili aj pri tvorbe prvého zákona o štátnej ochrane prírody, ktorý vyšiel 18. 10. 1955 a publikoval sa ako zákon SNR č. 1/1955 Zb. SNR o štátnej ochrane prírody. Tak sa popri zbierkotvornej činnosti orientovanej na kras a jaskyne prejavil podiel múzea aj na riešení ochranárskych otázok, predovšetkým vo vzťahu k prevádzke sprístupnených jaskýň. Presadzovanie zásad ochrany krasu do praxe

si vyžiadalo veľa úsilia najmä na úseku organizátorskej, popularizačnej a riadiacej činnosti.

DELIMITÁCIA JASKÝŇ Z REZORTU OBCHODU DO REZORTU KULTÚRY

Úsilie zachovať jaskyne v neporušenom stave našlo plné uplatnenie po prijatí uznesenia Predsedníctva SNR z 24. 6. 1965, keď prešlo riadenie, ochrana a prevádzka jaskýň na Slovensku z pôsobnosti Ministerstva vnútorného obchodu do pôsobnosti Povereníctva SNR pre školstvo a kultúru. Týmto opatrením sa podstatne zlepšila celková starostlivosť o jaskyne. V tejto súvislosti bolo Múzeum slovenského krasu poverené ústrednou evidenciou a dokumentáciou krasu na Slovensku a zároveň prevzalo 1. 1. 1966 do operatívnej správy sprístupnené jaskyne v Stredoslovenskom kraji, a to: Demänovskú jaskyňu Slobody, Demänovskú ľadovú jaskyňu, Harmaneckú a Važeckú jaskyňu.

Zvýšený rozsah úloh v dôsledku zabezpečovania údržby a prevádzky sprístupnených jaskýň v Stredoslovenskom kraji si vyžiadal od pracovníkov múzea aj vysokú aktivitu, s prihliadnutím na technický stav jaskýň a ich areálov.

Prvoradý dôraz sa kládol na zaistenie bezpečnosti návštevníkov a na opatrenia znemožňujúce ničenie kvapľovej výzdoby. V tejto súvislosti sa v Demänovskej jaskyni Slobody opravili poškodené chodníky, zábradlia, doplnili chýbajúce a opravili poškodené svietidlá. Namontovali sa aj ochranné siete na miestach s ľahko dostupnou kvapľovou výzdobou a doplnil sa príručný sklad elektrosúčiastok. Harmonogram technických zásahov a údržbárskych prác vychádzal z uskutočňovanej revízie elektrického zariadenia a z bansko-bezpečnostných prehliadok. Prístrojovou technikou sa začala sledovať stabilita priestorov v Hlbokom dóme v Demänovskej jaskyni Slobody.

V Demänovskej ľadovej jaskyni sa zabezpečila oprava drevených schodov, zábradlia a vymenilo sa žiarovkové osvetlenie za výbojkové. Upravil sa i prístupový chodník k jaskyni. Vybudoval sa gravitačný vodovod z Čiernej dolinky a sústavne sa vykonávali opatrenia zamerané na obnovenie pôvodnej ľadovej výzdoby. Zlepšili sa pracovné podmienky zamestnancov jaskyne vybudovaním útulne pre sprievodcov.

Vo Važeckej jaskyni sa okrem bežných údržbárskych prác zabezpečili staticky porušené miesta vo vstupnej časti Zbojníckej chodby. Sanačnými prácami sa zvýšila estetika prostredia tvoriaceho exteriér jaskyne.

Rozsiahle údržbárske práce sa vykonali v Harmaneckej jaskyni. Na uľahčenie namáhavého transportu materiálu k jaskyni sa vybudoval nákladný výťah. Ten sa dokonale uplatnil najmä pri havarijných prácach, ktoré si vynútil zosun pôdy na vstupnej plošine a prístupových chodníkoch.

Múzeum slovenského krasu okrem zabezpečovania údržby a prevádzky v sprístupnených jaskyniach riešilo aj otázky sprístupňovania nových jaskýň, predovšetkým vo vzťahu k Demänovskej jaskyni Mieru. V tejto súvislosti sa riadilo úsilím rozšíriť atraktívnosť cestovného ruchu a čiastočne regenerovať jaskyňu Slobody, ktorá je žiadúca vzhľadom na preexponovanú návštevnosť. V dňoch 11.—13. 10. 1967 zvolalo do Demänovskej doliny sympózium s medzinárodnou účasťou s cieľom odborne posúdiť štúdie o dopravných systémoch na sprístupnenie jaskyne Mieru, ktorú vypracovala Slovenská vysoká škola technická. V rámci sympózia odzneli hlavné referáty, na ktoré nadväzovala prehliadka jaskýň a diskusia. Tím speleológov s technikmi po dôkladnej analýze odporúčal, aby sa pre Demänovskú jaskyňu Mieru použil jednokoľajový dopravný prostriedok so spodnou betónovou nosnou koľajou typu Monorail. Po projekčnej príprave sa začali sprístupňovacie práce vybudovaním vstupnej prerážky, ktorá nadväzuje na komplexné sprístupnenie Demänovskej jaskyne Mieru.

Súčasťou všestrannej starostlivosti o sprístupnené jaskyne bola aj odborná príprava personálu, ktorý prevádzku v jaskyniach priamo zabezpečoval. Odborná úroveň personálu sa zvyšovala usporiadaním prednášok, seminárov a exkurzií so špecifickým zameraním na problematiku ochrany, v nadväznosti na údržbárske a sprístupňovacie práce, ako aj na vylúčenie nežiadúcich zásahov do prostredia jaskýň zo strany návštevníkov.

Dôkazom komplexného prístupu múzea k riešeniu problematiky krasu a sprístupnených jaskýň je aj jeho podstatný podiel na organizačných prípravách súvisiacich s vytvorením jednotnej centrálnej organizácie jaskyniarstva na Slovensku.

FUNKCIA MÚZEA VO VZŤAHU K SPRÍSTUPNENÝM JASKYNIAM PO VZNIKU SPRÁVY SLOVENSKÝCH JASKÝŇ

Po včlenení Múzea do organizačného celku Správy slovenských jaskýň sa vytvoril priestor na dôslednejšie riešenie špecifických otázok spojených so sprístupňovaním, údržbou a prevádzkou jaskýň na Slovensku. V tom zmysle sa úlohy Múzea slovenského krasu určujú vo vzťahu ku sprístupneným jaskyniam takto:

Múzeum spolupracuje pri usporadúvaní školení a seminárov pre sprievodcov jaskýň. Posudzuje investičné zámery technicko-prevádzkového úseku. Vyjadruje sa k výstavbe zariadení v areáli jaskýň a chránených krasových území. Výsledky komplexného výskumu krasových oblastí sa uplatňujú pri prevádzke jaskýň, pri sprístupňovaní nových jaskýň a riešení otázok ochrany jaskýň a krasových území.

Múzeum zabezpečuje výkon meračských prác v jaskyniach a krasových územiach a vyhotovuje jaskynné plány. Sleduje prírodný režim jaskýň, najmä ľadových a aragonitových, statické pomery jaskynných

priestorov, predovšetkým v sprístupnených častiach a navrhuje opatrenia pre technicko-prevádzkový úsek Správy slovenských jaskýň. Pri rekonštrukčných prácach zabezpečuje ochranársky dozor. Vypracováva sprievodné texty pre lektorov v novosprístupnených jaskyniach a aktualizuje existujúce sprievodné slová vo väzbe na najnovšie poznatky vedy a výsledky výskumu.

Vedie ústrednú evidenciu a dokumentáciu jaskýň a krasových javov Slovenska. Zhromažďuje poznatky o významných osobnostiach speleológie a významných výročiach jaskyniarstva na Slovensku, získava a skúma základné údaje o hydrografických a mikroklimatických pomeroch jaskýň a vedie ústrednú kartotéku so základnými údajmi o sprístupnených jaskyniach.

Úlohy, ktoré určuje pre MSK (vo vzťahu k sprístupneným jaskyniam) organizačný poriadok Správy slovenských jaskýň, zaujali v dlhodobých a spresňovacích ročných plánoch múzea trvalé miesto. Postupne sa im prispôsobovalo a stále sa aj prispôsobuje kádrové dobudovávanie múzea. Výrazne sa doplnilo potrebné prístrojové vybavenie. Rozšírila sa spolupráca s rôznymi vedeckými a odbornými ústavmi v ČSSR, ktoré svojou činnosťou inklinujú k riešeniu úloh vyplývajúcich z potreby zabezpečovania plynulej prevádzky sprístupnených jaskýň.

Na spomínanom základe sa začal výskum pohybu horninových vrstiev v porušených častiach jaskynných priestorov, ktorý nemá vplyv len na realizáciu neodkladných technických zásahov a opatrení, ale určuje aj prognózu vývoja staticky porušených častí. Výsledky tohto výskumu sa už aj uplatnili v praxi, predovšetkým v Jasovskej jaskyni.

V súlade so zámermi konferencie s medzinárodnou účasťou usporiadanej pri príležitosti stého výročia objavenia Dobšinskej ľadovej jaskyne sa uskutočňujú v rámci výskumných úloh pozorovania v ľadových jaskyniach. Postupným vyhodnocovaním čiastkových výsledkov týchto úloh sa určujú neodkladné zásahy na zabezpečovanie prevádzky a získavajú základné faktografické poznatky na vypracovanie komplexných realizačných opatrení smerujúcich k sústavnej tvorbe a uchovaniu ľadovej výzdoby. K uskutočneným čiastkovým opatreniam patria napríklad zmeny prehliadkového okruhu v Demänovskej ľadovej jaskyni a usmernenie zaužívaných prevádzkových zásahov v Dobšinskej ľadovej jaskyni.

S cieľom udržať, resp. zlepšiť súčasný stav vegetačného krytu nad všetkými sprístupnenými jaskyňami na Slovensku, sa vykonal jeho stanovištný prieskum. Pre každú jaskyňu sa vypracoval v tom zmysle návrh opatrení s cieľom ich postupnej realizácie. Opatrenia sa realizovali predovšetkým z hľadiska riešenia aktuálnych problémov v areáli Važeckej jaskyne. V tomto prípade sa územie nad jaskyňou vyňalo z poľnohospodárskeho pôdneho fondu a včlenilo do lesného pôdneho fondu. Súčasne sa úplne zrušila ťažba vápenca nad jaskynnými priestormi,

vylúčila sa pastva dobytka a územie delimitované do lesného fondu sa zalesnilo a oplotilo.

V úsilí zamedziť nežiadúcu tvorbu rias a machov na sintrovej výzdobe, vytypovali sa chemické prípravky, ktoré sa budú používať v postihnutých častiach jaskýň. Hlavnou požiadavkou chemických prostriedkov je, aby nepôsobili deštrukčne na sintrovú výzdobu a aby neovplyvnili chemické zloženie podzemných vôd.

Značným rozsahom sa prezentuje MSK aj na úseku meračských prác v sprístupnených jaskyniach. Vynútili si ich požiadavky na meračskú dokumentáciu vyplývajúce z bezpečnostných predpisov pre jaskyne a nevyhnutné zmeny prehliadkových okruhov. Najrozsiahlejšie meračské práce sa uskutočnili v jaskyni Domica, Jasovskej jaskyni, Belianskej, Demänovskej jaskyni Slobody a Demänovskej ľadovej jaskyni.

Výskum a meračské práce sa uskutočnili aj v jaskyniach, ktoré sa majú sprístupniť v budúcnosti. Na úrovni investičného zámeru sa spracovali príslušné podklady vo vzťahu k Staničovskej jaskyni.

Pozornosť múzea sa sústredila aj na okrúhle výročia sprístupnených jaskýň usporiadaním výstav, spomienkových slávností, besied, prednášok a pri osobitne významných výročiach aj sympózií či vedeckých konferencií.

Činnosť múzea vo vzťahu k sprístupneným jaskyniam sa neprejavuje v nadväznosti bezprostredného kontaktu s ich návštevníkmi. Sledovaním celkového režimu týchto jaskýň však ovplyvňuje nevyhnutné technické zásahy tak, aby sa zabezpečilo ich široké kultúrno-výchovné a náučné využitie, zaistila bezpečnosť návštevníka a v maximálne možnej miere zachovala aj pôvodnosť jaskýň vrátane ich širokého areálu. Na tomto koncepčnom základe, ktorý je v súlade s perspektívnymi plánmi SSJ, na úseku sprístupňovania jaskýň a ochrany krasu bude MSK naďalej rozvíjať najmä svoju výskumnú a prieskumnú, ale aj dokumentačnú činnosť.

DAS MUSEUM DES SLOWAKISCHEN KARSTES UND DIE ERSCHLOSSENEN HÖHLEN

Alfonz Chovan

Zusammenfassung

Die Beziehung des Museums des Slowakischen Karstes zu den erschlossenen Höhlen in der Slowakei hat sich im Laufe der organisatorischen Regelungen des Museums mehrmals geändert. Bis zum J. 1949 bestand diese Beziehung nur im Sammeln materieller Belege aus den der Öffentlichkeit zugänglichen Höhlen. Nach 1949 begann das Museum auch Fragen des Naturschutzes zu lösen, vor allem beim Schutz der Höhlen im Tal Demänovská dolina und der Eishöhle von Dobšiná.

Im J. 1965 ging die Leitung, der Naturschutz und die Verwaltung der Höhlen in der Slowakischen Sozialistischen Republik aus dem Wirkungsbereich des Ministeriums für Innenhandel in die Kompetenz des Amtes des Beauftragten des Slowaki-

schen Nationalrates für Schulwessen und Volkskultur über. Bei dieser Reorganisierung übernahm das Museum des Slowakischen Karstes die erschlossenen Höhlen im Mittelslowakischen Bezirk am 1. Januar 1966 in seine operative Verwaltung. Der größte Nachdruck wurde auf die Instandhaltung und Rekonstruktion der Anlagen in den Höhlen gelegt, die die Sicherheit der Besucher gewährleisten, sowie auf Vorkehrungen, die eine Beschädigung der Tropfsteingebilde verhindern solle.

Im J. 1967 berief das Museum des Slowakischen Karstes ein internationales Symposium in das Demänovská-Tal ein mit dem Ziel, mehrere Studien über Verkehrssysteme zur Erschließung der Höhle Demänovská jaskyňa Mieru fachlich begutachten zu lassen. Das Symposium empfahl ein eingleisiges Verkehrsmittel mit einer unteren Betontragschiene und darauf realisierte das Museum den Bau eines Eingangsdurchschlags, der an die komplexe Erschließung der Höhle anknüpft.

Mit dem 1. Januar 1970 wurde das Museum des Slowakischen Karstes in die einheitliche Organisation für Höhlenforschung in der Slowakei „Správa slovenských jaskýň" (Verwaltung der slowakischen Höhlen) eingegliedert. Damit gewann das Museum des Slowakischen Karstes Raum und Möglichkeit, spezifische Fragen zu lösen, die mit der Erschließung, Instandhaltung und mit dem Betrieb der Höhlen in der Slowakei verbunden sind. Man begann mit der Erforschung der Bewegung der Gesteinsschichten in den beschädigten Teilen der Höhlen. In den Eishöhlen wurden systematische Beobachtungen durchgeführt, die eine ununterbrochene Bildung und Erhaltung der Eisdekoration gewährleisten sollen. An der Oberfläche aller erschlossenen Höhlen in der Slowakei wurde eine stationäre Erforschung der Vegetationsdecke vorgenommen, in dringenden Fällen wurde das betreffende Areal aufgeforstet.

Es wurden auch chemische Mittel zur Behandlung solcher Stellen gefunden, die eine unerwünschte Vegetation von Algen und Mosen auf der Sinterverzierung aufweisen. Auf Anforderung der übergeordneten Organisation Správa slovenských jaskýň fertigt das Museum des Slowakischen Karstes auch Höhlenpläne und Landkarten der Erdoberfläche im Bereich der Höhlen an. Das Museum des Slowakischen Karstes erstellt auch die Unterlagen zur Erschließung neuer Höhlen bis zur Stufe des Investitionsvorhabens.

Das Museum beteiligt sich auch an Schulungen, die für Höhlenführer abgehalten werden und veranstaltet bei verschiedenen Jubiläen der erschlossenen Höhlen Ausstellungen, Vorträge, Gespräche, Symposien und wissenschaftliche Konferenzen. Außerdem führt es nach Plänen und Anweisungen der Správa slovenských jaskýň die Erforschung von Karstgebieten und Höhlen in der Slowakischen Sozialistischen Republik durch mit dem Ziel, der Öffentlichkeit weitere Höhlen zu erschließen.

LE MUSÉE DU KARST SLOVAQUE ET LES GROTTES RENDUES ACCESSIBLES

Alfonz Chovan

Résumé

Les rapports entre le M. K. S. et les grottes slovaques rendues accessibles évoluaient graduellement suivant son organisation. Avant 1949, ils se manifestaient seulement par l'acquisition des objects matériels gagnés dans les grottes rendues accessibles. Après 1949, le Musée commençait à se présenter également par la solution des questions concernant leur protection, notamment en ce qui concerne les grottes situées dans la vallée Demänovská et la grotte de glace Dobšinská ľadová jaskyňa.

En 1965, la gestion, la protection et l'exploitation des grottes slovaques sont passé de la compétence du Ministère du Commerce Intérieur à celle du Commissariat pour l'instruction publique et la Culture auprès du Conseil National Slovaque. Ainsi, le M. K. S. reçut au 1er janvier 1966 la gérance opérationnelle de toutes les grottes ouver-

tes au public dans la région de la Slovaquie Centrale. Par suite, l'attention principale fut prêtée aux travaux d'entreitien et de reconstruction nécéssaires pour la sécurité des visitieurs, ainsi qu'aux mesures rendant impossible la destruction des colonnes formées par des concrétions calcaires.

En 1967, le M. K. S. organisa dans la vallée Demänovská dolina un Colloque international dont le but était de juger au niveau professionnel les études portant sur les systèmes de transport qui devraient faciliter l'accès à la Grotte de la Paix (Demänovská jaskyňa Mieru). Après ce qu'on recommenda le moyen de transport à une voie muni d'un rail inférieur porteur en béton, le Musée organisait la construction de la percée d'entrée qui fait partie des travaux qui ont rendu la grotte coplètement accessible.

Au 1er janvier 1970, le M. K. S. devint partie de l'organisation spéléologique uniqe en Slovaquie — Administration des grottes slovaques. Le M. K. S. gagnait ainsi l'espace pour la solution des questions spécifiques liées à l'accessibilité, à l'entretien et à l'exploitation des grottes en Slovaquie. Le M. K. S. s'orientait vers l'exploration des couches dans les parties détériorées des grottes. Il réalise également les observations dans les grottes de glace qui ont pour but d'assurer la formation et le maintien permanents de l'intérieur de glace. Au-dessus de toutes le grottes ouvertes en Slovaquie au public, le M. K. S. a réalisé l'exploration de la végétation. Le cas échéant on a fait le boisement nécéssaire.

Les travailleurs du Musée ont également approuvé les moyens chimiques pour la conservation des lieux attaqués par les algues et par les mousses. Selon les demandes de l'Administration des grottes slovaques le M. K. S. élabore également les plans et les cartes de la situation superficielle dans l'aire des grottes. Le Musée assurre aussi les travaux préparatoires destinnés à l'ouverture des nouvelles grottes, cela jusqu'au niveau des intentions d'investissement.

Le Musée coopère lors des cours faits pour les guides et lors des journées commemoratives concernant l'ouverture des grottes. A cette occasion il organise les expositions, les réunions, les discussion et les conférences scientifiques L'exploration des terrains karstiques et des grottes se fait en Slovaquie selon len plan de l'Administration des grottes slovaques orienté vers l'ouverture d'autres grottes.

Z HISTÓRIE VEDECKOVÝSKUMNEJ ČINNOSTI MÚZEA SLOVENSKÉHO KRASU

VIERA ČERVEŇOVÁ

Okrem iných úloh je náplňou múzeí i výskumná činnosť. Vďačným, ale aj náročným objektom výskumu Múzea slovenského krasu sú kras a jaskyne. Tajomné a neznáme priestory jaskýň vždy vzbudzovali túžbu po ich poznaní. Z nadšencov pre kras a jaskyne sa postupne stávali skutoční odborníci. V prvých, začiatočných rokoch múzea sa výskumy krasu robili len lokálne, práca múzea bola zameraná najmä na budovanie zbierok. Vlastná vedeckovýskumná činnosť sa začala až po oslobodení a najmä v posledných rokoch, po vytvorení samostatného výskumného oddelenia, ktorého pracovníci podľa plánu hlavných úloh riešia úlohy zamerané na výskum povrchového i podzemného krasu.

ZAČIATKY VÝSKUMU (1930—1949)

V prvých rokoch po svojom vzniku bolo Múzeum slovenského krasu spolkovým múzeom. O jeho činnosť sa starala skupina nadšencov, ktorí tvorili tzv. „Kuratórium" a svojím nadšením napomáhali rozvoj múzea. Činnosť múzea sa zameriavala predovšetkým na budovanie zbierok. Táto činnosť však nadšencov pre múzeum neuspokojovala. Začali zakladať pri MSK odbory, za pomoci ktorých sa usilovali pozdvihnúť kultúrnu činnosť Liptova. Roku 1932 vznikol „Prírodovedecký zbor" s odbormi okrašľovacím a ochraňovacím a od roku 1933 aj odbor krasový jaskyňovedný. Vydávaním plagátov, prednáškami a exkurziami do prírody sa usilovali vzbudiť v ľuďoch lásku k prírode. Veľkú zásluhu pri budovaní zbierok mal kustód múzea Ján Volko-Starohorský. Spolupracoval s významnými osobnosťami tých čias, ako boli napr. C. Purkyně, F. Vitásek, R. Kettner, V. Budinský-Krička, ktorí podporovali rozvoj Múzea slovenského krasu a sami pomáhali obohacovať jeho zbierky. Ján Volko-Starohorský, priekopník slovenskej geológie, geografie, speleológie a ochrany prírody, sa v pravom zmysle slova zaoberal vedeckovýskumnou činnosťou. Svojou neúnavnou prácou sa usiloval povzniesť múzeum.

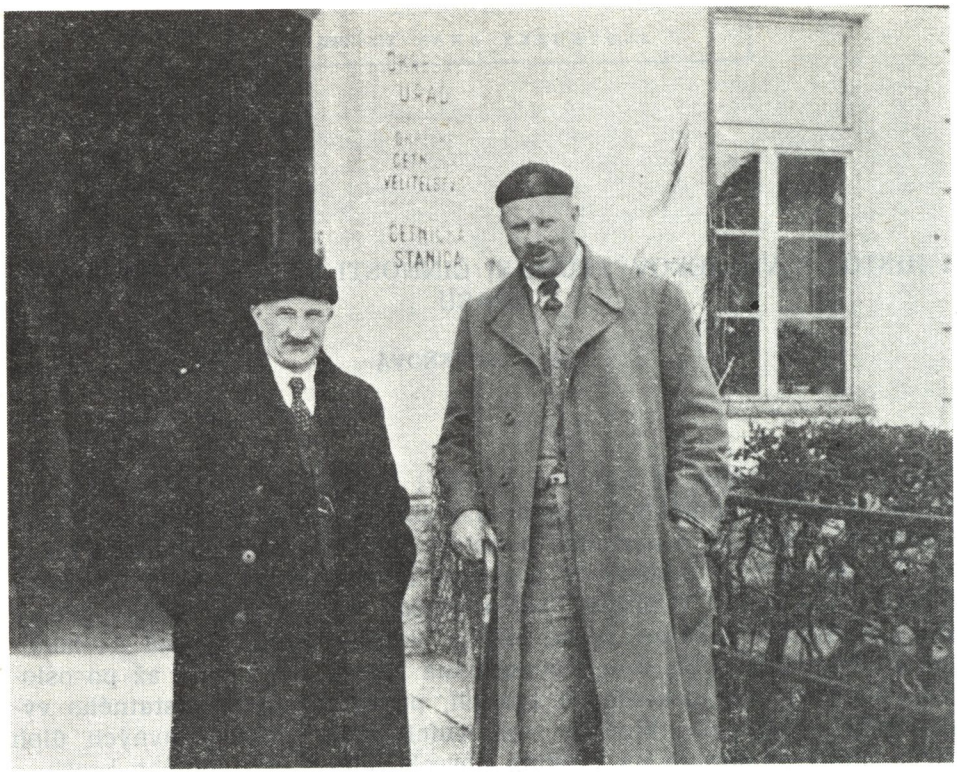

1. Prof. dr. R. Kettner a prof. J. Volko-Starohorský pred Múzeom slovenského krasu roku 1937. Foto Archív MSK

1. Профессор д-р Р. Кеттнер и профессор Волько-Старогорский перед зданием Музея словацкого карста в 1937 году. Фото архив МСК

1. Professor dr. R. Kettner and professor J. Volko-Starohorský in front of the Slovak karst museum in the year 1937. MSK photoarchives

Aby ho propagoval medzi odborníkmi i verejnosťou, vydával svoje práce v náklade Múzea slovenského krasu. Boli to napr. práce: *Morfológia jaskynného srazeného vápenca* (1932) a *Speleológia či jaskyňoveda vzhľadom na Slovensko* (1935), ktorými propagoval speleológiu ako vedný odbor, načrtol v nich históriu rozvoja jaskyniarstva, vysvetlil spôsob tvorby jaskýň a kvapľovej výzdoby a objasnil význam základných jaskyniarskych pojmov. Jeho práca *Speleológia či jaskyňoveda vzhľadom na Slovensko* je prvá po slovensky písaná speleológia. Jaskyne Liptova stále v ňom vzbudzovali túžbu poznať ich a úsilie objavovať a skúmať nové, neznáme jaskynné priestory. Bol objaviteľom jaskyne Okno, ktorej morfológiu a paleontologické nálezy opísal v práci *Vykopávky v jaskyni Okno* (1926). Výskumy robil i v ďalších jaskyniach Demänovskej

doliny a celého Liptova. Svoje poznatky zhrnul v práci *Jaskynné územia Liptova* (1935).

Ako pravému prírodovedcovi ležala mu na srdci ochrana prírody a kultúrnych pamiatok. Bol jedným z prvých priekopníkov ochrany prírody na Slovensku. Návrhy na ochranu prírody a ich realizovanie načrtol v práci *Ochrana prírodných pamiatok* (1941). Pozornosť sústredil predovšetkým na geológiu. Ako prvý po viedenských geológoch zmapoval Liptovské vápenisté vrchy (teraz Chočské vrchy), okolie Jánskych prameňov a Važeckej jaskyne (D r o p p a, 1979). Systematicky budoval zbierku MSK. Z oblasti historickej geológie hodno spomenúť niektoré jeho práce, v ktorých uviedol geologický prehľad jednotlivých vývojových štádií Karpát. Päť zväzkov tejto historickej geológie vychádzalo postupne v rokoch 1940—1947. Svojím nadšením Ján Volko-Starohorský ukázal cestu ďalšieho napredovania vedeckej práce múzea. Funkciu kustóda zastával do roku 1948. Po jeho odchode prevzal dočasne funkciu správcu zbierok Miloš Janoška a roku 1949 dlhoročný jaskyniarsky pracovník Vojtech Benický.

DRUHÉ OBDOBIE VÝSKUMU (1950—1969)

Začiatkom 50. rokov orientovalo múzeum výskum najmä na Demänovské jaskyne. Objavili sa a zmapovali ďalšie priestory systému Demänovských jaskýň. Prvoradou úlohou tohto obdobia však bolo získať dokumentačný materiál krasových oblastí a inštalovať zbierky, aby sa múzeum mohlo sprístupniť verejnosti. Za významné obdobie, v ktorom pokračovali výskumné práce v systéme Demänovských jaskýň, možno označiť etapu, keď bol kustódom múzea dr. Anton Droppa. Svoje poznatky z výskumov Demänovských jaskýň publikoval po odchode z MSK v práci *Demänovské jaskyne* (1957). Jeho úsilie v oblasti prieskumov prispelo k objavu jaskyne v Sypkých skalách v Západných Tatrách a pravekého sídliska z doby halštatskej, človeka lužicko-sliezskej kultúry v Demänovskej doline (Archív MSK). Po jeho odchode roku 1954 vykonával vedeckovýskumnú činnosť v spolupráci s členmi SSS riaditeľ MSK Vojtech Benický. V rokoch 1955 a 1956 zorganizovalo MSK v spolupráci s členmi SSS, pracovníkmi Zemepisného ústavu SAV, Zoologického ústavu Univerzity Komenského, Ústavu pre meteorológiu a klimatológiu Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, Českého speleologického klubu v Brne a za spoluúčasti dr. Kowalského z PĽR komplexný speleologický výskum Ľadovej priepasti na Ohništi v Jánskej doline. Boli to prvé komplexné speleologické výskumy takéhoto rozsahu v dejinách našej speleológie. Uskutočnil sa výskum fauny a mikroklímy jaskyne a jej okolia. Výskum ukázal, že jaskyňa sa končí v hĺbke 129 m. Výsledky tejto práce sa publikovali roku 1958 v Slovenskom krase 1. Okrem výskumu Ľadovej priepasti sa múzeum zúčastnilo aj na

2. Pracovný záber z výskumu Veľkej ľadovej priepasti na Ohništi z roku 1955 — druhá výskumná výprava MSK do tejto priepasti. Foto V. Benický, Archív MSK

2. Рабочий момент исследования Большой ледяной пропасти на Огниште в 1955 г. — вторая исследовательская экспедиция МСК в этой области. Фото В. Беницки, архив МСК

2. A working snapshot from the research of the Veľká ľadová chasm „at Ohnište" from the year 1955 — the second research MSK expedition to this chasm. Photo V. Benický, MSK archives

komplexnom výskume Hrádockej aragonitovej jaskyne v katastri obce Ochtiná (teraz Ochtinská aragonitová jaskyňa), vykonalo výskum Zvonivej priepasti na Plešivskej planine, výskumy v jaskyni Mier v Demänovskej doline a speleologický výskum krasových javov v okolí Vernára. Roku 1958 nastúpil do múzea prom. geograf Pavol Janáčik, ktorý sa hneď po svojom príchode aktívne zapojil do výskumných úloh múzea. Zúčastnil sa na komplexnom speleologickom výskume priepasti Kresanica v Červených vrchoch a urobil registráciu jaskýň Liptovského krasu a Malej Fatry. V 60. rokoch nenastali vo výskumnej činnosti múzea podstatnejšie zmeny. I naďalej sa vykonávala predovšetkým prieskumná činnosť. V spolupráci s členmi SSS začalo múzeum prieskum Strážovských vrchov, vykonalo komplexný speleologický výskum Pružinskej jaskyne, Mojtínskej jaskyne a jaskyne Barbirátky, geomorfologický výskum Kukurišovej jaskyne a Stratenskej priepasti v Malej Fatre

a Temnej jaskyne v Spišskom Podhradí. Pavol Janáčik vykonal geomorfologický výskum Medvedej jaskyne na Glaci v Slovenskom raji a jaskyňu zameral. Riaditeľ Vojtech Benický sa zaoberal vypracovaním návrhu jednotnej koncepcie organizácie jaskyniarstva na Slovensku. Usiloval sa uplatniť myšlienku chápať jaskyne ako prírodné múzeá v prírode, vyčleniť ich z rezortu obchodu a dať do správy rezortu kultúry. Múzeum i naďalej udržiavalo dobré vzťahy s dobrovoľnými jaskyniarmi. S ich pomocou vykonalo výskum Priepasti v kosodrevine v Červených

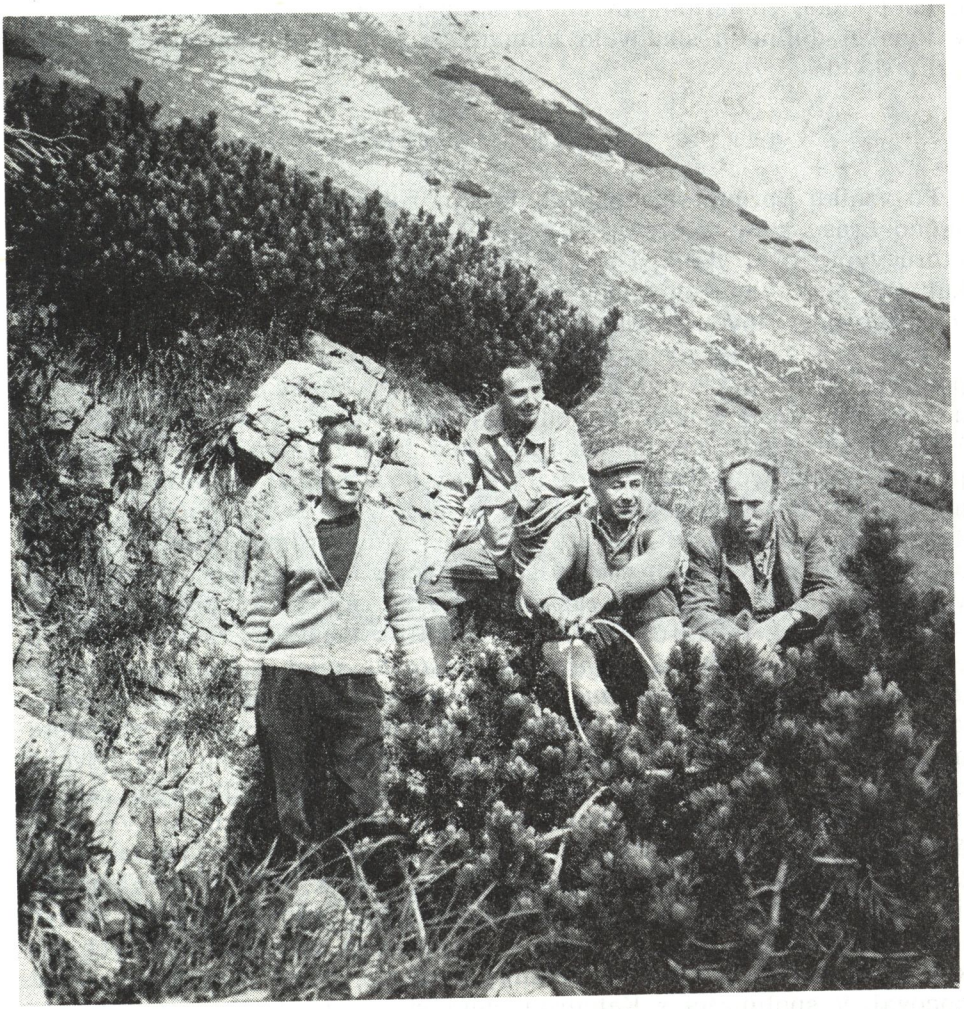

3. Výskum priepasti Zadný úplaz. Foto V. Benický, Archív MSK
3. Исследование пропасти Задний-уплаз. Фото В. Беницкий, архив МСК
3. The research of Zadný úplaz chasm. Photo V. Benický, MSK archives

vrchoch, výskum jaskyne Axamitky a ďalších krasových javov v Pieninách. V rámci speleologického výskumu Chočských vrchov vykonalo MSK výskum a zameralo Liskovskú jaskyňu. V polovici 60. rokov vykonalo múzeum čiastočný prieskum priepasti pod Brtkovicou a začalo prieskum krasu Prosieckej doliny. Vo výskume krasu Prosieckej doliny pokračovali pracovníci múzea roku 1969. Zamerali jej krasové javy a zhotovili orientačnú mapu. Roku 1969 uskutočnilo múzeum i prieskum priepasti v Čiernej dolinke pod Krakovou hoľou, orientačný prieskum krasových javov na severnom úpätí Západných Tatier v povodí Studeného potoka, zameralo povrchovú situáciu okolia Stanišovskej jaskyne v Jánskej doline a sledovalo klimatické pomery v Demänovskej ľadovej jaskyni.

TRETIE OBDOBIE VÝSKUMU (1970—1980)

Po vzniku Správy slovenských jaskýň roku 1970 sa Múzeum slovenského krasu stalo súčasťou Správy. Vytvorila sa nová koncepcia MSK, ktorú vypracoval vtedajší riaditeľ Správy slovenských jaskýň dr. J. Jakál, CSc. tak, aby bolo múzeum schopné komplexne spracovávať problematiku povrchového krasu i jaskýň, vykonávať geomorfologický, geologický a hydrologický výskum, sledovať klimatické a mikroklimatické pomery, riešiť otázky biospeleológie a problémy speleoarcheológie a ochrany krasu. Začalo sa budovať samostatné výskumné oddelenie MSK. K nemu bolo pričlenené výskumné laboratórium pri Gombaseckej jaskyni, ktoré svoj výskum orientovalo v nadväznosti na práce z výskumu vlastností jaskynného ovzdušia a jeho účinkov na liečenie chorôb dýchacích ústrojov. Od roku 1971 sa múzeum v rámci vedeckovýskumnej činnosti zapája do riešenia štátnych, rezortných a ústavných úloh. V rámci štátneho programu základného výskumu riešili v rokoch 1971—1975 RNDr. J. Jakál, CSc. a RNDr. P. Mitter čiastkovú úlohu *Klasifikácia krasového reliéfu SSR z hľadiska výstavby sídel, poľnohospodárstva, dopravy a cestovného ruchu.* Vypracovala sa typológia rozčleneného krasu Západných Karpát z hľadiska hospodárskeho využitia, zhodnotenie krasových území z hľadiska potrieb cestovného ruchu a stanovenie hodnoty pre širší cestovný ruch, športovú turistiku, dlhodobú rekreáciu, víkendovú rekreáciu, horolezectvo a speleoalpinizmus. Výsledky úloh sa využívajú a realizujú v plánovacích inštitúciách. Jednou z oblastí úloh, ktoré riešilo výskumné oddelenie MSK, boli práce zamerané na zistenie optimálnych podmienok zachovania ľadovej výzdoby jaskýň. Ich riešiteľom bol p. g. J. Halaš. Na vybratých miestach ľadových jaskýň robil pomocou meracej techniky merania, ktoré pravidelne vyhodnocoval. V spolupráci s Katedrou meračstva a geofyziky Stavebnej fakulty VŠT, Banskou fakultou VŠT, Hydrometeorologickým ústavom v Bratislave, Geofyzikálnym ústavom SAV a Geografickým ústavom SAV riešil Ing. M. Lalkovič úlohy zamerané na sledovanie pohybu a zmien

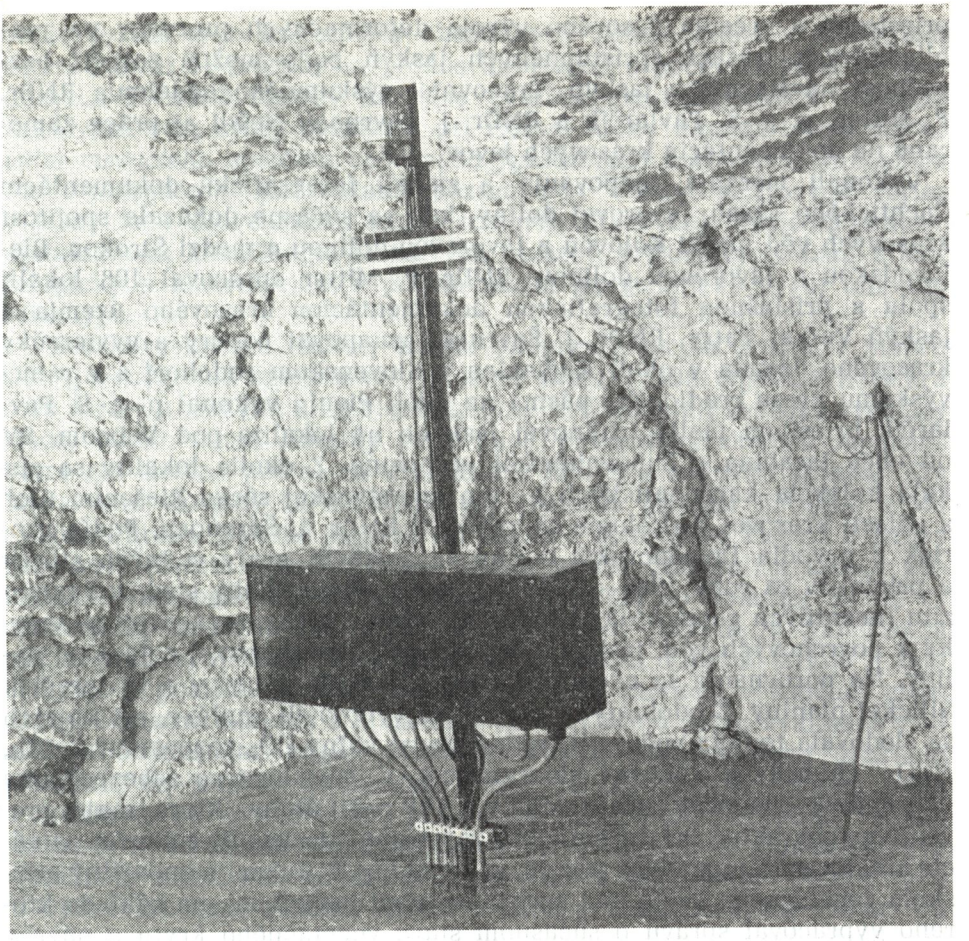

4. Rozvádzač — meranie teploty vzduchu meteorologickými teplomermi a diaľkové meranie teploty odporovým snímačom Pt 100. Vývod z vrtu pre diaľkové meranie teploty horninového plášťa v Dobšinskej ľadovej jaskyni. Foto J. Halaš, Archív MSK

4. Распределитель — измерение температуры воздуха и автоматическое дистанционное измерение температуры датчиком сопротивления Пт 100. Вывод из скважины для дистанционного измерения температуры горных пород в Добшинской ледяной пещере. Фото Й. Галаш, архив МСК

4. The electric distributor — measurement of the air temperature by the meteorologic thermometers and longitudinal measurement of the temperature by resistance record Pt 100. The drill estuary for longitudinal measurement of the temperature of the rock mantle in Dobšinská ice cave. Photo J. Halaš, MSK archives

ľadových útvarov a mikroklimatických a klimatických pomerov ľadových jaskýň. Múzeum riešilo i práce, ktoré sa stali podkladom na riešenie úloh Správy slovenských jaskýň. Na základe výsledkov merania veľkosti deformačných prejavov v porušených častiach jaskynných

priestorov a určenia časového vývoja deformačných procesov na prehliadkových trasách sprístupnených jaskýň bude možné zaručiť bezpečnosť návštevníkov jaskýň. Pracovníci výskumného oddelenia RNDr. P. Mitter, p. g. S. Pavlarčík a RNDr. J. Šavrnoch riešili aj práce zamerané na dokumentáciu krasových javov.

Vykonali merania, mapovanie, a získali fotografickú dokumentáciu Čachtického krasu, Javorovej doliny, kde sa súčasne dokázala spojitosť krasových vôd medzi Kolovou a Javorovou dolinou a medzi Širokou, Bielovodskou a Javorovou dolinou. RNDr. P. Mitter spracoval 108 lokalít spolu s príslušnou fotografickou dokumentáciou krasového územia a jaskýň Veľkej Fatry, RNDr. J. Šavrnoch zmapoval ponory a vyvieračky krasového územia v okolí Kamenian v Slovenskom rudohorí a v rámci výskumu krasu bradlového pásma na okolí Pienin vykonal p. g. S. Pavlarčík prieskum malej trhlinovej jaskyne na lokalite pod Vabcom, SV od obce Jarabina v Ľubovnianskej vrchovine. Z okolia lokality sa získala kolekcia karbonatických hornín czarstýnskej série. Riešením úloh z oblasti krasovej hydrológie sa zaoberal RNDr. J. Šavrnoch. Podľa vzoriek z povodia Demänovskej doliny sa zostavili grafy vodných stavov a prietokov za roky 1969—1974. V rámci riešenia úlohy sledovať intenzitu recentných geomorfologických procesov v krase, spracovali sa vzorky z povrchových vôd, jaskýň a vyvieračiek Demänovskej a Jánskej doliny. Na porovnanie sa odobrali vzorky z jaskýň, ponorov a vyvieračiek Silickej planiny. Z odobratých vzoriek sa vyhotovili analýzy, pri ktorých sa sledovala teplota vody, pH, vodné stavy, voľný CO_2, rozpustený $CaCO_3$, HCO_3, chloridy a celková mineralizácia. V súvislosti so zabezpečením ochranárskych otázok začalo MSK v 6. 5RP riešiť úlohy, ktoré majú preventívny charakter. Pri riešení úlohy zameranej na zistenie celkovej situácie areálov sprístupnených jaskýň, vykonal Ing. P. Cuker stanovištný prieskum vegetačného krytu nad sprístupnenými jaskyňami, na základe ktorého vypracoval správu o súčasnom stave vegetačného krytu a návrhy na opatrenia s cieľom zlepšiť alebo aspoň udržať terajší stav. V súvislosti s riešením úlohy *Ochrana jaskýň pred nežiadúcou vegetáciou* nadviazal Ing. Cuker spoluprácu s ÚEFE SAV. Na jej vyriešení sa ešte pracuje.

Systematickú pozornosť venovalo múzeum pozorovaniu klimatických podmienok depozitára MSK s prihliadnutím na uloženie speleologického zbierkového materiálu. Teplomermi a termohygrografom sa pravidelne vykonávalo sledovanie teploty a relatívnej vlhkosti vzduchu depozitára.

Vysunuté výskumné pracovisko — Speleolaboratórium pri Gombaseckej jaskyni — riešilo výskumné úlohy zamerané na fyzikálno-chemické deje v podpovrchovom krase, ovplyvňujúce procesy krasovatenia. Sú to náročné úlohy a vyžadujú si výber exaktnej metodiky a prísnu jednotnosť registrácie získaných údajov. Pracovníci PhMr. Š. Roda a Ing. L. Rajman začali projektovať a konštruovať diaľkový merací systém na me-

ranie fyzikálnych faktorov a chemických komponentov v jaskyniach. Skonštruoval sa prístroj na prenos informácií o počte kvapiek na vertikálnych formách sintrov na báze využitia elektrolytických vlastností krasových vôd, ktorý využívajú pri riešení úlohy *Automatizácia diaľkového meracieho systému vybraných fyzikálnych faktorov a komponentov v jaskyniach.* Na základe pozorovania tvorby sintrových foriem v jaskyniach Slovenského krasu zostavili pracovníci Speleolaboratória systematickú klasifikáciu sintrových útvarov, pričom vychádzali z morfologických makroforiem s prihliadnutím na genetický vývoj toho-ktorého typu.

Vedeckovýskumnú činnosť múzea podporuje svojou prácou i Slovenská speleologická spoločnosť. Oblastné skupiny SSS objavujú nové krasové formy a jaskyne a niektoré skupiny vykonávajú i vedecké výskumy. Medzi takéto činné skupiny patrí napr. potápačská skupina Aquaspel, ktorá má značný podiel na výskumoch jaskýň s vodnými sifónmi. Členovia tejto skupiny sa zúčastnili na výskume jaskyne Bobačka v Muránskom krase, jaskyne Teplica pri Jasove i Teplice pri Tisovci a Jelenej jaskyne v Novom Jelenci. Sifóny týchto jaskýň zamerali a urobili geologický i zoologický výskum. Oblastná skupina zo Spišskej Novej Vsi uskutočnila geofyzikálny výskum Stratenskej jaskyne v Slovenskom raji a urobila aj zber jaskynnej fauny a odber vzoriek štrkov z tejto jaskyne. V poslednom čase sa do výskumnej činnosti v značnej miere zapája oblastná skupina z Rimavskej Soboty. Svoju prácu vykonáva v oblasti Drienčanského krasu. Členovia skupiny zamerali svoj praktický prieskum na jaskyne Podbanište, Hrad na Drienku, pri Holom vrchu a Frontovú. Vo vytypovaných jaskyniach uskutočnili biologický výskum realizovaný vo forme stratigrafických sond, spojený s mineralogickým výskumom sintrového materiálu a jaskynných sedimentov. Úlohou týchto výskumov bude pomôcť objasniť genézu Drienčanského krasu. Oblastná skupina z Východnej vykonáva svoje výskumy v oblasti povodia Belianky a Hybice. Vykonala hydrologické merania a výskum denudácie krasu. Medzi prosperujúce oblastné skupiny SSS patrí skupina zo Spišskej Belej. Skamenelinami z kameňolomov vo Vyšných Ružbachoch a Jarabinej obohatila expozíciu a dokumentačný archív MSK. Farbiacimi pokusmi v ponoroch Kolového potoka vo veľkej miere prispela k poznaniu hydrológie krasu Javorovej doliny. Členovia skupiny dokázali spojitosť vôd Kolového potoka s jaskyňou Javorinka, Puklinovou dierou a Mokrou dierou v Javorovej doline.

VEDECKÉ PODUJATIA A MEDZINÁRODNÁ SPOLUPRÁCA

Múzeum slovenského krasu najmä v posledných desiatich rokoch po vzniku Správy slovenských jaskýň rozvinulo vedeckú spoluprácu so zahraničnými speleológmi, najmä z pracovísk zo socialistických štátov. Tomuto trendu predchádzalo sympózium s medzinárodnou účasťou, kto-

Knižnica Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva
031 01 Liptovský Mikuláš

ré sa konalo v Demänovskej doline roku 1967 na tému *Dopravné systémy v jaskyniach.* Roku 1970 sa v Dedinkách usporiadala medzinárodná konferencia pri príležitosti 100. výročia objavenia Dobšinskej ľadovej jaskyne. Hlavnou témou bola ochrana ľadových jaskýň. Dobré meno si múzeum získalo na medzinárodnom poli počas 6. medzinárodného speleologického kongresu, ktorý sa konal roku 1973 v Československu. Hlavným organizátorom bola Univerzita Palackého v Olomouci a Správa slovenských jaskýň v Liptovskom Mikuláši. Hlavné exkurzné trasy viedli územím Slovenska a neobišli ani múzeum. Múzeum v rámci kongresu zabezpečovalo Medzinárodný speleologický tábor pri Gombaseckej jaskyni a zúčastňovalo sa aj na organizovaní exkurzií. Roku 1976 sa konalo v Hornom Hrádku zasadnutie Komisie pre speleoterapiu UIS a Medzinárodné sympózium o speleoterapii, organizované SSJ a MSK.

Z národných vedeckých konferencií treba spomenúť Vedeckú konferenciu z príležitosti 50. výročia objavenia jaskyne Slobody roku 1971 v Demänovskej doline. Ďalej Komisia pre dokumentáciu SSS a MSK usporiadali roku 1979 konferenciu v Pribyline na tému *Dokumentácia krasu a jaskýň.*

Všetky uvedené podujatia mali za cieľ obohatiť vedecké poznatky o krase a jaskyniach a riešili aj mnohé praktické otázky ochrany krasu a jaskýň. Materiály z uvedených konferencií boli publikované v zborníku *Slovenský kras,* v *Spravodaji SSS,* resp. samostatných publikáciách.

ZÁVER

V predchádzajúcich častiach sme sa usilovali zhodnotiť vedeckovýskumnú činnosť Múzea slovenského krasu za 50 rokov jeho existencie. Je jasné, že sme nemohli spracovať túto problematiku kompletne, pretože výskumné úlohy neriešili len pracovníci múzea, ale aj nadšenci krasu a členovia SSS. Sústredili sme sa len na závažnejšie skutočnosti, ktoré ukazujú, ako sa vyvíjala vedeckovýskumná činnosť v Múzeu slovenského krasu od založenia dodnes.

LITERATÚRA

1. Archív Múzea slovenského krasu.
2. BENICKÝ, V.: Výskum ľadovej priepasti na Ohništi. Slovenský kras, 1, 1958, s. 5—13.
3. DROPPA, A.: In memoriam prof. J. Volku-Starohorského. Slovenský kras, 17, 1979, s. 217—227.
4. CHOVAN, A. — LALKOVIČ, M.: Z činnosti jaskyniarskych skupín. Slovenský kras, 13, 1975, s. 239—260.
5. VOLKO-STAROHORSKÝ, J.: Práca a dielo. MSK Liptovský Mikuláš 1944.

ИЗ ИСТОРИИ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МУЗЕЯ СЛОВАЦКОГО КАРСТА

Вера Червенёва

Резюме

Одним из главных видов деятельности Музея словацкого карста является научно-исследовательская работа, направленная на изучение карстовых образований и пещер во всей Словакии. Научную работу музея за 50 лет его существования можно разделить на три периода.

Первый период (1930—1949) характеризуется созданием собраний и пропагандой карстовых образований среди общественности. Замечательной личностью этого периода является проф. Я. Волько-Старогорский, который своей работой внес крупный вклад в развитие МСК и единственный прободил в музее научные исследования.

Второй период (1950—1969) принес с собой развитие и расцвет научной деятельности. Большой вклад в эту деятельность внесли члены ССО, проводившие исследования и открывшие новые пещеры. Исследовательские работы были сконцентрированы в области Деменовских пещер. Важным мероприятием этого периода являлось исследование ледяной пропасти на Огниште в Ясенской долине, участие в котором принимали не только сотрудники музея и члены ССО, но и специалисты Географического института Словацкой академии наук, Института метеорологии и климатологии и Зоологического института Университета им. Коменского, члены Чешского спелеологического клуба в Брно, а также д-р К. Ковальски из Польши.

Широкий размах научно-исследовательской работы начинается с 1970 года, когда было создано самостоятельное научноисследовательское отделение. Сотрудники научного отдела решают задания в соответствии с планом основных задач. Эти задания касаются геоморфологических, геологических и гидрологических исследований, исследования климатических и микроклиматических характеристик, решения вопросов биоспелеологии и спелеоархеологии. При исследовательских работах помощь оказывают областные организации ССО.

FROM THE HISTORY OF THE SCIENTIFIC RESEARCH ACTIVITIES OF THE SLOVAK KARST MUSEUM

By Viera Červeňová

Summary

One of the main activities of the Slovak karst Museum is the scientific research activity directed to the karst and caves of the whole Slovakia. Scientific research activity of the 50 years existence of the museum can be devided into three periods.

The first period (1930—1949) can be characterized by collecting of objects and by propagation of the karst phenomena between the public. A significant personage of this period was professor J. Volko-Starohorský who through his work considerably contributed to the development of MSK and as the only one he performed in the museum the scientific work.

The second period (1950—1969) is charakteristic by scientific research activity. A considerable share in the scientific work of the museum had the SSS members who made before all the research activity and discovered new caves. The research works were concentrated into the region of Demänovské caves. A significant action of this period was the research of the Ice chasm „at Ohnište" in Jasenská valley, where, beside the museum workers took part not only the SSS members, but also the special-

ists of Geographical SAV institute, Institute for meteorology and climatology of PF UK, Zoological UK institute, Czech speleological club in Brno and Dr. K. Kowalski from Poland.

The scientific research activity fully began to develope since the year 1970, when created an independent research section. The workers of the research section solved the tasks according to the plan of the main tasks. Their work was aimed at geomorphologic, geologic and hydrologic research on following the climate and microclimate relations, solving the questions of biospeleology and speleoloarcheology. In the research works were engaged already some regional SSS groups.

PODSTATA A CHARAKTER DOKUMENTAČNEJ ČINNOSTI MÚZEA

MARCEL LALKOVIČ

1. ÚVOD

Keď múzeum prevzala Slovenská speleologická spoločnosť, začali v jeho činnosti nadobúdať kontúry aj otázky dokumentačnej práce. Zmena orientácie múzea spôsobila rozvoj predovšetkým tých činností, ktoré súvisia s krasom a speleológiou, hlavných aktivít takto špecializovaného múzea. V dokumentačnej rovine začalo múzeum prostredníctvom špecificky orientovanej činnosti vytvárať dokumentačné súbory, odrážajúce základné poznatky vo vzťahu ku krasovým javom a neskoršie aj iným aktivitám charakterizujúcim jeho zameranie.

Rozvíjaním dokumentačnej činnosti v podmienkach krasového múzea sa postupne začala nielen jej diferenciácia, ale aj špecializácia, pretože sa realizuje vo sfére, ktorá nie je tradične múzejná a okrem toho je i doménou rôznych inštitúcií a ústavov. Postupne, ako sa vydeľujú jednotlivé sféry dokumentačnej aktivity múzea, vnútorne sa kryštalizujú, a tak sa dotvára aj funkcia dokumentačného strediska krasu a jaskýň, ktorá najmä v poslednom období nadobúda čoraz väčší význam.

K tomu nakoniec pristupuje i hľadisko múzejné. Jeho podstata tkvie v tom, že v dokumentačnej sfére sa zbližujú všeobecné múzejné hľadiská so špecifickými hľadiskami charakterizujúcimi oblasť speleologickej dokumentácie, hlavného nositeľa špecializácie v dokumentačnom prístupe krasového múzea. Takto sa zároveň naplňa i jedna zo základných funkcií, ktorá charakterizuje nielen existenciu, ale predovšetkým poslanie špeciálneho vedeckého a kultúrno-osvetového ústavu.

2. SFÉRY DOKUMENTAČNEJ AKTIVITY

Rozvíjaním dokumentačnej činnosti sa v podmienkach múzea postupne vydeľovali jednotlivé dokumentačné okruhy, resp. celky, ktoré s prihliadnutím na ich charakter tvoria už dnes samostatné monotematické

dokumentačné jednotky. Ich vzájomné prepojenie umožňuje nielen existencia vzájomných súvislostí, ale predovšetkým spôsob, akým sú usporiadané do jednotnej dokumentačnej sústavy. Rozsah, resp. miera prepojenia sa pritom realizuje integrujúcim spôsobom až v ich informačnom naplnení, a to pri zachovaní vnútornej štruktúry charakterizujúcej príslušnú dokumentačnú jednotku.

Dokumentačnú sféru múzea v súčasnosti charakterizuje niekoľko autonómnych celkov. Ich existencia je nielen syntézou špecializácie múzea a doterajších skúseností na tomto úseku múzejnej činnosti, ale zároveň odráža aj mieru potreby, rozpracovanú na podmienky špecializovaného múzea, ktorého úloha nie je vo sfére jeho pôsobenia nikým zastupiteľná. V konečnom dôsledku však odráža aj prvky múzejného prístupu, a to naraz v niekoľkých rovinách.

Formou druhotnej dokumentácie sú do múzejnej roviny transformované odlišnosti prístupu vyplývajúce zo špecifickej problematiky, akou je vo sfére múzeí kras. Problematika krasu sa pritom nechápe len z pohľadu jeho existencie či foriem, v akých sa v prírode vyskytuje, ale aj z pohľadu človeka, t. j. činnosti, ktorú v krase realizuje. Prezentácia uvedených otázok komunikačnými formami v súčasnom štádiu uzatvára dokumentačnú sféru ako celok v rovine múzejného prístupu.

Celkové zameranie dokumentačnej činnosti múzea sa do dnešnej podoby dotváralo len postupne. I keď nejde o historizujúci prvok, jeho počiatky siahajú do obdobia existencie Jaskyniarskeho zboru KSTL. V tom období sa totiž po prvý raz v histórii slovenského jaskyniarstva nastolila požiadavka registrácie všetkých jaskýň, priepastí, vyvieračiek a ponorov na Slovensku. Po vzniku Slovenskej speleologickej spoločnosti, orientovaním jej činnosti aj na dokumentáciu krasových javov, postupne sa zhromaždilo množstvo dokumentačného materiálu, ktorý sa tematicky viaže na existenciu krasových javov na Slovensku. V tejto polohe má za úlohu bližšie dokresliť problematiku krasových javov tak, ako v prírode vznikali a čo ich dotváralo do tej podoby, akú poznáme dnes.

Rozvíjanie dokumentačnej činnosti vo sfére krasových javov a všeobecný záujem o kras a jaskyne, ako aj záujem o ich explotáciu spôsobuje vznik ďalšieho dokumentačného materiálu. Uvedený pramenný materiál (keďže súvisí s činnosťou človeka v krase a jaskyniach) tak bližšie dokladá a zároveň rozširuje naše poznanie, ako človek využíva kras a jaskyne na rôzne vedecké, kultúrne a osvetové, ale i praktické účely.

Takto koncipovaný široký tok informácií v podobe dokumentov, ktorý do značnej miery súvisí s rozvojom jaskyniarstva a speleológie na Slovensku, s odstupom času v múzeu nastoľuje potrebu systematickej činnosti. Uvedené konštatovanie navyše podčiarkuje skutočnosť, že zverejňovaním rôznych tematických celkov, ktoré sa viažu na problematiku krasových javov, činnosť človeka v krase, alebo iným spôsobom súvisia s odborným zameraním múzea, vzniká ďalší pramenný materiál a jeho

význam v dokumentačnej sfére nie je zanedbateľný. Svojím obsahom totiž dokladá fázu zverejňovania, ktorá sa realizuje múzejne špecifickými výrazovými prostriedkami, pretože v rovine druhotnej dokumentácie zachytáva všetko, čím sa v komunikačnej sfére múzea naplňa jeho kultúrno-výchovné poslanie.

Za takých okolností je reálne nielen hľadať formy na vhodné realizovanie vlastnej dokumentačnej činnosti, ale aj dotvárať jej celkový systém, pretože múzeum plní aj funkciu dokumentačného strediska krasu a jaskýň na Slovensku. Tieto snahy vyúsťujú nakoniec do situácie, ktorá umožňuje celú oblasť dokumentačnej práce usporiadať tak, aby svojím obsahom zodpovedala požiadavkám spomínaného dokumentačného strediska i potrebám špecializovaného krasového múzea.

3. JEDNOTNÝ SYSTÉM DOKUMENTÁCIE

Po začlenení múzea do celku Správy slovenských jaskýň v Liptovskom Mikuláši v prvej polovici 70. rokov sa zhodnotili dovtedajšie výsledky a skúsenosti v oblasti dokumentačnej práce. Analýza jej celkového stavu umožnila v múzeu identifikovať a postupne i definovať jednotlivé dokumentačné celky. Jej praktickým dôsledkom je jednotný systém dokumentácie, ktorý vznikol roku 1975. Systém predovšetkým charakterizoval dokumentačnú sféru múzea v troch monotematických jednotkách (**krasové javy, speleologická činnosť a múzejno-prezentačná činnosť**) a vzájomne ich spojil do sústavy, ktorá je výrazom jeho špecializácie a plne vystihuje sféru dokumentácie múzea. Okrem toho systém ako celok bližším spôsobom dotvoril štruktúru týchto monotematických jednotiek. Z pohľadu dovtedy existujúcej dokumentácie a dokumentácie, ktorú bude potrebné v budúcnosti rozvíjať, štruktúra jednotlivých jednotiek predstavuje základný článok v ich informačnom naplnení.

V základnej rovine systému sa preto zjavuje určitá hierarchia pojmov (lokalita, územie, osoba, organizácia, akcia, podujatie a pod.), prostredníctvom ktorých možno identifikovať nositeľov konkrétnych informácií zachytenej múzeom alebo priamo dokumentovanej skutočnosti. Z uvedeného vyplýva, že v prijatom systéme sa pomerne veľký dôraz kladie na informačné hľadisko. Z pohľadu dokumentačného strediska krasu a jaskýň je to však vec prirodzená. Pokiaľ úroveň dokumentačnej práce múzea v minulosti charakterizovalo len množstvo dokumentov rôznej dokumentačnej hodnoty, základné nedostatky sa prejavovali v okamihu potreby určitej konkrétnej informácie. Tým, že sa prijatím systému tieto dokumenty usporiadali do sledu vzájomných súvislostí, vznikol z pohľadu informatiky logický tok informácií, a to vždy vo vzťahu k príslušnej dokumentovanej skutočnosti.

Okrem toho tým, že sa stanovili i konkrétne kategórie dokumentačného prístupu, čo je vlastne druhá rovina jednotného systému dokumentácie, vznikol i dostatočný priestor na obsiahnutie tej poznatkovej

Tabuľa 1. Schéma dokumentačnej aktivity múzea

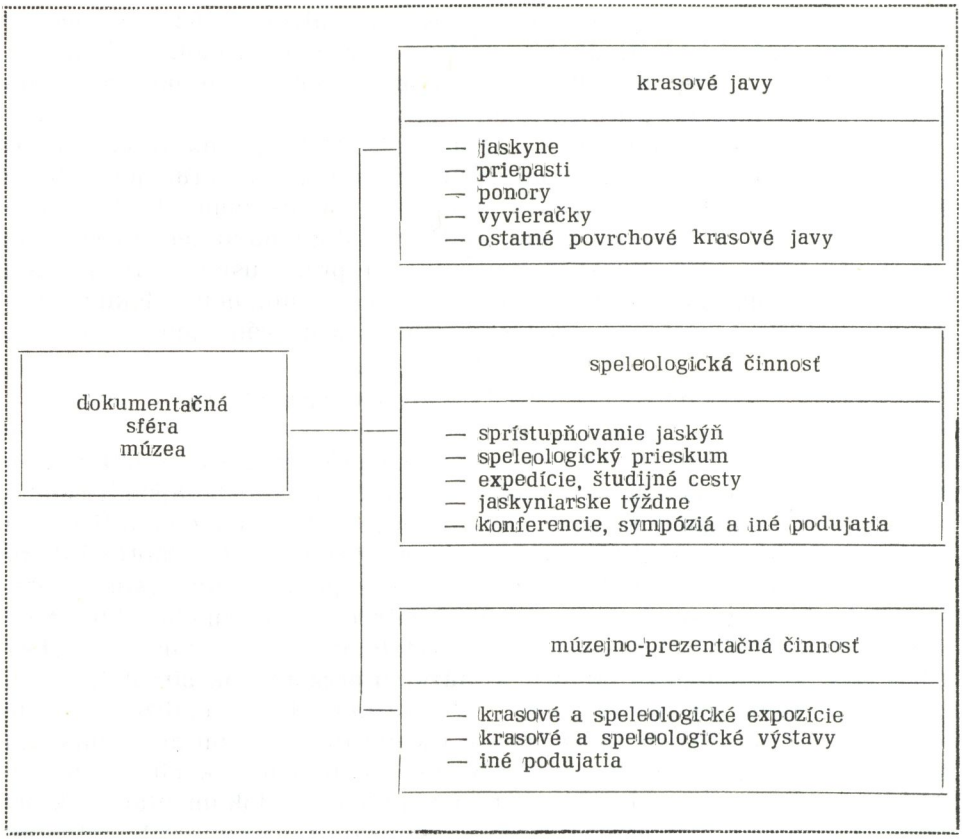

roviny, ktorá zodpovedá súčasnému stavu vedeckého poznania a spoločenským potrebám. V praktickej podobe uvedené konštatovanie napĺňa forma **triednika, resp. katalógu krasového múzea.** Jeho cieľom je umožniť zaradiť každú skutočnosť z pohľadu dokumentácie do svetla takých súvislostí, v akých sa pôvodne nachádzala, aby mohla na úrovni múzea pôsobiť ako informácia v tom toku, ktoré múzeum vo svojom regióne sleduje a podľa potreby i sprostredkuje.

Systém ako celok má však oveľa širšie pole pôsobnosti. Pokiaľ triednik či katalóg určuje rozsah odbornej problematiky alebo záberu múzea, systém stavia túto problematiku aj do určitej logicky ucelenej štruktúry. Touto štruktúrou je sústava konkrétnych kategórií, ktoré charakterizujú vnútornú náplň každej monotematickej jednotky. Formou desatinného triedenia sa každá monotematická jednotka vertikálne člení do menších celkov, z ktorých posledný reprezentuje rovina príslušného dokumentu či iného nositeľa informácie. V tom bode jednotný systém dokumentácie pamätá i na druhú stránku problému. Ten vyplýva z toho, že

ide o činnosť realizujúcu sa v múzeu, prostredníctvom ktorej múzeum plní svoje špecifické spoločenské poslanie.

Rovina nositeľa informácie tým, že je totožná s rovinou zbierkového predmetu, dotvára zároveň i sféru tej dokumentácie, ktorá často zbierkový predmet sprevádza. V praxi nie je zatiaľ ojedinelým prípadom konštatovanie, že práve táto sprievodná dokumentácia sa často v ďalšom procese stráca, čím sa narúšajú vzťahové situácie selektovaného zbierkového predmetu. Zachovať také vzájomné súvislosti, pri ktorých vzniká selekcia zbierkového predmetu, umožňuje práve hierarchia pojmov, prostredníctvom ktorých sa dokumentačná činnosť v jednotlivých monotematických jednotkách realizuje.

Ďalšou rovinou spomínaného systému je otázka, ktorá súvisí s informačným obsahom sústreďovanej dokumentácie. Vychádza zo skutočnosti, že múzeum plní funkciu dokumentačného strediska krasu a jaskýň. Preto je reálny predpoklad poskytovať potrebné informácie pre vlastné potreby i na rôzne vedecké, kultúrne a iné účely.

Aktualizácia a rýchle poskytnutie žiadanej informácie vo sfére dokumentovaných skutočností sú možné len vtedy, ak sa vytvoria vzájomné väzby medzi jednotlivými nositeľmi informácií. Len tak je totiž možné z pohľadu informácií bližšie charakterizovať všetky dominujúce skutočnosti tvoriace predmet dokumentácie krasového múzea. Na túto okolnosť v jednotnom systéme dokumentácie pamätá **karta**, ktorá na jednej strane pôsobí ako integrujúci činiteľ vlastného predmetu dokumentácie, na strane druhej plní funkciu stručného a vecného informátora vo sfére dominujúcich skutočností zbernej oblasti krasového múzea. Zároveň pôsobí aj ako zberač informácií, vo svetle ktorých sú uvedené skutočnosti vo forme dokumentov v múzeu doložené.

Spomínanú rovinu dopĺňa **centrálny lístkový systém**. Ide o formu lístkového katalógu rozpracovanú na základe prijatých kritérií pre jednotlivé sféry, t. j. dokumentačné jednotky múzea. Ten prehľadnou formou zachytáva v podstate všetkých nositeľov informácií, ktorými sa napĺňa obsahová stránka dokumentačných súborov múzea. Jeho funkcia je predovšetkým v tom, že z hľadiska praktickej manipulácie umožňuje nielen prehľadné zaradenie či zaznamenanie príslušnej informácie, ale aj jej sprostredkovanie na rôzne interné a externé účely.

Jednotný systém dokumentácie pamätá aj na tú stránku dokumentačného procesu, ktorá súvisí s evidenčným spracovávaním zbierkového fondu i ostatnej dokumentácie zhromažďovanej múzeom. Do centrálnej evidencie totiž vysúva otázku lístkového katalógu v úsilí zachytiť a správne zaradiť nositeľa príslušnej informácie. Pritom ide o komplexný prístup a nie iba o evidenčné podchytenie selektovaných zbierkových predmetov. Práve v tejto súvislosti nastáva prvá fixácia vzájomných súvislostí, ktoré obyčajne zbierkové predmety sprevádzajú, pretože vo forme dokumentov sú nositeľmi skutočných informácií. Lístkový katalóg takto dopĺňa evidenčné podchytenie, pretože okrem pasívneho zachy-

Tabuľka 2. Schéma jednotného systému dokumentácie

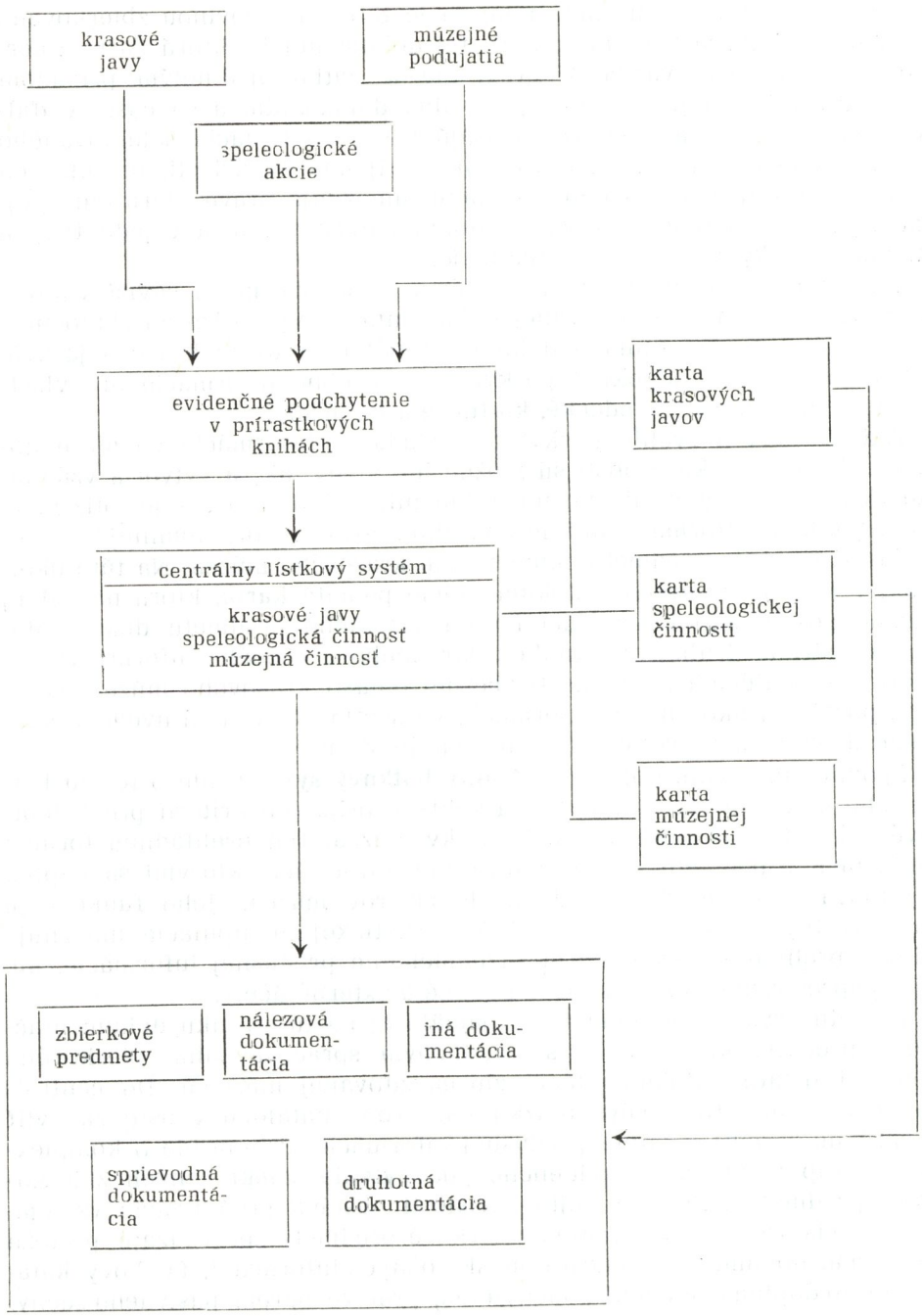

tenia príslušného dokumentu vo forme evidenčného záznamu umožňuje súčasne aj jeho zaradenie, a tým aj spätnú manipuláciu. Ide teda o aktívny prístup, ktorý najmä v dokumentačnej praxi špecializovaného krasového múzea má viac ako svoje opodstatnenie.

V odbornom spracovávaní zbierkového fondu sa podobným spôsobom prejavuje druhá tendencia. V dokumentačnej praxi krasového múzea nemá všetko povahu zbierkového predmetu. Tak, ako sa prostredníctvom selektovaného zbierkového predmetu hľadajú všetky súvislosti, v ktorých sa pôvodne nachádzal, tak aj v rovine jednotlivých autonómne dokumentovaných skutočností možno hľadať podobné súvislosti. Z pohľadu informačného vyjadrenia bude dôležité aj to, ako informácie existovali, vznikali, prípadne prebiehali. Oblasť, v ktorej sa nastoľuje potreba požadovanej informácie, pôsobí teda ako zjednocujúci činiteľ. Práve ona umožňuje dotvárať obsahovú stránku a predstavu o múzeom dokumentovaných javoch a dejoch, a to je to v podstate identické aj s obsahom informačného vyjadrenia múzejných zbierok. Ak chceme, aby uvedená oblasť pôsobila skutočne zjednocujúco, musíme rozvíjať aj činnosť súvisiacu s odborným spracovávaním, t. j. katalogizáciou zbierok vo vzťahu k jednotlivým dokumentovaným skutočnostiam.

Táto požiadavka nachádza svoje vyjadrenie v katalógu reprezentovanom spomínanou kartou. Zdá sa teda, že v dokumentačnej činnosti múzea prevláda informačné hľadisko. Malo by to byť správne. Správne preto, že okrem iného je poslaním každého múzea zbierať, chrániť a prezentovať. Prezentácia ako jedna z foriem zverejňovania úzko súvisí s informačným chápaním. Ak sa v múzeách začína všeobecne hovoriť o hromadnom spracovávaní údajov, je potrebné vytvárať pre to i náležitý priestor. V takom prípade však rovina zbierkového predmetu vo sfére informačného pôsobenia nemusí byť vždy postačujúca. Jednotný systém dokumentácie chce pamätať aj na tieto možnosti, hoci otázka hromadného spracovávania dát transformovaná do podmienok múzea, bude musieť prekonať ešte mnohé ťažkosti. Ak si uvedomíme, že podstatnou zložkou každej dokumentácie je triedenie dokumentovaných jednotiek a vytvorenie primeraných jednotných triediacich hľadísk v procese hromadného spracovávania dát je náročná úloha, jednotný systém dokumentácie má o. i. v základných črtách vystihnúť práve toto triedenie. Pritom treba mať neustále na zreteli, že je to iba začiatok vo sfére, v ktorej múzeá vytvorením značných dokumentačných súborov predstavujú v celkovej štruktúre dát nezanedbateľné médiá.

4. DOKUMENTÁCIA KRASOVÝCH JAVOV

Po nastolení požiadavky registrácie všetkých jaskýň, priepastí, ponorov a vyvieračiek na Slovensku začala sa zároveň domýšľať aj forma, akou by sa registrácia mala v praxi realizovať. Začatie registračných prác však prináša so sebou i problémy, ktoré nebolo možné predvídať.

Predovšetkým otázka registrácie, ak sa mala realizovať zodpovedne a na úrovni, vyžadovala si aj určité znalosti, a preto sa k nej nedalo pristupovať iba z pohľadu jednoduchého konštatovania existujúceho krasového javu. Tak sa už na začiatku prejavila tendencia doložiť existenciu krasového javu aj súhrnom určitých údajov, ktoré poskytujú aspoň základnú predstavu o identifikovanom objekte. V dokumentačnej práci to spôsobuje, že popri dohodnutej forme, akou sa registrácia realizovala, vzniká i súbor rôznej dokumentácie, ktorý bližšie objasňuje charakter dokumentovaného objektu. Pritom však povaha tohto súboru je často rozdielna. Poznanie niektorých skutočností v oblasti krasového javu je neraz spojené s činnosťou človeka, na konci ktorej vzniká finálny produkt, t. j. dokument dokladajúci uvedenú skutočnosť. Avšak sféra, v ktorej sa takýto poznávací proces realizuje, je tiež poznamenaná existenciou dokumentov, a tie vznikajú len preto, aby sa dospelo k určitému poznaniu.

Registrácia krasových javov na Slovensku prináša preto so sebou i podstatný rozvoj dokumentačnej činnosti, ktorá sa realizuje v niekoľkých rovinách. V prvej sa spôsobom aktívneho dokumentačného prístupu poznáva vlastná podstata krasového javu, čo sa dokladá vo forme nositeľov informácií, t. j. dokumentov odrážajúcich stupeň tohto poznania. V druhej široký tok rozmanitých údajov a dokumentov vo vzťahu k existencii krasových javov vytvára priestor na rozvíjanie takých foriem dokumentačnej práce, prostredníctvom ktorých začínajú pôsobiť ako zdroje potrebných informácií.

Napriek tomuto konštatovaniu sa registrácia nedotvorila do takej podoby, aby bola i naďalej funkčnou a stala sa základom pre ďalšiu dokumentačnú činnosť na Slovensku. Forma evidenčnej karty nepostačovala na to, aby sa sľubne začaté dielo dočkalo svojho zdarného konca aj napriek tomu, že množstvo základných údajov v mnohých prípadoch zachytila už ďalšia, v procese speleologickej činnosti vytvorená dokumentácia. Na vtedajšie pomery chýbalo centrum, odkiaľ by sa uvedená činnosť metodicky usmerňovala a vzniknutá dokumentácia zhromažďovala.

Po vzniku Slovenskej speleologickej spoločnosti sa v oveľa väčšiej miere začala rozvíjať výskumná, prieskumná a popularizačná činnosť, čo v oblasti speleologickej dokumentácie spôsobuje i značnú explóziu informácií. Tým, že SSS vzala na seba budovanie dovtedy stagnujúceho Múzea slovenského krasu ako celoslovenského prírodovedného múzea so špecifickým zameraním na jaskyne a spleleológiu, začala otázka registrácie krasových javov a s tým spojená evidencia dostávať hlbší význam (M. Erdős — M. Lalkovič, 1979). Prevzatie múzea a zmena jeho orientácie spôsobili, že sa otázky dokumentačnej práce dostali priamo do pôsobnosti múzea. Múzeum svojou existenciou vytvára priestor na to, aby dokumentačná činnosť realizovaná z pohľadu rozvíjajúceho sa speleologického prieskumu či doznievajúcej registrácie prinášala ďalšie konkrétne výsledky. Takto vzniká oveľa väčší priestor nielen pre

registráciu krasových javov, ale pre všetko, čo s ňou bezprostredne súviselo. Okrem toho sa v múzeu nastoľuje požiadavka evidencie a vedeckej dokumentácie všetkých krasových javov, ktoré z hľadiska vedeckého, muzeologického a hospodárskeho majú dajakú hodnotu. Sféra dokumentácie, ktorá takto v múzeu vzniká, má za cieľ podávať potrebné dáta a prehľadne zhŕňať výsledky výskumov (V. Benický — M. Jurkovičová, 1958). Zároveň je odrazom vtedajších úsilí poznať a fixovať poznatky v rovine dokumentácie, motivovaných potrebou ochrany krasových javov a možnosťami ich osvetového využitia.

Aby dokumentácia ako pramenný materiál mohla v budúcnosti plniť toto poslanie, začínajú sa do popredia vynárať otázky, ktoré súvisia s jej celkovou štruktúrou a vnútorným usporiadaním. Po zriadení Poradného zboru pre veci jaskýň a krasových javov pri Povereníctve školstva a kultúry v rokoch 1956—1957 sa začali na pôde jeho dokumentačnej komisie hľadať a domýšľať formy, ktorými by sa mala oblasť speleologickej dokumentácie uberať. Výsledkom činnosti komisie bol návrh evidenčného listu na dokumentáciu jaskýň a krasových javov, ktorý vychádzal zo skúseností dokumentačnej práce Archeologického ústavu SAV v Nitre, Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši i foriem dokumentácie používanej v zahraničí. Spomínaný návrh Poradný zbor PŠK schválil a pod názvom *Kataster krasových javov* uviedol do dokumentačnej praxe Múzea slovenského krasu roku 1958.

Na úrovni múzea sa tak dotvorila speleologická dokumentácia zameraná na oblasť krasových javov. Vedenie katastra, spracovanie a doplňovanie potrebných údajov si vyžadovalo, aby sa do tejto dlhodobej činnosti zapojili zainteresovaní vedeckí pracovníci a dobrovoľné speleologické skupiny (V. Benický — M. Jurkovičová, 1958). Preto okrem Múzea slovenského krasu vo sfére katastra spolupracovali aj Zemepisný ústav SAV, Archeologický ústav SAV, prieskumné skupiny Turistu, n. p., a dobrovoľní jaskyniari. Na vedenie katastra sa prijala forma skupinového spôsobu informácií (M. Erdős — M. Lalkovič, 1979). Okrem evidenčného listu sa v samostatnom fascikli postupne zakladali všetky dokumentačné prílohy bližšie objasňujúce stupeň poznania a úroveň dokumentačného spracovania príslušného krasového javu. Od roku 1959 problematiku katastra rozšírila lokalizácia krasových javov. Na tieto účely múzeum založilo archív máp 1 : 25 000 S—1942 pre celé územie Slovenska, v ktorých sa podľa dostupných údajov zakresľovala poloha krasových javov dokumentovaných múzeom.

Dobre mienené úsilie však problematiku katastra nedostalo na takú úroveň, ktorá by zodpovedala slovenským podmienkam. Ak sa aj začali črtať kontúry centrálneho dokumentačného strediska, úlohy na úseku speleologickej dokumentácie neboli adekvátne veľkosti pracovného kolektívu, akým tento sľubne sa rozvíjajúci ústav disponoval. Formu aktívneho prístupu nahrádza postupne spôsob registrovania niekedy konkrétnych, ale aj nekonkrétnych informácií a údajov. Onedlho sa začí-

na prejavovať i nevhodnosť zvoleného systému. Stával sa totiž neprehľadným a v dôsledku zanášania omylov i nepresným, čo sa neskoršie prejavovalo jeho zlyhávaním v konkrétnych situáciách.

Úsilie domyslieť funkciu a ďalšie spracovanie dokumentačného materiálu získaného terénnym speleologickým výskumom a prieskumom alebo z rôznych prameňov — odbornej literatúry, archívov a pod. (P. Janáčik, 1968) — možno postrehnúť v dokumentačnej činnosti múzea v prvej polovici 60. rokov. Aj keď sa dopracovala schéma dokumentačného archívu múzea v oblasti krasových javov a začal sa domýšľať spôsob rajonizácie a vydania samostatnej mapy krasu Slovenska, nepodarilo sa túto činnosť skĺbiť tak, aby v konkrétnych výsledkoch našla svoje skutočné vyjadrenie. Smelo načrtnuté myšlienky nenašli náležitú odozvu a kvalitatívne vyššia výslednica prieskumno-výskumnej a dokumentačnej činnosti sa nakoniec nerealizovala.

Obnovenie činnosti Slovenskej speleologickej spoločnosti i podstatne lepší personálny stav múzea začiatkom 70. rokov vytvoril podstatne inú situáciu aj vo sfére dokumentácie krasových javov. Roku 1971 sa urobila revízia dovtedy používaného katastra krasových javov. Po drobných obsahových úpravách vznikla jeho obdoba vo forme evidenčného listu. Obnovenie širokého toku informácií vytvorením jednotnej celoslovenskej organizácie jaskyniarstva na Slovensku však postupne ukázalo neudržateľnosť dovtedajších dokumentačných prístupov. Požiadavka konkrétnych a aktuálnych informácií si vyžiadala hľadať prijateľné riešenie, čo nakoniec našlo odozvu vo vytvorení jednotného systému dokumentácie. Sféru dokumentácie krasových javov môžeme potom z jeho pohľadu charakterizovať takto:

Problematika dokumentácie krasových javov sa chápe ako proces, ktorý prebieha komplexne v niekoľkých vzájomne prepojených rovinách. Uvedené roviny zahrnujú v sebe všetky otázky, ktoré súvisia s vlastnou dokumentačnou činnosťou, jej evidenčným podchytením i informačným naplnením. Základnou rovinou v tomto procese je činnosť, ktorá súvisí s registráciou a s ňou spojenou lokalizáciou krasových javov. Registračná činnosť tvorí prvý stupeň dokumentačného procesu, pretože predstavuje konkrétnu prácu v teréne, ktorej cieľom je príslušný krasový jav na mieste vyšetriť a podľa potreby i doložiť vhodným dokumentačným materiálom. Lokalizácia ako ďalšia etapa má za úlohu identifikovať registrovaný krasový jav vo vhodnom mapovom podklade, čo sa spravidla realizuje v Základnej mape ČSSR 1 : 10 000. Tú vhodne dopĺňa realizácia dokumentačnej činnosti z pohľadu tých kritérií, ktoré boli pre sféru krasových javov zakotvené v jednotnom systéme dokumentácie.

V druhej rovine takto chápaného dokumentačného prístupu sa realizuje vlastná evidenčná činnosť. Predchádza jej nevyhnutná selekcia dokumentov s prihliadnutím na triediace hľadiská jednotného systému dokumentácie, na ich celkovú úroveň a hodnotu, ktorú ako nositelia informácií skutočne majú. Túto rovinu uzatvára centrálny lístkový sys-

tém, v ktorom je vo forme hesiel a záznamov vo vzťahu k triediacim hľadiskám ako celok sústredená príslušná čiastková dokumentácia jednotlivých krasových javov. Informačná stránka završuje podstatu dokumentačného procesu. V tejto tretej rovine sa usporadúva príslušná dokumentácia do určitých vzájomne na seba nadväzujúcich celkov, ktorých úlohou je poskytovať príslušné informácie podľa odborov zastúpených v múzeu. Uvedená skutočnosť zároveň predpokladá tvorbu rôznych dokumentačných súborov. Majú za cieľ poskytovať komplexné informácie vo vzťahu k sledovaným skutočnostiam alebo rôzne čiastkové informácie jednoodborového či iným spôsobom orientovaného zamerania.

Integrujúcim činiteľom v takto chápanom komplexnom dokumentačnom prístupe je predovšetkým existencia širokého aktívu dobrovoľných jaskyniarov združených v Slovenskej speleologickej spoločnosti. Ako celok predstavujú výrazný ľudský potenciál, ktorý je schopný časť úloh vyplývajúcich z takto chápanej dokumentácie realizovať priamo na mieste, t. j. v krase na jednotlivých krasových lokalitách. Okrem toho prostredníctvom uvedeného aktívu možno riešiť i množstvo zásadných a koncepčných otázok, ktoré sa svojou povahou bezprostredne dotýkajú vlastnej problematiky a podstaty dokumentácie krasových javov.

Na ilustráciu nebude od veci, ak formu takto chápaného dokumentačného prístupu doložíme niekoľkými doteraz dosiahnutými výsledkami. V oblasti registrácie krasových javov sa v 70. rokoch rozvíjala činnosť vo dvoch rovinách. Za pomoci oblastných skupín SSS v období rokov 1973—1979 sa vykonal súpis doteraz známych krasových javov. Jeho porovnaním s existujúcim stavom centrálneho dokumentačného strediska vznikol zoznam krasových javov, ktorý by mal byť akýmsi objektívnym kritériom ich existencie na Slovensku. Miera jeho objektivity sa v súčasnosti zvyšuje fyzickou revíziou dostupnej speleologickej dokumentácie. V múzeu súčasne prebiehala činnosť zameraná na vlastnú registráciu spojenú s realizovaním základnej dokumentácie, ktorá by identifikované krasové javy bližšie doložila. Tak sa vytvorili veľmi dobré predpoklady na ďalšiu fázu dokumentačnej činnosti, t. j. lokalizáciu v oblasti Horného a Dolného vrchu, Plešivskej a Jasovskej planiny a v krasových ostrovoch severozápadne od Košíc. Vlastná lokalizácia sa doteraz vo forme príslušných meraní priamo v teréne realizovala do základných máp 1 : 10 000 v oblasti Plešivskej planiny, Horného vrchu a v niektorých oblastiach Malých Karpát.

Podobne sa rozvíjala i oblasť vlastnej dokumentácie. V tejto sfére sa činnosť múzea okrem iného sústreďovala na realizáciu základnej meračskej dokumentácie sprístupnených jaskýň, potrebu ktorej si vynútila existencia Bezpečnostného predpisu pre jaskyne.

Preto postupne vznikala meračská dokumentácia Stanišovskej jaskyne, Demänovskej ľadovej jaskyne, Gombaseckej jaskyne, Domice, Demänovskej jaskyne Slobody, Belianskej a Jasovskej jaskyne i niektorých ďalších jaskýň. Ako dôležitý prvok identifikačného a poznávacieho pro-

cesu rozvíjala sa i fotodokumentácia v duchu triediacich hľadísk jednotného systému dokumentácie. Z pomerne veľkého množstva možno rámcovo spomenúť komplexnú fotodokumentáciu jaskýň Bobačka, Beníková, Čachtickej jaskyne, jaskyne Driny, Demänovskej jaskyne Okno, Stanišovskej jaskyne, Jasovskej jaskyne a pod. Fotodokumentáciu vchodov jaskýň a vstupov do priepastí v oblasti Plešivskej planiny, Horného vrchu, Veľkej Fatry, Jánskej doliny i tematicky rozlične zameranú fotodokumentáciu mnohých iných jaskýň a ostatných krasových javov, ktorej cieľom bolo dokumentovať ich stav z hľadiska existujúcej výzdoby či iných prvkov, ktorých dokumentačné podchytenie si vyžadovala súčasná potreba.

Vo veľkej miere sa rozvíjala i ostatná dokumentácia. Vo sfére nových objavov sa začali rozvíjať také formy, ktoré nielenže potvrdzovali ich existenciu, ale náležite dotvárali aj predstavu o ich genéze a ostatných komponentoch objasňujúcich celkový charakter týchto unikátov prírody. Táto skutočnosť je dokladom aktívneho úsilia širokej základne dobrovoľných jaskyniarov a zároveň aj syntézou vzájomnej spolupráce, vďaka ktorej možno dokumentačnú sféru doložiť takými celkami, ako sú dokumentácie Stratenskej jaskyne, Drienčanského krasu, jaskyne Javorinka, jaskyne Bobačka, Hrušovskej jaskyne, jaskyne v Záskočí a pod. Aj sféru prieskumnej činnosti potvrdzuje pomerne obsiahla dokumentácia. Tá predovšetkým svojím obsahom odzrkadľuje úsilie človeka poznať skúmané objekty a chronologicky zaznamenať výsledky tohto úsilia.

V evidenčnej rovine sa vytvoril centrálny lístkový systém, v ktorom je obsiahnutá všetka tá čiastková dokumentácia, ktorú múzeum získalo do svojich fondov v období 6. 5RP. Postupným dotváraním informačného obsahu doteraz existujúcej dokumentácie jednotlivých krasových javov sa jej časť podobne vo forme hesiel transformovala do centrálneho lístkového systému. Postupne sa diferencovala aj vlastná evidencia. V zmysle jednotného systému dokumentácie dotvorila sa vo všetkých sférach dokumentačnej činnosti múzea. Formou niekoľkých prírastkových kníh vo vzťahu k jednotlivým druhom existujúcich dokumentov evidenčným spôsobom prehľadne zachytáva súvislý tok dokumentácie sústredenej múzeom.

Informačná rovina reprezentovaná konkrétnymi súbormi dokumentácie sa sčasti usporiadala podľa triediacich hľadísk jednotného systému dokumentácie. V takto chápanom dokumentačnom prístupe sa však naráža aj na určité ťažkosti. Dokumentačný materiál, ktorý sa v podmienkach múzea sústreďoval za obdobie tridsiatich rokov, predstavuje značné množstvá, takže jeho plné uplatnenie v informačnej rovine závisí aj od časového faktora. Napriek tomu sa za obdobie posledných piatich rokov podarilo uviesť niektoré celky do takého stavu, že už začínajú plniť svoje skutočné poslanie. Ide predovšetkým o fotoarchív, mapovú dokumentáciu krasových javov a prevažnú časť dokumentácie sprístupnených

jaskýň, teda fondy, ktoré sa v informačnej sfére múzea najviac využívajú.

Iná funkcia v takomto súbore prislúcha teraz evidenčnému listu krasových javov. Základnú rovinu dokumentačného prístupu už netvorí. Práve v nej v minulosti predstavoval súhrn nekonkrétnych a neúplných údajov dokumentovaného objektu. Jeho súčasným cieľom je poskytnúť syntetickú informáciu, ktorá je výsledkom určitého štúdia a poznania. Preto zároveň reprezentuje aj jeden z informačných súborov, ktorých tvorba sa v tejto rovine predpokladá. Podobný súbor dnes predstavuje i *Zoznam jaskýň a priepastí na Slovensku* väčších ako 20 m, hoci vznikol z pohľadu a potrieb rezortu geodézie a kartografie.

Dokumentáciu krasových javov ako celok uzatvára oblasť koncepčne zameraná na riešenie niektorých čiastkových otázok, vyplývajúcich z podstaty a charakteru dokumentačnej práce. Je to predovšetkým rozvíjanie informačných systémov a z toho vyplývajúcich problémov i problematika štandarizácie dokumentačnej práce z pohľadu jednotného systému dokumentácie. Zriadením Komisie pre speleologickú dokumentáciu SSS vznikol priestor nielen na ventilovanie uvedených problémov, ale aj na ich dotváranie do polohy finálneho produktu, aby tak slúžili spoločenským potrebám. Existencia *Zásad pre tvorbu názvov a názvoslovia jaskýň, Zásad pre prihlasovanie speleologických objavov* i rozpracovanie problematiky číslovania jaskýň s prihliadnutím na informačnú stránku celého problému a pod. je toho najlepším dôkazom.

5. DOKUMENTÁCIA SPELEOLOGICKEJ ČINNOSTI

Oblasť speleologického záujmu človeka tvorí druhý monotematický celok dokumentačnej činnosti múzea. Svojím charakterom odráža tú stránku ľudskej činnosti, ktorá čiastočne súvisí s poznávaním krasového objektu, ale aj s jeho využívaním na rôzne praktické, vedecké, osvetové a iné účely. Aj táto dokumentačná aktivita sa v múzeu postupne vydeľovala počas zmeny jeho orientácie. Vydeľovaním dokumentácie vo sfére krasových javov sa začína v múzeu uvedená činnosť kryštalizovať v rovine speleologických pracovníkov a inštitúcií. V dôsledku rozsiahlej zberateľskej aktivity múzea ju o krátky čas reprezentuje množstvo materiálu rozličnej dokumentačnej hodnoty. Ako celok dokladá záujem človeka o sprístupňovanie jaskýň a prieskumnú činnosť v krase a jaskyniach. Do určitej miery je tiež výrazom úsilí o organizačné usporiadanie slovenského jaskyniarstva, kde konkrétne zachytáva všetky organizačné formy a stupne, ktorými jaskyniarstvo vo svojej histórii postupne prechádzalo.

V podstate teda ide o cenný pramenný materiál, ktorý má v podmienkach múzea svoje opodstatnenie. Napriek tomu ide o aktivitu, ktorá sa zatiaľ v celkovej činnosti múzea výrazne nepresadila. Uvedené konšta-

tovanie nesúvisí s tým, že by na Slovensku v minulosti nebol o kras a jaskyne záujem. Práve naopak, možno až priveľa dokladov o záujme človeka je jednou z príčin doterajšej stagnácie tohto úseku dokumentačnej činnosti múzea. Druhou príčinou je jeho vtedajšie personálne obsadenie. Rozvíjanie činnosti v oblasti speleologického výskumu, prieskumu a dokumentácie neumožnilo úzkemu okruhu pracovníkov venovať dostatočný priestor i tejto aktivite, dokladajúcej ďalší záujem človeka o kras a jaskyne.

Za týchto okolností je predovšetkým cenné to, že sa veľká časť tohto materiálu (ako výsledok zberateľskej činnosti) dostala ta, kam svojou povahou skutočne patrí. Že sa dotvorili základné hľadiská, z pohľadu ktorých sa dokumentácia sústreďovala, je pozitívne, ďalší vývoj však ukázal potrebu nového prístupu.

Po splynutí so Správou slovenských jaskýň sa múzeum začalo postupne kádrovo dobudovávať. Dobudováva sa nielen z hľadiska momentálnej potreby, ale aj z pohľadu perspektívy, pri zohľadnení všetkých funkcií múzea a smeru, ktorým by sa jeho činnosť mala uberať. Preto už možno domýšľať otázku jednotného systému dokumentácie nielen teoreticky, ale aj so zreteľom na dopad, ktorý možno po jeho zavedení v dokumentačnej sfére múzea očakávať.

V oblasti dokumentácie speleologickej činnosti zakrátko vznikli situácie, ktoré jej existenciu v porovnaní s minulosťou stavajú do priaznivejšej polohy. Na jednej strane je to vyčlenenie celého fondu, ktorý by mal byť predmetom nielen evidenčného podchytenia, ale aj budúceho odborného spracovania. Na druhej strane je to personálna otázka, pretože sa konkrétne zakotvila potreba získať odborného pracovníka pre takto chápaný okruh dokumentačnej činnosti. K tomu pristupuje i podstatné zlepšenie zberateľskej činnosti a v neposlednom rade aj fakt, že sa začína domýšľať informačný obsah jednej zo sfér takto koncipovanej dokumentačnej aktivity múzea. Formou katalógu osobností speleológov múzeum začína spracovávať prvý tematický okruh, aby ho nadväzne uplatnilo v informačnej oblasti.

Napriek tomuto konštatovaniu nemožno terajšiu situáciu pokladať za uspokojivú. Vyplýva to z niekoľkých skutočností. Definovaním tejto aktivity ako samostatnej monotematickej dokumentačnej jednotky sa položili základy pre ďalšiu činnosť, z pohľadu jednotného systému dokumentácie ju však treba ďalej rozvíjať v duchu určitých zásad a pravidiel. Vyplýva to predovšetkým z vlastnej podstaty múzejnej práce i z toho, že ide o pramenný materiál, ktorý má výrazné informačné poslanie. Aj keď v súčasnosti môže ako celok pôsobiť v informačnej rovine, predsa je ťažkopádny a vzniká riziko, že sa porušia vzájomné väzby a súvislosti. Preto bude potrebné vytvoriť taký vnútorný systém, ktorý by v podobe tzv. triednika umožnil nielen jeho postupné rozčlenenie, ale aj evidenciu a dotvorenie príslušných dokumentačných celkov a súborov. Počiatočné práce však ukazujú, že ide o veľmi náročnú úlohu,

ktorá sa nezaobíde bez určitej selekcie dokumentačného materiálu, resp. jeho čiastočnej skartácie.

Problematická je otázka možných prístupov v základnej rovine, ktorá má odlíšiť a v ďalšej štruktúre aj zjednotiť jednotlivé dokumentačné celky. K tomu pristupuje skutočnosť, že v súčasnosti sa predovšetkým pod vplyvom existencie Slovenskej speleologickej spoločnosti rozširuje pôvodne definovaná sféra tejto dokumentačnej aktivity. To prináša so sebou nové momenty a námety. V dôsledku doterajšej zberateľskej aktivity, hoci sa v múzeu podarilo sústrediť pomerne veľké množstvo dokumentačného materiálu, je stále aktuálne jeho sústavné doplňovanie. Zatiaľ nie sú doložené všetky sféry záujmu človeka o kras a jaskyne tak, aby poskytovali dostatočne verný obraz, resp. potrebné a aktuálne údaje a informácie.

6. DOKUMENTÁCIA MÚZEJNO-PREZENTAČNEJ ČINNOSTI

Ako posledná sa v dokumentačnej činnosti múzea začala vyčleňovať oblasť, ktorá v rovine komunikačného pôsobenia múzea súvisí s formami jeho prezentácie i ďalším kultúrno-výchovným pôsobením na verejnosti. Prvé náznaky a úsilia o jej zachytenie môžeme v dokumentačnej činnosti múzea identifikovať už v prvom období jeho existencie. Vytvorenie zbierok múzea v bývalom župnom dome dokladá pomerne slušný dokumentačný materiál, hoci vznikol viac-menej náhodne. Podobné tendencie môžeme v dokumentačnej sfére identifikovať i v ďalšom období, t. j. po prevzatí múzea Slovenskou speleologickou spoločnosťou a jeho premiestení do budovy bývalého okresného súdu. Aj tu je spoločným menovateľom náhodnosť v prístupe, čo spôsobuje, že v súčasnom štádiu nemožno bližšie doložiť niektoré formy, ktorými sa múzeum vtedy verejnosti prezentovalo.

Uvedené konštatovanie i aktuálnosť potreby spoľahlivých informácií z tohto úseku múzejnej činnosti má za následok nielen nastolenie požiadavky systematického prístupu, ale aj vydelenie tejto sféry ako samostatnej monotematickej dokumentačnej jednotky. Opakovanie niektorých omylov aj na začiatku 70. rokov význam uvedeného konštatovania len zvyšuje. Ak v poslednej expozícii múzea ešte možno dokumentačne podchytiť jej obsahovú stránku a jej niektoré technické zlepšenia, v realizačnej fáze sa na takúto potrebu nepamätalo. V oblasti výstavnej činnosti z tohto obdobia konštatovanie podobných tendencií vedie k tomu, že ich nemožno okrem základných dokumentov doložiť nijakou inou dokumentáciou.

Zásadný obrat sa začal v polovici 70. rokov. Aktívny prístup a domýšľanie vhodných dokumentačných foriem až teraz ukazuje, aký veľký priestor treba venovať tejto problematike. Na tomto základe dokumentácia tejto aktivity múzea kryštalizuje v niekoľkých polohách. Predovšetkým je to otázka foriem, ktoré by ju mali charakterizovať, aby jej in-

formačné vyjadrenie zodpovedalo súčasným potrebám. Potom je to otázka záberu, v ktorom by sa ako celok mala rozvíjať.

V prvej polohe sa preto vyčleňuje existujúca dokumentácia a postupne sa identifikujú jednotlivé formy a podujatia, v rámci ktorých sa komunikačná činnosť doteraz realizovala. Ďalšou fázou je dotváranie triediacich hľadísk a celkovej obsahovej štruktúry z pohľadu jednotného systému dokumentácie. V rovine informačného pôsobenia vzniká forma príslušného evidenčného listu, ktorého úlohou je prehľadne zachytiť potrebné informácie o jednotlivých identifikovaných prezentačných a iných formách. Túto skutočnosť charakterizuje i úsilie o určitú štandardizáciu aktívneho dokumentačného prístupu, aby sa novovznikajúca dokumentácia realizovala zodpovedne a na úrovni, a plnila tak svoje informačné poslanie. To znamená, že sa domýšľa aj otázka systémov a väzieb z pohľadu jej možného využitia, pretože svojím obsahom plní aj funkciu dôležitého študijného materiálu, ktorým je okrem iného možné doložiť aj vývoj komunikačných foriem vo sfére múzea. Z hľadiska záberu, ktorý charakterizuje kryštalizáciu múzejno-dokumentačnej činnosti, v druhej polohe sa nielen identifikujú formy, v akých sa realizuje v podmienkach múzea, ale aj formy, ktorými sa všeobecne prezentuje problematika krasu a jaskýň v múzejných zariadeniach.

Volí sa teda hľadisko komplexného prístupu. Komplexného do tej miery, že sa neobmedzuje iba na prezentačné formy. Uvedená problematika sa chápe v kontexte komunikačného pôsobenia ako celku vo sfére krasu a jaskýň v rovine špecializovaného kultúrno-vedeckého ústavu — krasového múzea. Vychádza z faktu, že otázka krasu a jaskýň nie je natoľko známa múzejná aktivita, aby bola v prírodovedných múzeách tradičná. Zatiaľ ešte nevykryštalizovala do polohy, v ktorej by ju bolo možné pokladať za jednoznačnú doménu múzejných zariadení. Preto je potrebné neustále ju rozvíjať a prehlbovať, pretože, ako ukazujú doterajšie skúsenosti, formy prístupu k jej stvárneniu v múzeách sú rôzne. Za takých okolností je potrebné, aby sa múzeum usilovalo dokumentačne podchytiť tie javy a formy, ktoré možno identifikovať, a to bez ohľadu na to, kde sa nachádzajú.

Preto sa v druhej polovici sedemdesiatych rokov dokumentačne podchytila aj expozícia Českého krasu v Okresnom vlastivednom múzeu v Beroune a expozícia Okresného múzea v Blansku, inštalovaná pod názvom *Moravský kras v histórii výskumov a spoločenského využitia.* Podobným spôsobom sa dokumentovali aj niektoré čiastkové celky expozícií slovenských regionálnych múzeí, ktoré z rôzneho zorného uhla vo svojich zariadeniach prezentujú problematiku krasu a jaskýň.

Podobnú formu prístupu volí múzeum aj na báze speleologických a krasových múzeí, ktorých existenciu možno doložiť konkrétnou dokumentáciou. Aj tu sa prejavuje úsilie podchytiť formu ich prístupu vo sfére stvárňovania a celkového chápania krasu ako múzejnej aktivity. Vzhľadom na okolnosť, že ide o zariadenia, ktoré sa nachádzajú mimo

územia štátu, nie je možné uvedenú dokumentáciu realizovať komplexne. Napriek tomu sa podarilo aspoň čiastočne dokumentačne podchytiť úroveň súčasných expozícií speleologických múzeí v Bulharsku, Juhoslávii a Taliansku i malých expozičných celkov v Maďarsku, Veľkej Británii a Rakúsku.

Cenným poznatkom je tiež dokladový materiál bývalého Múzea Slovenského krasu pri jaskyni Domica a Múzea Moravského krasu Jana Kniesa (už zaniknutých múzejných zariadení), v ktorých sa vlastne po prvý raz prezentovala problematika krasu v československých podmienkach. Uvedený zlomkový dokumentačný materiál tak dopĺňa poznávaciu rovinu a pomáha dotvárať celkovú predstavu o krase a formách jeho stvárnenia vo sfére špecializovaných múzeí.

7. ZÁVER

Cieľom príspevku bolo obsiahnuť v hlavných črtách podstatu a charakter jednej z hlavných činností múzea tak, ako ju môžeme identifikovať z pohľadu jeho päťdesiatročnej existencie. Aj keď sme úplne nevyčerpali problematiku dokumentačnej práce, čo presahuje rámec takto koncipovaného zámeru, príspevok aspoň stručne načrtáva dynamiku jej celkového vývoja.

Z uvedeného predovšetkým vyplýva, že ide o prvok, ktorý sa v činnosti múzea len postupne presadzoval a viac-menej súvisí s jeho neskoršou speleologickou orientáciou. Ako sa postupne vydeľovali jednotlivé dokumentačné aktivity, dotvárala sa i jeho celková predstava a funkcia z pohľadu špecializovaného krasového múzea. Vytvorenie jednotného systému dokumentácie preto predovšetkým znamená pochopenie tohto procesu, čo sa prejavuje nielen teoretickým rozpracovaním, ale najmä zmenou organizácie práce. Je možné, že aj táto otázka by si zaslúžila hlbšie a detailnejšie rozpracovanie. Aspoň rámcovo možno povedať, že ako celok reprezentuje syntézu aktívneho prístupu a vžitých foriem dokumentačnej práce v oblasti múzeí. Dotvorením celkovej štruktúry stáva sa jedným z hlavných článkov činnosti múzea a doterajšie výsledky by mohli byť zárukou aj do budúcnosti. Zárukou v tom zmysle, že sa svojou úrovňou dostane postupne i tam, kde v kontexte s inými disciplínami prinesie podstatné zlepšenie aj tých oblastí spoločenského záujmu, pre ktoré sú múzejné fondy cenným zdrojom vedeckých informácií.

LITERATÚRA

1. BENICKÝ, V. — JURKOVIČOVÁ, M.: Dokumentácia krasu a jaskýň, Slovenský kras, 1, Martin 1958.

2. ERDŐS, M.: Súčasné problémy číslovania krasových javov na území Slovenska, Spravodaj SSS, 2, Liptovský Mikuláš 1979.

3. ERDŐS, M. — LALKOVIČ, M.: Formy evidencie krasových javov, Spravodaj SSS, 2, Liptovský Mikuláš 1979.

4. HRUBCOVÁ, E.: Dokumentácia národopisných zbierok a literatúry pomocou samočinného počítača. Informácie Slovenskej národopisnej spoločnosti, 1—2, Bratislava 1973.
5. JANÁČIK, P.: K zásadám a metodike spracovania katastra a mapy krasu Slovenska, Slovenský kras, 6, Martin 1968.
6. LALKOVIČ, M.: Analýza krasového múzea a jeho postavenie, Muzeologické sešity, Brno 1979.
7. LALKOVIČ, M.: Návrh jednotného systému dokumentácie pre dokumentačnú činnosť Múzea slovenského krasu, Archív MSK, 1975.
8. LALKOVIČ, M.: Speleologická dokumentácia na Slovensku, jej význam a poslanie, Spravodaj SSS, 2, Liptovský Mikuláš 1979.
9. LAMAČKA, P.: Spracúvanie písomností počítačom, Informačné a riadiace systémy, 1, Bratislava 1980.
10. STRÁNSKÝ, Z. Z.: Aktivní muzejní dokumentace, Muzeologické sešity, Brno 1974.
11. STRÁNSKÝ, Z. Z.: Úvod do muzeologie, Brno 1972.

СУЩНОСТЬ И ХАРАКТЕР ДОКУМЕНТАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МУЗЕЯ

Марцел Лалкович

Резюме

После передачи музея Словацкому спелеологическому обществу в работе МСК начинают преобладать вопросы связанные с документальной деятельностью. В результате документальной работы происходит постепенное выделение самостоятельных областей документирования, которые сегодня образуют отдельные монотематические документальные единицы. По мере выделения самостоятельных областей документальной работы все отчетливее определяются и функции централизированной информации о карсте и пещерах.

Начало этой работы относится к периоду существования Совета по вопросом пещер Словацкого общества туризма и лыжного спорта. В то время впервые в истории словацкой спелеологии на первый план выдвигается вопрос о регистрации всех пещер, пропастей, лунок и карстовых ям на территории Словакии. Всеобщий интерес к карстовым образованиям и пещерам, к их использованию привел к образованию еще одного важного источника материалов, которые способствуют лучшему использованию пещер и карстовых образований человеком.

Неменее важной можно считать публикационную деятельность музея. Все опубликованные здесь материалы регистрируются в целях широкой культурно-просветительской работы, проводимой музеем на протяжении всего своего существования.

После передачи музея Управлению словацких пещер были оценены результаты и опыт в области документации и тем самым возникла единая система документальной работы. Система документации характеризуется в трех монотематических единицах (карстовые явления, спелеологическая деятельность и музейная деятельность). Эти единицы были объединены в систему, которая отражает специализацию музея и полностью охватывает сферу документирования.

На основном уровне системы находятся понятия, с помощью которых можно различить носителей информации о действительности, документируемой музеем. Второй уровень представлен сортировкой, позволяющей обработать любую информацию, зафиксированную музеем в виде документа. На уровне документа данная система учитывает и обстоятельство, что имеется ввиду деятельность, с помощью которой музей выполняет свои общественные задачи, и таким образом завершает и формирование сферы той документации, которая часто сопровождает музейные собрания и экспонаты. Актуализировать и быстро предоставлять необходимую информацию прозволяет карточка, выполняющая функцию быстрого информатора и коллектора информации, дополняемого центральной системой картотеки.

Документирование карстовых явлений в музее постепенно развилось на основе предшествующей ему регистрации. После того как на первый план деятельности музея был

выдвинут вопрос учета и научной документации, в рамках Совета по делам пещер и карстовых явлений КПШК составляется особая форма документирования под названием „Каталстор карстовых явлений" и введена в практику документирования в музее в 1958 году. После образования общесловацкой единой организации по делам пещер проблемы, связанные с документированием карстовых явлений понимаются как процесс, протекающий на нескольких уровнях. Основной считается деятельность связанная с регистрацией карстового явления и его локализацией на карте (обычно карта масштаба 1 : 10 000). На втором уровне реализуется собственно учет с уклоном на классификационные критерии единой системы документации. Суть документационного процесса завершает уровень, на котором документация организованная во взаимосвязанные комплексы выполняет свое информационное задание.

Несмотря на то, что **документирование спелеологической деятельности** в общем объеме работы музея еще не заняло должное место, представляет собой ценный источник материалов. Лишь после передачи музея Управлению словацких пещер область спелеологической документации приобретает более выгодное положение. Улучшается собирательская деятельность, решается вопрос ее информационного содержания. На основе каталога деятелей спелеологии начинается обработка первого тематического раздела. Проблемой остается вопрос о возможных подходах к основному уровнью, который должен различить, а в дальнейшем объединить отдельные документальные разделы. Актуальным является и вопрос его постоянного расширения так, чтобы постепенно зафиксировать все сферы карста и пещер, интересующие человека.

Документирование музейной деятельности — первые попытки зафиксировать ее можно проследить уже на начальном этапе существования музея. Общей характеристикой являлась случайность в подходе, так что некоторые формы, которые в прошлом существовали, сегодня нельзя проследить. Принципиальный оборот наступает в середине семидесятых годов, когда документирование формировалось в двух направлениях. Прежде всего это вопрос о формах, которые должны его характеризовать, диапазон охвата, в котором оно должно развиваться. Здесь во всем требуется комплексный подход. Документирование не ограничивается лишь уровнем представления форм. Как целое понимается в сфере карста и пещер и в контексте коммуникационного воздействия специализированного культурно-научного института — Музея словацкого карста.

LE PRINCIPE ET LE CARACTERE DES ACTIVITÉS DE DOCUMENTATION DU MUSÉE

Marcel Lalkovič

Résumé

Depuis la mise du Musée dans la compétence de la Societé Spéléologique Slovaque c'étaient également les travaux documentaires qui commençaient à prédominer dans ses activités. Au cours de leur développement on est parvenu à la spécialisation des domaines de documentation qui représentent actuellement des unités monothématiques autonomes. La formation graduelle des sphères spécialisées de documentation fut accompagnée de la précision des fonctions du centre documentaire du Karst et des grottes.

Les débuts des activités documentaires remontent à la période de l'existence du Corps spéléologique KSTL. Ce fut à ce temps que l'on formula, pour la première fois dans l'histoire de la spéléologie slovaque, le besoin de l'enregistrement de toutes les grottes, gouffres, resurgences et pertes des eaux en Slovaquie. L'intérêt général concernant le Karst et les grottes, v compris leur exploitation, contribuait à la création d'autres documents qui nous informent comment l'home se sert à des buts divers du Karst et des grottes. La publication de divers groupes thématiques liés au niveau du Musée de manière différente aux problémes du Karst est à l'origine de la création du fonds documentaire qui rend témoignage des activités de vulgarisation du Musée servant à sa fonction culturelle et d'éducation.

Après l'incorporation du Musée dans le cadre de l'Administration des grottes slo-

vaques on a évalué les expériences acquises dans le domaine des travaux documentaires. Le résultat en fut le système uniforme de documentation. Il caractérise les activités de documentation du Musée par trois unités monothématiques (phénomènes karstiques, activités spéleologiques, activités muséales). Leur interaction dans le cadre du système qui couvre pleinement la sphère de documentation exprime la spécialisation du Musée.

Au niveau de base système on trouve des éléments à l'aide desquels il est possible d'identifier les porteurs des informations qui concernent la documentation des faits, réalisée par le Musée. La forme du classificateur facilitant le classement de chaque information gagnée par le Musée en forme de document représente le deuxième niveau. Au niveau du document le système tient compte du fait qu'il s'agit-là des activités par lesquelles le Musée remplit sa fonction sociale. Aussi, il contient la sphère documentaire qui accompagne souvent les objets et les collections de musée. La présentation rapide ainsi que l'actualisation des informations demandées est facilitée par les fiches qui remplissent la fonction d'informateur concis et de collecteur des informations, cette fonction étant complétée d'un système de fiches central.

La documentation des phénomenes karstiques s'est graduellement développée au Musée sur la base du systéme précédent, celui de l'enregistrement. Après ce qu'on a fixé l'objectif de la documentation et de l'enregistrement scientifiques on vit se former, dans le cadre du Corps Consultatif pour les grottes et les phénomenes Karstiques PŠK, une forme documentaire qui, sous le nom du „cadastre des phénomenes karstiques", était introduite dans la pratique documentaire du Musée en 1958. Après la création de l'organisation tchécoslovaque unique de la spéléologie on comprend les problèmes de la documentation des phénomènes karstiques en tant que processus qui se développe en quelques niveaux. Le niveau de base est représenté par les activités concernant l'enregistrement du phénomène karstique et sa localisation sur la carte (1 : 10 000 en général). Au deuxième niveau on réalise les activités d'enregistrement suivant les aspects de classification du système uniforme de documentation. Le plus haut niveau du processus de documentation est représenté par celui où les documents, arrangés dans les ensembles mutuellement liés, exercent leur fonction d'informations.

La documentation des activités spéléologiques représente, malgré sa faible proportion existant jusqu' à présent aux travaux du Musée, une riche source primaire. Cependant, sa part s'élève depuis la fusion, du Musée avec l'Administration des Grottes Slovaques. On voit s'améliorer l'acquistion, on améliore la qualité informatique et la forme du catalogue des personalités spéléologiques sert de base pour l'élaboration du premier domaine thématique. Ce qui reste encore à résoudre c'est le choix des possibilités concernant la conception du premier niveau, cette dernière devant differencier et, par sa structure, même unifier les ensembles particuliers de documentation. Il se révèle actuel de résoudre également la possibilité de compléter graduellement le système afin que l'on puisse finalement couvrir en ce qui concerne le Karst et les grottes, toutes les sphères de l'intéret de l'homme.

La documentation des activités muséales peut être suivie, surtout ses premiers essais, déjà depuis la première période de l'existence du Musée.

Le dénominateur commun y fut l'occurrence de l'accès. Par suite, il n'est plus possible de documenter certaines formes qui se sont manifestées dans le passé. Un tournant pricipiel eut lieu vers la moitié des années soixant-dix, quand la crystalisation s'est présentée en deux sens. Primo, il s'agit de la question des formes qui doivent caractériser les activités muséales, ensuite c'est la largeur dans le cadre de laquelle la documentation devrait se développer. Ici, c'est l'aspect de l'accès complexe qui prédomine. La documentation ne s'arrête pas seulement au niveau des formes de présentation. On la comprend dans son entité, en ce qui concerne le Karst et les grottes, dans le contexte des effets de communication assurés par l'institut de recherches spécialisé de caractère culturel — celui du Musée de Karst.

ZÁMERY A ĎALŠIE PERSPEKTÍVY MÚZEA SLOVENSKÉHO KRASU

ALFONZ CHOVAN

ÚVOD

Od 1. 1. 1970, keď sa Múzeum slovenského krasu stalo organizačnou zložkou Správy slovenských jaskýň, plní úlohy zakotvené v štatúte tejto ústrednej organizácie pre riadenie a správu jaskýň na Slovensku. V rámci základných úloh MSK vykonáva výskum a prieskum, vedie ústrednú dokumentáciu a evidenciu a vykonáva odborný dozor nad ochranou jaskýň a krasových útvarov, získava a ochraňuje, vedecky a muzeologicky spracúva, kultúrno-výchovne využíva hmotné doklady z jaskýň a krasových útvarov.

V nadväznosti na uvedené organizačné usporiadanie vychádzala činnosť MSK z *Koncepcie rozvoja slovenského jaskyniarstva na roky 1971—1985,* schválenej kolégiom ministra kultúry 6. júla 1970, z nej vyplývajúcich *Zásad ďalšieho rozvoja jaskyniarstva na Slovensku v rokoch 1976—1980,* ktoré schválilo kolégium ministra kultúry dňa 28. 11. 1975, ako aj *Plánu hlavných úloh rezortu kultúry po XV. zjazde KSČ a zjazde KSS.* Uvedené *Zásady* konštatovali, že sa dosiahli pozitívne výsledky na úseku jaskyniarstva od schválenia dlhodobej koncepcie, resp. od vzniku SSJ do konca roku 1975, a že sa vytvorili podmienky na plánovitejší rozvoj. Zároveň spresnili úlohy a ciele pre obdobie 6. 5RP, rozpísané na jednotlivé roky v plánoch hlavných úloh SSJ.

V činnosti MSK sa od roku 1970 zaznamenal vzostupný trend, čo sa v hlavnej miere prejavilo postupným prechodom na také formy a metódy práce, ktoré sú adekvátne súčasnému obdobiu a možnostiam. Postupne sa rozvíjajú všetky úseky činnosti, aj keď sa dosiaľ nedosiahla ich vzájomná vyváženosť, ktorá závisí predovšetkým od doriešenia priestorových a personálnych otázok.

SÚČASNÝ STAV A PLNENIE ÚLOH

1. **Vedeckovýskumná činnosť** MSK sa od roku 1970 sústreďuje na riešenie štátnych úloh základného výskumu a ústavných úloh. Dosiah-

nuté výsledky podrobnejšie komentuje V. Červeňová v príspevku *Z dejín vedeckovýskumnej činnosti MSK — obdobie výskumu 1970—1980*, preto ich detailne neuvádzame.

2. **V spracovaní zbierkových fondov** MSK sa zaznamenal zásadný obrat po uskutočnení tematicko-inštruktážnej previerky správy zbierok nadriadeným orgánom MK SSR roku 1976. Postupne sa uskutočnila fyzická inventúra zbierok v konfrontácii s existujúcou evidenciou múzea a revidované zbierkové predmety sa odborne spracovali. Založili sa nové knihy prírastkov, zaviedla sa kniha výpožičiek a evidencia zápožičiek a založila sa prírastková kniha negatívov zbierkových predmetov.

V rámci zhromaždenej dokumentácie MSK sa začala riešiť otázka súvisiaca s identifikáciou tých dokumentov, ktoré sú nositeľmi muzeality a v zbernej oblasti múzea ich treba pokladať za zbierkové predmety. Takým spôsobom sa spracováva mapový archív, postupne sa prepracúva dokumentácia krasových javov a spracováva, triedi a koncepčne dotvára sféra dokumentácie múzejnej a celkovej speleologickej činnosti.

3. V rámci **starostlivosti o zbierky** sa ako depozitáre vyčlenili dva priestory, v ktorých je uložený mineralogický, petrografický a speleologický materiál i materiál archeologickej povahy. Pre chronický nedostatok priestorov sa nedoriešila otázka vhodného uloženia historického a zoologického materiálu. V štádiu riešenia je klimatizácia depozitárnych priestorov a ich celkové dobudovanie so zreteľom na uloženie zbierkových predmetov.

Múzeum nemá zatiaľ vhodné podmienky na systematické ošetrovanie zbierok. Preto sa táto činnosť zatiaľ uskutočňuje na úrovni externej spolupráce.

4. **V expozičnej činnosti** sa v 6. 5RP upustilo od postupného zlepšovania expozície vzhľadom na zastaranosť a opotrebovanosť technického expozičného zariadenia. Po dôkladnom zhodnotení súčasného stavu sa začali prípravné práce so zámerom vybudovať novú expozíciu na sklonku 7. 5RP v terajších a čiastočne rozšírených expozičných priestoroch múzea.

5. **Výstavná činnosť** sa prevažne orientuje na výročia sprístupnených slovenských jaskýň, na propagáciu múzea a slovenských jaskýň aj vo vzťahu k zahraničiu, na dokumentovanie a čiastočné hodnotenie výsledkov práce slovenskej speleológie v jej terajšom organizačnom usporiadaní. V neposlednom rade pružne reaguje na aktuálne celospoločenské dianie. Celkový efekt z tejto činnosti by bol oveľa väčší, keby MSK disponovalo vlastnými výstavnými priestormi.

6. **Kultúrno-výchovná činnosť** zaznamenala čiastočné zlepšenie stabilizovaním funkcie lektora v stálej expozícii múzea. Tento stav však stále nezodpovedá súčasným potrebám a požiadavkám. Chýbajúca prednášková miestnosť znemožňuje uskutočňovať ďalšie formy kultúrno-výchovnej práce.

Kultúrno-výchovná činnosť, ktorá sa neviaže na budovu múzea, vy-

chádza z osvedčenej koncepcie jaskyniarskych týždňov, aj keď postupne nadobudli iný, odborne vyhranenejší charakter. Vhodne ju dopĺňajú prednášky a besedy profesionálnych i dobrovoľných jaskyniarov predovšetkým v ZDŠ a v sídlach oblastných skupín SSS.

7. V rámci **publikačnej činnosti** sa zabezpečuje pravidelné vydávanie ročenky-zborníka *Slovenský kras,* ktorý má plynulý odbyt v sieti stálych domácich aj zahraničných odberateľov. V rozsahu štyroch čísel ročne vychádza (v rámci vnútroústavných informácií) *Spravodaj SSS.* Príležitostne sa vydávajú monografie a vyšiel aj zborník zo sympózia komisie UIS pre speleoterapiu a speleomedicínu.

8. **Odborno-politický rast pracovníkov** sa zabezpečuje získavaním príslušnej kvalifikácie vo forme diaľkového štúdia popri zamestnaní a postgraduálneho štúdia.

V súčasnosti sa štyria pracovníci múzea pripravujú na získanie hodnosti CSc.

9. **Personálne budovanie** múzea od roku 1970 zaznamenalo výrazný vzostup. Okrem archeológa sa postupne obsadzovali tie funkčné miesta, ktorých potreba bola z hľadiska riešených hlavných úloh múzea najaktuálnejšia.

Dosiahnutie optimálneho stavu pracovníkov v múzeu si v porovnaní s uvedeným obdobím vyžiada len nepatrné zvýšenie.

10. **Organizácia múzea** vychádza z platného štatútu a organizačného poriadku Správy slovenských jaskýň. V súvislosti so zámerom vydať nový organizačný poriadok SSJ sa vypracoval návrh aj na spresnenie doteraz platnej organizačnej štruktúry MSK.

11. **Budovanie materiálnej základne** značne zaostalo za personálnym dobudovaním múzea. Platí to predovšetkým o súčasnom nedostatku priestorov, počnúc nevyhovujúcimi pracovňami. Treba dokončiť aj prednáškovú miestnosť, zriadiť výstavné priestory, konzervátorské pracovisko, laboratóriá, chýbajúce depozitárne priestory, dielňu na zhotovovanie jaskyniarskych pomôcok a ateliér pre výtvarníka.

ĎALŠIE ÚLOHY A PERSPEKTÍVA MÚZEA V OBDOBÍ 7. 5RP

Činnosť Múzea slovenského krasu v 7. 5RP musí zákonite vychádzať zo základných úloh obsiahnutých v schválenej Koncepcii rozvoja slovenského jaskyniarstva na roky 1971—1985. Zo spätného pohľadu od roku 1970 sú tieto úlohy pokračovaním určitej koncepcie múzea v organizačnej štruktúre, v rámci ktorej je múzeum včlenené do celku Správy slovenských jaskýň. V tomto zmysle sa budú riešiť tieto úlohy:

Vedeckovýskumná činnosť

1. Ochrana prírody a jej zložiek

V podmienkach Správy slovenských jaskýň ide o tematickú úlohu,

ktorá sa bude riešiť v rámci hlavnej úlohy štátneho plánu základného výskumu.

V rokoch 7. 5RP sa výskum zameria na Plešivskú planinu na území CHKO Slovenský kras.

2. Výskum príčin zmien výzdoby ľadových jaskýň — Dobšinskej, Demänovskej a Silickej ľadnice

Úloha prechádza zo 6. 5RP a aj v nasledujúcom období sa bude riešiť, pretože zistenie príčin zmien ľadovej výplne jaskýň je veľmi zložitý problém. Prístrojové vybavenie získané v 6. 5RP umožní riešiteľovi na základe zistených závislostí ovplyvňujúcich tepelnú bilanciu ľadových jaskýň vypracovať návrh opatrení na vytvorenie čo najoptimálnejších mikroklimatických pomerov na tvorbu a uchovanie ľadovej výzdoby.

Úloha sa bude riešiť v rámci nasledovných čiastkových úloh:

1a) Sledovanie mikroklimatických pomerov ľadových jaskýň — cieľom je skúmať prvky, ktoré vplývajú na tepelnú bilanciu jaskyne:

— teplota vzduchu	a) vonkajšieho prostredia,
	b) jaskynného prostredia;
— relatívna vlhkosť	a) vonkajšieho prostredia,
	b) jaskynného prostredia;
— tlak vzduchu	a) vonkajšieho prostredia,
	b) jaskynného prostredia;
— prúdenie vzduchu	a) vonkajšieho prostredia,
	b) jaskynného prostredia;

— množstvo a teplota presakujúcej, resp. privádzanej vody do zaľadnených priestorov;
— teplota horninového plášťa,
— teplo uvoľnené návštevníkmi,
— teplo uvoľnené osvetľovacími telesami,

1b) Sledovať pohyb a zmeny ľadových útvarov v ľadových jaskyniach.

Cieľom tejto čiastkovej úlohy bude realizovať príslušné pozorovania, aby sa stanovili dynamické zmeny a posúdili komplexným spôsobom, súčasne sa zohľadnili potrebné faktory.

3. Výskum pohybu horninových vrstiev v porušených častiach jaskynných priestorov

Aj táto úloha prechádza zo 6. 5RP po zhodnotení dosiahnutých výsledkov počas jej riešenia.

Cieľom je uskutočňovať merania na vybraných lokalitách, predovšetkým pomocou elektrickej meracej ústredne (EMU 102) namontovanej pri Jasovskej jaskyni. Výsledky meraní umožnia vypracovať prognózu vývoja staticky porušených častí a posúdiť tento vplyv na bezpečnosť návštevníkov v sprístupnených častiach jaskynných priestorov.

4. Výskum krasových území a jaskýň na území SSR podľa plánu SSJ na sprístupnenie jaskýň

a) Demänovská dolina so zameraním na jaskyňu Mieru.

Výskum sa zameria na geológiu, geomorfológiu, hydrológiu, hydrochémiu (sledovanie intezity chemickej denudácie), ochranu a v menšej miere na mikroklímu jaskyne tak, aby sa po ukončení úlohy a jej vyriešení získali potrebné poznatky z uvedených vedných odborov, predovšetkým vo vzťahu ku krasovému fenoménu Demänovskej jaskyne Mieru. Získané poznatky sa v plnom rozsahu uplatnia v rámci sprístupňovania jaskyne pre verejnosť.

b) Výskum Brestovskej jaskyne a krasového územia v okolí jaskyne.

Cieľ úlohy je totožný s predchádzajúcou úlohou a).

5. Zostavenie katalógu sintrov a vypracovanie jednotnej metodiky ich opisu

Úlohou je zostaviť prehľadný zoznam všetkých sintrových foriem, ktoré sa nachádzajú predovšetkým v jaskyniach na Slovensku. Jednotlivé formy sintrov podrobne opísať a dokumentovať graficky a fotograficky. Získané poznatky prezentovať v expozícii MSK, ako aj v rámci výstavnej a prednáškovej činnosti. Vypracovať jednotnú metodiku opisu, ktorá bude záväzná pri katalogizácii sintrov.

6. Spresnenie systému odborného spracovania krasových javov v SSR a jeho realizácia v dokumentačnej činnosti MSK

Jej cieľom je zhodnotiť doterajšie formy katastra krasových javov u nás i v zahraničí. Potom na základe súčasných vedeckých poznatkov doriešiť kataster krasových javov do formy, ktorá bude poskytovať základný okruh odborných informácií a zároveň ju bude možné využiť i v procese hromadného spracovania dát.

7. Interpretácia moderných meračských metód v jaskyniach

Cieľom je (v súvislosti s vyhotovovaním základnej meračskej dokumentácie jaskýň) riešenie interpretácie moderných meračských metód a vhodnosti dostupnej prístrojovej techniky pri uskutočňovaní a zhodnocovaní čiastkových meračských úloh, ako napr. meranie profilov, stanovenie hrúbky ľadu a pod.

8. Zhodnotenie úlohy sprístupnených jaskýň so zreteľom na cestovný ruch na Slovensku

Cieľom úlohy je zber a výskum originálneho zbierkového materiálu a na jeho základe objasnenie funkcie sprístupnených jaskýň ako jednej z aktivít cestovného ruchu do roku 1918, v rokoch 1918—1948 a po roku 1948. Cieľom je aj objasniť význam funkcie jaskýň pre človeka, ktorý ich začal sprístupňovať.

9. Zostavenie katalógu osobností speleológov

Úloha prechádza zo 6. 5RP, pretože sa neuskutočnila, lebo zodpovedný riešiteľ odišiel do dôchodku a nezískala sa za neho okamžite náhrada. Cieľom úlohy je spracovať komplexné charakteristiky osobností speleológov, ktoré svojou činnosťou inklinujú ku krasovým lokalitám Slovenska a k organizácii slovenského jaskyniarstva.

10. Expertíza bratríckeho nápisu v Jasovskej jaskyni

Jej úlohou bude výskum pôvodu a pravosti nápisu, jeho postupná rekonštrukcia a uchovanie pre budúce generácie.

11. Inventarizačný výskum písomných prejavov v jaskyniach na Slovensku

Zameria sa na štúdium a celkové hodnotenie písomných prejavov v jaskyniach na Slovensku na objasnenie funkcie a významu jaskýň pre človeka v minulosti.

12. Členenie krasových oblastí Západných Karpát

Cieľom je spresniť regióny krasových terénov na Slovensku pre potreby plynulej manipulácie, zhromaždiť materiál v dokumentačnom archíve MSK a následne poskytovať podklady využiteľné z hľadiska plánovania, ochrany prírody a tvorby životného prostredia.

13. Ochrana interiéru jaskýň pred nežiadúcou vegetáciou

Na základe výsledkov riešenia úlohy v 6. 5RP sa pre potreby sprístupnených jaskýň na Slovensku budú zabezpečovať chemické prípravky, inštruktáž a ochranársky dozor pri aplikácii chemických prostriedkov v postihnutých častiach jaskýň.

14. Datovanie veku ľadu v Dobšinskej ľadovej jaskyni

Cieľom riešenia je objektívne stanoviť vek ľadu v Dobšinskej ľadovej jaskyni za pomoci najnovších vedeckých poznatkov.

15. Inventarizačný výskum chránených krasových území a ich ochranných pásem

Úloha sa bude riešiť na základe metodiky inventarizačného výskumu, ktorá sa pre potreby Správy slovenských jaskýň spresnila roku 1979.

Počas 7. 5RP sa uskutoční inventarizačný výskum Štátnej prírodnej rezervácie Ohnište na území NAPANT-u.

16. Fyzikálno-chemický výskum Ochtinskej aragonitovej jaskyne

Bude to výskum mikroklimatických, fyzikálnych a chemických podmienok a ich vzťahu k tvorbe aragonitu, ako aj posúdenie vplyvu prevádzky na aragonitovú výzdobu.

17. Klimatologický výskum vybraných vertikálnych jaskýň na Slovensku

Na základe meraní stavu mikroklímy vo vybraných vertikálnych jaskyniach v SSR bude potrebné zistiť (vzhľadom na zonálnosť) vzťah k povrchovej klimatickej situácii.

PRIESKUMNÁ, OCHRANÁRSKA A DOKUMENTAČNÁ ČINNOSŤ

Prieskumná, ochranárska a dokumentačná činnosť nadviaže na výsledky, ktoré sa na tomto úseku dosiahli počas 6. 5RP. Jej základom budú tieto úlohy:

1. Revízia krasových javov a praktický speleologický prieskum v krasových územiach SSR

Jej úlohou je systematický prieskum, ochrana a dokumentácia krasových území SSR v rámci rajónu pôsobnosti jednotlivých oblastných sku-

pín SSS. V súlade s požiadavkami Správy slovenských jaskýň bude úlohu koordinovať predsedníctvo SSS v spolupráci s odbornými komisiami a riešenie úlohy budú zabezpečovať oblastné skupiny SSS.

2. Revízny prieskum a dokumentácia nových krasových lokalít v doteraz spracovávaných územiach východného Slovenska

Cieľom prieskumu je postupne registrovať a dokumentovať nové a novoidentifikované krasové lokality v tých územiach, ktoré sa postupne spracovali v rokoch 1970—1980.

3. Revízny prieskum a dokumentácia krasových javov a pseudokrasových javov v oblasti Pienin, Ľubovnianskej vrchoviny a Levočských vrchov

Úloha sa bude riešiť v súvislosti s overením existencie tzv. Mesačnej priepasti, o ktorej písal A. T. Horák v americkom speleologickom časopise NSS News.

4. Uzavretie nesprístupnených jaskýň a oprava poškodených uzáverov

Úlohu budú v prevažnej miere riešiť oblastné skupiny SSS podľa harmonogramu, ktorý vypracovali SSJ a komisia SSS na ochranu krasu.

5. Vypracovanie podkladov pre MK SSR na vyhlásenie jaskýň za chránené prírodné výtvory

Úloha sa bude riešiť na základe vypracovaného plánu na postupné vyhlasovanie vytypovaných jaskýň za chránené prírodné výtvory.

6. Dopĺňanie prehľadu kategórií podstatných zásahov do prírodných pomerov krajiny ovplyvňujúcich jaskyne a vybrané krasové javy

Úloha sa bude riešiť systematicky, v spolupráci so SÚPSOP-om.

7. Vypracovávanie odborných posudkov a vyjadrení k podstatným zásahom do prírodných pomerov krajiny podľa požiadaviek MK SSR a k podstatným zásahom do prírodných pomerov krajiny ovplyvňujúcich vyhlásené a plánované chránené jaskyne a vybrané krasové javy (II. kategória) podľa požiadaviek orgánov štátnej správy a ich organizácií

Táto úloha má trvalý a preventívny charakter.

8. Zostavenie mapy krasových lokalít Slovenska v mierke 1 : 10 000

Úloha bude pokračovať na základe výsledkov získaných v 6. 5RP takýmto spôsobom v rokoch:

1981—1982 — dokumentácia a registrácia krasových javov a ich lokalizácia v mapovom podklade 1 : 10 000 v oblasti Silickej planiny.

1983 — dokumentácia a registrácia krasových javov Zádielsko-Turnianskej planiny. Lokalizácia krasových javov v mapovom podklade 1 : 10 000 v oblasti Dolného vrchu.

1984 — dokumentácia a registrácia krasových javov planiny Koniar. Lokalizácia krasových javov v mapovom podklade 1 : 10 000 v oblasti Jasovskej planiny.

1985 — dokumentácia a registrácia krasových javov v zostávajúcich krasových ostrovoch východného Slovenska. Lokalizácia krasových ja-

vov v mapovom podklade 1 : 10 000 v oblasti Zádielsko-Turnianskej planiny a planiny Koniar.

9. Múzejné spracovávanie dokumentácie krasových lokalít podľa jednotného systému dokumentácie MSK

Úloha bude pokračovať zo 6. 5RP s cieľom celkovo ju dokončiť.

10. Zhotovovanie základnej meračskej dokumentácie sprístupnených jaskýň v zmysle vypracovaného harmonogramu a jaskýň prichádzajúcich do úvahy na sprístupnenie

V rámci úlohy sa bude pokračovať v zhotovovaní základnej meračskej dokumentácie v zmysle zásad zakotvených v bezpečnostnom predpise pre jaskyne a podľa harmonogramu, ktorý schválil Slovenský banský úrad. Súčasne sa bude zabezpečovať mapová dokumentácia tých jaskýň, ktoré sa plánujú počas 7. a 8. 5RP sprístupniť.

Súčasťou dokumentačnej činnosti v 7. 5RP budú aj nasledujúce úlohy:

— Zhotovovanie kópií základnej meračskej dokumentácie sprístupnených jaskýň a jaskýň plánovaných na sprístupnenie.

— Spracovávanie prírastkov fotoarchívu a evidencia negatívov zbierkových predmetov.

— Dokumentácia významných podujatí v jaskyniarstve na Slovensku.

— Fotodokumentácia jaskynných priestorov a vstupných areálov tých jaskýň, ktoré sa plánujú sprístupniť, sú predmetom rekonštrukcie alebo sa v nich vykonávajú rôzne zásahy technického alebo iného charakteru.

— Spracovávanie prírastkov dokumentácie krasových javov, speleologickej a múzejnej činnosti a ich evidencia v pomocných prírastkových knihách.

— Spracovávanie dokumentačných materiálov speleologickej činnosti, ktoré sa viažu na činnosť a existenciu speleologických inštitúcií na Slovensku a v MSK sa zhromaždili počas jeho 50-ročnej existencie.

— Zber, evidencia a odborné spracovávanie rôznych dokumentačných materiálov, ktoré súvisia so speleologickou činnosťou na Slovensku.

— Realizácia rôznych meračských prác a spracovávanie potrebnej meračskej dokumentácie, ktorá vyplýva z potrieb prevádzky sprístupnených jaskýň alebo súvisí s rôznymi technickými zásahmi v týchto jaskyniach.

BUDOVANIE ZBIERKOVÉHO FONDU, JEHO OCHRANA A ODBORNÉ SPRACOVANIE

Z hľadiska budovania zbierkového fondu múzea a jeho odborného spracovávania sa budú v 7. 5RP riešiť tieto okruhy problémov:

— Odborné spracovávanie zbierkových predmetov, ktoré sa evidenčne podchytili v prírastkových knihách do konca 6. 5RP.

— Evidencia a odborné spracovávanie prírastkov zbierkových predmetov získaných na základe vlastného výskumu, zberu, daru alebo kúpy.

— Revízia zbierkového fondu MSK po častiach v periodických intervaloch na zistenie skutkového stavu ku koncu 7. 5RP.
— Prvotné ošetrenie a konzervácia nových prírastkov zbierkových predmetov získaných na základe vlastného výskumu, zberu, daru alebo kúpy.
— Dobudovanie depozitárov MSK pre všetky druhy zbierkových predmetov a tvorba depozitárneho režimu s prihliadnutím na uložený zbierkový materiál.

V zmysle uvedeného sa najmä pri získavaní zbierkového fondu počíta s aktívnou účasťou širokého aktívu dobrovoľných spolupracovníkov MSK, ktorí sú združení v Slovenskej speleologickej spoločnosti.

EXPOZIČNÁ ČINNOSŤ

Expozícia MSK nebude v 7. 5RP v prevádzke. Existujúce expozičné priestory sa využijú na výstavné účely. Hlavné úsilie v expozičnej činnosti sa sústredí na utvorenie novej expozície tak, aby sa sprístupnila pre širokú verejnosť ku koncu 7. 5RP, keď si MSK pripomenie 55. výročie svojho založenia. Všetko úsilie bude smerovať k tomu, aby nová expozícia znázorňovala vedecké poznanie zákonitostí, ktoré určujú vývoj, stav a perspektívy využitia krasových javov na Slovensku. Nepôjde pritom o ilustratívne napodobovanie prírodnej skutočnosti, ale o uplatnenie zásady, aby expozícia bola vedeckou výpoveďou o tejto skutočnosti.

Pri uskutočňovaní uvedeného zámeru sa v rámci širokej oponentúry úvodného scenára najskôr objasnia stanoviská obsahového chápania novej expozície, ako aj stanoviská muzeologické a výstavno-technické. Potom začnú pracovať libretizačná a dokumentačná skupina, vypracuje sa úvodný projekt expozície a čiastkové projekty stavebných a elektrotechnických prác. Na činnosť libretizačnej a dokumentačnej skupiny nadviaže spracovanie technického scenára, technického projektu a výtvarných návrhov. Nová expozícia sa bude inštalovať v súčasných expozičných priestoroch, ktoré sa po stavebných úpravách a uvoľnení pracovní na prvom poschodí budovy MSK aj čiastočne rozšíria.

VÝSTAVNÁ ČINNOSŤ

Počas 7. 5RP budú výstavy prevažne v súčasných expozičných priestoroch. Budú sa orientovať na aktuálne kultúrnopolitické udalosti, výročia sprístupnených jaskýň a na prezentovanie odborných problémov súvisiacich s činnosťou a poslaním múzea. V tomto zmysle ide o inštaláciu nasledovných výstav v rokoch:

1981 — 100 rokov Belianskej jaskyne,
— Vývoj speleologického mapovania na Slovensku;
1982 — 50 rokov sprístupnenia jaskyne Domica,
— 50 rokov Harmaneckej jaskyne;

1983 — Krasové múzeá v zahraničí,
— Jaskyniarsky plagát;
1984 — Funkcia jaskýň v SNP,
— Cestovný ruch a jaskyne;
1985 — Rozvoj slovenského jaskyniarstva v oslobodenej ČSSR,
— Vývoj propagácie slovenských jaskýň.

Okrem týchto výstav sa bude výstavná činnosť orientovať aj na výsledky a prínos expedícií, výskumnú, prieskumnú a ostatnú činnosť, ktorú uskutočňujú slovenskí jaskyniari. Rovnako sa zohľadnia výročia významných osobností speleológov a pod. Uvedené témy sa spresnia v ročných plánoch.

OSTATNÁ KULTÚRNO-VÝCHOVNÁ ČINNOSŤ

Okrem expozičnej a výstavnej činnosti sa kultúrno-výchovná činnosť v 7. 5RP sústredí na riešenie nasledovných otázok: V novovybudovanej prednáškovej miestnosti sa budú uskutočňovať prednášky a besedy, rozšíri sa spolupráca so školami s cieľom šíriť vedecké poznatky vo všetkých vrstvách obyvateľstva vo sfére, ktorá je daná odborným zameraním múzea. Koncepčne sa dopracuje propagácia múzea ako celku so zámerom zvýšiť jeho návštevnosť pri zdôraznení poslania, ktoré múzeum v kultúrno-výchovnej sfére plní. Usporadúvaním besied, prednášok a exkurzií budú aj členovia SSS výchovne pôsobiť na estetické cítenie širokých vrstiev obyvateľstva, najmä vo vzťahu k ochrane krasu a jaskýň.

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ

V rámci edičného plánu Správy slovenských jaskýň sa bude systematicky zabezpečovať vydávanie ročenky-zborníka *Slovenský kras* a interného periodika *Spravodaj SSS,* ktorý bude vychádzať 4-krát ročne.

Ako samostatné monografie sa redakčne spracujú a vydajú tieto tituly:
— Praktická speleológia,
— Katalóg novej expozície MSK,
— Topografia slovenských jaskýň.

Výsledky práce sa budú prezentovať aj v rôznych populárno-náučných časopisoch a v dennej tlači.

PERSONÁLNE BUDOVANIE A ODBORNO-POLITICKÝ RAST PRACOVNÍKOV

S prihliadnutím na veľmi priaznivý vývoj nárastu pracovníkov v rokoch 1970—1980 bude v 7. 5RP prvoradou úlohou stabilizácia súčasného kádru. Pomerne mladý kolektív sa musí okrem zdokonaľovania v prak-

tickej terénnej práci zdokonaľovať aj teoreticky. Popri individuálnom štúdiu odbornej literatúry z už rozsiahlej speleologickej knižnice MSK sa budú využívať možnosti na absolvovanie postgraduálneho štúdia. Sústavná pozornosť sa bude venovať aj zaraďovaniu vytypovaných pracovníkov do vedeckej prípravy a na ukončenie vedeckej ašpirantúry u tých, ktorí ju absolvujú. V neposlednom rade sa sústredí pozornosť na zaraďovanie pracovníkov do intenzívnej jazykovej prípravy, pretože znalosť svetových jazykov je nevyhnutná takmer na každom úseku činnosti múzea.

Úlohou MSK je aj starostlivosť o odborno-politický rast členov SSS. V tom zmysle sa budú usmerňovať zámery komisie SSS pre pedagogickú speleológiu a výchovu organizovaním speleologických kurzov, pracovných zrazov oblastných skupín, cyklu prednášok vo vybraných centrách a každoročných politicko-odborných školení zameraných na rôzne formy činnosti SSS.

Popri hlavnom úsilí zameranom na zvyšovanie kvality existujúceho kádru pracovníkov MSK treba súčasne s vytváraním priaznivejších podmienok pre celkovú činnosť riešiť aj jeho doplnenie. Prvoradou úlohou je stabilizácia funkcie archeológa, vyplývajúca z riešenia archeologickej problematiky slovenských jaskýň. Po zriadení laboratórií a konzervátorskej dielne bude potrebné prijať laboranta-konzervátora, pretože MSK doteraz zabezpečuje analýzy vôd i hornín, fyzikálne rozbory prírodnín a konzervovanie zbierkových predmetov externe. Existujúcu skladbu výskumného oddelenia MSK treba posilniť technickým pracovníkom, ktorý bude vypomáhať pri terénnych prácach a zhotovovať grafickú dokumentáciu.

Budovanie materiálnej základne

Úlohy na tomto úseku budú v podmienkach MSK počas 7. 5RP dosť rozsiahle, pretože múzeum nemá dostatok vhodných priestorov pre svoju činnosť. S prihliadnutím na skutočnosť, že Správa slovenských jaskýň kúpila budovu na Leninovej ulici v Liptovskom Mikuláši a že sa v blízkosti terajšej budovy MSK buduje nová trafostanica, možno otázku chýbajúcich priestorov úspešne vyriešiť. V tom zmysle sa sústredí úsilie na dokončenie prednáškovej miestnosti v suteréne budovy MSK a na jej klimatizáciu. Po rekonštrukcii budovy na Leninovej ulici sa pre potreby MSK uvoľnia priestory v terajšej budove SSJ na ulici 1. mája v Liptovskom Mikuláši. Zriadia sa v nich pracovne pre všetkých pracovníkov MSK (okrem lektora), chýbajúce depozitáre, laboratóriá, konzervátorská dielňa, knižnica, dielňa na zhotovovanie jaskyniarskych pomôcok a skladové priestory. Priestory po uvoľnených pracovniach v dnešnej budove MSK umožnia upraviť a rozšíriť expozičné priestory a po uvoľnení priestorov, ktoré teraz zaberá archív okresného súdu, aj v potrebnom

rozsahu rozvíjať výstavnú činnosť. Uskutočnenie uvedeného zámeru je výhodné s prihliadnutím na blízkosť a tým aj jednoduchú komunikáciu medzi objektom súčasnej budovy MSK a objektom na ulici 1. mája.

Vyriešením tejto otázky v 7. 5RP sa vytvorí priestor na úspešnú činnosť MSK s dlhodobou perspektívou. Účinnejšie sa prejaví jeho činnosť aj pri riešení úloh Správy slovenských jaskýň ako ústrednej odbornej organizácie štátnej ochrany prírody, v súvislosti s príslušnými nariadeniami vlády SSR a vyhlášok MK SSR. Múzeum slovenského krasu tak získa potrebný priestor aj na plnenie úloh spojených s funkciou sekretariátu Československého speleologického koordinačného výboru. Zriadenie tohto poradného orgánu MK SSR a MK ČSR vyplynulo z kolektívneho členstva Správy slovenských jaskýň v Medzinárodnej speleologickej únii.

Súčasne so zámermi a ďalšími perspektívami MSK v 7. 5RP sa budú riešiť aj aktuálne problémy Slovenskej speleologickej spoločnosti s cieľom uskutočňovať zámery jej ďalšieho rozvoja tak, ako ich schválili účastníci valného zhromaždenia roku 1979.

Podstatná časť úloh zakotvených v zámeroch a ďalších perspektívach MSK na obdobie 7. 5RP má z hľadiska činnosti a zamerania MSK dlhodobý charakter. Preto tieto úlohy určujú činnosť MSK aj s perspektívou, ktorá presahuje 5-ročné plánovacie obdobie.

ПЛАНЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ МУЗЕЯ СЛОВАЦКОГО КАРСТА

Альфонз Хован

Резюме

С 1 января 1970 года Музей словацкого карста является организацией подчиненной Управлению словацких пещер в Липтовски-Микулаше. В этой связи музей направил свои усилия на выполнение заданий, содержащихся в Концепции развития словацких пещер на 1971—1985 гг., утвержденной Министерством культуры Словацкой социалистической республики. В рамках научно-исследовательской организации музей включается в работу над выполнением государственных, министерских и конституционных заданий. Существенно улучшилась и собирательская деятельность, профессиональная обработка и уход за фондами собраний. Всестороннее внимание уделяется специализированной постоянной выставке. Она ориентируется на актуальные события в области изучения пещер в ССР. Для широкой общественности, прежде всего для учащихся, организуются лекции, беседы и экскурсии. Систематически повышается профессиональный уровень широкого актива добровольных сотрудников работающих на общественных началах и объединеных в Словацком спелеологическом обществе. Ежегодно издается сборник „Словацкий карст" и четыре раза в год бюлетень для внутреннего пользования „Вестник ССО", систематически печатаются монографии.

В 1970—1980 гг. значительно расширилось штатное расписание музея. Постепенно создаются условия для решения вопроса о нехватке помещений, необходимых для дальнейшего развития работы музея.

В 1980—1985 гг. музей будет выполнять задания, содержащееся в утвержденной концепции развития спелеологии в Словакии до 1985 года. Учитывая проблемы, связанные с эксплуатацией открытых для посещения пещер, все научно-исследовательские работы будут

сосредоточены на изучение причин изменения украшений ледяных пещер и на изучение движения слоев горных пород в нарушенных частях помещений пещер. Такое же внимание будет уделяться комплексному исследованию тех карстовых и пещерных образований, которые Управление словацких пещер планирует открыть для посетителей. Преобладающая часть научно-исследователских заданий отражает решение специальных вопросов, вытекающих из содержания и целей МСК. Эти задания тесно связанны с расширением знаний и сведений о карстовых и пещерных образованиях, а также с созданием фонда собраний, с его специальной обработкой и соответсвующим представлением.

Совместно с членами ССО намечено продолжать в будущеем успешное сотрудничество в целях изучения документации и охраны карстов и пещер. Особое внимание будет обращаться повышению уровня документальной работы и решению задач, связанных с охраной карстовых образований. В седьмой пятилетке постоянной экспозиции не будет. Подготовка новой экспозиции проходит так, чтобы первые посетители смогли ее увидеть в конце 1985 года. Выставочные помещения во время подготовки новой экспозиции будут использоваться для тематических выставок. Таким образом создаются условия для знакомства с ценным коллекционным фондом, который не использовался и в будущем тоже не будет выставлен в постоянной экспозиции.

Значительно возрастут возможности организовать лекции, беседы и экскурсии в целях воспитания и влияния на эстетические вкусы широких слоев населения, особенно в связи с формированием отношений человека к природе и сознательной охраны окружающей среды.

О области публикации достижений МСК, будет обеспечено регулярное издание ежегодника „Словацкий карст" и четыре раза в год „Вестника ССО" для внутреннего пользования. Далее подготовится для печати монография „Практическая спелеология" а также „Каталог новой экспозиции МСК".

Повышенное внимание будет уделяться росту профессионального уровня сотрудников музея и внештатных сотрудников на общественных началах; будут использоваться доступные формы вечерного или заочного образования, обеспечится участие на курсах повышения квалификации. Принципиально улучшатся условия труда сотрудников музея. Получение новых помещений и улучшение условий труда связанно с окончением строительства складских помещений, мастерских и лаборатории по консервации. Все мероприятия, направленные на ускорение строительства этих помещений повлияют на темпы работы всего музея. Наряду со строительстом новых помещений для МСК, будут решиться проблемы дальнейшего повышения уровня научно-исследовательской работы в ССО.

LES INTENTIONS ET LES PERSPECTIVES DU MUSÉE DU KARST SLOVAQUE

Alfonz Chovan

Résumé

Depuis le 1er janvier 1970 le Musée du Karst Slovaque fait partie de l'Administration des Grottes Slovaques à Liptovský Mikuláš. Vu ce fait, le Musée oriente ses activités vers les objectifs dressés par la Conception du développement de la spéléologie slovaque pour les années 1971—1985 qui fut approuvée par le collégium du Ministère de la Culture de la République Socialiste Slovaque. En ce qui concerne les travaux de recherses, le Musée participe à la solution des tâches de recherches conçues au niveau national, au niveau du ministère et à son propre niveau. Un tournant positif se manifeste dans la concentration, dans le traitement professionnel et dans la sauvegarde des objets qui forment le fonds du Musée. Notamment, on soigne l'exposition spécialisée permanente. Lors des travaux systématiques concernant les expositions, le Musée s'oriente vers les questions intéressant toute la société et, notamment, vers les sujets spéléologiques en Slovaquie. Le Musée organise les conférences, les discussions et les excursions destinées au grand public et, notamment, aux écoles. Il s'occupe de manière systématique également des collaborateurs volontaires adhérants à la Société

Spéléologique Slovaque. Il assure la publication de l'annuaire — recueil Slovenský kras *(le Karst Slovaque)*, l'édition du Bulletin de la S. S. S. *(Spravodaj SSŠ)* 4 fois par an, ainsi que l'édition des monographies occasionnelles.

Dans les années 1970—1980, le Musée réussit à compléter son personnel. On crée les conditions préalables afin de trouver la solution du manque contemporain des espaces, très nécéssaires pour un développement favorable des activités du M. K. S.

Dans les années 1980—1985 le M. K. S. poursuivra la solution des tâches qui font partie de la Conception de la spéléologie slovaque pour la période à 1985. Les travaux de recherches se concentreront, par rapport aux problèmes liés à l'accessibilité des grottes, sur les causes des changements qui ont lieu dans les grottes de glace et sur l'action des terrains dans les parties accidentées des grottes. L'attention sera prêtée également à l'exploration complexe des terrains karstiques et des grottes dont l'accessibilité au public est planifiée par l'Administration des Grottes Slovaques. Une grande partie des tâches de recherches correspondent à la solution nécéssaire des questions spécifiques liées aux devoirs du M. K. S. Ces tâches accompagnent de près l'acquisition des nouvelles connaissances et informations portant sur le Karst et sur les grottes, sur la formation des collections du Musée, y compris leur traitement et leur présentation.

En étroite coopération avec les membres de la S. S. S. le Musée poursuivra également ses activités orientées vers l'exploration, vers la documentation et vers la protection du Karst et des grottes. L'attention élevée sera prêtée à l'élévation du niveau des travaux documentaires et à la solution des problèmes de sauvegarde des phénomènes Kastiques.

Au cours des années du 7e plan quinquennal l'exposition permanente ne sera pas ouverte au public. Les travaux seront en cours afin de rendre publique la nouvelle exposition vers la fin de 1985. Entretemps, on se servira des espaces actuelles à l'installation des expositions thématiques. Ainsi, on présentera au public certaines importantes parties du fonds de musée jusqu' à présent jamais exposées et qui ne le seront plus même dans l'avenir.

Le musée envisage de créer l'espace plus large pour l'organisation des cours, des discussions et excursions, tout cela envue d'infleur sur les sentiments esthétiques des larges couches de la population, notamment en ce qui concerne la protection du Karst et des grottes.

Lors des travaux d'édition le M. K. S. assurera la publication régulière de l'annuaire — recueil „KARST — SLOVAQUE" et quatre fois par an, l'édition du périodique interne „BULLETIN de S. S. S.". On assurera également la rédaction et l'édition des oeuvres monographiques: „LA SPÉLÉOLOGIE PRATIQUE" et „LE CATALOGUE DE LA NOUVELLE EXPOSITION DU M. K. S.".

L'attention élevée sera orientée vers l'argumentation des connaîssances des travailleurs professionnels et des collaborateurs volontaires, cela par l'utilisation des formes accessibles, comme les sont p.ex. des études lors de l'exercice de l'emploi, les cours et les séminaires.

Un tournant essentiel devrait se présenter même dans le domaine de la création des conditions de travail favorables. Après l'obtention des nouvels espaces on croit pouvoir améliorer le milieu de travail, achever la construction des dépôts, former les laboratoires et l'atelier de conservation et créer les conditions pour les activités d'exposition plus continues. Parallèment on se concentrera à la solution des problèmes de la Société Spéléologique Slovaque, cela en harmonie avec les intentions de son développement future.

SLOVENSKÝ KRAS XIX—1981

VÝZNAM A ÚLOHY MÚZEA V PROCESE VEDECKÉHO, KULTÚRNEHO A HOSPODÁRSKEHO ROZVOJA SLOVENSKA

JOZEF JAKÁL

Múzeum slovenského krasu zameriava pole svojej pôsobnosti na štúdium, dokumentáciu a kultúrno-výchovné využitie krasu a jaskýň. Zvládnutie tejto úlohy si vyžaduje spracovať pomerne širokú škálu vedeckej problematiky. Ide predovšetkým o poznanie geomorfologických a hydrologických pomerov, špecifických rastlinných a živočíšnych spoločenstiev krasu a jaskýň. K tomu pristupujú otázky mikroklímy jaskýň, speleoarcheologických výskumov a ochrany krasu a jaskýň, usmerňovanie ekonomickej činnosti človeka v krase. Ďalej musí riešiť otázky vlastnej muzeálnej práce, dokumentácie krasu a jaskýň, kultúrno-výchovnej činnosti. Ide o problematiku veľmi širokú a spoločensky aktuálnu.

Krasové územia predstavujú veľmi svojrázny typ krajiny, ktorý sa nápadne líši od nekrasových území. Vymedzenie krasového územia nebýva zložitý proces, jeho hranice sú pomerne jasné. Osobitosť krasu spočíva predovšetkým v špecifických tvaroch reliéfu na povrchu i v podzemí. Bizarnosť skalných foriem na povrchu v podobe škráp, kužeľov, veží, skalných stien, tiesňav a lievikovitých prehlbní-krasových jám a jaskýň pútali pozornosť človeka už v dávnych dobách. Hydrologický režim má svoje zvláštnosti v podzemnom odvodňovaní. Suchosť povrchu, podzemné riečky, systémy ponorov a vyvieračiek sú ďalšími pozoruhodnými javmi prírody. Morfologické a hydrologické pomery krasu sa odrážajú aj v pôdach a najmä v charaktere rastlinných a živočíšnych spoločenstiev, a to nielen na povrchu krasu, ale aj v jaskyniach. Naznačené javy a problémy sú preto vďačným objektom na vedeckú prácu. Prírodné javy a objekty sú vyhľadávaným materiálom pre muzeologické zbierky. K celému radu prírodných pozoruhodností pristupujú početné archeologické nálezy, ktoré sa sústredili predovšetkým v jaskyniach. Ide o ďalšie obohatenie priestoru pre vedecký výskum. Kras však predstavuje aj špecifické životné prostredie ako osobitný krajinný typ. Vysoký stupeň skrasovatenia a podzemné odvodňovanie sa odrážajú v probléme zložitého ekonomického využívania krasu. Kras veľmi citlivo reaguje na zá-

sahy do svojho prírodného prostredia, a preto práve krasové územie najčastejšie pôsobí dojmom spustnutých krajín. Odlesnenie spôsobilo urýchlenú eróziu pôdy, čo znemožnilo obnovu lesa. Svedkom toho sú najmä krasové územia v mediteránnej oblasti.

Medzi najcharakteristickejšie krasové územia v Európe môžeme zaradiť aj Slovenský kras, ktorý má podobné črty ako Dinársky kras v Juhoslávii, Grand Causses vo Francúzsku, La Murge a Terstský kras v Taliansku a iné.

Slovensko má však pomerne širokú škálu typologicky odlišných krasových území. Rozloha krasu sa odhaduje približne na 2700 km². V našich krasových územiach sa zaevidovalo 476 jaskýň. Ich skutočný počet je pravdepodobne oveľa väčší. Na Slovensku máme 16 trvale zaľadnených jaskýň, v 41 jaskyniach sa našli kosti pleistocénnych stavovcov, v 64 sa vyskytuje recentná fauna, v 56 sú archeologické lokality, v 16 sa našli materiály o ilegálnom a protifašistickom odboji (A. Droppa, 1973).

Uvedený obsah jaskýň poskytuje materiál na vedecké bádanie mnohých prírodovedných a spoločenských vied. I vlastná krasová morfológia má dostatočne široké pole pôsobnosti. Poskytuje ho genetická odlišnosť mnohých našich jaskýň a rozmanitosť ich sekundárnej výplne, ktorá sa odráža v rozličných druhoch jaskynnej výzdoby. Väčšina krasových terénov v dôsledku rozloženia reliéfových tvarov a charakteru hydrologických pomerov limituje niektoré ekonomické aktivity človeka.

Kras nám ponúka na riešenie množstvo problémov pre vedecký výskum. Mnohé javy a objekty v krase možno využiť pri kultúrno-vzdelávaco-výchovnej činnosti. Hospodárske využitie krasu si však vyžaduje, aby zásahy do prírodného prostredia boli vždy uvážené a zohľadňovali celospoločenské záujmy.

Vedecká hodnota krasu a krasových javov, atraktívnosť z hľadiska turistického ruchu, jeho prírodné zdroje, najmä bohatstvo podzemných vôd, nepreskúmanosť mnohých terénov poskytujú široké možnosti na základný a aplikovaný vedecký výskum Múzea slovenského krasu. Umožňujú rozsiahlu dokumentáciu a muzeologickú činnosť v krase a jaskyniach.

POSTAVENIE SPELEOLÓGIE V SYSTÉME VIED

Kras a jaskyne sa stali predmetom štúdia viacerých prírodných a niektorých spoločenských vied. S rastom vedeckého poznania a stupňom prebádania krasu začala sa koncom 19. storočia formovať samostatná vedná disciplína — speleológia, základy ktorej kládli E. A. Martel a J. Cvijič. Čo všetko je predmetom speleologického výskumu a ako definovať speleológiu ako vedu, v tom sa názory rozchádzajú. Speleológia sa často chápe zúžene ako veda o výskume jaskýň, inokedy sa pod

speleológiu zahrnuje okrem jaskýň aj výskum povrchového krasu. G. Kyrle (1923) označuje všeobecne speleológiu ako vedu o prírodných jaskyniach. H. Trimmel (1968) rozširuje predmet výskumu speleológie a definuje ju ako vedu o prírodných jaskyniach a krasových javoch, to znamená o predpokladoch, zákonitostiach a vplyvoch všetkých druhov, ktoré pôsobia pri vzniku a formovaní krasového fenoménu. Takéto široké chápanie speleológie prijala Medzinárodná speleologická únia, čo vyplýva z členenia jej komisií. Základné speleologické práce vychádzali zo štúdia geomorfologických pomerov jaskýň a krasových foriem vôbec. Tento trend v speleológii prevláda dodnes. Práve morfologické znaky reliéfu spolu s hydrologickými vlastnosťami určujú celkový habitus krasového terénu, ktorý tak predstavuje samostatný geosystém, v ktorom sa silne uplatňuje interakcia všetkých prírodných prvkov krajiny — geologického podkladu, reliéfu, klímy, vôd, pôd a biozložky, a v prípade podzemných jaskýň aj mikroklímy. Postupne sa jaskyne stali objektom osobitného záujmu biológov, archeológov a vznikali nové speleovedné disciplíny — biospeleológia, speleoarcheológia ap.

Speleológiu možno dnes už označiť za samostatnú vednú disciplínu, i keď niektoré problémy sa riešia aj v rámci iných vedných disciplín. Problematika krasovej geomorfológie je zaradená do rámca geografických vied. Tak je to najmä v Európe. Speleológia je teda najčastejšie predmetom štúdia geografických pracovísk, resp. pracovníkov pôvodne geografického zamerania. Táto tendencia prevláda aj u nás; najmä riešenie otázok neživej zložky prírody krasovej krajiny, ako je reliéf a vody.

Vnútorné členenie speleológie ovplyvňuje záujem o jaskyne pomerne širokého okruhu vied, a nie je ustálené. Niektoré vedné disciplíny si už našli miesto v speleológii ako samostatné speleovedné odbory. Majú pevne vymedzený predmet svojho štúdia a rozpracované metódy výskumu. Za také možno pokladať najmä krasovú morfológiu, biospeleológiu a speleoarcheológiu.

Speleológia je tiež z niektorých hľadísk interdisciplinárna veda. Využíva ju ako pomocnú vednú disciplínu celý rad vied, najmä geológia, geomorfológia, biológia, hydrológia, archeológia a iné. Na druhej strane uvedené vedné disciplíny zas pomáhajú riešiť problémy vlastnej speleológie, či už poskytovaním vlastných výsledkov, alebo metodickými postupmi.

H. Trimmel (1968) člení speleológiu — jaskyňovedu takto:

a) geospeleológia, b) biospeleológia, c) antropospeleológia, d) užitá speleológia, e) historická speleológia, f) technická speleológia.

Toto členenie vystihuje okruh problémov, ktoré sa riešia v speleológii. Chýba nám tu vyčlenenie samostatnej krasovej hydrológie, ktorá študuje druhý najdôležitejší, charakteristický základný prírodný faktor krasu. Pomerne dobre sú už dnes rozpracované metódy výskumu jaskynného ovzdušia. Keď zhodnotíme stav poznatkov a vyčleníme predmet

výskumu jednotlivých vied a prihliadneme na stav rozpracovania metód výskumu, môžeme vyčleniť nasledujúce speleologické vedné disciplíny: a) krasová morfológia, b) krasová hydrológia, c) biospeleológia, d) speleomikroklimatológia, e) speleoarcheológia.

Nástup speleológie ako vedy zaznamenávame na Slovensku najmä po druhej svetovej vojne. Výskumy sa spočiatku orientovali na dokumentáciu a mapovanie jaskýň, neskôr aj na riešenie otázok genézy jaskýň. Súbežne sa vykonával aj archeologický výskum, ktorý zaznamenal výrazný vzostup. V posledných rokoch sa dosiahli dobré výsledky v biospeleológii, najmä pri výskume jaskynnej fauny a mikroklímy jaskynného ovzdušia. Stále viac prác vyhodnocuje a rieši genézu povrchového krasu Karpát. Možno povedať, že slovenská speleológia zachytila trend vývoja svetovej speleológie. V Múzeu slovenského krasu sa buduje vedeckovýskumná zložka na základe komplexného chápania speleológie. Personálne treba múzeum dobudovať tak, aby jaskynné systémy a krasové regióny bolo možné spracovávať komplexne v celej šírke speleovedných disciplín.

Náplň a poslanie uvedených speleovedných disciplín sú pomerne všeobecne známe. Poukážeme na ďalšie možnosti výskumu iných vied, ktoré používajú speleológiu ako pomocnú vednú disciplínu, resp. sami speleológii tvoria pomocnú vednú disciplínu.

Kras a jeho prírodné javy sú predmetom výskumu viacerých vedných disciplín. Jaskynné prostredie veľmi dobre konzervuje materiál, ktorý vypĺňa jaskyňu. Či už ide o alochtónne alebo autochtónne sedimenty anorganického materiálu, zvyšky fauny, najmä stavovcov, splavené pôdy alebo zostatky po osídlení jaskýň človekom.

Dobré geologické podklady na výskum krasu a jaskýň sú nevyhnutné. Sama geológia však využíva podzemné priestory na sledovanie hlbších geologických štruktúr a stratigrafických pozícií jednotlivých vrstiev v profile jaskýň, najmä vertikálneho charakteru. Kvartérna geológia sa venuje štúdiu jaskynných sedimentov, najmä ich paleontologickému obsahu, druhotnému nahromadeniu kostí, organických substancií a archeologických pamiatok. Tie nie sú vystavené vonkajším vplyvom a v jaskyni sú uchované v stave, ako sa ta dostali. Veľký význam majú jaskynné sedimenty na riešenie genézy tých území, kde na povrchu prevládal odnos, a nie je zachovaný stratigrafický sled sedimentov (V. Ložek, 1973).

Autochtónne sedimenty môžu pomôcť pri riešení otázok paleoklímy. Sedimentácia sintru súvisí s podnebím, ktoré má dostatok zrážok, drobná sutina vzniká v suchých studených obdobiach. Nánosy pôd v jaskyniach pochádzajú z teplých období. Pôdy zachovávajú v jaskyni svoj pôvodný charakter, lebo nie sú vystavené pôdotvorným procesom, ktoré prebiehajú na povrchu. Pre každé obdobie pleistocénu a postglaciálu majú pôdy určité znaky a tieto poznatky možno využiť pri rekonštrukcii vývoja územia a vývoja pôd.

Výskyt kostí v sedimentoch jaskýň zaradených do určitého obdobia dopĺňa obraz o faune krajiny v okolí príslušnej jaskyne v danom období.

Významnou pomocnou disciplínou speleológie sa stala geofyzika. Geofyzikálne metódy sa dnes aj u nás využívajú pri zisťovaní priebehu neznámych podzemných priestorov.

Naznačili sme okruh problémov, ktoré by bolo možné v procese rozvoja slovenskej speleológie v budúcnosti riešiť. Jaskyne poskytujú široké uplatnenie mnohých vedných disciplín a umožňujú rozšírenie poznatkov v jednotlivých vedných disciplínach. Speleológia si našla miesto aj v našej socialistickej vede. Jednotlivými speleologickými disciplínami sa už dlho a ešte aj dnes zaoberajú na rozličných ústavoch Slovenskej akadémie vied a vysokých škôl. Podmienky vytvorené v Múzeu slovenského krasu zabezpečili možnosť komplexne uskutočňovať výskum krasu a jaskýň v rezorte Ministerstva kultúry SSR.

JASKYNE AKO PRÍRODNÉ LABORATÓRIÁ

Jaskynné prostredie je dosť izolované proti vonkajším vplyvom a vyznačuje sa pomerne konštantnými mikroklimatickými pomermi. Preto sa často stretávame s tým, že v jaskyniach sa zriaďujú špeciálne laboratóriá, ktoré sledujú buď otázky prírodných procesov prebiehajúcich v samej jaskyni, resp. sa zameriavajú na štúdium fauny a flóry vyskytujúcej sa v jaskyniach.

Múzeum slovenského krasu má zriadené speleolaboratórium v Gombaseckej jaskyni, kde sa sleduje vývoj jaskynných foriem výplne a vlastnosti ovzdušia, ktoré sa aplikovali pri riešení problémov speleoterapeutických účinkov jaskyne. V posledných rokoch sa v rámci múzea intenzívnejšie študujú aj problémy mikroklímy ľadových jaskýň. Možno konštatovať, že v oblasti štúdia uvedených problémov sme zaznamenali pomerne dobré výsledky.

Ďalším typom laboratórií v jaskyniach sú biologické laboratóriá, v ktorých sa študuje fauna prispôsobená životu v jaskyniach. Sledujú sa aj iné živočíchy, na ktorých sa študujú zmeny a adaptačné schopnosti na život v jaskyniach. V tejto oblasti naša speleológia zaostáva. Významné úspechy sa dosiahli najmä vo Francúzsku, v Rumunsku v jaskyni Closani, v Maďarsku v jaskyni Aggtelek a inde.

Niektoré priestory jaskýň, najmä vysoké dómy, sa využívajú na meranie seizmicity územia. Sú tam inštalované seizmické prístroje a prístroje, ktoré zaznamenávajú vplyv príťažlivosti Mesiaca na zemskú kôru. Také sú napr. v jaskyniach Grotta Gigantea v Taliansku a Closani v Rumunsku. O podobnom zariadení by sa dalo uvažovať v Demänovskej jaskyni Slobody vo Veľkom dóme, ktorý je dostupný a dostatočne vysoký.

Niektoré odľahlé jaskynné priestory, najmä hlboké priepasti, sa do-

časne využívajú v oblasti lekárskych vied. Študujú sa fyziologické a psychologické zmeny človeka po dlhodobých pobytoch v jaskyniach, či už ide o jednotlivé alebo skupinové pobyty.

Slovenská speleológia dosiahla vysoký stupeň poznania krasu a jaskýň Slovenska. Všetky väčšie jaskyne sú už zamerané, zdokumentované z morfologickej, speleoarcheologickej a čiastočne aj biologickej stránky. Dostatok údajov je aj o väčších a významnejších hydrologických javoch. Múzeum slovenského krasu využilo tieto poznatky vo svojej expozičnej činnosti. Je však potrebné súbežne s rastom vedeckých poznatkov dopĺňať expozície o nové údaje. Špecialisti múzea zameraní na jednotlivé speleovedné disciplíny musia doplniť expozíciu, depozitáre a evidenčné listy o nové poznatky v spolupráci s pracovníkmi dokumentácie múzea.

VÝZNAM MÚZEA VO VZŤAHU K ĎALŠIEMU KULTÚRNO-VÝCHOVNÉMU PÔSOBENIU

Problematika krasu, ale najmä jaskýň, je zahrnutá takmer v každom vlastivednom múzeu, v regióne ktorého sa tento fenomén vyskytuje. Práve v krasových terénoch sa najčastejšie stretávame so vzácnymi rastlinnými a živočíšnymi druhmi, endemitmi a reliktmi a s osobitými formami reliéfu. Keďže krasové územia práve výskytom jaskýň poskytovali útočište pre človeka už v paleolite a neolite, stretávame sa v jaskyniach často s archeologickými nálezmi, ktoré obohacujú nejednu muzeálnu expozíciu. Problematika krasu a jaskýň je taká bohatá, že v mnohých prírodovedných múzeách vznikli samostatné speleologické oddelenia. Výnimočné sú však samostatné špecializované krasové múzeá. Slovensko dosiahlo svetové prvenstvo založením Múzea slovenského krasu, ktoré nielen rozsahom expozičnej časti, ale aj úrovňou dokumentácie zaujíma popredné miesto medzi speleologickými pracoviskami. Až neskôr vzniklo špecializované speleologické múzeum v Taliansku pri Grotta Gigantea, Múzeum Rodopského krasu v Bulharsku a menšie expozície pri mnohých jaskyniach.

Podľa spôsobu prezentácie speleologickej problematiky môžeme rozdeliť múzeá do nasledovných skupín:

a) Vlastivedné múzeá — zahrnujú v širšie chápaných prírodovedných expozíciách predovšetkým významnejšie jaskyne, krasové javy a biologické exponáty z daného regiónu. Stretávame sa tu s diorámami jaskýň a archeologickými exponátmi. Speleologický materiál je teda zahrnutý v kontexte prírodného celku daného regiónu.

b) Archeologické múzeá — prezentujú v širšom kontexte jednotlivé artefakty z určitého regiónu, resp. prezentujú niektoré svetoznáme nálezy a nástenné maľby z najznámejších jaskýň sveta.

c) Krasové, speleologické múzeá — prezentujú čisto speleologickú problematiku.

d) Jaskyne ako prírodné múzeá. Tento typ múzea je zakotvený zatiaľ

len v perspektívnych plánoch Správy slovenských jaskýň. Ide o progresívnu myšlienku, ktorá umožní poznať a vysvetliť zákonitosti krasových javov priamo na mieste. Táto myšlienka by nemala upadnúť do zabudnutia.

Kultúrno-výchovné a náučné pôsobenie múzea sa najvýraznejšie uplatňuje prostredníctvom expozície múzea. Je to popri vedeckom výskume a dokumentácii krasu a jaskýň jedna z jeho hlavných úloh. Expozíciou má múzeum možnosť prezentovať výsledky výskumnej činnosti širokej verejnosti. Expozícia musí byť usporiadaná tak, aby vystihla základnú charakteristiku krasu, vysvetlila zákonitosti vývoja jednotlivých javov a krajiny ako určitého geoekologického celku. Ďalej musí objasniť vplyv jednotlivých prvkov krajiny (geológie, reliéfu, vody, klímy a biologickej zložky) na vývoj krasu a poukazovať na ich vnútorné väzby. Má oboznamovať s rozšírením krasu u nás a vo svete. Tieto základné ciele si musí zachovať aj budúca expozícia, ktorá má návštevníkom ozrejmiť dôležitosť ochrany krasu ako súčasti nášho životného prostredia.

Múzeum slovenského krasu má v súčasnosti jednu z najbohatších speleologických knižníc v Európe, sústreďuje sa v nej literatúra o krase. Pomáha speleológom a prírodovedcom pri štúdiu zahraničnej literatúry. Ďalšie možnosti rozšíriť fond literatúry treba hľadať v rozšírení výmeny zborníka *Slovenský kras* a neperiodických publikácií s inými ústavmi vo svete. Vyžaduje si to však, aby sa zásadné príspevky publikovali vo svetových jazykoch tak, ako to riešia v zborníku *Československý kras* a v iných odborných časopisoch. Umožňuje nám to skutočnosť, že Slovenská speleologická spoločnosť vydáva pre amatérov-speleológov svoj *Spravodaj,* ktorý by mohol niektorú speleologickú problematiku prevziať.

Múzeum slovenského krasu ako súčasť Správy slovenských jaskýň môže svoje kultúrno-výchovné pôsobenie uplatniť aj v turisticky sprístupnených jaskyniach. Sprievodné slovo v jaskyniach treba spracovať na úrovni súčasných poznatkov, a to populárnou a pútavou formou. Sprievodné slovo by sa malo spracúvať vo dvoch úrovniach, pre náročnejších návštevníkov na úrovni stredoškolsky vzdelaných návštevníkov, a menej náročné pre základné školy.

Dôležité úlohy čakajú múzeum v oblasti výchovy amatérskych jaskyniarov. Táto úloha vyplýva zo skutočnosti, že Slovenská speleologická spoločnosť pracuje pri múzeu. Popri doterajších formách vzdelávania speleológov bude potrebné voliť aj náročnejšie formy výchovy. Speleologické kurzy sa budú musieť v budúcnosti končiť previerkou získaných poznatkov a byť potvrdené osvedčením o spôsobilosti vykonávať speleologickú činnosť a viesť pracovné kolektívy. Na druhej strane môže múzeum využívať aktivitu oblastných skupín SSS pri propagovaní speleológie a ochrany prírody v tých oblastiach, v ktorých speleologické skupiny pracujú, a to formou prednášok, besied, výstav ap.

Múzeum slovenského krasu má široké možnosti, ako uplatniť svoje kultúrno-výchovné pôsobenie. Formy práce, ktoré používa každé vlasti-

vedné múzeum, môže obohatiť o špecifiká vyplývajúce z charakteru krasu a jaskýň. Múzeum má možnosť predĺžiť svoje pôsobenie prostredníctvom členov Slovenskej speleologickej spoločnosti na území celého Slovenska. Táto perspektíva si však vyžaduje dobudovať múzeum personálne.

HOSPODÁRSKY VÝZNAM KRASU A OTÁZKY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA

Krasové územia zaberajú veľkú časť zemského povrchu. Z toho samozrejme vyplynulo, že človek využíva krasovú krajinu a jej prírodné zdroje už od neolitu. Jeden z prvých zásahov do rovnováhy krasovej krajiny a jej prírodných prvkov bol proces odlesňovania, ktorý v mnohých oblastiach sveta prebieha dodnes. Viaceré krasové oblasti, pôvodne zalesnené, sa premenili na kultúrne, iné až na skalné stepi. Tomuto procesu sa nevyhla ani naša krajina. Vyprahnuté svahy, silne zerodované nájdeme najmä v oblasti Slovenského krasu. Vypaľovanie lesa v dávnejších obdobiach malo za cieľ získať pôdu pre pasienky. Neskôr sa les vyruboval, aby sa získala drevná surovina.

Nástup industrializácie priniesol ďalšie zásahy do krasovej krajiny, napr. vo forme zakladania kameňolomov a výstavbou závodov založených na báze vápenca, najmä vápeniek a cementární. Uvedené procesy neobišli ani naše krasové územia. Podrobnejšie sme sa zaoberali otázkami vplyvu človeka na kras a životné prostriedie, ochranou jaskýň v inom príspevku zborníka *Slovenský kras,* a preto nebudeme bližšie rozoberať spomínané teoretické a praktické otázky (J. Jakál, 1979).

Jaskyne sa vďaka starostlivosti našej spoločnosti dnes pokladajú za národné prírodné hodnoty a ako také sú zákonom chránené. Tomu zodpovedá aj stupeň ich ochrany a spôsob využitia.

Jaskyne sa predovšetkým využívajú ako atraktivity pre cestovný ruch s kultúrno-výchovným poslaním. Poskytujú však ďalšie možnosti kultúrneho použitia v budúcnosti, napr. ako koncertné sály. Niektoré rozsiahlejšie priestory majú výbornú akustiku. Vlastnosti jaskynného ovzdušia dávajú predpoklady na zriadenie speleoterapeutických liečební v jaskyniach.

Naše krasové územia patria k najkrajším krajinným oblastiam v našej vlasti. Ich atraktívnosť spočíva v charakteristických tvaroch reliéfu, z ktorých vynikajú hlboké tiesňavy a kaňony, skalné svahy a osobité menšie formy reliéfu, ale najmä jaskyne. V širokom druhovom zastúpení rastlín a živočíchov sa často stretávame so vzácnymi reliktnými a endemickými druhmi. Klimatická a biologická inverzia v tiesňavách a hydrologické javy zvyšujú hodnotu územia z hľadiska vedeckého, kultúrneho, ale aj hospodárskeho. Nie je preto náhoda, že krasové územia sú miesta rozvinutého cestovného ruchu, napr. Nízke Tatry, Slovenský raj, Slo-

venský kras, Pieniny a iné. Sú zaradené medzi národné parky a chránené krajinné oblasti.

Rozsiahlosť krasových území si vyžaduje, aby sa ekonomicky využívali. Krasové oblasti využívané v cestovnom ruchu majú aj svoju ekonomickú hodnotu. Preto treba dbať o to, aby sa zachoval ich pôvodný prírodný ráz. Ďalšie ekonomické aktivity človeka, ako ťažba dreva, poľnohospodárske využívanie, nemôžu byť celkom vylúčené, ale musia byť zosúladené s celospoločenskými záujmami. K tomu pristupuje nesmierna vodohospodárska hodnota krasových terénov. Mnohé krasové prameňe zásobujú pitnou vodou rozsiahle oblasti. Je to ďalší moment, ktorý nabáda k ochrane krasu a koordinácii ekonomického využívania a jeho ochrany a usmerňovaniu tejto činnosti. Nemožno dopustiť, aby sa nesprávnym využívaním jedného prírodného zdroja znehodnotil iný zdroj. Napr. neuváženým hnojením pôd by sa mohla znečistiť voda, vyrúbaním lesa zničiť pôdna pokrývka ap. V tejto usmerňovanej a zosúladenej činnosti by malo zohrať svoju úlohu Múzeum slovenského krasu a príslušné správy chránených krajinných oblastí.

ZÁVER

Krasové územia sú súčasťou našej prírody a prírodných zdrojov. Slúžia človeku a človek ich využíva. Krasová krajina je však veľmi charakteristický a špecifický geoekologický systém, citlivo reagujúci na zásahy, ktoré narúšajú vnútorné vzťahy jednotlivých prírodných prvkov. Využívanie prírodných zdrojov krasu si vyžaduje prístup, ktorý zaručí reprodukčnú schopnosť krajiny, najmä jej biologických zložiek. Predpokladom na zachovanie reprodukčnej schopnosti biologických zložiek je však dbať o ochranu neživých zložiek krajiny, na báze ktorých sa biologický život odohráva. Porušenie neživej zložky prírody vedie k jej trvalému znehodnoteniu, kde obnova nie je možná, alebo len veľmi zdĺhavá. Ako sme uviedli, väčšina krasových území Slovenska je pod ochranou štátu, mnohé menšie lokality sú prísne rezervácie. Celospoločenské záujmy sú zakotvené v zákone, ktorý musí mať v budúcnosti aj väčšiu účinnosť v praxi.

LITERATÚRA

1. DROPPA, A.: Prehľad preskúmaných jaskýň na Slovensku. Slovenský kras, 11, Martin 1973.
2. JAKÁL, J.: Kras ako špecifické životné prostredie. Speleologický věstník, Brno 1978.
3. JAKÁL, J.: Príspevok k problematike ochrany krasovej krajiny a jaskýň. Slovenský kras, 17, Martin 1979.
4. KYRLE, G.: Grundriss der Theoretischen Speläologie. Wien 1923.
5. LOŽEK, V.: Příroda ve čtvrtohorách. Academia, Praha 1973.
6. TRIMMEL, H.: Höhlenkunde. Braunschweig 1968.

BEDEUTUNG UND AUFGABEN DES MUSEUMS DES SLOWAKISCHEN KARSTES IN DER WISSENSCHAFTLICHEN, KULTURELLEN UND WIRTSCHAFTLICHEN ENTWICKLUNG DER SLOWAKEI

Jozef Jakál

Zusammenfassung

Die Tätigkeit des Museums des Slowakischen Karstes ist auf das Studium, die Dokumentation und die kulturell-pädagogische Nutzung des Karstes und der Höhlen ausgerichtet. Die Karstlandschaft als besonderes Geosystem wird von natürlichen Faktoren geformt, die bestimmte spezifische Eigenschaften aufweisen und feste innere Bindungen haben. Diese Eigenschaften des Landschaftsreliefs, des Wassers, des Bodens und der biologischen Komponente finden ihre charakteristische Äußerung im Karst. Deshalb wurde der Karst zu einem Objekt der wissenschaftlichen Forschung, denn er bietet umfangreiche Möglichkeiten zu wissenschaftlichen Untersuchungen. Hinzu kommen häufige archäologische Funde in den Höhlen. Dieser gesamte Fragenkomplex ist auch Gegenstand des wissenschaftlichen Interesses unseres Museums, welches so aufgebaut und organisiert ist, daß es eine komplexe wissenschaftliche Bearbeitung des Karstes und der Höhlen der Slowakei gewährleisten kann. Die erzielten Ergebnisse nützt das Museum beim praktischen Schutz des Karstes und der Höhlen aus, was ebenfalls eine der Aufgaben des Museums ist. Der Naturschutz gipfelt in einer planmäßigen Lenkung der ökonomischen Aktivität des Menschen in den Karstgebieten.

Die Position der Speläologie im System der Wissenschaften

Am Ende des 19. Jh. begann sich die Speläologie als selbständige wissenschaftliche Disziplin zu etablieren. Die Ansichten über das Objekt ihres Studiums gingen damals noch auseinander. Im Sinne H. Trimmels sehen wir heute in der Spaläologie die Wissenschaft von den Naturhöhlen und Karsterscheinungen sowie von den Gesetzen und Einflüssen, die auf die Entstehung und Formung der Karstphänomene einwirken. Im Rahmen der allgemeinen Speläologie begannen sich wissenschaftliche Teilgebiete abzusondern, zu denen besonders die Speläobiologie, die Speläoarchäologie und andere gehören.

Auf Grund einer Bewertung der Erkenntnisse aus den einzelnen speläologischen Teilgebieten, gemäß der Definition ihres Studienobjektes und entsprechend der Festlegung ihrer Forschungsmethoden unterscheiden wir folgende speläologische Disziplimen: a) die Karstmorphologie, b) Karsthydrologie, c) Biospeläologie, d) Speläomikroklimatologie, e) Speläoarchäologie.

Dank der hohen Konservierungsfähigkeit des Höhlenmilieus bewahren organische und anorganische Materialien, die in die Höhle gebracht wurden, lange Zeit ihren ursprünglichen Zustand. Das Studium solcher Materialien trägt zur Lösung mancher Probleme der Quartärgeologie, der Pedologie, der Biologie, der Paläoklimatologie und natürlich auch der Archäologie bei. Die Speläologie wiederum nützt bei ihren Untersuchungen die Erkenntnisse der genannten Disziplinen aus. In der slowakischen Speläologie werden in den letzten Jahren bei der Erforschung der Höhlen auch geophysikalische Methoden angewendet. Verhältnismäßig gute Resultate wurden bei der Erforschung der Höhlenatmosphäre und beim Studium der Sinterbildung auch mit laboratorischen Methoden erzielt. Ein erheblicher Fortschritt konnte bei der Erforschung der geomorphologischen Verhältnisse in den Höhlen, aber auch im Oberflächenkarst verzeichnet werden.

Die Bedeutung des Museums bei seinem weiteren kulturell-pädagogischen Wirken

Im Hinblick auf den Umfang seiner Exposition, seiner Dokumentation und seiner wissenschaftlichen Forschungen gehört das Museum des Slowakischen Karstes zu den namhaften speläologischen Forschungsstätten in der Welt. Kulturell und erzieherisch wirkt es besonders durch seine Expositionen. Die Problematik des Karstes wird zum Teil auch in anderen Museen dargestellt, so z. B. in heimatkundlichen und archäologischen Sammlungen. Zum Unterschied von ihnen ist das Museum des Slowakischen Karstes eine spezialisierte wissenschaftliche Institution, die sich in erster Linie mit der Dokumentation des slowakischen Karstes befaßt; allmählich dehnt sie ihr Interessengebiet auch auf die Karsterscheinungen in der ganzen Welt aus. In den Perspektivplänen wird damit gerechnet, ein Naturmuseum unmittelbar in irgendeiner Höhle einzurichten.

Die Exposition des Museums muß auch künftig so ausgebaut werden, daß sie die charakteristischen Eigenschaften des Karstes anschaulich darstellt und die Gesetze der Entwicklung einzelner Phänomene sowie der gesamten Karstlandschaft als eines spezifischen geoökologischen Komplexes illustriert. Darüber hinaus muß die Exposition den Einfluß der einzelnen Faktoren und Landschaftselemente auf die Entwicklung des Karstes und ihre inneren Beziehungen erläutern und schließlich soll sie ihre Besucher über die Verbreitung des Karstes und über die Höhlen in der Slowakei sowie in der ganzen Welt informieren.

Die wirtschaftliche Bedeutung des Karstes und Fragen der Umwelt

Ein großer Teil der Karstgebiete wurde und wird auch heute ökonomisch genutzt. Die landwirtschaftliche Nutzung und später auch die Industrialisierung hatten im Karst auch negative Folgen. Die Höhlen und viele Karstgebiete sind gesetzlich geschützt und die wirtschafliche Tätigkeit in ihnen wird planmäßig betrieben. Die Nutzung der natürlichen Werte des Karstes erfordert solche Methoden, daß die Reproduktionsfähigkeit der Landschaft garantiert ist. Dadurch sollen die Wasserquellen der Kastgebiete und ihr landschaftlicher Werh für eine weitere Entwicklung des Fremdenverkehrs geschützt werden.

THE SIGNIFICANCE AND TASKS OF THE MUSEUM IN THE PROCESS OF SCIENTIFIC, CULTURAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF SLOVAKIA

By Jozef Jakál

Summary

The Slovak karst museum directs its activities to the study, documentation and culture-education utilization of the karst and the caves. The karst region as a special geosystem is created by natural factors which have some definite specific properties and firm internal connections. Just these expressions of the relief, water, soils and biological components have their characteristic expression in the karst. For this reason the karst became the object of attention of scientific research and gives great possibilities to natural-scientific research. To this accedes numerous archeological finds in the caves. The whole complex of questions is getting also an object of scientific interest of the museum which is organized so, that it will be able to grant complex scientific elaboration of the karst and the caves in Slovakia. The obtained results are used by the museum in the practical protection of the karst and the caves, which is one of its contents and succeedingly terminates to the regulation of the economic activity of the man in the karst.

The situation of the speleology in the system of science

At the end of the 19th century began to form an independent science discipline — speleology. The opinions, regarding the object of its study differentiated. Speleology in the sense of H. Trimmel we comprehend as a science of natural caves and karst phenomena and also as of regulations and influences that on the origin and the forms of the karst phenomena act on it. In the frame of speleology they have created partial science disciplines, especially the speleology, speleoarcheology and others.

On the base of valuation of the informations of the individual speleo-science disciplines, the delimitation the object of its study and working out research method we delimitate the following speleo-scientific disciplines: a) karst morphology, b) karst hydrology, c) biospeleology, d) speleomicroclimatology, e) speleoarcheology.

Thanks to the good preservative abilities of the cave media are conserved the inorganic and organic materials brought to the caves in the original condition. The study of this material in solving the problems of quarternal geology, pedology, biology and paleoclimatology and, naturally, also of archeology. The speleology itself makes use of the results of the mentioned disciplines. In our speleology are used recently the methods of geophysics in the research of the caves. Relatively good results have been reached also in the research of speleal atmosphere and the processes of creation of sintres by laboratory methods. A considerable step forward has been noted in the research of geomorphological relations of the caves, but also in the surfice karst.

The significance of the Museum in the relation to the further culture-pedagogical exploration

The Slovak karst museum in its extent of its exposition, documentation and scientific research is ranged between the first speleological working places in the world. The culture-pedagogical action affects especially through the other expositions. The karst problem is often represented also in other museums, i. e. in the natural-country and the archeological ones.

The Slovak karst museum is spezialized speleological museum which is dedicated in the first place to the documentation of the Slovak karst and successively is extended to the world karst. In the perspective plans it is anchored the realization of nature museum directly in some cave.

The museum exposition has to be arranged so in order to grasp the basic charakteristic of the karst, to illustrate regularitier of the development of the individual phenomena and karst as certain geologic total. Further it must illustrate the influence of the individual elements of the region on the development of karst and on their internal relationship, to make acquainted with the karst development and caves in this country and in the world.

The economic significance of the karst and questions of life media

The considerable extent of karst regions was, and is economically used up. The process of agricultural using and lately the industrialization left in karst also negative results. The caves and many karst regions are protected by law and the economic activity in them is directed. The using up of natural sources of the karst requires such an access that will garantee the reproductive capacity of the country. It will secure protection of their suitable water sources and natural regional values for the development of the tourist traffic.

ORGANIZAČNÁ ŠTRUKTÚRA MÚZEA A SKLADBA PRACOVNÍKOV

MARCEL LALKOVIČ

Ako sa postupne dotváral celkový charakter múzea počas jeho doterajšej existencie, dotvárala sa i jeho organizačná štruktúra. V konečnom dôsledku práve ona odráža nielen predstavy múzea o svojom poslaní, ale predovšetkým možnosti, ktorými disponuje, aby mohlo plniť poslanie, uložené mu v tom-ktorom období štatútom, resp. organizačným poriadkom.

V prvom období existencie, keď sa múzeum budovalo na podklade spolkového zákona, jeho štruktúra vychádzala z jednoduchých vzťahov stanovených spolkovými stanovami. Správu spolku vykonávalo valné zhromaždenie, kuratórium a predseda. Predseda zastupoval spolok v styku s úradmi a inými osobami a za svoje činy sa zodpovedal kuratóriu. Kuratórium ako činný orgán valného zhromaždenia tvorilo vedeckú komisiu. Osobitné postavenie mal správca zbierok, ktorý zodpovedal za ich poriadok, evidenciu a odborné spracovanie kuratóriu i valnému zhromaždeniu. Jeho mandát v zmysle stanov spolku trval 5 rokov, kým mandáty ostatných funkcionárov múzea iba jeden rok.

Príznačné pre toto obdobie múzea je, že nemalo plateného pracovníka. Až roku 1949, v období od 1. júna do 15. októbra, ako sprievodcu múzea zamestnávalo Vladimíra Mikuláša.

Po prevzatí múzea Slovenskou speleologickou spoločnosťou sa spolok s určitou štruktúrou včlenil do druhého spolku. V takto vytvorenej celkovej štruktúre vznikali komplikované vzťahy, pretože nebola jasná otázka vzájomnej kompetencie. Nakoniec prax rokov 1949—1951 čiastočne ukázala nevýhody takéhoto riešenia. To, že z praktických dôvodov sa čelní funkcionári Spoločnosti stávali zároveň čelnými funkcionármi múzea, zákonite viedlo k určitej stagnácii. V tomto prípade doplácalo na takú prax práve kuratórium múzea. Hoci podľa výsledkov volieb posledného valného zhromaždenia múzea i naďalej existovalo, počas celého volebného obdobia sa nezišlo ani raz. Stagnácia vyplývala pravdepodobne z toho, že potrebu zvolať kuratórium nepociťovali predovšet-

Tabuľka 1. Štruktúra múzea ako múzejného spolku

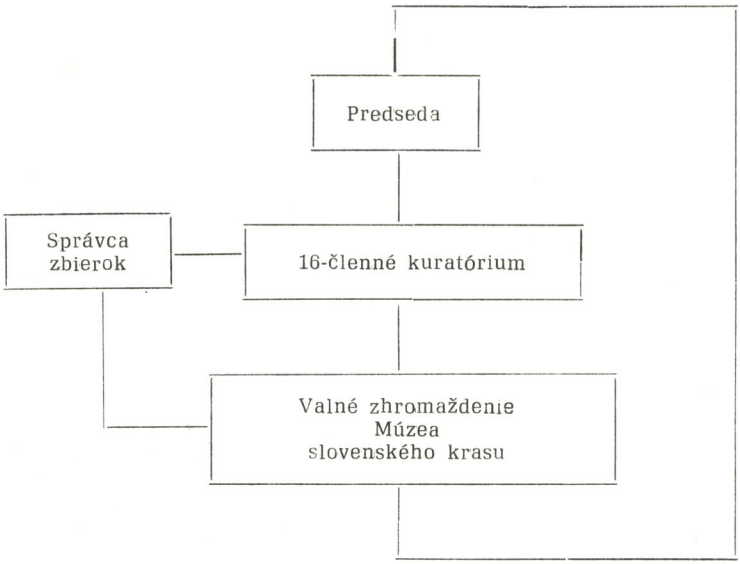

kým tí funkcionári SSS, ktorí boli zvolení aj za členov kuratória. Je prirodzené, že sa potom nedomýšľala ani potreba zvolať ďalšie valné zhromaždenie, ktoré by zavŕšilo proces zlúčenia múzea so Slovenskou speleologickou spoločnosťou tak, ako sa to proklamovalo na poslednom valnom zhromaždení múzea 10. septembra 1949.

Za tých okolností sa činnosť kuratória obmedzila iba na vykonávanie nevyhnutných úkonov súvisiacich s potrebnou manipuláciou s finančnými prostriedkami, ktoré boli sústredené na účte múzea. Dnes už ťažko možno hodnotiť z pohľadu takto vytvorenej štruktúry pomerne krátke obdobie, v ktorom Spoločnosť svojou existenciou ovplyvňovala celkové formovanie a dotváranie vnútornej štruktúry múzea. Pretože sa za taký krátky čas vlastne ani nevžili, resp. neuviedli do praxe mnohé z tých zásad, ktoré (zakotvené v stanovách Spoločnosti) pamätali na existenciu a prirodzený vývoj múzea, nemožno ani bližšie domýšľať mechanizmus ich celkového fungovania. Preto sa obmedzíme len na konštatovanie, ktoré bolo v tejto oblasti prirodzenou realitou. Zväz slovenských múzeí nevplýval na vývoj a ďalšie osudy múzea iba metodickým usmerňovaním. Do akej miery by bola napr. reálna účasť Spoločnosti vo Zväze slovenských múzeí, dnes možno už len predpokladať. Nakoniec vývoj aj na tieto a podobné otázky dal priliehavú odpoveď. Okrem toho existencia Povereníctva školstva, vied a umení vo vzťahu k múzeu, a tým aj k Spoločnosti tiež všeličo naznačovala. Múzeum by sa poštátnilo pravdepodobne aj keby Spoločnosť nestála pred existenčným problémom kvôli platnosti nového spolkového zákona.

Poštátnením vznikla v podmienkach múzea iná situácia. Aj keď pra-

Tabuľka 2. Organizačná štruktúra Slovenskej speleologickej spoločnosti

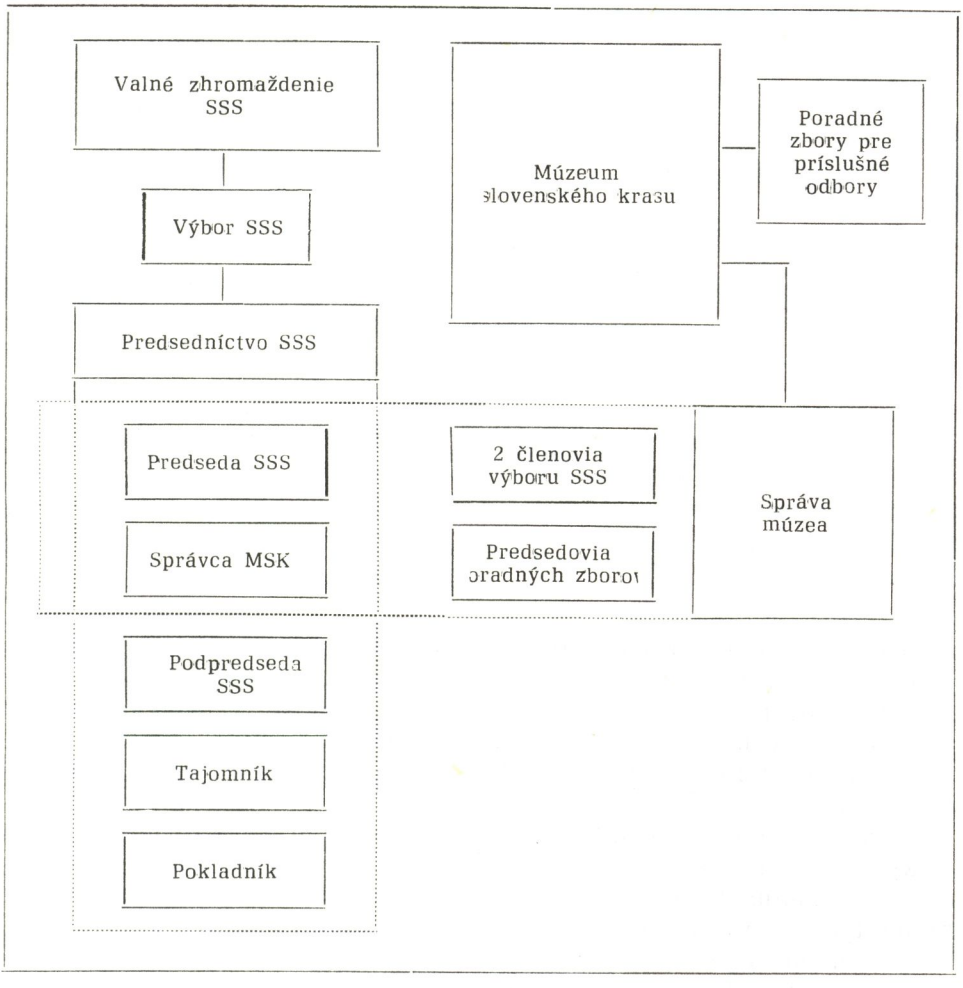

covníkov múzea nebolo veľa, predsa sa len v jeho činnosti postupne začali presadzovať prvky charakterizujúce muzeálnu inštitúciu. Tak si múzeum prirodzeným vývojom vytváralo vlastnú vnútornú štruktúru vo vzťahu k svojmu odbornému zameraniu a možnostiam, ktoré mu poskytuje nadriadený orgán. V takom prípade odpadol medzičlánok, reprezentovaný v minulosti existenciou Slovenskej speleologickej spoločnosti. Vytvorením poradného orgánu riaditeľa — vedeckej rady — sa neskôr len upevnilo postavenie múzea v rovine rozhodovania i vo sfére zamerania činnosti, ktorá mu bola určená štatútom.

Táto situácia sa v podstate nezmenila ani po pričlenení múzea ako vedeckého pracoviska k Slovenskému múzeu v Bratislave, resp. ani po

Tabuľka 3. Štruktúra múzea po jeho poštátnení

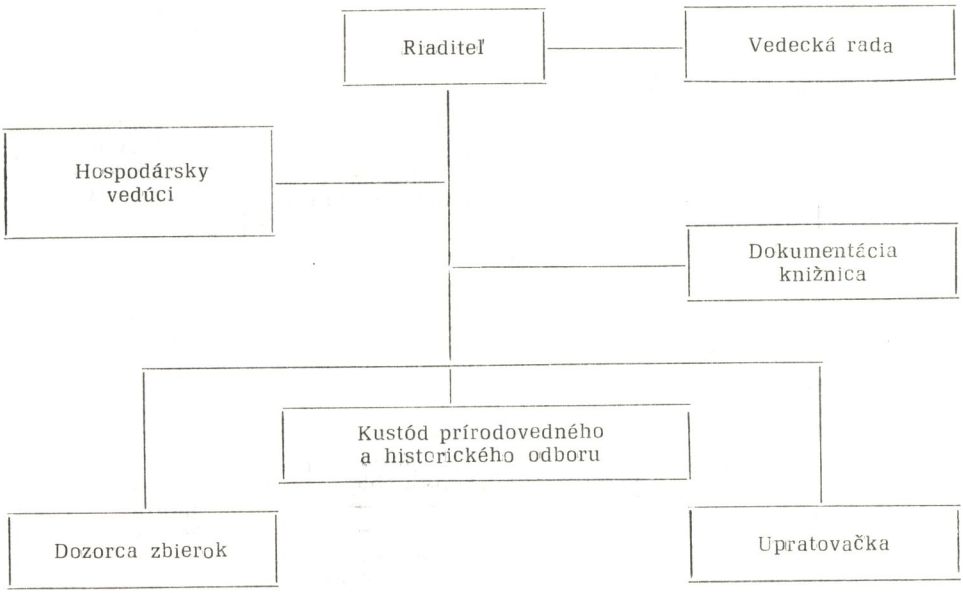

jeho delimitácii do pôsobnosti MsNV v Liptovskom Mikuláši. V prvom prípade sa vlastne umocnil význam a charakter múzea, čo sa pozitívnym spôsobom odzrkadlilo v jeho vtedajšej činnosti. V druhom prípade sa zas zachovala jeho celoslovenská pôsobnosť, zberná oblasť a obsahová náplň činnosti, teda v podstate podmienka, za ktorej sa múzeum delimitovalo.

Situácia sa úplne zmenila potom, keď múzeum poverili delimitáciou jaskýň v Stredoslovenskom kraji. Nezmenil sa tým len jeho charakter, ale pričlenením ďalšej kompetencie podstatne aj orientácia, a to z pohľadu tých činností, ktoré sa charakterom vymykajú poslaniu múzea. Túto skutočnosť do určitej miery odráža predovšetkým tá časť schváleného organizačného štatútu, podľa ktorej je poslaním múzea starať sa o kultúrno-osvetové a ekonomické využitie najvýznamnejších jaskýň a iných krasových javov. Je prirodzené, že takto formulované zameranie múzea nachádza odraz i v oblasti jeho personálneho dobudovania, nie však vo vzťahu k posilneniu múzejnej zložky, ale naopak, k posilneniu činností vzťahujúcich sa na prevádzku a údržbu jaskýň.

Aj v tomto prípade musíme konštatovať, že ide o pomerne krátke obdobie, ktoré neumožnilo v plnej miere v praxi dotvoriť takto koncipovanú predstavu. Môžeme sa domnievať, že vznikli reálne predpoklady na to, aby sa prostredníctvom múzea celkove dotvorila inštitúcia svojím charakterom pamätajúca na činnosť múzea, ale značne zasahujúca i do sféry vymykajúcej sa múzejným predstavám. V praxi sa však dostatočne

Tabuľka 4. Štruktúra Múzea slovenského krasu po delimitácii jaskýň Stredoslovenského kraja

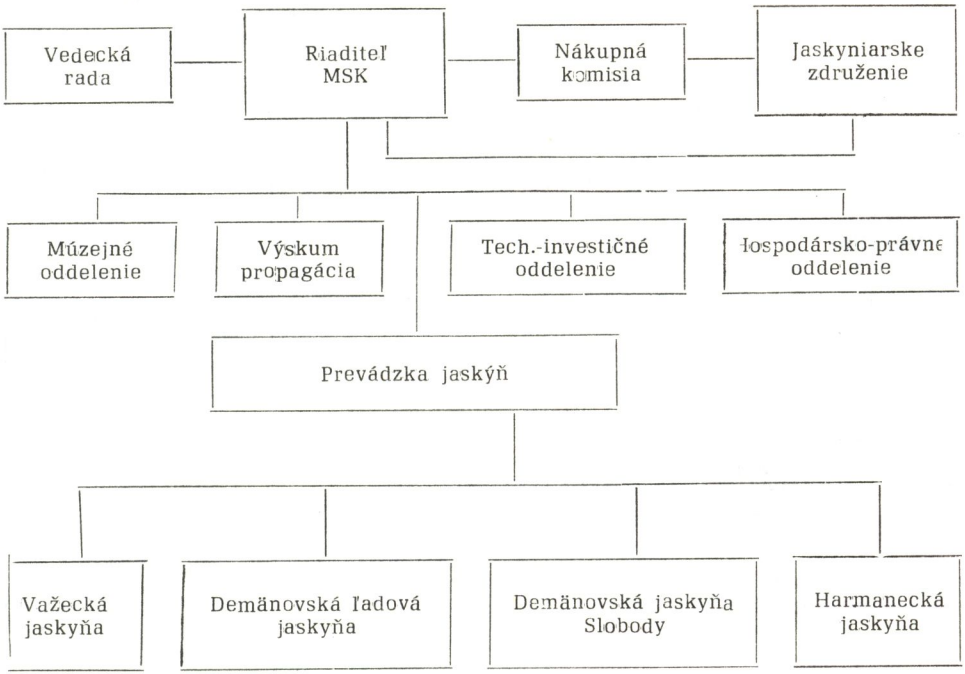

Tabuľka 5. Organizačná štruktúra Správy slovenských jaskýň

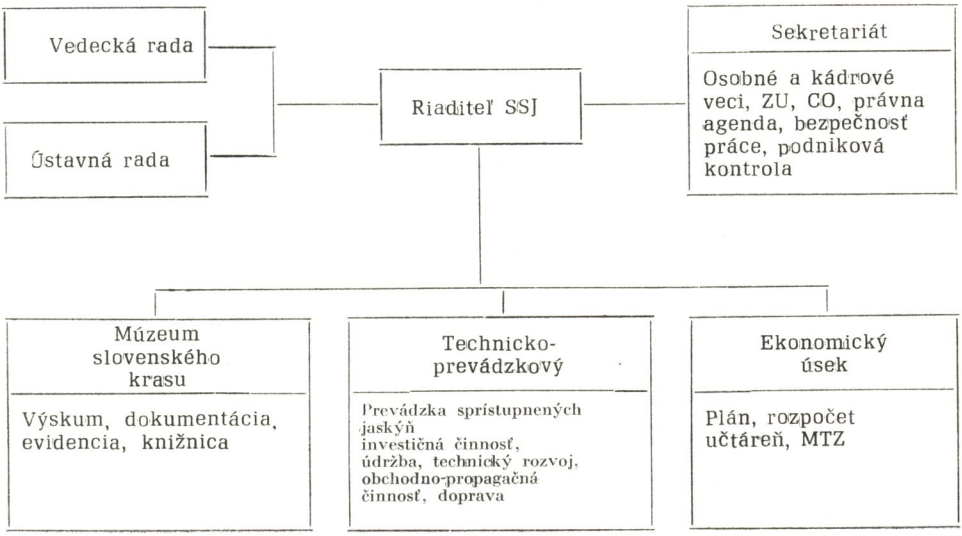

Tabuľka 6. Časť organizačnej štruktúry Správy slovenských jaskýň zahrnujúca Múzeum slovenského krasu

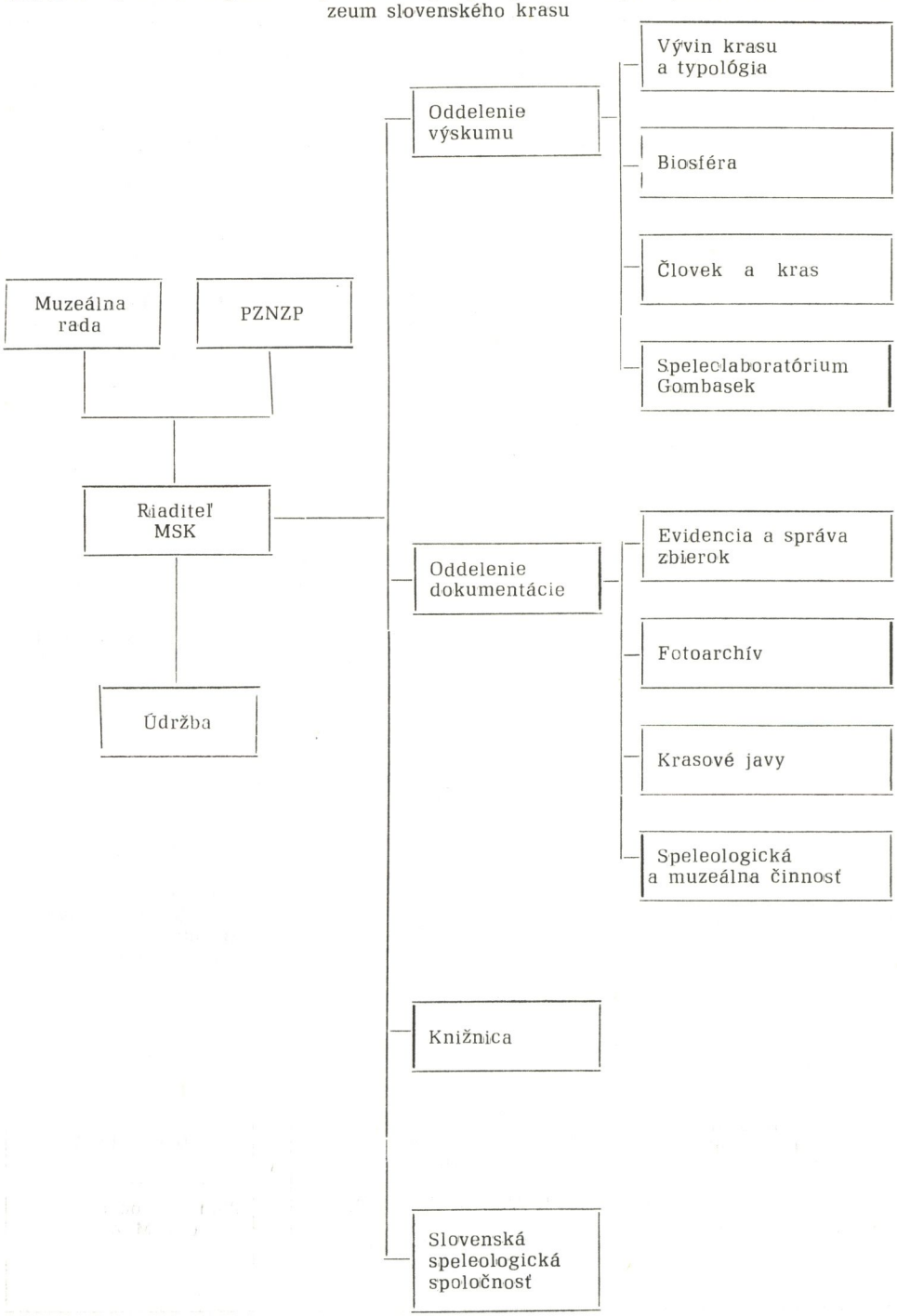

Tabuľka 7. Zoznam pracovníkov Múzea slovenského krasu za roky 1952—1980

1. Vojtech Benický	1952 — 1962	riaditeľ
2. Dr. Anton Droppa	1952 — 1955	správca zbierok
3. Katarína Obrcianová	1952 — 1953	odb. pracovníčka
4. Margita Dobáková	1952 — 1974	upratovačka
5. Viktor Mesiar	1953 — 1954	fotograf
6. Milan Holý	1954 — 1955	účtovník
7. Karol Hubka	1955 — 1959	účtovník
8. Mária Jurkovičová	1955 — 1969	dokumentátorka
9. Pavol Janáčik	1957 — 1965	odb. pracovník — geomorfológ
10. Vladimír Nemec	1962 — 1973	riaditeľ
11. Alena Koroľová	1966 — 1975	odb. pracovníčka
12. Milan Trnovský*	1966 — 1969	vedúci technik
13. Stanislav Šrol	1966 — doteraz	technik — speleológ
14. Rudolf Laššák	1967 — 1968	investičný pracovník
15. Magda Tošerová	1967 — 1969	účtovníčka
16. Miroslav Jančuška	1967 — 1970	odb. pracovník
17. Rudolf Droppa	1967 — 1970	ekonóm
18. Alfonz Chovan	1967 — dodnes	riaditeľ
19. Ján Šácha*	1968 — 1969	technik
20. Ján Húdik*	1968 — 1969	ekonóm
21. Ľubica Gemzická*	1968 — 1969	mzdová účtovníčka
22. Ing. Ladislav Krump	1968 — 1970	odb. pracovník
23. Víťazoslav Šrol	1968 — dodnes	údržbár
24. Ľudovít Tarnócy	1968 — 1976	odb. pracovník — historik
25. Elena Droppová	1968 — 1977	knihovníčka
26. Ružena Trimajová	1968 — dodnes	upratovačka
27. Ing. Ondrej Lupták*	1969	vedúci oddelenia TÚ
28. Elena Ortutayová*	1969	účtovníčka
29. Ing. Mikuláš Erdős	1970 — dodnes	odb. pracovník — speleológ
30. PhMr. Štefan Roda**	1970 — dodnes	odborný pracovník
31. Ing. Ladislav Rajman**	1970 — dodnes	odborný pracovník
32. Ing. Marcel Lalkovič	1970 — dodnes	vedúci dokumentačného odd.
33. Dr. Pavol Mitter	1970 — dodnes	odb. pracovník — geomorfológ

Pokračovanie tabuľky 7.

34. Jozef Knap	1971 — 1980	technik — merač
35. Eva Pavellová	1971 — dodnes	dokumentátorka
36. Karol Bargár	1972 — 1975	vodič
37. Jaroslav Halaš	1972 — dodnes	vedúci výskumného oddelenia
38. Ján Močiliak	1972 — dodnes	výtvarník
39. Dr. Ján Šavrnoch	1973 — 1979	odborný pracovník
40. Želmíra Petrová	1973 — 1979	knihovníčka
41. Ing. Pavol Cuker	1973 — dodnes	odb. pracovník — ochranár
42. Jana Benková	1974 — 1977	adm. pracovníčka
43. Miroslav Eliáš	1974 — dodnes	fotograf
44. Ing. Elena Beňová	1975 — 1979	dokumentátorka
45. Elena Čatlošová	1975 — 1978	adm. pracovníčka
46. Jozef Veteška	1975 — dodnes	vodič
47. Ing. Juraj Sýkora	1976 — dodnes	odb. pracovník — merač
48. Ing. Jozef Hlaváč	1976 — dodnes	tajomník SSS
49. Ivica Benická	1976 — dodnes	adm. pracovníčka SSS
50. Stanislav Pavlarčík	1976 — dodnes	odb. pracovník — geológ
51. Marta Lucinkiewiczová	1976 — dodnes	správkyňa zbierok
52. Magda Gallisová	1976 — dodnes	dokumentátorka
53. Elena Paulínyová	1977 — dodnes	prac. centrálnej evidencie
54. Eva Droppová	1978 — dodnes	knihovníčka
55. Viera Červeňová	1979 — dodnes	odb. pracovníčka
56. Mária Karcolová	1979 — dodnes	odb. pracovníčka — historička
57. Gabriela Kredatusová	1979 — dodnes	lektorka
58. Dr. Viera Tereková	1979 — dodnes	odb. pracovníčka

* Pracovníci, ktorí od vytvorenia Správy slovenských jaskýň prešli do iných sfér pôsobnosti organizácie

** Pracovníci pracujúci v Speleolaboratóriu Gombasek na štvrtinový úväzok

nepreverili tie vzťahy dokumentujúce sféru pôsobnosti múzea, ktoré by dali celkom jednoznačnú odpoveď na otázku, aký charakter činnosti by nakoniec prevládol v jeho ďalšej existencii.

Začlenenie Múzea slovenského krasu do celku Správy slovenských jaskýň od 1. 1. 1970 spôsobilo, že sa začali prejavovať iné tendencie. Organizačná štruktúra múzea ako celok sa dotvára len v rovine odborných útvarov, kým štábne útvary, pretože ide o tú istú organizáciu, sú

spoločné. Výhoda takéhoto prístupu je v tom, že pri dostatočnom personálnom obsadení možno otázku odborných útvarov dotvoriť do foriem, ktoré skutočne zodpovedajú jeho potrebám, vyplývajúcim z charakteru špecializovaného krasového múzea s celoslovenskou pôsobnosťou. Avšak aj tu treba prihliadať na niektoré ďalšie okolnosti. Pokiaľ sa v procese vývoja postupne dotvorila predstava o úlohách a poslaní múzea, začlenením do centrálnej organizácie celoslovenského jaskyniarstva sféra jeho doterajšej pôsobnosti nadobudla miestami aj iné dimenzie. Múzeum tým, že je jej súčasťou, sa do určitej miery podieľa na činnosti, ktorá, zakotvená v štatúte, vyplýva pre ňu z jej celkovej existencie a poslania, pre aké bola zriadená. Je to otázka vývoja. Napriek tomu úlohy stanovené pre múzeum štatútom sú základným programom preto, aby sa aj otázka výskumného a dokumentačného strediska jaskýň a krasových javov dotvorila do foriem, aké nepoznala jeho doterajšia história.

Napojenie Slovenskej speleologickej spoločnosti na činnosť múzea v takom prípade vytvára priestor, kde dochádza ku skĺbeniu všetkých prvkov, ktoré ako celok umocňujú jeho postavenie a v konečnom dôsledku napomáhajú tak v oveľa lepšej forme plniť poslanie, ktoré mu bolo v takom organizačnom celku vymedzené štatútom organizácie.

Prechod jednotlivými stupňami, v ktorých sa odráža vnútorná štruktúra múzea, nachádza svoj odraz aj v jeho personálnom obsadení. Až do obdobia, keď bolo múzeum poverené delimitáciou jaskýň v Stredoslovenskom kraji, kolektív múzea reprezentoval veľmi obmedzený okruh pracovníkov, spravidla nie vždy adekvátny poslaniu a odbornému zameraniu múzea. Podstatné zvýšenie stavu pracovníkov v období delimitácie však v rovine múzea odráža predovšetkým zlepšenie vlastnej prevádzky jaskýň a súčastí, prostredníctvom ktorých sa prevádzka zabezpečovala. Až začlenením múzea do celku Správy slovenských jaskýň sa podstatne zvýšil stav pracovníkov múzea tak, aby zodpovedal jeho charakteru a poslaniu v zmysle existujúceho štatútu.

Dokumentovať túto stránku existencie múzea znamená pridržať sa takto vymedzených kategórií. Uvedená chronológia doterajších pracovníkov preto neodráža ani obdobie pred zoštátnením múzea, ani skutočnosť, keď novým začlenením múzea prechádza časť jeho pracovníkov do iných sfér pôsobnosti organizácie.

ОРГАНИЗАЦИОННАЯ СТРУКТУРА МУЗЕЯ И ШТАТНОЕ РАСПИСАНИЕ

Марцел Лалкович

Резюме

По мере формирования музея конкретизировалась и его организационная структура. На первом этапе его существования, во время когда музей создавался на основе закона об общественных организациях, структура музея основывалась на несложных отношениях, закрепленных уставом организации. После передачи музея ССО наблюдается сложная ситуа-

ция, когда организация с определенной структурой включается в другую организацию. В этой обстановке осложняются взаимоотношения, касающееся их компетенции.

После национализации музея в структуре постепенно преобладают черты, характеризующие его как организацию музейного типа. В такой обстановке естественным путем формируется структура музея. Кроме того происходили изменения даже при переходе музея из одного управления в другое. Коренным образом изменились обстоятельства после того, как музею поручена забота о пещерах в Центральнословацкой области. Ориентация музея существенно изменилась, увеличился объем работ над эксплуатацией и уходом за пещерами. Включение музея в Управление словацких пещер с 1 января 1970 привело к окончательному оформлению организационной струкруры музея на основе специализированных участков. Формирование структуры обусловлялось тем, что в результате включения в управление музей выполнял и ту часть заданий, которая согласно уставу организации исходит из общей работы и целей, связанных с переходом на новое управление. Отдельные этапы развития отражаются и в штатном расписании музея. Прилагаемая хронология сотрудников является не только документом о его внутренней структуре, но и отражает пройденный им путь.

LA STRUCTURE DE L'ORGANISATION DU MUSÉE ET DE SON PERSONNEL

Marcel Lalkovič

Résumé

Parallèlement avec la formation graduelle du caractère global du Musée on vit changer sa structure de l'organisation. Dans la première période de son existence, quand on formait le Musée sur la base de la loi sur les associations, sa structure était simple, ne basée que sur les statuts. Quand le Musée est devenu partie de la Société Spéléologique Slovaque on vit se créer une situation spécifique donnée par le fait qu'une association ayant eu sa propre structure incorporait l'autre. Cela provoqué les rapports mutuels assez compliqués dans les questions de compétence.

Ce ne fut qu'après la nationalisation du Musée que les principes le caractérisant comme une institution muséale ont commencé à s'imposer, aidant ainsi par la voie naturelle à la formation de sa structure interne. Cette situation ne se changeait pas même à l'occasion de divers modes de gestion qui se succédaient. Par contre, un important tournant eut lieu au moment où le Musée était chargé de la délimitation des grottes dans la région de la Slovaquie Centrale. L'orientation du Musée se vit changée en faveur des activités concernant l'exploitation et l'entretien des grottes. La mise du Musée dans l'ensemble de l'Administration des grottes slovaques au 1er janvier 1970 facilitait l'achèvement de la structure du Musée, cela surtout au niveau des sections spécialisées. Néanmoins, son achèvement reflètait également le fait que le Musée dût pendre, par suite de son incorporation, même une partie des devoirs qui s'ensuivent du statut de l'organisation.

Le passage par diverses étapes se voit également dans le personnel du Musée. La chronologie ci-jointe des travailleurs du Musée documente non seulement sa structure interne mais reflète son développement et l'état actuel.

OBSAH

Predslov (redakčná rada) 3
Marcel Lalkovič: Múzeum slovenského krasu v prehľade jeho 50-ročnej histórie . 9
Marcel Lalkovič: Zbierky múzea a zbierkotvorná činnosť 41
Mária Karcolová — Katarína Orviská: Charakter a formy kultúrno-výchovného pôsobenia múzea 65
Alfonz Chovan: Múzeum slovenského krasu — základňa dobrovoľného jaskyniarstva na Slovensku 81
Alfonz Chovan: Múzeum slovenského krasu a sprístupnené jaskyne 101
Viera Červeňová: Z histórie vedeckovýskumnej činnosti Múzea slovenského krasu . 109
Marcel Lalkovič: Podstata a charakter dokumentačnej činnosti múzea 121
Alfonz Chovan: Zámery a ďalšie perspektívy Múzea slovenského krasu . . . 141
Jozef Jakál: Význam a úlohy Múzea v procese vedeckého, kultúrneho a hospodárskeho rozvoja Slovenska 155
Marcel Lalkovič: Organizačná štruktúra múzea a skladba pracovníkov 167

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие 4
Марцел Лалкович: Музей словацкого карста и обзор его полувековой истории . . 9
Марцел Лалкович: Собрания музея и собирательская деятельность 41
Мария Карцолова, Катарина Орвиска: Характер и формы культурно-просветительской работы музея 65
Альфонз Хован: Музей словацкого карста — основа добровольной спелеологии в Словакии 81
Альфонз Хован: Музей словацкого карста и открытие пещер для туристов . . 101
Вера Червенёва: Из научно-исследовательской деятельности Музея словацкого карста 109
Марцел Лалкович: Сущность и характер документальной деятельности музея . . 121
Альфонз Хован: Планы и перспективы Музея словацкого карста 141
Йозеф Якал: Иследования и задачи Музея словацкого карста в процессе научного, культурного и экономического развития Словакии 155
Марцел Лалкович: Организационная структура и штатное расписание музея . . 167

INHALT

Vorwort 5
Marcel Lalkovič: Das Museum des Slowakischen Karstes im Hinblick auf seine 50-jährige Geschichte 9
Marcel Lalkovič: Die Sammlungen des Museums und seine Sammeltätigkeit . . 41
Mária Karcolová — Katarína Orviská: Charakter und Formen des kulturell-pädagogischen Wirkens des Museums 65
Alfonz Chovan: Das Museum des Slowakischen Karstes — die Basis der freiwilligen Höhlenforscher 81
Alfonz Chovan: Das Museum des Slowakischen Karstes und die erschlossenen Höhlen 101
Viera Červeňová: Aus der Geschichte der wissenschaftlichen Forschungstätigkeit des Museums des Slowakischen Karstes 109
Marcel Lalkovič: Wesen und Charakter der Dokumentationstätigkeit des Museums 121
Alfonz Chovan: Die Vorhaben und weiteren Perspektiven des Museums des Slowakischen Karstes 141
Jozef Jakál: Bedeutung und Aufgaben des Museums des Slowakischen Karstes in der wissenschaftlichen, kulturellen und wirtschaftlichen Entwicklung der Slowakei 155
Marcel Lalkovič: Die organisatorische Struktur des Museums und die Zusammensetzung seiner Mitarbeiter 167

031 01 . Liptovský Mikuláš

TABLE DES MATIÈRES

Préface 6
Marcel Lalkovič: Le Musée du Karst Slovaque et les 50 ans 9
Marcel Lalkovič: Les collections du Musée et leur acquisition 41
Mária Karcolová — Katarína Orviská: Le caractère et les formes des activités culturelles et éducatives du Musée 65
Alfonz Chovan: Le Musée du Karst Slovaque — base de la spéléologie volontaire en Slovaquie 81
Alfonz Chovan: Le Musée du Karst Slovaque et les grottes rendues accessibles . 101
Viera Červeňová: De l'historie de l'activité de recherches scientifiques du Musée du Karst Slovaque 109
Marcel Lalkovič: Le principe et le caractère des activités de documentation du Musée du Karst Slovaque 121
Alfonz Chovan: Les intentions et les perspectives du Musée du Karst Slovaque . 141
Jozef Jakál: L'importance et les rôles du Musée dans le processus du développement scientifique, culturel et économique de la Slovaquie 155
Marcel Lalkovič: La structure de l'organisation du Musée et de son personnel . 167

CONTENTS

Preface 7
Marcel Lakovič: The Slovak karst museum and the survey of its 50 year history . 9
Marcel Lalkovič: Collections of the museum and the collection activity . . . 41
Mária Karcolová — Katarína Orviská: The character and forms of the culture-pedagogical action of the museum 65
Alfons Chovan: Museum of the Slovak karst — the base of the voluntary cave activity in Slovakia 81
Alfonz Chovan: The Slovak karst museum and the accessible caves 101
Viera Červeňová: From the history of the scientific research activities of the Slovak karst museum . . . . . , 109
Marcel Lalkovič: The substance and the character of the documentation activity of the museum . . . . . , . . . , , , 121
Alfonz Chovan: Intentions and further perspectives of the Slovak karst museum 141
Jozef Jakál: Significance and tasks of the Museum in the process of scientific, cultural and ekonomic development of Slovakia 155
Marcel Lalkovič: Organization structure of the Museum and structure of the working staff . . . . . , , , 167

Edícia Vlastivedné zborníky

Vedúci edície Jozef Kubovčík

SLOVENSKÝ KRAS

XIX

Vydalo Vydavateľstvo Osveta, n. p., Martin pre Múzeum slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši roku 1981 ako svoju 2297. publikáciu. Obálku navrhol Ján Andel

Texty resumé a obsahu preložili: ruština PhDr. Jevgenij Timofejev, nemčina Ján Lumtzer, francúzština dr. Miroslav Trnka, angličtina dr. Karel Haltmar

Šéfredaktor vydavateľstva František Kalina. Zodpovedná redaktorka Juliana Krébesová. Jazykový redaktor Viktor Teleháníč. Technický redaktor Peter Ďurík. Korektor Viktor Teleháníč

301—03/9. Vydanie 1. Náklad 1 000. Počet strán 184. AH 13,79 (textu 12,32; obrázkov 1,47). VH 14,02. Kníhtlačou vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Liptovský Mikuláš

70—101—81 Kčs 18,— 82.7

70 — 101 — 81
03/9 Kčs 18,—

U. nov. 1980

6. jula 1995

25. sept 2003

- 9. júna 1999

17. apríla 2007